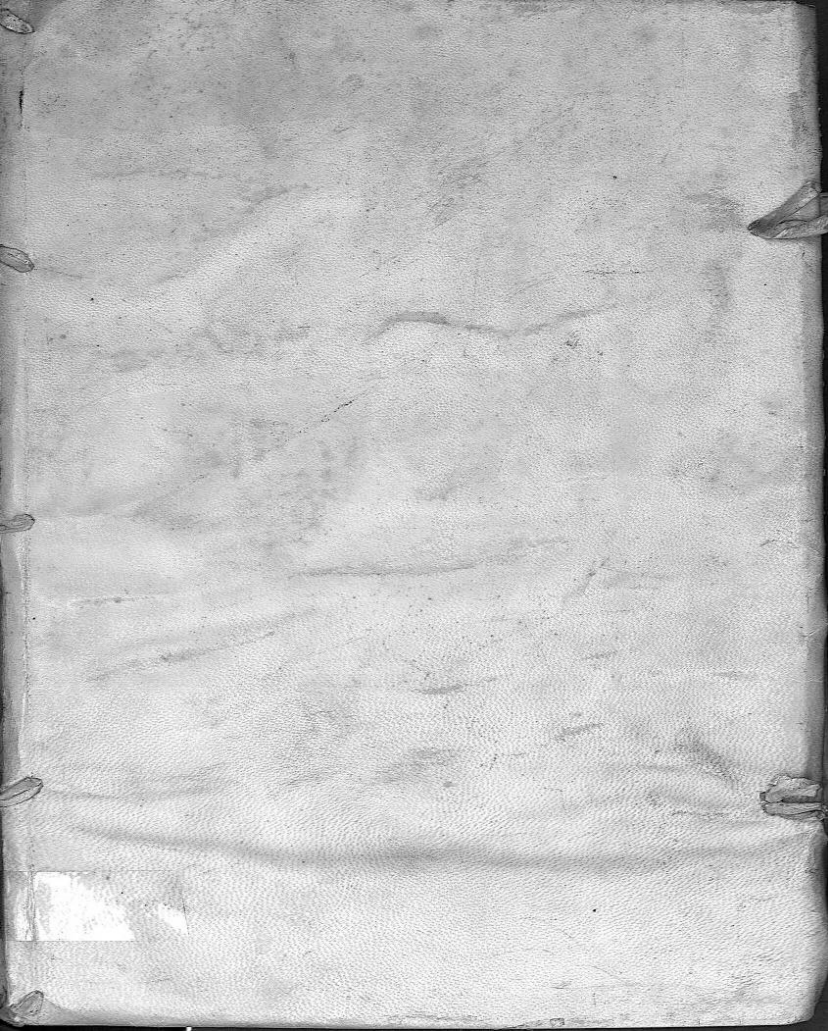

31-5-75

Est. 26. tab. 2. Num. 36. 401

11 — 5 — 21

10

of the

the

the

París de Xe militari

Ad Illustrē ac excelsum principem et dominū do-
minum Constantium Sfortiā de Aragonia Lo-
tignole comitem et Disauri dominum.

24

IN cōferēdis muneribus fortissime princeps nō dātis mo-
do atq; accipientis dignitatē decet intueri. sed ut sapientis
limi tradiderūt ipsiq; q̄q; muneris rōnem hī oportet. Nā
si aut mulieri gladiū dare q̄spā uelut aut uiro speculū siue ut
comodiori tecū utar exēplo si armato principi calanistz potig
q̄ hastā q̄spā donet. Is nō mō dignitatū psonazq; pportionez
nō seruasset. sed imprudēs plane atq; illiberalis fuisse nō im-
rito iudicabitur. Ego cū de re militari ac singulari certamine
libz nup edidissem mea qdē sentētia aplum satis in q̄ tū belli
atq; armoz iura q̄tū legibus q̄tū cōsuetudine ipa militari cōua-
luerit p ingenii uiribus cōgestū sit. Tū illud q̄q; supra maiorz
omniū q̄ hec scripsere facultatē ac copiaz q̄tū mea fert opinio
de duelli ac singularis pugne rōnibus cumulatissime dictū est.
Et q̄ iuriscōsulito maxie cōuenire uisum fuit. qd in his diu-
nū humanūq; ius qd natura & qd armoz vsus ac maiorz ex-
empla cōferrēt omnino pscriptū. Cōstitui eū tibi nō inscriberē
mō s̄ donare. Nā cū eū statuissē cuipiā dicar. Cui tū ob lit-
teraz armozq; piciam. tū ob pstantē animi quādā excellētēq;
naturā destinari merito posse existimās hoc quoq; ad libri eig-
laudē atq; auctoritatē accedere. Tu mihi & in oibus & ante a-
lios primus occurristi qui inter Italiē armatos p̄cipes eo mu-
nere dignissimus nidereris. Subiit enī animo summi uiri. ac
belloz patris diui Sfortie aui tui memoria. q̄ mihi multis se-
culis ita collapsam virtutē bellicā instaurasse uisum est. z semi-
nariū quoddā bellatoz fecundissimū fuisse. Subire & diui
fratres Franciscus sfortia patruus tuus. z Alexāder pater uiri
plane supra oēm memoriā celebrādī quoz primus quasi mars
quidā alter post oēm uictoricibz signis pagratā Italiā parētūq;
ingens ferro demēticiq; impiū. alter uero animi altitudine
ac prudētia singulari adauctū frēm Neapolitanūq; regnū Fer-
dinando gloriosissimo Regi fortissime cōseruatū. Viriq; vere
virtutis ymaginē ac militaris disciplīne exēplū posteris reliq;

re. Accessit z de teipso magnū latūq; apud omnes testimoniū
circūferens fama q̄ ita serenissimū regē nostz atq; inditos eiꝝ
filios excitauit ita in oēm Neapolim atq; vniuersum hoc reg
num increbuit ut cū rex ipse suā tibi nepte in mīmoniu trā
dēdo teq; in aragoniā familiā adoptando titulis affinitate de
cretisq; oibus honestauerit nō autēz modo ingenitūq; familie
tue decus cōtinuare te oēs opinētur. Sed si materia tibi & rerū
gerēdaz detur occasio. Si tēpora ad bella & res magnas nūc q
dem paz ydonea reuertant. lōge etiā supare te posse oēs abitrē
tur. Cū tam multa ad magnos belloz vsus edifices instruas p
pares arcem machinas tela tam multos semp instructos habe
as milites eqs armis animisq; refertos iuges de militari gloria
sermonez facias de rebus bellicis dicta facta cōsilia libētissime
piter z legas z audias vt nihil nisi cāpus virtutū tue ad matu
ram gloriā deesse uideat atq; interea nihil de ciuitatis tue rōni
bus nihil de reipublice tue comodis. nihil de ciuium tuoz iusti
cia opulentiā ac felicitate remittas ita teipm comparans ut in
vtzq; tēpus z belloz z pacis aptissimus p̄sus natus esse videa
ris. & in his etatis tue fere primordiis iustissimus princeps &
dux fortissimus. si occasio suppetat habearis. Quāobrem ad te
potissimū hunc libz dare cōstitui dignissimū plane. qui cē pug
nis z pugnantoribus q̄optime iudices. Qui doctissimus z bella
tor cū sis. bella z bellatores p̄pense alto obserues z diligas. Ac
cipies enīz igit phumane z libenter vt soles. Et p̄ ingenū tui
elemētia z mee in te fidei magnitudīne laudatū satis vt arbi
tror si tu cū laudaueris nec ullo p̄batore indigētem. Si tu iudi
cū tui subtilitate ac p̄stantiā & diuino ingenū acuminē cōpro
baueris. Spero eqdem vt liber ipse z tuo iudicio & dicatione
p̄petuus sit futurus. Tu uero qui z maiores tuos imitādo z te
ipm quātū in te est exercendo insupabiles pene viros virtute
ac fama supare cōtendis diuinum Sforciadaz genus in te vno
tam recūbens p̄pagare z p̄ omnium mortalū ora eternuz te si
erī procurabis.

Exemplum orationis quam habuit in senatu
Carolus quintus imperator cum esset in Neapoli
anno 1545. in qua oratione commendat filium suum
Philippum regem Hispaniarum et commendat
seipsum in regem Francie.

Incipit Sollēnis & vtilissimus libellus dē re militari. vbi est tota materia duelli seu singulari certaminis. nouiter cōpilatus per Generosum ac clarum vtriusq; iurisdōctorem dñm. Paridem de putheo p alma ciuitate. Neapolis vbi milites ac nobiles et Iurisconsulti poterūt speculari ea que erant sepulta nunc per lucem & in artē deuenerunt. & continet xi. libros cum questionibus cotidianis occurrentibus.

int. 2-16

De qualitate Strenui pugnatoris ⁊ ut sit diu in armis uersatus ⁊ ossa armis indurata habens ⁊ nō de licijs enutritus

Vm de re militari singulariq; certamine scribere decreuerim. primum pugilū qualitatem exquirendam putauī. debet namq; pugil optimus diu bellicis sudoribus uersatus neq; tiro aut nouicius esse. armorūq; vsu p̄fectus. teste Vegetio de re militari c. ix. cesareaq; lege. C. de re mili. l. milites. li. xii. & de uesti. oleba. l. fi. li. xi. et. l. ii. §. sed et si. de off. p̄fec. preto. Idēq; Vegetius. ii. de re mili. c. xxiiii. miles studiosus dī micandi sciam debet habere. inexercitatus quippe miles nō bene pugnabit. & dixit p̄pterea Cassiodorus. iii. variarum li. i. et epistola i. etiā ferociū militū corda longa pace uilescent & terribilis est hominibus cōflictus si nō sit assiduus & nisi usu p̄sciatur certandi fiducia non habetur. & idē epistola xlviii. Ars bellandi si non preludit cum fuerit necessaria non habet. discat ergo miles in ocio quid agere debet in bello nam pro tironibus habēdi sunt qui longo tempore militare deficiunt Celsare teste Idēq; Cassio. in eadem epistola ait arma subito ad arma non erigunt nisi qui se ad ipsa idoneos premissa exercitatione confidunt. dixitq; lex ciuilis q; officiū tribuni militum est ipsos ad exercitationē producere. ff. de re mili. l. officiū. §. i. & de offi. p̄fecti. preto. affri. l. ii. §. sed et frequētes. precauat

ergo pugnator nō exercitatus & qui a longo armorū ūsū non
cessauerit. Inquit enī idē Cassio. in alia epistola natura siquē
dem humana sicut duris laboribus instruitur ita per oīa tepē
tia satiatur. & ait Vege. ii. d. re. mili. c. xxi. oporteret militare
disciplinam iugis exercitiis custodire. & idem Vege. c. xxi. in
pugna ūsum pdesse amplius q̄ uīres. nam si doctrīna cessat
armorum nil paganus distat a milite. & ait Iero. ad elidorum
monacū corpus aſuetū tunica pondus lorice non fert & caput
opertum lintheo galeam recusat & mollē ocio manū durus ex
asperat capulus. caueant autem a pugna z duello nobiles & alii
armis non disciplinati z eorū exercitio non domiti z ossa mol
lia et armis non indurata habentia qui plerūq; se succubere sci
ant militi ueterano. & ut ait Cassio. vii. uariarum arma in bel
lo necessaria in pace decora hec deniq; ibecilles fragilesq; mor
tales decet custodire q̄ ipsis terretur inimicus et incipit omni
no cedere si se cognoscat similia non habere alias non d. pugna
sed de fuga cogitent qui in acie inermes exponuntur ad vulne
ra & iterum Vege. de re mili. h. i. c. xx. neq; enī nudi neq; in
ermes inimicis exponere nos debemus. ii. q. iiii. oporteret. nocerē
autem z dimicandi audaciam sumat qui munito capite et per
ctore vulnus non timet. d. c. xx. & fa. de bitis qui ad eccle. con
su. l. si seruus. p. sed si armorum zc. Vnde arma militis esse di
cuntur que ita geruntur apte ut si ūsus foret abiectis omnibus
expeditis armis ut membris pugnare possit ex hoc ille animus
in preliis parat ad vulnera adhuc pari animo inexercitatus mi
les mulier uidebitur. multum enī interest inter exercitatum
& nouum militem q̄ inexercitatus leui ictu ploratus turpissi
mos edere solet at ille exercitatus ob eam rem fortior medicū
modo requirēs a quo ligetur. & fm Tull. secundo de tuscula.
& Iero. ad egrotū a fortissimo milite semper requirenda est oc
casio qua uirtus enitescat excussa. amatorī enī premiorū orna
menta sunt vulnera. & ait Quintilianus nemo militum reci
set estui solis ardorem nec sub pellibus yemem fortiter accipi
tes inibimus pugnās uulnera laude pensabimus mors erit igno
minia potior precaueatur. Itaq; a duello nobiles in deliciis nu
triti qui ue armorum moles non sustinuerint z qui ferro non

sunt cruentati in se nec in aliis qui occumbere se cognoscant. qz
dicit Tullius. iiii. recto. qz milites debent esse exercitati vt uti
les sint. & in autem. neqz milites neqz federati in priu. & fa. ff.
de re mili. l. qui cum uno in fi. vbi nouo tironi disciplinam ig
noranti ignoscitur. z l. non facile. ff. de custo. reorum. vbi no
uo tironi non est faciliter comiscenda custodia. debet eniz uo
lens in duello pugnare optime se preparare. quia gubernaculis
tractandum est bellum. puerbio. xx. & Seneca. Longa belli p
paratio celerem affert uictoriam. debet deniqz anteqz dies adue
niat suas experiri vires cum armis deputatis & cu aliquo se ex
ercitare comilitone ut in conflictu pugne per continuu exerci
tium suscipiat uictoriam. debet deniqz consilio veteratoru mi
litum se preparare ad pugnam. iuxta illud Iudi. vocauit maio
res natu z duces bellatorum et habuit cum eis ministerium co
sili sui & ibi tuc Holofernes uocauit duces z magistratus vir
tutum assurorum zc. ea enim virtus bellica dici potest cui co
mes sit prouidentia. nam sine consilio fortitudinem temerita
tem videri. & egyptius de bello iuda. co l. v. plurimu quidem
in bello prudentia ualet que tanta semper z perspicax incertos
prouidet casus et ibidem omnia quidez prius experiri q armis
certare decet. sapienter agat z alium ne timeat. nam qui homi
nem timet cito corruet qui vero sperat in domino saluabitur.
proverbio. xxix. & Salustius in catellinario semp in prelio ma
ximum est periculum his qui maxime timent audacia. p mu
ro habetur. & Seneca in trage. peior est in bello timor ipse bel
li. & Ber-an quia fugisti ex acie putas marius hostium euasisse.
insequitur aduersarius fugientem q sustineat repugnantez &
ideo paucientes non pugnent. Deutro. cxx. quam ob rem ad pu
gnam diffidatus sit prudens exercitatus non paueat consulat si
bi consilio et armis nec nimio armoruz mole se pregrauet ne
in actu ipso belli armis opprimatur potius q hoste. totum cor
pus necessariis se fulciat armis ne dum vnam partem corporis
tueatur alteram hosti prodat fm Plaro. & Tuli. de offi. in pri
cipio. semperqz in uicto animo in victoria speret qui iusticiaz
fouere pretendit nec alterum despiciat sed illum reputet forte
et ipse fortiter animo insurgat et viribus cogitet & excogitet

hostis insidias quot esse possint quos a'o & fortitudine depri-
mat non suspiceſe posse repelli sed fortior singulis hostis insur-
gat & semper de victoria in uicto animo speret.

**An controuersie armorum sint decidende ubi armorum
certus stilus deest per auctoritates ueterum ⁊ per iu-
ra ciuilia imperatorum ⁊ iurisperitorum**

Ecūdo dicere institui an in litibus emergentibus in du-
ellis & singulari certamine sint obseruanda iura scripta
imperatorum ⁊ iurisperitorum pro auctoritate uel pro ra-
tione ut per inde milites ⁊ alii exercituum armorum dediti nō pos-
sint leges ⁊ iura ciuilia spernere et nolle subici rationibus argumē-
tis & decisionibus legum ⁊ canonum q̄dens casus occurrerit du-
bitationis. q̄ppe milites aiunt ius est in armis. nos uero ense in-
damus p̄ libello. armatq; tenētis oīa dat qui iussu negat. dixitq;
Vale. li. v. c. ii. Inter armorum namq; strepitus uerba iuris ciuiliū
exaudiri nō possunt. Primo equidem dico q̄ iura ciuilia cogūt
ministeriū militare. l. leges. d. legi. fm dñm signiorellū in dispa-
tatione sua q̄s debet p̄cedere doctor uel miles in armis. ubi di-
cit q̄ qui regit aliū est dignior eo q̄ regit. ipsiq; milites ⁊ armī
geri & rei militari operaz dantes disindiciant per reges & prin-
cipes corūq; duces prefectos ⁊ cōmilitiones & p̄ officiales armo-
rum huius rei militaris longā expientiam in armis habētes. ut
in. l. officiū regentis exercitum. ff. de re mili. ⁊ in. l. magisterie
& in. l. fi. d. iur. o. ind. ⁊ in. l. fi. C. de re mili. l. xii. ⁊ in. l. i. ubi
senato. ul. clari. q̄ etiam hnt stilum armorum fm quē aliqui iudicā-
tur. nam q̄libet professio suo sensu ⁊ suo stilo nitit̄ quez obser-
uat. xciii. distin. c. legimus. & ff. de testi. l. iiii. in fi. & in Bzica.
de cōsuetudine. ⁊ in. l. cūctos populos. & in. c. illud. xii. distin.
quin etiā assumunt iudicia ex eo qd̄ est fieri consuetū. ff. de spō-
sa. l. sufficit. de iudi. l. certi iur. d. usufru. l. fi. q̄s donaturus. & q̄
sine lege certa ⁊ sine iure scripto uersant pauca tñ ex stilo armo-
rum habentes cum res se ingerit in gr̄as declinant sententias
suo sensu nitentes qd̄ est ab oī iudicio alienuz. c. ne inſteris de
consti. & ut plurimū exemplis ⁊ non ratione mouetur. suntq;

eorum iudicia uaria contraria & perplexa nulla egrate ac ratio
ne fundata. nam scriptum est qd dictum rationabile debet iudi
dicatum mouere sicut lex que est et qd in ratione consistit. l. di
stincti. c. consuetudo. & de trien. z semi. §. consideremus. & si
a pluribus armigeris petieris sensuum diuersitate inuenies ut i
l. eos. ff. de capti. ubi inter brutum z scemolam uarie certatum est d
dedito ab hostibus arte z non bello deinde reuerso z non rece
pto si ciuitate recuperet & qz non possunt singula in stilo ar
motum comprehendere oportebit tunc ad iura ciuilia & Imperialia
confugere ad illorumq; argumeta z rationes z similia nec de di
gnari debent milites & bellatores impatorias imitari leges qz
ciuilia iura ligant oēs gentes. l. in noie dñi. de off. pfect. affri. qz
facta ab impatore dño orbis. vii. q. i. in apibz. & lxxii. dist. ad i
anus in glo. & fa. illud Ieremie constituite sup gentes z regna
ut edifies destruas & plantes z impares usum armorz z legam
adinuenerunt & appauerunt. l. ex hoc iure. de iusti. z iure. fuit
qz usus belloz z armorz primo diuino iure institutus ante im
perium romanor. xxiii. q. ii. dñs noster. & c. fi. vt habet in li
bris regu. & de iure oim gentium. d. l. ex hoc iure. z l. hostes.
de captiuis deinde vero superueniente romanor impio fuerunt
bella appbata cum a populo romano uel ab impatoribus indice
rentur alicuius publice utilitatis ratione uel iuste cause. xxiii. q.
i. noli estimare. & c. quid culpāt. & c. militare. z eadem. q. §.
Item ab aliq & fuerunt primo bella q iura ciuilia. l. post limi.
§. filius. ff. de capti. z armis et legibus sūma tuicio rei publice p
uenit. l. i. in prin. ff. de iusti. c. confirmā. & ex inde impium ro
manorum dictū est felicissimū ex armorz exercitatione et legi
obseruatione & tam militaris res legibus in tuto collocata est.
q ipse leges armorz presidio seruare sunt. d. l. i. & insti. in pbe.
nam z imperator miliciā eiusq; disciplinam z duces militū in
stituit z ordinauit. l. in noie dñi. de off. pfect. affri. & in ti. d. of
fi. militū. & in ti. de off. diuer. mili. z de com. rei militaris. et
in toto ti. ff. & c. de re mili. nam et Impator ipse etiam citra
ius testandi militibus puidit. vt in ti. de testa. mili. c. & ff. et
circa eoz pūlegia z imunitates. ut in ti. negocia ne militent et
in ti. de imunitate nen concedēda. z in l. i. z. ii. c. d. ueteranis.

vbi dicit nō. tex. q. cu n introisset Constantinus augustus sa-
lutatus a pfectis z tribunis dēctibus. Auguste Constantine de
us te nobis seruet vīa salus nra est. adunati veterani dixerunt
auguste qd nobis veteranis facies si nullā habemus indulgenti-
am. Constantinus dixit magis quero quod meis augere debeo
beatitudinem q̄ minuire. vbi multa statuit pūlegia ut post la-
bores penne quid persuasit. & dixit tex. in. l. milites. de re mi-
li. xii. q. milites qui a re publica armant & aluntur solis debēt
publicis utilitatibus occupari. similiter etiā leges cōdidit Impe-
rator ad puniēda crimina militaria coiaq. d. l. magisterie. &
dicta. l. fi. de re mili. z in toto tī. de deſto. et in. l. veterani. de
veteranis. vbi puniunt milites qui latrocinis se dederūt. & in
l. fi. C. de manci. z colo. vbi puniunt milites tela in ligones cō-
uertentes. & in toto iure ciuili Impator militari discipline p-
uidit. cum ergo tot uarias leges priuilegia z iura condidit Im-
perator circa milites z eoz uitam ac regimē. sacrilegi essent mi-
lites et qui rei militari opam dant leges Impatorias in eoz cau-
sis despiciere qz ipsi legibus subiciunt vt in iuribus sup dictis.
& cum nō liceat cuiq̄ q̄ statuta impatoria obicere. qz nemo est
qui sensum impialem cōtempnere possit. l. fi. impialis. C. de le.
et in legibus. spm sanctam locutū fore credendū est. l. disti. c. si
ille. & ideo ab oibus leges snnt custodiēde. xxv. q. i. c. i. z. ff.
de legi. l. leges sacratissim. & dicit Augu. viii. disti. quo iure q
deus per pncipes humano generi leges distribuit. xxvi. q. iii.
nemo. z in. l. fi. de prescrip. lon. tempo. naz ne dum milites sed
etiā imperiū legibus subicitur z non leges impio. ff. de legi.
l. digna uox. & ppterea deficiente stilo armoz decernendū iū-
dicandumqz erit in bellis etiā singularibus p leges z iura im-
perialia ac etiā iura longobardoz & si non p auctoritate sal-
tim pro ratione que licet localia sint edita fuere per regem Ca-
rolum magnū pipini filium. qui pmo fuit rex francie de inde
imperator. vt in. c. venerabilem. de elec. z de pace iura firmā.
ē. i. z ppterea cum leges z arma adeo pcesserint z habeat vicis-
situdinem quandaz oportet arma legibus z leges armis foueri
d. l. i. & ideo in causis belloz z singular certaminis erit fm le-
ges z iura imperialia decernendum & iudicandum quia utraqz

disciplina legum z armorum per Imperium fuit instituta. si-
ant ergo milites z arma tenentes qui leges z ciuilia iura despi-
ciunt q totam rei militari normam regimen z disciplinā dede-
re ut per s. iura uidebis. naz et Iudei qui sunt diuerse secte nō
biscum legis romanorū utunt. C. de iudeis. l. iudei. & in hīs
terminis Bal. in et. de pace tene. dixit q iura longobarda z cō-
stitutiones regni sicilie edite per impatorem Fredericū que q/
uis sint locales tñ pro ratiōe possunt allegari in causis belloz et
pugne. ut etiam ibi dicit Andre. de yser. nam z impatores fe-
cerunt leges d pugnīs faciendis inter ytalicos z lombardos. ut
uidebis in libro de causis pugne in principio.

**De modo prouocationis ad pugnam. z q debet
cum iusticia ad ipsam procedi.**

Ercio videndum fore putauī quo nam modo ad duel-
lum perueniat et equidem suscepturus pugna ex neces-
sitate z temere diffidando rumpat. sed ex cogitata iu-
sticia non speret in viribus. qz dicit Salamon q frustra sunt ar-
ma foris nisi iustum consiliū domi sit. nam sine iusticia nō est
laudabilis fortitudo. in aut. ut oēs hōbe. iudi. pūntiarum. §. i.
coll. vi. & ait Alexander de optimo impatore educere copias
seu ad pugnam capescendā instruere ne utiqz debes nī prius sa-
era de more feceris. qui etiam dixit bellū iure susceptum huic
deos fore ppiōs fautoresqz sperandū est. milites preterea fore
alacriores animosioresqz ad iussa capescēda atqz exequenda z se
nō ultro cuiuspiā iniuriāz illaturos sed lacescitos atqz puocatos
arma sumpsisse qua de re totis uiribus fortiqz aīo rei gerēde se
exhibent grām qui se iniuriā bellū sumpsisse forte uerent de-
os sibi iratos atqz aduersarios fore suspicabunt. q sola opinione
etiam si nihil aduersi foris cōtingat reformidabunt. Iterūqz Ale-
xander sic inquit decet impatorem de hīs q ipse requirat vel
requerentibus aliis assentire nolīt oratione prius z legationibus

agere. unde puocatus uideat ad arma confugere uel iusta pete-
do uel iniqua recusando testet deniq; deos atq; hoies nō per-
tentum atq; temere per inde ac si euenire non possint q̄ bellum
gerentibus sepe accidere solent neq; q̄ oīo pertinacia animi ma-
la & cladem mortalibus ferre cupiat belluz esse a se susceptum
Iterūq; luuius primo ab urbe condita institutione mīme p. qui
etiā in pace religionē instituerat bellū indicebat. audi Iupī-
ter inq; audite fines nisi dederit quod exposco. audite dīi cele-
stes terrestres z inferi ego uos testor p̄p̄m hunc iniūstū esse ne
q̄ ius persoluere. & de hīs rebus consulemus q̄ pacto ius nrm
adipiscamur. nam plerūq; qui iusticiā fouent in bello obtinent
& si q̄ eueniat dicitur dei iudicio aliis suis peccatis exigētibus
peruenire ut pulchre inq; p̄p̄cius. frangit & actollit uires in
mīlte cā que nisi iusta subest excutit arma pudor. & dixit eti-
am papa in. c. ii. de purga. vulga. delicta etenī occulta reuelant.
deo operante. ubi hosti. z Io. an. dicūt delictū uetus penitētia
noua. Itaq; suam ponderet q̄q; iusticiā prius q̄ ad duellū p̄sili
at ut iuste puocatus & non ultro ueniat. Bal. in. l. i. c. de edif.
act. & andre. de yser. q̄ tempore miles. §. si qs hoīem. z pro ue-
ritate q̄ veritas cum non defensat opprimūt. lxxxviii. disti. c.
error. ii. q. v. negligentia. xxiii. q. viii. c. pretereā. q̄ utilius est
scandalū nasci q̄ ueritatē relinquit. de re. iur. c. q̄ scādalizauerit.
xi. q. iii. c. nemo. & dixit tex. xxiii. q. iii. c. si vero ex fidei. q̄
princeps debet libēter bella appetere nō fundēdi sanguinis gra-
sed dilātāde reipublice causa in q̄ deum coli cōspicit. Ideo bel-
lum seu singulare certam suscepturus si iusticiā fouet in deo cō-
speret. Iuxta illud impatoris in. l. i. de uete. iure enucle. deo au-
ctore bella feliciter pagimus & ita nrm aīni ad dei erigimus
adiutorium ut neq; armis cōfidamus neq; belloz ducibus neq;
nro ingenio sed oēm spem ad eius solāz refero prouidentia vñ
mūdi totius elemēta p̄cesserūt. sic ergo q̄ lascētus uel puocatus
cum iusticia pugnat uideat deum habere p̄p̄cium q̄ iusticia de
celo p̄spexit & sine diffidentia ac timore pugnet nō existimās
uires z tela hostis q̄ ut plurimuz vincit. licet dicat multos sub
clipeo iusto perisse. in. l. qua act. §. si qs in colluctatione. ad. l.
aquil. assitat ergo offensus protinus corāz offensore explicādo

offensam & lesionē suam predicēdo q̄ intendit famā honorēq̄
suum protegere & cum gladio qui erit iudex int̄ eos sustine-
re & defendere q̄ male pessime & iniuste tale quid dixit fecit
vel procurauit aut fidem fefellit & expedire armibꝝ uiribꝝ
& duellio ueritatē p̄ferri ense glorioso teste & iudice qui ma-
le gesta cuiusq̄ punit disiudicat occulta reuelat iusticiā & uerita-
tem tuef. & ap̄ulat iniurias & uindex maloz existit. sintq̄ uer-
ba non prouocantia sed iuste defensionis nōq̄ temere profiliat
non aucto nonq̄ aio iracundo prorūpat ad bellum sed p̄ famā
honore ac dignitate illesa tuenda. nō sit uolūtarius diffidatō nō
regitor sed sue iusticie p̄tector & fautor nō ut actor s; ut reus
lascitus ad pugnam ueniens. legit enī ap̄t huiū. vii. ab urbē
condita de q̄dam gal. o mīre fortitudinis qui fuit uoluntarius
prouocator & pugnauit cum marco bannio & succubuit & fu-
it victus a marco supueniente augurio corū in fauorem puo-
cati. Similiter describit de mecio tusculano puocantē titū mal-
lum uoluntarie ad duellum qui ab eodez titō interemptus est
et eodē libro huius refert q̄ gallus alter prouocauit titum mal-
lum filiū lucii. & ab eo titō in pugna occisus est. etiā so bel-
lo punico describit de Iubelio taurea puocatore qui pugnauit
cum claudio asselio & victus est per fugā taurea puocator &
eodem libro de badio cāpano puocante crispinū quem crīpi-
nus duellio uicit & spoliavit spoliis optimis. & Iustinus refert d̄
alexandro uincente porum regem puocantē. & plerūq̄ vo-
luntariū prouocatores subcubere. similiter offensos excusando
& defendendo innocentiam prout suo honorī & dignitatī ut
derit expedire satisfaciendo ne in lite improba uerfetur & bel-
lum suscipiat in iustum & quisq̄ pro posse se iusto iudicio tue-
atur debent namq̄ pugiles primum iuramenta subire q̄ omni
abiecta calumpnia causas iuste defendent & non temere in li-
te uersentur & putent suscepturi belli fouere iusticiā deum nā
q̄ cognoscāt protectorem sideraq̄ & arma fauere iuste bellum
suscepturo. iniquitatem uero fouenti esse iratum in aperta au-
tem offensa aut ubi & q̄n quid paciatur iniquū. offensus iuste
prouocabit. nam is qui minus iuste offenditur iuste puocat &
libi vires & sidera fauent. deumq̄ auxiliatorem esse cognoscāt.

offensore uero absente per lras intentio significatur et ut qd ma-
nus offensi cōscripte z sigillo munite aut publica alterius ne fi-
de digni ut deinde inficari nequeat: z alq de more alphabeto
bipartito lras dirigunt vt nulla in lris ualeat fraus excogitari
trā mictunt. deniq hinc inde lre per armoz officiales araldos
reg:q armoz que lre collecte p:elluq inito erūt iudici duello
prefecto exhibēde q consilio parū disuadet z cognoscat de re
brozū si q sint deducte z esse locū pugne uel nō et sint cause d
quibus pugna querit iuste uel iniuste uel sit p inde deneganda
uel concedenda pugna quī oīa equo Marte consideret.

De prouocatore ⁊ de signo arra uel pignore diffi- dantie.

D pugnam & singulare certamen aliqu peruenit non
per lras sed p signa uel pignora belli. qd lesus insurgit
et offensori pugna offert dando signū aliqd arā uel pi-
gnus certaminis annulum corrigiā q cingit. & p:etūq cōtecta
qd pignus tunc belli sanguineū nūcupabit. destinabitur qd ab
senti per araldū preconē aut nūcium publicū. sin aut diffidat
belli pignus uel arram acceptabit pugne iudicio erit obnoxius.
locum arma z iudicēz eliget cōpetentē. qui reus si acceptare re-
cusauerit pignus uel arram deferēs ad pedes puocati dimittet
aut coram militibus astantibus cōsignabit p pignore uel signo
duelli q acceptante uterq pugne abstringit. puocato utiq disse-
rente z pignus abiciente hcebit deinde puocanti penitere z in
pune desistere a pugna oblata. puocatore deniq proseq uolente
et offensore ex minus legitima excusatione bellū recusante uel
tacete sepe interpellato tunc puocator procedet ad remedia te-
dialia q offensorē ipsum bānendo uel depingēdo uel aliter ad
eius infamiā procedēdo vt ad pugna tedio affectus ueniat uel
labe infamiē remaneat pgrauatus inf nobiles pceres militares
q uiros. erat aut antiquis temporibus in vrbe romana campus
gladiatorius marcius appellatus oibus securus ad pugnam et in

nobilissima ciuitate Neapolis plena militibus armisq; florent
alter capus pugatorius appellatus carbonaria in quo quisq; su-
as offensas et iniurias gladio persequeretur et bello tremendo viri
dicabant impare. de quo Bal. mentione fecit in. l. actletas. ff. de
infami. in prin. etiam dixit de bello Perusino. z ibi d. ueris no
de certabat ensisq; erat iudex vindex z testis. tunc Neapolita-
na ciuitas bene stabat. q; inter milites z nobiles odia extingue-
bantur gladio z pleriq; formidine pene cessabat ab offensis qua
securitatj religione et principum decreto abolita pululart odia
et bella intestina insurrexerunt ad ciuitatis perniciem. talis autē
consuetudo erat ex humanitatem ut quisq; iniurie vltionē sua
reciperet auctoritate vbi iudicum aderat. copia fuit nāq; talis
securitas barbarica lombardoz feritate adinuenta que de inde
italica humanitate cessauit.

De requisitis ad singulare certamē uel pugnam perficiendam.

Vot in duello requirant dixit Bal. in. l. si filius. §. i. ff.
dele. ii. audiuisse ab Impatore z a dno Cardinali bo-
nificati q; quinq; fore necessaria in duello. Primuz q;
prouocatus ad duellū sit diffamatus uel suspectus de delicto
pro q; ad duellū puocatur. et idem Bal. in. ti. de pace tene. dicit
q; requiritur ut sint q; ipsum indicia. & idem decidit Impator
Fredericus in cōstitutioe regni sicilie q; incipit monachia q; cō-
stitutio quis sit localis debet suari pro ratione sm Bal. in. d. ti.
de pace tene. Secdo requiritur q; id de q; pugna queritur non pos-
sit per uerā pbatioē probari ut q; testes non interfuerunt nec
scriptura apparet de eo qd inficiatur q; tunc in casibus in qbus
permittitur duellū uenitur ad pugnam q; est expimentum ue-
ritatis inf milites z nobiles vt. j. latius dicemus. Tercio dixit
q; requirit ut puocans sit maior usq; par q; minori non licet ma-
iorem puocare q; non licet sibi ascendere. de q; habetur in. ti. d.
pace tene. §. si qs. vbi Andreas. de ysernia. z Bal. & nos latius
dicemus infra in suis locis dum tractabimus de pugna rustici
cum milite & de pugna nobilis cum ignobili. Quarto dixit

requiri q casus sit personalis quia ubi tm de bonis cōtenditur non recipiet d'ellum fm Bal. ibi. & qd habetur in l. cōn nē gantē. de actt. z ob. & j. dicitur latius ubi de o'bus causis duelli tractabimus. de iure longo & de iure ciuili & de cōsuetudinē regni francie q permittit duellū. & etiā ytalici hoc obseruāt non tam assidue. licet iura canonica oīo iuri ciuili z cōsuetudini duelli derogent. ut s. diximus qn imo. dixit ibi Bal. q requiritur q nō sit electa uia strepitus iudicii sed uia armorū. & tūc electa uia belli iudicialis si nō probet actor reus absoluit. z nō admittitur bellū. qz ad id qd quis renunciauit nō debet admitti. ar. C. de iure iura. l. si quis ius iur. & etiam in hoc cōcordat constitutio regni sicilie a Frederico Impatore edita tñ admittitur duellū ubi iudex in crimine incipit ingreere ex officio merito & non parte accusante qz tunc ex inquisitione sumptis iudicis uenit ad pugnā in casibus pmissis a iure uel cōsuetudine q permittit duellū in morte asconsa g'adio uel ueneno z in crimine maiestatis & in ceteris casibus phibet. licet de iure ciuili tm in crimine p duellonis permittat. ut dicit glo. in d. l. si filius. & insti. de here. q ab inte. §. per g'riū. z j. uidebit cuius rō est ad terrēdum huiusmodi delinquentes q casu cum iudicis licentia pugna offert iudicis tñ pbatīs ut ibi requiritur etiam iudex cōpetens in duello qui iudicet inter ipsos pugiles & licentiam ac tutum eis locū assignet requiritur etiam iuramentum a pugilibus prestari. & qz cause sint iuste z indicia probetur de quibus omnibus infra dicemus.

Quid sit duellū ⁊ qz dicat iudicium diuinū seu humanum. licet nō semper uerū sed incertum.

Vellum est singularis pugna inter aliquos ad probationem ueritatis & ut ferro eruatur z vi armorūqz potentia & dicitur iudicium diuinū seu humanū ortumqz habuit a l. lombardoz ut dicit glo. in ti. d. pace tene. §. si miles non tamen est certū iudicium quia aliquādo fallax & incertum. & pugna non semper affert ueritatem. ut in ti. qualiter quis se defendere debet. l. recolimus. in lomb.

& in l. qua actione. §. si quis. ad l. aquil. non habet locū ubi de
lictum est manifestum. de pace tene. §. si quis hoīem. q. q. pā
tet expresse non habet probare necesse. C. de accu. l. ea quidem.
& ppter ea si quis accusatur de homicidio & uenitur ad pugna
& non probatur homicidium nisi per ipsam pugnam nō dam
natur ad mortem sed manus sibi amputatur causam mitigādo
in manu amputanda cum qua occidit. vt in lombar. in ti. d. hō
mici. l. qui verō. §. treugam. & hoc ppter incertitudinē proba
tionis sicut rixa dicitur duorum. de vsufrū. l. equissimū in prin
cipio. de sicca. l. i. §. si claua. & l. si. xxiii. q. si. c. i. ad l. aquil. l. si
ex plagis. §. i. & sicut rixa nascitur ex litibus & contentione. l.
seruus de ac. & obli. sic duellum nam etiam duo faciūt bellū.
l. i. §. i. vi. bo. rap. in quo sunt statuta localia in regnis. & de iū
re longobardo sunt diuerse consuetudines & mores diuersorū
hominum & in hac arte bellandi peritorū. q. quilibet peritor
in arte sua. l. semel de deur. li. x. & primo Ecclī. tractant fabri
lia fabri. & i. mēha. experientia facit artem. & dixit Bohe. de
mili. disciplina non parua aut non leuis videt a s. armorū per
quam si bene geratur etiam pax mundo pparatur. & insti. in
prohemio. & de heredi. & fal. in prin. in l. in noīe domini. de
offi. prefec. preto. & Bal. d. pace tene. §. si quis hoīem. & ubi de
ficeret cōsuetudo uel lex municipalis in materia certaminis pos
sumus informari ex cōstitutionibus imperialibus certi loci nō
ut ex iure scripto sed ex ratione sūm Bal. ibi. & Andre. de yser.
ubi dixit q. ex lege arrogata sumimus argumta et rōnes & eti
am ex eo qd est usitatum. ar. l. si qs diuturno. & l. de quibz de
legibus. & dicit dicta lombar. recolimus q. si in culpa de hōi
cidio ipse uel eius causa percutiatur ppter hanc percussione mī
nus punit q. in certi sumus de dei iudicio vt ibi cause dicunt
in. c. ii. d. de pugna. in duello. q. aliqui quis fouet iusticiā in bel
lo & succūbit ppter alia peccata eius dei iudicio vt. §. etiā dicit
mus. & putauerūt antiq. hoc genus probationis inducētes q. qs
posset suam pbare causam uel innocentia per pugna q. deus sit
auxiliator iustoy. Licet Aristo. dicat q. nō presumit deum ha
bere curam maloy. vt dicit etiam Bal. in ti. de pace tene. & vt
de. §. in libro de causis pugne.

**De iusticia prouocationis ad pugnam. ⁊ quid scōm
astrologum peritos.**

N duello necessaria est iusta prouocationis causa et
sic iusticia prouocantis uel prouocati ut supra dixi-
mus que iusticia ubi subest de eius uictoria plerūq;
sperandum est. quia credimus deum esse iusticie p-
tectorem & veritatis defensorem. tamē sū mathematicos cor-
pora celestia in corpora inferiora agunt et illa disponūt que ex
aspectibus et coniunctionibus planetarum earumq; oppositioni-
bus sepe numero immutantur sū Aristo. in li. de proprietati-
bus elementorum. etiam corpora celestia animos mouent cōple-
xiones mutando ex quo diuersa est animi operatio cum anima
naturalem cōplexionez insequatur ut in incipio fisonomie habe-
tur & influunt plus in uno loco q̄ in alio sū aspectum et stel-
larum pluralitatem. vnde interdum uictoria tribuitur que a ui-
ctore nō sperabatur ut si quis bellum alteri iniret hora qua do-
minus ascendētis esset in septima domo que est domus inimi-
corum & precipue si luna tunc illum bono aspectu respiceret.
succūbet procul dubio belli motor etiam si fere in duplo mili-
tes secum haberet. quīs id omēs astrologi fatzant ratione ostē-
di potest. nam ascendens qui est pma domus bellum inienti at-
tribuitur & dominus pme domus cum luna ostendet quid af-
futurum sit et sū illorum dispositionē ita eueniet mouenti. se-
ptima uero domus que est signū contrarium ascendenti & est
domus inimicorum manifestorum illi cui bellū initum est af-
signatus & sū dispositionē domini septime sic illi affutura in-
dicamur. vnde si dominus septime domus hora qua bellū in-
itū fuerit in prima domo que est domus sui inimici puta belli
mouentis dabit procul dubio ille cui initū est bellum terga q̄
suis significator captus est in domo inimici & si ambo signifi-
catores essent eq̄lī dispositi aut bella equabūt aut uincet ille q̄
in suo natali forciorē habuerit ostellationē. Idē i illo q̄ incipit
castra ducere ⁊ de ciuitatū obsidiōe tractare ⁊ de illis q̄ duellū
agūt nec ualet nūq; hic uel ille ius habeat s; oia sū astrologos

in hora consistunt fm dispositionem causarū secundarū quā
prima causa dispositionem secundarū causarū imitare possit
a qua omnia dependēt. Ideoq; diuina uoluntate postposita vi
ctoria consistit in cōstellationibus & earum horis & motibus
que erunt pensanda & attendenda quia etiam uires hoīm ani
mosq; & ingenia augent & minuunt in suis horis & ait Alex
ander de optimo Imperatore & si quando educere copias seu
ad pugnam cōpescendam instruere uelis ne utiq; debes nisi pri
us facta de more feceris qua de re et aurspices atq; vates habe
re te oportere qui sequantur exercitum eruntq; propterea con
sulendi astrologi per prouocatores & certe de celestium siderū
felicia erga ipsum dispositione optima ad uictoriā duelluz mo
neat quibus bene influentibus & iusticia premia uictoriā spe
ret est enim duelli euentus dubius in quo plerūq; succedit uic
toria raro aliquando strenuitate aliquādo quia alter fortunatus
est & cōpugnator infortunatus in bellis aliquando q; alter ha
bet conscientiam lesam que vires ledit aliquando fortitudine
vnus imbellicitate alterius aliquando ex iusticia cōpugnatoris
aliquando q; conuictus suspicatur de succubentia et suspitio fa
cit casum aliquādo q; alter in alia pugna fuit a cōpugnatore de
uictus propter quod cōtra ipsum audacior est aliquando ex al
terius solita infelicitate aliquando ex nimia alterius superbia
& compugnatoris modestia aliquando ex casu et a fortuna ali
quando quia alter aduersariū plus estimat q̄ sit aliquādo ex hu
moribus corporeis quia alter plus habundat in humore bellico
so alter plus in flēmate & malanconia aliquando q; alter mar
cialis. tamen stante paritate fortune fortitudinis et equa siderū
dispositione is vincit qui iusticiam fouet que omnia diligēter
attendantur q; conferunt ad uictoriam.

De probatione que fit per pugna 7 q non est uera
probatio. 7 de dei iudicio in pugna 7 uide in proxi
mo. c. latius de dei iudicio

Vellum dicitur duarum partium bellum ut probetur
crimen per duellum Andre. de yser. de pace ten. q. si

quis hoïem & Idem dixit constitutio regni sicilie monachiaz
q̄ non est tam uera probatio q̄ quedam diuinatio que uero nō
consonat & a iur̄ cōis deniat equitate rationibus nō consentit
quia uix duo pugiles poterunt inueniri sic equales ut alter alte
ro non sit fortior maiorisq̄ potentie uel ingenii & iure longo
bardo duellum sit ad probationem ut in ti. qualiter quis debe
at se defendere Italici & gallici dicūt q̄ in duello dei iudiciuz
uersatur quia semper ille qui fouet iusticiā obtinet miraculose
& ita sepe uisum est. pro quo facit quod dicitur in psalmo Iu
stus ut palma florebit Licet dicat Aristot. nō esse uerisimile de
um habere curam prauoz uel maloz. nam sit duellum pro de
fensione iusticie etiā circa res s̄m glo. in dicto. §. si quis hoïem
& dicit glo. in de. de iudeis q̄ Saraceni dicunt q̄ omnis uictō
ria est a deo & ideo portant in eorum clipeis q̄ nō est uictor
nisi deus s̄m abbatē siculū in dicta demē. & hoc etiā lege mo
saica habetur tamē ipsa iura longobarda dicūt q̄ incerti sumus
in pugna de dei iudicio & multi per pugnā perdunt causaz su
am sine iusta causa. ut in lombar. in ti. qualiter quis se defende
re debet. in. l. recolimus. in ti. d. pace tene. §. si miles. in ultima
glo. z in. l. qua actione. in. §. si quis in colluctatione. ad. l. aquil
li. dicit glo. q̄ non debemus deuz in pugna temptare. & ii. q.
v. monachi. q̄ multos uidimus sub clipeo iusto perisse. & fa
de penu. lega. l. qd̄ debet. & Sene. in ultima trage. fortuna bel
li semper in ancipiti loco est. & vide Spec. & Io. ibi in adic.
in ti. de accusatore. §. sequit̄ uidere. jo. sed quid si a. ubi etiā di
xit q̄ abolita est consuetudo regni francie p̄mictens duella ta
men dicunt milites q̄ quis inq̄tum potest debet se precauē q̄
non sit requisitor ad duellū nec teneat partes actoris uel p̄uo
catoris sed rei uel defensoris s̄m Bal. in. l. i. C. d. edi. actj. & mi
lites dicunt q̄ in dubiis ut plurimū succūbit ille qui ad pugnā
seu certamen prius p̄uocat sine iusticia. & p̄pterea multum est
aduertendum in uerbis. ut habet. j. in. c. cū plerūq̄. & uide. j.
in. c. duellum est species probationis. & in. c. an duella sint pro
hibita ubi latius.

An pugne ⁊ duella singularium personarum sint

permissa de iure diuino. et quid de iure ciuili et canonico. et de iusticia diuina in pugnis.

N duella sint phibita dic q sic reglariter. c. i. z ii. de cle. pug. in du. z in. l. i. de gladi. z in. l. i. de acle. z in. l. i. ut armo. usus. z in. c. i. de torne. z in. c. i. de cor. vici. z in. autē. de armis. Specu. de accu. §. sequit. jo. quid si. tñ licitū ē in crimine maiestatis ad. l. iul. ma. l. is qui. z. l. cū si. lus. §. si. de le. ii. ubi Bal. z glo. de here. q abintest. §. p cōtariū z in. l. qua act. de. §. si qs in colluctatōe. ff. ad. l. acq. z scdm cōstitutores regni sicilie p mittunt in crimine maiestatis & in morte absōla. ut in cōstitutōe monachā in qbus casibus pugna p mittit ubi nō pōt hūi ueritas p pparatōes z fit tunc cū iudicis licentia. d. l. i. ut armo. usus. tñ olim duella erāt pmissa ad uirum ostentatōz. l. solent de alea. z. d. §. si quis. z etiā cōsuetudo p mittebat ut in. c. i. de torne. z in. d. l. i. de corpo. iūci. que cōsuetudo reprobatur ibi p papam z in. d. c. ii. tñ in hastiludis causa uirtutis z exercitationis armoz permittitur cum consensu superioris ideo tunc publica dicuntur. dicto. §. si quis. tam de iure longobardo in multis casibus permittuntur de quibus. j. in ti. de causis pugne. hodie tamen reges catholici non. debent illa permittere quia sepe multi perierunt z causam pducunt in lombard. ven. liberi homi. z. l. recolimus. in ti. de pace te. §. si quis. z. ii. q. v. monachia. z de purga. vul. p totus. & ppte rea principes permittentes peccarent quia cōtra mandatum ecclesie dictis iuribus. z etiam peccarent ipi pugnātes z occidendes in duello. & ait ysid. etb. li. xviii. c. lis. hec qape spectacula crudelitas z inspectio uanitatū nō soluz hominū uiciis sed etiā demonū iussis instituta sunt. nam deum negāt qui talia psumunt. De istis etiā dicit Augusti. de ciuitate dei. c. xxxi. z xxii. z. xxxiii. z Impator in. l. fi. C. de fer. que expse uidetur cōtra pceptū dei. Exodi. xxi. nō occides. z cōtra aliud pceptū ut deus nō tēptetur qd fit p pugnā. c. de purga. vul. xii. q. ii. q. ritur. xxiii. q. vi. c. si nulla. z in glo. d. §. si quis in colluctatōe. z in. c. i. post prin. de pace te. z in. l. i. de gradi. li. xi. nam cum pugnatōes sint reprobati per eos probatio nō est recipiēda. ar. de rei uen. l. indicia. z de lat. liber. tol. l. i. post principi. quia tales sunt infames p. etum qn accepto p. cio pugaant de infami.

l.ii. & sic eorū testimoniū est repellendū. ff. de test. l. §. l. iulia.
ne: admittenda est pugna ut purgatio quia huiusmodi vulga-
res purgatoēs sunt inducēte instigatoē diaboli z reprobate sunt
ff. q. iiii. mennā. z. c. cōsulūisti. z. c. monachiā. vnde cōsuetudi-
nes z constitutiones hec inducētes nō sunt seruande tanq̄ irra-
tionabiles z iniuste z cōtra dei pceptū. Nā dicit Augusti. pri-
mo de libe. ar. nō est lex q̄ iusta nō est pseruā illa q̄ est gtraria
diuine iusticie cui ppterca nō ē obediendū sed deo. xi. q. iiii.
si dñs. z idō in regno sicile talis cōstitutio fuit reprobata p pa-
pam Honorii z regē Carolū scđz p bīnas sentēcias. z fa. ad p-
missa in autē. de armis in prin. z. §. sin aut. z. Cassi. iiii. uaria.
epistola. ii. moderatio ē que gētes seruat. furor aut plexq̄ iusti-
ciam p̄cipitat. tūc utile ē soluz ad arma recurrere cū locū apud
aduersariū iusticia nō pōt inuenire. z ideo qđ pōt agi vīa paci-
fica nō debz agi vīa bellica. ut in autē. ut liberti dē cetero. §. hec
sifr. colla. vi. q̄ omnia quīs sint catholica tñ locū hīe uidentur
ubi pbatōnū copia pōt haberi qñ ptes uellēt eaz priuata aucto-
ritate pugnare nō tñ in foro z iudicio militari z inter armis/
geros inter q̄s cōtrariū seruāt ex antiquissima eoz cōsuetudine
q̄ ubi pbonū copia nō hētur sp̄i p̄uocāt ad duellū in delictis
z iniuriis occultis z auctoritate z indictione alicuius princi-
pis quē pro iudice eligunt ueniunt ad pugnā licet cōcedens &
sp̄i peccent. ut. §. nec uidet talis cōsuetudo irrationabilis & cō-
tra pceptū diuinū nō occides. q̄ in alio pcepto diuino dicitur
nō pmittas impiū uiuere super terrā z tolle malum de medio
israhel. ac etiā licitū est homicidiū priuatū p defensione fidei
xp̄iane. xxiii. q. iiii. c. massane. z q̄ licitū est cuiq̄ occidere re-
bellem. l. iiii. §. fi. de sicca. de re mili. l. p̄ditores. q̄ etiā possunt
capi z detineri ut serui. l. transfuga. de acq. re. do. etiā licet oc-
cidere depopulatorē agrop. l. i. qñ li. fi. iudi. vindi. l. ii. arb. fu-
cesa. z etiā licet occidere adulter. l. i. §. pe. de adult. l. graccus.
eo. ti. etiā licet occidere cū q̄ stuprū per uim alicui z suis infer-
re uoluerit. ff. de sicca. l. i. in fi. etiā licet occidere raptorē mul-
eris honeste. l. i. de rap. uir. z alrī minantē mortē. l. i. qñ lic.
fi. iudi. z insultantē cū armis. l. i. vñ vi. Itē furem nocturnuz
z diurnū i suis casibz d̄ sic. l. furē. z. l. itaq̄. §. lex. ad. l. acq. z. l.
si pfodiēs. ex. de fur. nec vñ ex toto tñs cōsuetudo irrationabilē

inter armigeros marciales & milites iudicanda q̄ ipsi auctori-
tate publica z bellū indicit ad iniuriā propulsandam uindi-
candam uel ad iusticiā faciendam. xxiij. q. i. c. cum homo &
pugnatur. tunc cum licentiā alicuius principis indicentis causa
cognita & iure belli. ne in punitus permittatur. & erit tunc ius-
tum bellum. Nam & papa Martinus cum esset questio de re-
gno Sicilię inter regem Carolū & regem Petrum de arago-
na indixit eis bellum ut pugnarent cum centum militibus. &
qui esset uictor haberet regnum. & quia Rex Petrus non inuit
eam excoicauit & pronuntiāuit eum proditorem & facit ar-
l. i. & in rubro. ut armorum usus iusciō principis. est enī duel-
lum experimētum ueritatis z de genere iudiciali inter milites
& armigeros quia constat ex tribus personis sicut bellum iudi-
ciale. c. forus. de verbo. signifi. f. ex persona principis uel domi-
ni qui indicit duellum ex causa ex persona prouocantis ad duellū
& prouocati. In quo iudicio belli prouocator assumit honus p-
bandi suam intentionē cum ense. & iuratur de calūpnia. & fit
precedentibus iudiciis contra prouocatum & extorquentur cō-
fessiones per pugnam. & qui succumbit uel confitetur condem-
natur per sententiā ipsius presidentis in duello & nō differt
iudiciū belli a iudicio iudicis ordinariū nisi in pbatōnibus
quia in duello fiunt probationes mediante gladio de partium
uoluntate se contentantium probare cum gladio. argu. l. genera-
liter de epis. & cleri. in principio & per nota. in. c. de causis de
offi. dele. & l. si ab arbitro. qui satis dā. co. ubi factus de cōsen-
su partium concurrentis superioris auctoritatē non debet rescin-
di. & quod nota. in. cle. i. de testi. & facit. l. iij. §. si usum. ff. de
religio. nam inter milites z armigeros ius est in armis iure bel-
li teste Tullio quia dant ensē pro libello argu. l. aduocati. C.
de aduo. diuer. iudi. in. p. armis. & coraciis nituntur. & in pro-
hemio insti. in principio. & facit. l. i. in principio. C. de iure de
libe. q̄ dicit arma potius q̄ iura milites scire. & facit. l. milites
C. loca. i. p. armis. quibus intendunt. z facit glo. in. l. pe. ff. qui
ex cau. maio. que dicit q̄ militi cingitur ensis cum creatur insti-
gnum quia uti debet ense. & in probemio insti. in principio z
dixit vege. de re milita. li. ii. ca. xxxiij. oportet militem habet

scientiam dimicandi: nec est mirum inter armigeros in iudicio
belli fieri probationes cum ense. z per pugnam quia etiam inter
pbos mercatores in eorum foro fiunt probationes per libros
eorum continentes accepta & data. vt in l. nuda. ratō de dona.
z in l. qdam. §. numularios. de eden. z in l. i. §. eo. cum. si. z in
ter pistores fit probatio cum talliohs. ff. de noui operis. nupq.
l. non solam. §. sed vt probari. vbi dicit Bar. & omnes. & inter
aurifabros cum petra que dicitur quota. de qua in l. quotēz fer/
ro ff. de publica. & etiam in aliis iudiciis indubitis fit probatio
per sortes p. l. fi. §. communia dele. & c. quando z quibus quarta
pars debet. l. ii. que sunt probationes in regulares. & tamen ad
mittuntur in bello iudiciali. ex natura rei & personarum quali
tate. & facit qd dixit. Vale libro quinto. c. ii. Inter armorum nā
q strepitus uerba iuris ciuili exaudiri nō possunt. z refert pñs
ethico. libro. i. qd Romani antiquitus ex consuetudine preliorū
latrones & semi barbari videbātur nec obstat qd in istis pugnis
possunt accidere mortes cruentes. ut in anten. de armis in prin
cipio. & in l. i. de gladiaro. quia non debemus expectare ca
sum & aduersam fortunam liberi hominis qd neq ciuile neq
naturale est. l. inter stipulantem. §. sacram. de verbo. obliq. qd
omnis mors est casus fortuitus. l. interdū. de iudi. & de re. iur.
l. contractus. z mors fortuita dicitur peruenire ex fortuna. Bal.
in l. i. de his qui ante apras tabulas. & in l. i. §. qui ad liberta.
vbi dixit qd pcederē est fortuitum. nam duellum est ueritatis
experimentum & est similis torture ut in lonbar. z qualiter qs
se defendet debet Bal. de pace tenen. c. si quis. hominem & nō
mirum ut ueritas per torturam eruatur. & quis ore ppro confi
teatur. ff. de questio. l. de minore. & ii. q. ii. c. fi. & in auten. de
testi. §. si nota. & §. in criminali vbi testes qui ueritate querūt
corrumperē cum uerberibus z tormentis recipiantur prelestim
quia publice utile est delinquentium habere noticiam. l. cū qui
nocentem de iniuri. & l. ita uulneratus ad. l. aquili. ad quas in
uestigandam est per iudicez et laborandum ad punitionem cri
minum in anten. ut nulli iudi. §. si quis uero & ut differen. iu
di. §. si tamen ut licet ex bellis mortes cruentes possint euenire.
tamen premissa fuerunt iure diuino. Regu. xvii. quādo dauid

pugnauit contra goliath. z leuiti. xxvi. persequimini in finem eos
victos z corruent coram uobis. Et exo. xxvii. et Iere. xlv. pre
parate z ad bellum procedite z. xlviii. post principi. maledictus
qui prohibet gladium suum a sanguine. Et Ioelis. iiii. Sanctifica
te bellum z suscite robustos z conuertite vestra aratra z ligo
nes in lanceas. nam princeps contra delinquentes indicare bellum
potest. xxiii. q. viii. scire. z in. c. solite. de maio. z hobe. Inno. i.
c. olim de resti. spoli. z quia primum bellum a deo fuit indu
ctum. patet. xxiii. q. ii. dominus noster in quo princeps qui bel
lum indicit dicitur dei uicem gerere. xxiii. q. ii. c. si. nam z arte
tes inter se pugnat ad defensionem. l. i. §. cum arietes si qua pau
per feci dica. z etiam apes pugnant nec mirum q. cum armis z
non cum legibus ciuilibus hoc casu fiat experimentum uerita
tis quia armorum usus fuit primu q. essent leges & iura ciuilia.
ff. de capti. l. post l. mi. §. filius & ipsa lex. ciuilis uult ueritatem
modis omnibus exquiri in autenti. de non alienan. §. quia ve
ro de adulte. l. si uxor. §. si iudex. & ut iudi. sine quoq. suffra. in
principio. nam hodie duella. ipsa dici possunt inter armigeros
esse de eorum iure gentium & de stilo armorum. quia commu
niter omnes armigeri cum res se ingerit utuntur pugnis arga. l.
ex hoc iure gentium in principio. ff. de insti. & iure. nam q. qf
q. populus ius sibi constituit. ipius ius appellatur. l. omnes po
puli eodem titulo. & licet ex tali duello sequi possit seueritas ta
men fit ad finem ueritatis excutiende qui finis bonus est. quia
p. ueritate debemus subire supplicium potius q. pro adulatio
ne beneficium & seueritas in iudiciis licita est. lxxxvi. disti. c.
odia. ii. q. v. c. quanto. l. q. iiii. c. ex multis. nam licet inde mors
aliquando sequatur. dicitur dei iudicio procedere fm. cano. in. c.
ii. de deri. pugna. in duello & glo. insti. de capi. dimi. in princi.
per quam glo. dixit Bal. q. mors que gladio peruenit dicitur
dei iudicio peruenire de pace constan. in uerbo in ciuitate. quia
deus dicit ego occidam & uiuere faciam omne uiuum de utero
nomi. xxii. & pbs. xii. meta. nec mirum quia deus est secretoru
cognitor & iudex disti. xxxiii. erubescant & solius dei est iudi
cate de occultis. ii. q. iiii. consuluisti & sic dici potest q. in duell
lo quicquid accidit dei iudicio accadat contra non fouentem

in iudiciam quia dei iudicio multi in seculo puniuntur xxxiii. q.
v. q. ergo. & ideo dei iudicium timendum est quia est iudex &
testis. viii. q. iiii. aliorum. & q. dei iudicium sit in duellis ut me
optineat qui iusticiam foriet & is succumbat qui fouet iniustici
am facit illud Seneca. ad Lucillum epistola. viii. ubi dicit. q.
fors est res in humana dubietate diuinam iudicans uoluntatem
& xxvi. q. ii. c. fors. & uester tenere hosti. & Io. An. in. c. ii. de
purga. uulga. ubi dicit q. peccata occulta reuelantur deo operan
tur in duellis. & sic uester ibi casus. q. si quis in duello succum
bat peruenit dei iudicio aliis peccatis exigentibus. ubi dicant.
hosti. & Iohan. Andre. peccatum uetus penitencia noua z dicit
ibi abbas q. in duellis diuina cessante dispositione uincit for
or & ingeniosior per nota. in. c. ii. de torneament. & uide Bal.
in. l. finali communia delega. ubi dixit q. iudicium fortis est for
tuna cuius dux est deus. nam in iudicio fortis iudex est fortu
na xxvi. q. ii. fors. & in. l. finali. communia delega. que prefert
unum alteri. per nota. in. c. ex licteris. de proba. ubi per Inno.
& q. deus operetur facit tex. ff. de penis abeuntem in principio
ubi dicit textus. sanctum esse innocentem non puniri nam e
am princeps tuetur innocentiam. l. diu. eodem titulo & l. i. i.
fine de quesho. & c. mores uiuentes ita opinantur q. in duellis
operetur diuina iusticia. quia communis opi habere pro uerita
te. l. barbarius. de offi. preto. & ista communis opi. eorum que
non possunt certitudinaliter sciri ex reuelatione astrorum influ
it in animos hominum. & facit illud Alexandri de optimo
imperatore. qui sic dixit. cunctis perspicue pateat bellum quo
cumq. iure susceptum huius deos fore propitios fautoresq. spera
dum esse militesq. propterea alacriores ad bella. qua de re totis
uiribus fortisq. animo rei gereude se adirent. contra qui se in iu
ria bellum supsisset uerentur deos. sibi iratos. atq. aduersarios
fore suspitabunt qua sola ope. etiam si nihil aduersi foris contin
gat formidabunt z orrestent. nam ex ista institutōe iuris genq.
circa duella oritur quoddam bonum quia timore pugne pluri
mi se retrahunt ab offensis & criminibus occultis. Iuxta illud
odeunt peccare mali formidine pene & hacq. ratione inpera
tor Fredericus constitutionem regni Sicilie de pugnis fretus

edidit cessant q̄ propterea uiri ab iniuriis ne deceat pugnare & per iudicium pugne se purgare. nam uidemus q̄ pro uerbis ocio-
lis sepius milites pugnant & si pugnam euadere uelint apud ali-
os infamiam obprobria subſtinent militaria . argumento legi.
omne delictum. q̄. sed & calligatus in uerbo qui metu. ff. de re
militari. vbi glo. dixit. de grimaldo qui nolebat pugnare metu
hostium simulans languorem q̄ punitur. & facit argumentu i.
lege. iii. ff. ad. l. iul. mate. in uerbo & qui in bellis cessarit pro-
pter quod concluditur q̄ consuetudo vniuersalis dicitur duella.
non esse inter armigeros ex toto illicita si fiant propter crimina
manifestanda de parciu uoluntate. & cum auctoritate alicuius
principis duellum indicentis causa cognita & potestatem habē-
tes bella indicendi & illa permittentis in proprio territorio &
iure belli s̄m disciplinam militarem & iudiciis precedentibus
licet peccatum sit in foro conscientie salua semper meliori deli-
beratione ecclesie romane & melius ſcientium cui me subito
nam licet ecclesia reprobet duella. c. i. & ii. de purga. uulga. & i
capitulo primo & secundo de clerico pugna. & etiam reprobet
consuetudinem punandi in duello. tamen uniuersalis consue-
tudo hoc admittit principis auctoritate ut supra qui potest dare
licentiam dicti. l. i. de gladiato. & de actale. & uide supra in .c.
duellum dicitur vbi de dei iudicio induello. & uide. late. ang.
in sua disputatione. que incipit duo. nobiles gallici vbi late de
hoc quem postea reperit. & ante nō uideram.

**De iniusticia singularis certaminis siue pugne ⁊ de
casibus in quibus licita est habetur infra in titulo d
causis pugne.**

Vellum dicitur iniustum aliquando ex loco ut quia
in loco sacro. xlii. disti. in. capitulo finali & .c. de
cet de in munita. ecclesia. & dicitur iniustum ex tem-
pore. c. i. de treu. & pace. quia non diebus feriatis

dicatur etiam iniustum ratione cause quando inferens uel de-
fendens habet iniustitiam pro parte sua. uel quando quis non fo-
uet iustam causam. xxiii. q. iiii. c. Item ab aliquo. & capitulo
fortitudo & facit glo. in. l. ut vim. de iusti. & iure. & xxiii. q.
ii. in summa que dicit q. iniustum est bellum ratione rei si non
est de reperendis rebus. uel pro iusta defensione patrie. ubi au-
tem quis in duello iusticiam fouet tunc defendens iniuste pec-
cat. argumento. xii. q. ii. c. cum deuotissima. xxiii. q. v. c. Item
ab aliquo cum sequenti. & q. v. non est nostrum. ut patet. q. si
princeps populum suum inobedientem uel rebellem. iuste oppri-
mat. tunc defendentes patriam iniuste agerent & peccarent. q.
tanta est uis iusticie q. iuste interficiendus uel puniendus non
debet fugere uel uitare mortem alias peccat. c. si nulla. xxiii. q.
viii. & glo. in. c. in summa. xxiii. q. ii. z. capitulo primo in glo.
& hoc etiam tenet Bar. in. l. legati. ff. de penis. ubi dicit q. iuste
dampnatus ad mortem fugiendo peccat mortaliter. dicatur etiam
duellum iniustum ratione persone ut quia sit clericus xxiii. q. i.
in principio in glo. ii. & q. viii. in summa. & Inno. in capitulo
peticio de homi. & quir de iure scripto uoluntaria. duella sint
hodie prohibita. ut diximus supra. & sic non possunt dici iusta
modo aliquo. quia prohibita per. l. diuinam & humanam tam
de iure belli gentium militum & nobilium duella de eorum co-
suetudine sunt premissa. que consuetudo est sequenda. argu. c.
cum dilectus. de consuetu. que debet in bellis obseruari. fm. cal-
de. in consiliis in titulo de treuga. & pace consilio primo quan-
sub esse uester iusta causa propulsationis iniurie uel delicti. cui-
us aliter probatio ueritas iusticia uel uindicta haberi non po-
test nisi per duellum concurrente auctoritate principis uel do-
mini indidentis in eius territorio duellum perficiatur. inter dif-
fidatos argu. glo. in. l. ex hoc iure de insti. & iure. que dixit q.
quilibet potest mouere bellum auctoritate superioris. uel legis
scripte. quo casu ipse concedens uester duellum indicare ex gene-
rali consuetudine armorum & iure belli fauere eius qui aliqd
iniuste patitur. & ad iniuriam propulsandam. argu. l. ut uim d.
insti. & iure. z. d. l. ex hoc iure gentium. & l. hostes. de captiuis

nec mirandum q̄ consuetudo armorum permittat duella. quia bella fuere etiam a iure genti. introducta ante imperium populi li Romani. d. l. ex hoc iure. & primo fuere inducta ipsa bella a deo. xxiii. q. ii. capitulo dominus noster. & capitulo finali. & capitulo noli extirpare. & capitulo quid culpa. & capitulo milita re eadem causa. ubi etiam militare propter predam peccatum ē z facit quia bella licita sunt ex edicto pape uel imperatoris ne dum contra hostes fidei de hereticis. capitulo ad abolendam. sed etiam contra subditos z delinquentes alius. xxiii. q. viii. capitulo scire z capitulo solite de maio. z obe. z in. l. i. c. ut armorum usus. z ex istis bellis uniuersalibus deuentum est de inde inter marciales z de consuetudine armorum ad duella que sunt certa mina singularia quia quod ius est de toto ad totum. est de parte ad partem. argumento. l. que de tota de rei ven. & de ista consuetudine pugnandi in duellis que antiqua est licet reprobata per ecclesiam & pontifices habetur in capitulo. i. de torneamen. & in capitulo primo & secundo de cle. pugna in duello & in capitulo primo de treuga. & pace. ubi dicitur q̄ etiam de possessionibus ecclesiarum & in possessionibus ipsis sunt prohibita. licet lex lombarda dicat contrarium. ut. j. videbitur.

An certamina z duella possint concedi in terris ecclesie.

N in terris ecclesie possunt per prelatos regentes uicarios & prepositos regeminibus concedi duella temporalia. dic q̄ non. quia ecclesia & rectores ciuitatum & terrarum ecclesie non possunt indicare bellum. nisi contra hereticos uel infideles. ii. q. vii. c. si de rebus de hereticis. capitulo excommunicamus. de homicidiis. capitulo pro humani in. xi. de penis felices q̄ tales prelati tunc sunt executores

iusticie & canonum .c.i. de offi. ordi. z hoc etiam posset quilibet prelati precedere sui iudicii declaratione. c. presidentes de hereticis et. c. inquisitionis .§. prohibemus. eodem titulo in. vi. z dicto. c. felicitis. per Iohannem Andream contra quos etiam quilibet prelati qui haberet gladium temporale posset talem bellum indicare. fm Innocen. hostien. z alios in. c. dilecto . de senten. excommuni. in. vi. z etiam tales rectores uel episcopi aut prelati. habentes in eorum terris iurisdictionem temporalem uel merum imperium contra subditos inobedientes posset bellum indicare. xv. q. i. c. nos sanctorum. z. c. auctoritate. q. fm Innocen. tunc est iniusticie executor. sicut etiam iudex habens merum imperium z iurisdictionem temporalem in loco posset contra subditum inobedientem uel rebellem iustis mandatis bellum indicare. argumen. de consuetudine. c. ad nostram & de iudi. c. at si clerici. & Innocen. in. c. olim. de restitu. spoli. & facit. c. si dominus. & in. c. si Iulianus. xi. q. iii. & tunc requireretur q. fuerit ordo iuris seruatus. ii. q. i. c. nos licet. Hostien. & Innocen. in dicto. c. olim sibi contradixerit tamen hec potest talis iudex ne sua iurisdicatio sit elusoria. c. i. de offi. delega. z. c. ex litteris de senten. excommuni. tamen contra non subditum non posset inditere bellum nisi prius eius iudice requisito & cessante iusticiam facere. fm Innocen. ibi allega. xxiiij. q. ii. c. dominus & similiter contra non subditos inuadentes sua territoria posset talis iudex punire. fm Innocen. in dicto. c. olim tamen tales non possent duella uoluntarie permittere in territoriis ecclesie. quia non sunt principes sed rectores per. l. i. de gladiato. & l. i. de specta. quia ex duellis succedunt homicidia que sunt omni iure prohibita. ut in precepto diuine scripture non occides & sunt cruenta spectacula. dict. l. i. nisi in casibus in quibus a iure permessa essent. uel ex consuetudine patrie de quibus in principio operis diximus. quinimmo nec etiam papa posset duella uoluntaria in terris suis permittere propter irregularitates & quia contra precepta diuina quia dixit christus Petro. Conuerte gladium in uaginam. licet posset indicare bella iustacontra inobedientes z rebelles. xxii. q. ii. euz deuotissima. xxiii. q.

Item ab aliquo cum sequente. & xxiii. q. viii. dispar. & d. c. ad
abolendam. & habetur expressa in palea Constantinus. xvi. dis.
& etiam in factis fidei & in terris suis. & ubi habet ius superi/
oritatís presertim in regno Siciliæ quod est patrimonium ecclē
siæ peculare. quia dixit Bar. in. l. i. ad. l. maie. q. si rex aliquis in/
traret regnum siciliæ sine licentiâ pape diceretur committere cri/
men lese maiestatis. & ideo hoc casu papa posset permittere du/
ellum & duella contra inuadentes regnum siciliæ & terras ecclē
siæ. quia illi crimen lese maiestatis committunt in quo licita est
pugna seu duellum ut in. l. qui ad. l. iul. maie. ubi glo. & glo. in
l. filius in fi. de lega. ii. & insti. de heredi. que ab inte. s. finali. &
in lombarda de pugnīs. l. fi. & in constitutione regni siciliæ mo/
nachiam. & legitur in historiis. q. exorta guerra inter reges Ca/
rolum. & regem Petrum de Aragona super insula siciliæ. papa
cum collegio cardinalium voluerunt q. pugnarent cum centuz
militibus pro quolibet & qui vinceret esset dominus illius in/
sule & hoc fecit papa quia illa erat terra ecclēsiæ & occupatores
terrarum ecclēsiæ sunt reus per duellonīs. & in hoc casu iura ci/
uiliā permittunt pugnam. hoc ideo. quia isti possunt iniurie of/
fendi. ergo indici contra eos duellum. & deinde papa sentenci/
am protulit contra regem Petrum cum consilio cardinalium &
quo. j. dicemus in libro de die pugne in. c. statuta fuit dies. ubi
late. de ista questione diximus. vbi uide.

Quis dicatur prouocator in pugnīs ⁊ singulari certamine

Vm plerūq. iter milites variē tractatū uiderim⁹
ut dicit tex. de bruto. & sceola in. l. eos. ff. de
capti. quis sit prouocans. quis actor aut requisitor
seu appellator in pugniscum per inde opinentur milites ipsi de/
um esse apiciū prouocato ⁊ prouocantē plerūq. uirib⁹ deficere &

dixit Bal. in. l. i. de edil. acq. q. in duello quis non debet esse p
uocator ipsumq. prouocantem ut diximus prius debere in duel
lo percutere putari uerba et factum prouocationis actendi. ac
etiam causas & occasiones ex quibus quis incitatur & ad iracu
diam promouetur ipsorum q. uerborum & causarum iusticiam
& iniusticiam zelum propositum & affectum offensionem uel
defensionem & ceteras circumstantias offensiuas & prouocati
uas & considero q. omnibus modis quibus quis uerbis gestis
aut factis offenditur eius q. grauiatur opinio dicitur prouocari.
& hiis etiam modis quibus quis non iure uel quid incum aut
iniuriam ab alio patitur aut contumeliam substat respectu fa
me persone & dignitatis sue aut in rebus uel quid contra bonos
mores alterius actentauerit dicitur quis prouocari. argumento.
in. l. i. in principio & circa medium. ff. de iniur. & in. l. lex
cornelia in principio & in. §. lex itaq. & in. §. si quis de libertate
& in. l. Item apud labeonem quasi per totum & non solum in
seipso uel in eius persona dicitur prouocari sed etiam in perso
nam suorum. ut in dictis iuribus & non solum si uerbis expres
sis imitetur. sed etiam clam uel subdole dictis. ut in. l. quisquis
C. de postu. & specula. de accusa. p. quid si te. p. de prouocante
ad iram dicto uel facto q. si offendatur sibi imputatur & in. l. i.
§. cum arietes. ff. si qua. pau. feci dicatur & in. l. si explagiis. §. ta
bernarius. ad. l. aquil. ubi culpa. est penes eum qui prior percus
sit & de bonis libertorum. l. qui cum maior. §. libertus. & facit
l. que omnia. ff. de procur. ubi idem in prouocatione uerbali. &
generaliter dicitur quis offendi ex omni eo ex quo ad iram p
uocatur. Bar. in. l. licitatio. §. q. in licite de publica. & Innocen.
de senten. excommuni. capitulo hostiarius. & probatur de ma
numis. testamento. l. testamento centurio. & de offi. testamento
l. filia & l. cum te. & l. i. de hiis qui ut in dignis. & facit. vi. q. i.
infames. ubi prouocatus non habet actionem iniuriarum. & est
infamis. & facit. C. quando licet sine iudice vindi. l. i. ubi si qs
minatur alicui mortem ex ista prouocatione potest occidi di
citur etiam prouocator qui reclamatur & qui inuocat quomodoli
bet officium iudicis. Bar. in. l. si minores. ff. de adminis. tutoru.

cum ergo multe sint species prouocationis semper is prouocans
intelligit qui uerbis aut factis. prius scriptis s; d. c. atq; in .d. s. cu
ariteres in uerbo prouocauerat. qui exponunt idest ante inceptu
rat. & sic prouocatus uisus facere calore iracundie & sibi non i
putandum de re. iur. l. q. calore. de adulte. l. graccus. nam precep
ta pacientie sunt seruanda in iudicio anime non in ostensione.
corporea & exteriori. xxiiii. q. i. paratus. & dicit Gregorius pri
mo dialogorum. q. maius est continere iram q. miracula facere
& dicit auicenna. q. homines colerici non sunt integri homi
nes si uero ipse prouocans uerbis aut factis intendat pugnare cu
prouocante & propterea offerat pugnam uel requirat eum sim
pliciter. ut locum & iudicem reperiatur uolens facere ipsum rece
dentem uel probare contrarium eius quod dixit tunc iste licet
prouocatus fuisset ad hoc censebitur actor prouocatus ad iudi
cium pugne. per nota. in. c. forus. s. actor. de uerborum signifi
catione. ubi habetur. q. is dicitur actor qui alium ad iudicium
prouocat. de probac. ex lictis de iudi. l. in tribus & famili
bercis. l. inter coheredes. s. q. familie. & ff. finiu regu. l. iudi ciu
per q. iura dicit q. is qui petit reuocari tenetur uel capturam tamq
iniuste factam & prouocans per citationem aduersarium actor
dicitur & tenet Bar. in. l. de pupillo. s. si procur. de noui operis.
ubi late per modernos. & Anthonium de butrio in. c. cum in
ter de excep. ubi dicit q. is est reus qui est in iudicio prouocatus
per citationem & si iste secundario petit remissionem uel cau
onem rati dicitur reus. & faciunt de accu. l. seruos. & quod no
ff. so. mafo. l. cum mulier. ubi de prouocato per prius & quod
nota. Bal. in. l. finali de edict. diu. ubi de citato qui efficitur ne
cessarius contra dictor. & de in ius uocando. l. libertus. z sic qui
alium ad iudicium belli principaliter prouocat. licet ex antece
denti iniuria dicatur actor. per que dixit Ludo. in consilio. cc.
vii. q. captus principaliter comparens a nullo prouocatus ad iu
dicium & petens capturam reuocari prouocando capifacientez
p citatione q. dicit actor. na aliquando quis est uere actor & fir
git reus uel defensor. d. l. de pupillo. s. q. remissioz z d. puile. cre. l.
li pupillz s. defendere. z. l. no cogendu de pcur. ubi bal. q. actor

dicitur quatuor modis. primo quo ad iudicii ordinationē quia
is dicitur actor qui libellum offert. secundo quo ad satis datio-
nes quia is dicitur actor qui ad litem prouocat non qui prouo-
atus agit etiam in appellatione que extra iudicium interponitur
in qua si appellatus agit non dicitur actor sed reus fm Bal. ibi
qui dixit q etiam is dicitur actor cui onus probationis incum-
bit. l. in exceptionibus de probac. & dicitur etiam actor inter-
pretatiue licet non uere qui opponit exceptiones compensatio-
nis. quia non uere agit sed excipit. l. amplius rem ratam haberi
nam omnis prouocans per prius ad iudicium. dicitur actor. l.
qui prior. ff. de iudi. ubi dicit Bal. q debet prius admitti ad ac-
titanda. & Dii. in. c. non licet de regu. iur. & qui prouocatur di-
citur reus & non actor. l. in tribus. de iudi. & dixit Bal. in dicitur
ta lege non cogendum. in. §. si procura. in alia lectura q actor
dicitur tenere partes rei quando prouocatus agit. & per dicta. l.
in tribus dicens q habet pro reo nisi quo ad probandum quod
est quando incidenter petit aliquid. per glo. ibi. & ad predicta
facit. quod habetur in. l. si seruus plurium. §. si quis ante. delega-
tis primo. & in. c. ii. de ordi. cogni. & in. l. fallaciter de aboliti-
ubi habetur q quicumq; est in iudicio dicit defendere sit actor
uel reus. & dixit singulariter Bal. in. l. ii. ff. de iureiurando in
repe magna in xiii. carta q possessor qui petit reuersionem con-
tractus uel iuramenti q est reus licet fungatur partibus actoris
& etiam quando petit remissionez prouocatus uel incitatus fun-
gitur partibus rei & quando tertius utitur iure possessoris dicitur
reus. per no. Bar. in. l. de iure. ff. ad municip. Si autem utatur
iure proprietarii uel petitoris est loco actoris. & idio quando
peticio ordinatur ad defendendum partibus rei fungit fm Bal.
per no. in. c. ueniens de testi. & Inno. in. c. cum inter. de excep.
& idio ange. in. dic. §. si procurator. dixit esse attendendum ad
uerba prouocantis uel petentis aut defendentis z propterea mi-
lites z nobiles Neapolitani quando sunt laeseci aliqui iniuria
verbalis uel actualis per alium militem uel nobilem z uolunt prouocare
illum ad pugnam ut non sustineant partes actoris dicitur
in requisitionibus quas faciunt quia tu dixisti uel fecisti tale qd

iniuriam honoris uel fame . aut dignitatis mee . propterea uolo
substinere & defendere qđ male fecisti uł dixisti nł . proditorie z
quoties dixeris bñ fecisti . uł dixisti uolo defendere z substinere
tibi cum ense qđ male dixisti z pessime & qđ mentiris quotiens
dixisti uel dixeris tale quid & iste est mos & pretica ipsorum .
ne ex toto uideantur actores & aliquando quando haberent iu
sticiam claram & luculentam dicunt qđ tu me appellasti prodito
rem uel fidem dedisti & fecellisti tale quid faciendo . idio uolo
tecum pugnare & substinere & probare cum ense qđ male feci
sti . uel proditorie egisti . & qđ mentiris zc . & istum appellant re
quisitorem qui licet ad istam requisitionem sit prouocatus ab
illo propter iniurias contumelias aut obprobria uel fidem rup
tam . tamen principalis requisitor est propter uindicandam il
lam prouocationem . quia si non esset prouocatus nullam actio
nem haberet & idio erit actor . licet prouocatus uerbis uel facti
per iura supradicta & ubi nulla subesset causa requisitionis . nec
aliqua prouocatio propter quaz quis necessitaretur ad requiren
dum aliquem ad pugoam tunc est merus requisitor spontaneus
qui dicitur deum temptare . c. ii . & c. finali de purga . uulga in
glo . & . xxii . q . ii . c . queritur . & . glo . in . l . qua actioe . § . si quis in
colluctatione ad . l . aquil . & isti qui sine causa pugnam querunt
non prouocati & alios requirunt & prouocant ad pugnam ut
plurimum succumbunt & etiam lus fouentes in duello aliquan
do succumbunt dei iudicio aliis eorum peccatis exigentibus per
tex . in dicto . c . ii . de purga . uulga . ubi dicit hostien . & Iohan .
Andre . qđ peccatum uetus penitentia noua . idio Bas . in . l . i . de
edil . acci . dixit qđ in duello non licet alium prouocare sed pro
uocato licet se defendere . idio uerba militum . attenduntur an
sint prouocatoria uel defensoria tamen ubi est fides rupta uel of
fensa uerba licet prouocare ei qui iniuriam fouet . & dixit An
de . Iheri . in titulo de pace tenen . § . si quis hominem qđ si cui in
pingitur qđ hominem occidit & hoc constat & uelit probare
fecisse ad sui defensionem & non haberet probationes nisi per
pugnam qđ admittetur ad pugnam super hoc & erit tunc actor
in probanda ista defensione argu . l . i . de excep . ubi reus i excipi
endo est actor z sic qđ prouocatus uerbis uel factis ad propulsanda

injuriam ad iudicium belli recurrit animo innocentiam famam
& honorem defendendi dicitur actor prouocans qui in effectu
sustinet partes rei prouoca. i. actenra uerborum suarum forma
ut supra est dictum.

**An dominus temporalis possit ⁊ debeat arcerē sub-
ditos ne faciant certamina ⁊ duella.**

N si duo subditi vnus domini se diffidauerint ad
duellum quid tunc debet agere dominus eorū dic
q̄ debet eos capere de persona & ipsos cogere ad sa
tisfactionem aliquam uel ad pacem uel ad compro
missum per arrestationem persone & aliis remediis per. l. si cui
us in. §. de p̄rit. ff. de usufruct. ⁊ ang. in auten. ut liti. iurent
§. q̄ uero ubi dixit. q̄ iudex potest ad hoc cogere quando est ti
mor armorum ⁊ risse. non alias dicto. §. quia uero. quia per dis
sentiones ciuiles leditur sepe res publica. ff. de capti. l. si quis in
genuam. §. in ciuibus nam ex bel. his plerumq; mores & per
ditio animarum & corporum inducitur. & habitatores patrias
derelinquunt in anteaq̄ de armis in principio. & in. §. finali
quia ista cruenta spectacula omnino prohibita sunt. l. i. C. de gla
diato. libro. xi. & pretor non debet pati partes ad arma & ris
sas procedere sed ipsas debet compescere. l. equissimum in prin
cipio. ff. de usufruct. & per nota. in. l. finali de offi. procu. cesa.
& Cin. in l. si seruus. C. de noxa & Ci. in. l. i. uti possi. ⁊ Inno.
in. c. in presentia de probati quiniūmo etiam potest futura scā
dala prohibere q̄ quis non exeat de propria domo. l. finali. ff. de
interdict. & rele. & prohibere tumultuosum & rixosum accede
re ad possessionem di. l. fina. sicut etiam potest prohibere ne in
micus alienus transeat ante domum alterius per. l. moris. ff. de
p̄n. & l. exuli. de interdict. & rele. & per nota. in dicto. l. equi
ssimum. ubi glo. dixit q̄ potestas & iudex potest cogere litiga
tores ad pacē & trāctoz faciendā cā litiū minuendaz at. l. con
gruit de offi. p̄dis a deo q̄ dixit Bal. i. d. l. equissimū q̄ etiā si
esset cōtentio ciuilis inter p̄sonas insignes q̄ iudex debet ipsas

ad concordiaꝝ reducere ne res publica turbetur z hoc ubi timeſ
maximum scandalum nō alias ar. ad. l. corne deficca. l. pe. in fi.
& ar. nota. in. l. si oleum. de dolo & de sequeſtra poſ. c. ex parte
ubi ratione magni ſcandali futuri peruenitur ad ſequeſtrum. nā
pretor debet cōhibere malicia ne fiant in auten. de man. prin.
§. deinde. & ideo tunc ſuperior eos per arreſtācōꝝ perſonarūꝝ
prohibebit & per alia remedia ne pugnent uel ſe offendant exi
gendo fideiuſſores & pignora ab iſis ar. in autenti. de litigio.
in. §. ad excludendas. & dixit Bal. in l. ex ſtipulatōe. C. de ſen.
q̄ iudex debet obuiare ante factum ne partes ueniant ad guer
ram. & nota. in. l. i. §. & poſt de noui operis & in. l. i. §. quies.
de offi. preſect. urbi. ubi ſubditi ſunt conſpiciendi ne faciant ru
mores. & quod habetur per Archidiaconum. xc. di. c. diſcor
dantes. xlv. q. vi. nōs ſanctorum. & in auten. de manda. prin.
§. cogit. & Bar. in. l. furti. §. ſi iuſſu de infam. & Bal. in. l. metu
q̄ me. cauſa & quod Bal. nota. in. l. i. de p̄hibita ſequeſtra pec.
z in. l. i. de interd. cum ſimilibus. z facit. xxiii. q. xiiii. c. qui
contra pacem. z alibi dicit canon amplectimur uoluntarios pro
ſubditorum pace labores z nocte quandoq̄ tranſimus infōnes
in auten. vt diu. iuſſio in principio colla. viii. z. C. de uete. iur
enude. l. i. in p̄. pacem decoramus. nam p̄pter bonum pacis ca
nōnes relaxantur. c. ubi non eſt de diſpon. in puber. z. c. hoc q̄
pe. iii. q. v. ubi propter bonum pacis ſit epiſcoporum tranſlatio
et in. c. cura. de iure patro. quia poteſt detrahi ſeueritati cano
num. ubi plurimum ſtrages imminet. l. diſt. c. vt cōſtitueretur
quiniſmo etiam ratione ſcandali iuris precepta relaxantur. xx
viii. q. i. iāꝝ noſtris. lxiii. diſt. c. ſi forte. preſertim ubi non vni
us ſed plurium ſtrages imminet. i. q. i. c. ordinatōnes z de iuſt
rupto teſtamento. l. ſi quis filio. §. hū autem. z ideo quādo duo
volunt ſe diffidare ad pugnam uel unus uult cum alio pugnare
ſolent ſe abſcondere uel accedere extra territoriū ſui ſuperioris
ne ipſos capiat et ad pacem eogat et compellat. et ita utuntur
nobiles uolentes prouocare ad duellū z liſteras miſcunt et ſtāt
abſconſi extra iur. ſuperioris. erde ſtilu armorum quādo vnus
eſſet iniuriatus et uellet ſatiſſacere ſuo honorī eiꝝq̄ ſames
que infamia aliter purgari non poſſet. ſuperior non poſſet

illum cogere ad pacem faciendam cum macula honoris & dignitatis sue inter ipsos. licentiam pugne concedent. presertim in criminibus in quibus licita est pugna. ut uidebitur in libro de causis pugne.

An principes iure belli teneantur concedere pugne iudicium ⁊ assumere partes iudicis pro honore pugnare uolentium.

N Rex uel alter princeps requisitus a nobili uel milite pro pugna teneatur in sua iurisdictione uel principatu concedere pugne securitatem & iudicium bellatorum assumere. & quidem iure belli de stilo & more armorum est quod si nobilis miles aut paganus prouocatus uel laesitatus iniuria uel aliqua infamia labe notatus ubi non est probationis copia requiratur aliquem principem regem aut locum principis in suo dominio tenentem quod pro defensione sui honoris dignitatis & fame cum alter providere non potest bellum inter ipsos indicere & securitatem pugnandi concedere in suo dominio & iudicium assumat inter ipsos diffidatos ⁊ bellatores quod si sibi uidebitur occasionibus belli indicendi examinatis & pensatis & re diligentissime rimata & causis utpote iustis pugnam uisus indicare iudiciumque suscipere inter ipsos & loci securitatem concedere ut satisfiat dignitati & honori ⁊ fame utriusque tam in hoc decet ipsum principem esse prudentem & circumspectum ne cui parcius iniuria fiat & cae sint iuste & verisimiles ac uero proxime. quia iura diuina gentium ⁊ humana huiusmodi duella prohibent. nam natura abhorret ista cruenta spectacula propter euerisionem humani sanguinis. quia hominem homini insidiari nefas est ex quibus mortes repetine causantur. & perditio corporum & animarum. ideo non sunt facilliter indicenda duella per catholicum principem ⁊ consideret princeps cum consilio principum & militum & aliorum probatissimorum in bello uirorum. de indicendo duello & concedenda huiusmodi securitate quia ea que optimo consilio geruntur bene ordinantur. C. de repu. l. consensu. in omnibus enim debet princeps uti consilio prudentium. lxxxiii. disti. c. peruenit ⁊. xx.

di. c. fi. & dicit tex. in. c. quid culpatur. xxiii. q. i. consiliu belli
esse apud principis consilium. s. non suum. quia non debz niti
prudencie sue nec esse sapiens apud semetipsum. puerbio. iiii.
extra de consti. c. ne initeris. & c. de off. rect. puin. l. potioris
gradus. quia stultus diceretur princeps consilio non acquiesces
xxii. di. c. de constanti. & dicit Seneca. iiii. Epistola. omnia de
libera cum amico. & habetur paralipo. xiii. Inuit consiliu da/
uid cu tribunis & centurionibus populi. & macha. ii. c. v. peri
erunt sacerdotes quia sine consilio exierunt in prehū. nemo eni
dicitur a se habere consilium. ff. q. vi aut clam. l. semp. §. in se
pulchro. & puerbio. xxxiiii. cum dispositione initur bellum. z
erit salus vbi multa consilia. & dicit Vege. de re mili. li. iiii. c.
fi. de regu. bellorum bonus dux exercitus tractat cum multis
quod facturus est cum paucis & hoc firmat Andreas de yler.
in ti. hic finitur. in vi. feu. in. c. i. vbi dicit q auctoritas indi/
cendi belli consistit in principe cum consilio suo. vbi dixit. q si
princeps diceret bellum indicendu & consilarii contrariuz de
bet sequi id quod est rationabilis & verisimilius. vnde prin
ceps examinabit bene cum consilio. in hoc etiam testat Linius
in li. vii. ab vrbe condita de tito malleo prouocato ad daeilz
a gallo q consilio habito inter primiores romanoruz processit
ad pugnaz z iudicio pugne assumendo causas certaminis. An
iuste sint & an expediat pro vtriusq dignitate & honore indi
cere. Et an ex magna causa petatur. & an aliter veritas & pro
batio controuersie pro qua pugna iudici querit haberi possit &
an sint iudicia & verisimilitudines q prouocans quod impigi
tur crimen comiserit & an si pugna non fiat remaneat alter eo
rum vel vterq apud comilitones vel copares aliqua infamia.
vel labe notatus vel nō possit ppter ea in curia domini sui co
parere nisi illa infamia purgetur. vt dixit Bal. hoc exemplum
ponendo in. l. ex hoc iure gentiu. de iusti. & iure. nam comitte
res aliquod graue crimen vel grauissimā incurrentes infamiaz
in curia domini intrare nō valent. vt habet in vi. feud. in ti.
hic incipiunt cosue. regni. l. lex corra. §. si quis vt si inculpatur
de homicidio vel adulterio vel si fuerit ex aliqua causa ignoie
missus ab exercitu vel a curia domini vt ante dominum suuz

stare non possit. arg. ff. de infami. l. ii. §. miles. & de excus. tut. l. sed & miles. §. ignominia. de re mili. l. iiii. §. adulterium. & l. milites. §. missionum. Vel quia infamatur q̄ arma cōmilitonis subripuit uel hostibus secreta nunciasset. arg. de re milita. l. iiii. §. qui aliena. & l. in bello. §. qui. & l. omne delictum. §. exploratores. Vel si ex alia infamia non potest morari in domo domini sine dedecore verecundia uel pudore. arg. l. iiii. in fi. ff. de viuris. de doli excep. l. apud cels. §. ad aet. ff. de obseq. procu. l. licet. de arbi. l. si cum dies. §. pena. & ff. qui. ex cau. ma. io. l. in eadem in fi. propter quas uel similes infamias ab ingre. ssu curie principis quis priuatur. arg. C. de digni. l. neq̄ famosi. Ideo ad purgandam infamiam & pro honore cōseruando q̄ omni lucro est preferendus. l. reprehendenda. C. de insti. z sub. sti. & in auren. de consulibus. ad fi. & l. ii. de offi. ma. offi. quia alias dicitur q̄ crudelis est qui famam suam negligit. Ideo ex maximis causis concedetur. quia belli iustitiam tria faciunt superioris auctoritas. xxxiii. q. i. c. quid culpatur. secundum cause iuste. vt si quis nolit satisfacere id quod improbe factum est. xlii. q. ii. c. dominus. & tertium vt intentio bellanciu n sit recta ad finem mali uitandī veritatis manifestationem & non ex crudelitate. quia culpatur nocendi cupiditas. & vlciscendi crudelitas. dicto. c. quid culpatur. Audiatq̄ ipsos pugnatōres semotim primo cum eius procerum assistenti consilio. deinde ambos & qua audacia & seruire veritatis & iustitie quisq̄ causam suam tueatur videat & disiudicet an ad pugnam pperant ex odio animo superbia iracundia parcialitate temeritate v̄ calumpnia. Et an ex fomite iustitie honoris aut dignitatis cōseruatione aut veritatis indagine sicq̄ prout principi cōsulto videbitur decernat pugnam indicendam fore vel non. quia nemo est qui sensum regalem contempnat. l. humanum. C. de legibus. decernat etiam rebrozas si que facte sint an impediant pugnatōres omnia que suo Marte & equo animo disiudicet p̄curet nihilominus primum inter ipsos diffidatos pacem z qui etem componere & non gladium vel ignem accendere cicta. q̄ vt equus princeps consideret & si videbitur habito consilio procerum & cōmilitonum oportunuz & expediens fore bellū

indicare securitatem ipsam concedat vel non & prout viderit expedire non tamen sit facilis si tamen princeps aditus sit superior pugnatorum. quia propter disensiones civiles res publica offenditur sit pronus ad pacem componendam per detentiones & alia remedia procuret satisfactionem si quam cognouerit faciendam & si testibus rem probandam cognouerit causas committat & cognito iustitiam faciat & pugna esset. & si viderit opportunum secundum rem militarem securitatem pugnandi concedat ut dignitati viriusque satisfiat quibus preparatis & incipientibus vires experiri antequam ad sanguinis effusionem veniant si videbitur duellum seperet. Et si quis eorum in lite improba versaretur vel temere pugnaret. aut iniustam querelam defenderet sibi consulat ut cesset & a pugna desistat sic cuncta disiudicet. ut apud alios principes non grauetur eius opinio. Et aduertat non indicare bellum nec concedere pugnam fieri nisi ubi iusta provocatio subit. quia non est concedenda militibus non prouocatis pugnandi licentia. Nec his qui amoris causa vel glorie cupiditate pollicitationis aut voti vel ad virium ostentationem pugnas querunt. Nec illis qui per orbem vagantur. cum signis pugne sine causa alios prouocando requirendo diffidando & sollicitando ad pugnam velut ad nuptias quibus non est securitas concedenda per catholicos principes tamen armorum duces & principes in castris ubi bella fremunt & continue viget armorum exercitatio omnibus concedere solent. Ut legitur apud Lium ab urbe condita. libro. vii. ubi Gallus prouocauit ad bellum Imperatorem vnum romanum. qui sciscitatus est consulis voluntatem. Et ibi etiam legitur de Tito Malio consulis filio qui pugnavit sine patris licentia. & a patre interemptus est. Eodem libro de Tito Malio prouocato ad duellum per Gallum qui in iussu Imperatoris noluit cum illo pugnare. Et idem de Iubelio tauri. qui prouocatus ab equite campano noluit pugnare sine iussu consulis. ut refert Lilius secundo bello punico. ideo ad ipsos armorum duces accedant huiusmodi voluntarii bellatores qui ut plurimum in bellis ipsis deficiunt & succumbunt. Nam principes catholici facilliter concedentes duella peccant quia faciunt contra precepta ecclesie pugnas inter christianos &

consuetudinem bellorum prohibentis. vt in. c. i. & ii. de cler. pugnans. in duello. & vide in. c. an duella sint prohibita.

An prelatus possit prohibere pugnam iam iure belli indictā per principem secularem.

N si dominus temporalis permisit duellum in ciuitate sua possit illud prohibere prelatus qui presidet in spiritalibus. Dic q sic. quia ecclesia potest duella prohibere. c. i. de purgatio. vulga. Et hoc cauē dicat sibi iurisdictionem in laycos in quo duello quilibet prelatus se potest impedire. dicto. c. i. Et hoc propter periculum animarum. c. i. & ii. de torneamen. Nam per duella sepe cōdempnatur abso'uendus. vt ibi. Et potest etiam prelatus prohibere duella fieri de possessionibus ecclesiarum & in possessionibus earum. & ubiq in sua iurisdictione secundum cano. ibi. quia in concernentibus peccatum ecclesia iudicat laycos. per nō. in. c. ii. de noui ope. nuncti. cum similibus. quia etia ecclesia reprobat cōsuetudinem istam. vt in. c. i. & ii. de de. pugna. & dicto. c. i. & in titulo de torneamentis.

Quis dicatur iudex competens in pugna uel certamine singulari.

Epe quidem inter militares viros atq marciales vidimus questum quis dicatur iudex competens in duello siue singulari certamine. Ipsi equidem dicunt q gladius iudex competens est qui omnem iudicat & nemini parit & sententiam profert cum prompta executione & processus & acta talis iudicis sunt tēdes & vulnera a cuius sententia non appellatur quia ante vocem appellationis executionem facit in re tractabilem. Tamen quia contingit q gladius non diiudicat & requiritur iudicium hominis inter com

pugnatores. Ideo dico q̄ si quis de crimine accusatur vel impetitur in quo sit locus pugne de consuetudine vel de iure & dicat accusator non posse testibus probare crimen tunc si accusatus fuerit miles in armis. & delictum sit militare erit iudex competens magister militum. l. magisterie. de iurisdic. om. iudic. & in l. ii. vbi de curia vel coharta. vel dux exercitus. vt infra proximo. c. dicitur. & s. in. c. an rex vel alter princeps. z & vbi esset consuetudo expressa q̄ in certis casibus sit locus probationi per pugnam. vt est in regno Sicilie. in quo est expressa constitutio. q̄ in crimine lese maiestatis per duellionis z mortis absconse locus est pugne. vt in constitutione monachiam. vel vbi ius longobardum obseruaretur quo iure locus est pugne in certis casibus. vt videbitur infra in ti. de causis duelli tunc erit iudex competens preses prouincie uel iudex causarum criminalium. quia tunc est indictum duellum a lege & non requiritur a superiore iudici. Nam frustra precibus imploratur quod a iure comuni conceditur. l. i. de thesauris. cum similibus. z ubi prouocator noluerit sequi viam iuris sequendo forum rei. sed secundum consuetudinem militum scripserit prouocato vt iudicem competentem eligat tunc prouocatus secundum legem scriptam poterit eligere ordinarium suum & dicere actor debet sequi forum rei. l. iuris ordinem. c. de iurisdic. om. iudic. & l. ii. vbi & apud quem eligo vt mihi hoc probes coram iudice ordinario in eo qui de hoc delicto haberet me punire si per testes probaretur & non poterit contradicere. quia omnia iura dicunt q̄ actor rei forum sequi debet. tamen vbi esset casus a lege scripta non decideret. quia regulariter duella sunt prohibita. & iudices non solent duella permittere sed a principibus sunt indecenda. vt in l. i. vt armorum usus. Et ex maximis causis vt dicitur infra. Tunc similiter puto q̄ poterit proprium principem eligere prouocatus qui est iudex competens prouocati per regulam predictam. & hoc vbi utriusque essent subditi vnus principis. quia si essent subditi alterius principis tunc esset suspectus princeps prouocati qui esset ei subditus & non prouocans. per no. Spec. in ti. de offic. delega. in. §. superest videre. & vbi princeps prouocati nollet bellum indicere tunc prouocatus tenebitur

de stilo & more armorum reperire iudicem competentem
utriusque parti non suspectum qui sit iudicaturus pro luce digni-
tatis sue. vt dicit textus in .l. i. ff. de cffi. prefect. preto. qui sit
princeps & liber dominus in suo dominio & rei militaris ha-
beat experientiam in cuius curia procerum & comilitonum ad
sit copia cui ve discipline militaris sit pericia & exercitatio lon-
ga. argu. l. certi iuris. C. de iudi. & non sit princeps negociator
aut a militia alienus. vel non armis versatus vt iustam senten-
tiam proferat. & e quo Marte disiudicet de procerum & comi-
litionum consilio quoniam nemo non sit suspectus prouocanti quo-
niam res periculosa est & tristissimos solent sequi euentus sub
iudice suspecto subire iudicium. l. cum specialis. C. de iudici.
Erunt autem cause iuspicionum multe. de quibus in propriis
locis videbis. Et quis est iudex competens quando duo reges
vellent pugnare de regno. dic q Papa. vt fuit tempore quo rex
Carolus & rex Petrus decreuerunt pugnare de Insula Sicilie.
quibus Papa bellum indixit personale & iuerunt in Bordella
vbi rex Anglie misit iudicem suum. quia erat eorum iudex.
& sic alter Rex erit iudex competens vel Papa quando de reg-
no ecclesie contenderint.

**Quis possit indicare uel concedere
licentiam pugne gerende inter ali-
quos diffidatos.**

Via duella sunt prohibita omni iure & difficulter
conceduntur a dominis & cum peccato. vt dictu
est supra. Dubitatur quis possit concedere licentia
certandi in territorio suo. Dic q solus Imperator.
Papa Rex vel alius princeps non recognoscens in suo dominio
superiorem nisi deum velensem. vel etiam populus liber qui
haberet regalia in terris suis. Et quilibet qui potest bellum in-
dicere & guerram mouere. per. l. i. vt armorum vsus inscio pa-
cipis. & est glo. in. l. hostes. ff. de capti. & idem dixit Guilf. in

alio populo libero per quez respublica gubernatur. in. l. ex hoc iure gentium. de iusti. & iure. vbi glo. Inde dicitur q̄ quilibet rex dux vel Baro liber potest hanc licentiā concedere. argu. c. domino guerram. cum ibi nō hic finitur lex corradī vbi Andreas de yser. late prosequitur quis potest bellum indicere duz modo tenēat locum principis q̄ principi a deo datus ē gladiū ad Roma. xlii. ideo ipse est qui habet auctoritatem belli indicendi in casibus a iure permissis & quia tunc dicitur auctoritate legis scripte fieri z quia qd̄ principi placuit legis habet vigorem. l. i. de consti. princi. Si tamen esset aliquis dux princeps comes vel baro recognoscens superiorem in suo dominio non posset talē duellum cōcedere nec assēcurare pugnantes. quia est officiū solius principis. d. l. i. vbi armoz vsus. z facit ad l. iul. mīe. l. iiii. quia auctoritas belli gr̄edi in solo p̄cipe est. xxiiii. q. i. qui culpatur. ideo p̄se. p̄uincie vel quilibet alius qui habet merū & mixtum imperiū non posset bellum indicere z cōcedere sed in lucam de pēna. in. d. l. i. & per tex. in. d. l. iiii. quia est speciale principis priuilegiū. Nam licet ipsi p̄sides z barones alias habeant merum & mixtū est verum quo ad punitionem criminū & non quo ad p̄mittenda duella ex qbus crimina & homicidia oriuntur quia non debent iniurie z delicta nasci. vnde iura nascuntur. vt in. l. meminērint. C. vnde vñ. q̄ ipsi debent esse ad vindictam maloz & non ad criminū propagationem. in. aaten. vt nulli. iudi. §. si quis vero. & in. aaten. vt disse. iudi. §. si tamen. & facit quod nō. Andre. d. yser. in. ti. de pice tenenda. §. amplius. & in dicto. c. domino. & in constitū. regni Sicilie de guerra non mōue. quymmo etiā nec delegatus principis posset bellum indicere. vt nō. Spec. in. ti. de iudi. delega. §. sequitur. p. sed nūquid. & Inno. de offi. deleg. c. significasti. & idem puto i. duce exercitus vel capitaneo guer. repape Imperatoris principis vel regis. de quibus in. l. i. & in. C. de prepo. & tribu. li. xii. & l. fi. C. de offi. iudi. q̄ ipsi possint duellum concedere in castris quibus p̄sunt quia ipsi tenēt ibi locum principis & possunt dare securitatem hosti vel bannito l. conuentio. ff. de pactis. & possunt facere treugam vel inductas. vt ibi per glo. & Bari. quia est eis concessū ducere belli

nā isti duces belli etiā hñt iurisdicōez ex territorii z ex impē-
riū sui pācipis ubicūq; castrametāt p ea q nōc. Bar. & Bal. in l.
cūctos ppos. de sum. tri. z in l. iiii. de off. presi. z fac. l. fi. C. de
of. iud. diuersa mili. hic. n. ē tribunus militiū. de testa. mili. l. tri-
bunus. z fm locū a regibus obtinz. l. ii. §. in initio. de orig. iuris
z acit. l. ii. de infam. in prin. fac. glo. i. l. q cōstitutus. ff. de test.
mili. q dicit q isti duces cōtinuēt ppter prudentiā nō ppter ar-
moz potentiā. nā iste dux n̄ est simplex index s; iudex indicū.
in auten. consti. q de digni. §. i. z Vege. de re mili. l. iiii. c. ult.
de reg. bello. nā z rex Dauid fuit tribunus regis Saul. reg. xviii.
de cō creatiōe hētur macha. ii. c. fi. qz sibi dat a rege i manu dex-
tra gladius aureus. de cō pātē etiā hētur. xxiii. q. viii. vt pridē
z dixit Quintil. q pte obtinēt impialis pātis. qd puto veruz
itra metas sui exercitus. qz ibi iurisdī. hñt z auctorita. z pātē
i rebus militaribus. d. l. cōuētiōnū. p Bar. ar. l. officiū regis ex-
ercitus dīc. mili. z h; vsū armoz & auctoritatem in armis. &
bello preest & est princeps strēuitatis in pūincia in qua pēst p-
pdicta si tamen duo milites sui vel alienigeni extra castra vel
lent pugnare in ciuitatibus vel in terris ipse dux exercitus non
posset concedere talem licentiam. quia ibi nullum habet impē-
rium nec iurisdicōē quia non tene illud territorii. per nōc.
per Bar. & Bal. in d. l. cūctos populos. quo casu erit ad princī-
pem recurrendū pro licentia & securitate qui solus dat securi-
tatē bellandi. d. l. iiii. ad leg. iul. maie. quia isti capitanei guere
non habent impērium nisi in locis ad que missi sunt expugnā-
da. d. l. i. de ppo. & tribu. vbi Bar. & d. l. iam. de re milita. nisi
princeps esset pēns in castris quia tunc eo pēnte debet adiri ip-
se princeps. arg. l. fi. ff. de offi. pcon. & xcvi. di. c. pibiter pēns
tis. & per ea q habent in l. humanum. in tex. C. de legibus. ubi
Bal. dixit p illum tex. q populus q alias posset condere legem
hoc non poterit rege pēnte. Nam ista regalia rex non exercet
per alium sed per seipm. d. l. i. vt armorum vsus. Et quia i ge-
nerali potestate non veniunt que supreme principis potestati
sunt. l. i. de offi. eius. & c. quo ad translationē. de offi. delegati.
ergo eo pēnte non exercebit dux sui exercitus. Et facit ad h
constitutio regni Sicilie. que incipit honorem. quod est verum

in principe. licet in aliis superioribus esset secus. per nō. Bart. in dicta. l. si. & per nō. in. l. in hac. C. de donationi. ubi g'o. dubitauit. Et in auten. de defenso. ciuita. §. non valentis. & Andreas de ysern. in constitutionibus regni Sicilie. statuimus. de offi. magistri iusti. Et idem esset dicendum in filio primogenito regis iuste regnante qui patre absente posset talem licentiam concedere. quia ipse dicitur rex patre viuente. lxxiii. q. i. c. si. & Andreas de yser. in probemio feudo. allegat. d. c. si. qui si huius regis quando est locum tenens vel vicarius patris exercet etiam aliqua de reseruatis patri. per nō. André. de yser. in ti. d. prohibi. feud. alie per Frede. etiam vnus dux vel princeps confederatus cum alio posset hanc licentiam concedere in ciuitate vel in terra confederati. per. l. non dubito. de capti. & argu. l. postl. minimum est ius. eo. ti. in. ver. s. si in ciuitate societates amicum ue aut ad regem socium vel amicum venerit zc. Per quas leges dicitur q' ciuitates confederate habet mutua iurisdictionem. & facit tex. in auten. de ecclie. immobilium re. §. si. Et quod Bal. nō. in. l. executor. de execu. rei iudi. & iste dicit iudex cōpetens qn scribit. puocans puocato vt locū eligat z iudicē cōpetentē qz debet eligere aliquē pncipē regē aut ducē qz possit in suo territorio cōcedere pugna qz nō. recognoscat supiōrē.

De iuramento prestando a pugnatoribus.

In pugna seu duello an oia pstat sacramentū & secundū aliq's ab actore nō a reo. ar. l. mētio. in Rya. q'liter reus se defen. d. z. in lōba. tñ aliū dicit q' si q's accusat aliquē in cā p'pria z suspicāt ita esse tūc iurabit q' suspicāt ita esse. vel iustā h're suspicionē q' talis hoc fecerit q' erit iuramētū calumnie s'm ius ciuile z d. z. tunc h'e certas suspitōēs ita ē. vt quia fuit iuentus de nocte an hostiū uel fuit uisus alloq' cū vxore ut in lōba. q'liter q's. l. si q's aliū z ubi accusat i rei ueritate rem ita esse d. iurare rē ita esse. reg uero nō iurat de iure lōgo. tñ p' constitū. regni sicilie d. iurare uterq' de calūnia etiā cāpiones & nō uenit ad duellū nisi i casibz duobz. ut in cōsti. regni. monachia qbus casibz d. z. pueniri pcedētibz aliquibz idicis ut ibi cū sequētibz. z uide And. de pa. re. §. si rusticoz. z uide. j. i. c. an puocās z q' aliq' tenet z dicit q' is q' succūbit i hac pugna rōe p'iuir ē p

dictor sine ratione mouentur quia quilibet intelligitur sanguinem suum per fas & nefas defendere. l. transfigere. de transactio. & de hoc infra dicitur.

Quid prouocator eligit probationem per pugnam prouocatus uero debet eligere iudicem arma & locum.

Ctor seu prouocator in re dubia eligit probationem per pugnam in casibus tamen a iure & consuetudine permixtis ut in lombis. Quiter quis. l. si post mortem. ubi glo. dicit. si actor elegerit ut ita fiat probatio. & idem in l. si quis aliam aucto. in verbo compellantur & in verbo per pugnam fatigare querat. & dicit tex. in l. iii. de adult. in lombis. q. probatio per pugnam est actoris. & glo. in l. ii. de prescriptio. in lombis. dicit q. in electione actoris est probare per pugnam vel per testes & non ipsius rei que electio pugne respectu actoris habet locum ante aliquam probationem. secundum Carolum ibi. Est autem pugna species probationis in casibus ubi permittitur. Ideo ista probatio est in optione ipsius actoris. l. si de consilio mortis. & sic ut causa iudicio pugne diffinitur quando non subest alia probatio si tamen sint verisimilitudines vel presumptiones est in electione actoris qui potest dicere volo tibi probare hoc esse vel non esse de persona mea ad tuam & cum ense qui sit iudex & testis inter nos & compellatur reus si non vult esse infamie notatus pugnam acceptare nec dicere poterit nolo q. mihi probes per pugnam sed proba per testes vel scripturam quia sic est iure belli institutum tamen ipsius rei provocati est electio iudicis armorum & loci & temporis licet aliqui iudex electus ab ipso reo diffinit tempus locum & locum loci & dat de consuetudine ipsi reo tempus sex mensium ad eligendum iudicem quo differente eligere prouocator infra hos sex menses eligit. & q. oia sunt in electione actoris diffinitur Fredericus Imperator per quandam constitutionem editam in regno sicilie ponendo rationem tale q. reus meretur favorem ex quo propter oia in specie advocat ad pugnam ne actor fraudulenter consilio tractauerit q. impugnacionis spe q. omnes veritatem aliquam concedere valeat.

& reu n oppr nere. posset enim actor locum aliquem infestuz
prouocato. vel petilentem illi & sibi oportunum. vel cum ali
qua occulta specie proditiōis. Et ideo cum reus in vno graue
tur q̄ inuitus ad pugnam trahitur per actorem. debet in alio
releuari vt ip̄e reus actore inuito arma eligat sibi concedentia
iudicem atq; locum. Et quia quo ad iudicem reus potest dicere
trahas me ad meum iudicem. & ita vidimus obseruatum cum
dux andeganie contenderet de regno Sicilie cum rege Arago
num. & vna pars regni adherebat duci andeganie. & altera ps
regni adherebat regi Aragonum tandem ip̄is comperitoribus
castra metantibus cum eorum exercitibus in prouincia Apruti
na dux Andeganie misit. s. q̄tuz belli signatum diffidantie re
gi Aragonum illum prouocando ad bellum seu singulare. cer
tamen de persona ad personā. vel de exercitu ad exercitū. Quo
signo recepto Rex dixit q̄ ip̄se erat Rex & ille dux. & erat in
conueniens vt Rex cum duce pugnaret cum propria persona.
Deinde vero optimo pollens consilio bellum acceptauit de gē
te in gentem. vel de persona ad personam. & dixit q̄ erat pro
uocatus q̄ sua erat electio loci & temporis. Et elegit pugna vel
belum fieri infra territoria Auerse & Capue tali die. venitq;
die statuta ad locum deputatum. & dux Andeganie non ve
nit. quia duces sui ceteriq; magnates venire noluerunt asseren
tes q̄ sine consilio suorum procerum & comitum talem di
ffidantiam fecisset. proptereaq; nolle victoriam vnius regni z
status eorum submittere vno ictu gladii nec fortune. Venitq;
Rex Aragonum paratus pugnare vel vniuersali bello vel de p
sona ad personam. Et audui deinde Regem dicentem q̄ ip̄se
alacri animo pugnasset cum sua persona cum illo duce si venis
set seq; forti animo preparasse. vnde cum in singulari pugna.
plerumq; equalitas attendatur ne omnia sint in potestate pro
uocatoris iure belli diffinitum est rei esse electionez iudicis ar
morum & loci. vt supra. Et ita in plerisq; vidimus obseruatu;
militari iure vt prouocator non excedat in aliquo prouocatu;
& pugna equo Marte procedat. & vide pximu capitulu.

Quod prouocator debz pugnare secundū qualita-
tē puocati ⁊ iuxta conditionē puocati ⁊ nō suam.

Vi alteri pugnam offert in casibus permissis a iure
& consuetudine debet pugnare iuxta qualitatem
& conditionem illius quem habet conuincere per
oblatam pugnam & non ut olim iure longobardo
fuerat statutum. vt ad electionem illius qui ipsam
pugnam obtulerat pugna fieri debebat tamen hoc inoleuit &
pugna fit quo ad alia ad electionem prouocati. quia si prouoca-
tus fuerit miles & eques se voluerit defendere aduersarius ei⁹
quāuis miles non fuerit debet eques cum eo pugnare & eō-
trario si pedes fuerit is qui se defendere nititur licet is qui pu-
gnam obtulerit fuerit miles non vt miles sed vt quislibet pu-
g. l. debet pugnare pedes vt defendentis sit electio quāsi me-
lius se defendere valeat ab alio impetitus adeo vt si is qui pu-
gnam obtulerit leſus fuerit in aliqua parte sui corporis propter
rea is qui per pugnam impetitur in nullo suo defensionis auxi-
lium minorabit. Et si prouocatus forte in aliqua parte sui cor-
poris que necessaria sunt ad pugnam is qui eam obtulit in ea
parte se debilitare debet in qua debilitatus est is cui duellus
offertur veluti si vnum tantum oculum habeat impetitus iste
qui pugnam offert diebus aliquibus antea illum oculum appo-
sito aliquo sibi claudit in quo pati dignoscitur accessatus. Simi-
liter & in digitis. & in pedibus. & membris aliis sue persone
iuxta proborum virorum consilium & discreptionem proui-
dam iudicantis. Et hec est decisio Imperatoris Friderici facta
pro lege in regno Sicilie. At tamen si prouocatus esset mancus
& prouocans esset dexter prouocans non debet pugnare cuz
manu sinistra si mancus haberet debitas vires in sinistra ⁊ illa
viceretur vt dextra. quia tunc a pari iudicatur. l. qui claudum.
ff. de edil. edict. & diximus in. c. in pugna duorum. & ide m
si prouocatus esset claudus & prouocans rectus & sanus quia si
bi pedem debilitabit. Et audiui aliquos marciales dicentes qd si
prouocans esset hō robustus ⁊ fortis ⁊ prouocatus debilis ac macer
⁊ ppter ea ibecillior qd prouocans debet cuz abstinentia corporis se

debitare & ad macedinē suū corpus deducere ita q̄ vires
sint equales & accidit q̄ quidam miles prouocauit ad pugnam
aliū militem monoculum qui prouocatus petebat q̄ deberet
sibi prouocans oculum occidere ea causa & ratione quia posset
contingere q̄ prouocatus monoculus in duello perderet vnicū
oculum quem habebat & esset ex toto orbatus. Et si prouocās
duos habens oculos vnum perderet remaneret sibi vnus ocu-
lus & illi nullus & sic prouocans pugnaret cum maiori securi-
tate & periculo q̄ prouocatus timens vnicū oculum perdere.
Et hanc sententiam audiui a multis proceribus approbari q̄ p-
uocatus hoc potest dicere. vt omnis vtriusq̄ sexus fortuna sit
equalis & non in ancipiti. & quisq̄ equo Marte decurrat. ta-
men ista esset excusatio quedam vt non pugnet potius q̄ iusti-
tia. Similiter si prouocatus esset senex ultra annuz sexagesimū
in quo naturalis frigeret calor. & cui vires non essent equa-
les prouocanti qui esset iuuenis prouocatus dicit quia nolo pu-
gnare cum iuvene quia vires iam defecere quo casu audis dan-
do campionem. vel si esset minor viginti quinq̄ annis prouo-
catus in quo robur & vires non essent implete ad bellum iu-
ste recusabit & hoc est statutum per constitutionem Friderici
Imperatoris. & per iura longobarda vt diximus infra.

Quis primo in pugna percutiat.

Vis debeat primo percutere in duello. Dic q̄ cam-
pio actoris de consuetudine sicut in bello iudiciali
primus dat libellum argu. autem offeratur. C. de hē
contestat. & de iudiciis. l. qui prior. Quia reorum
est fugere. l. properandum. de iudiciis. & actor tenetur per pu-
gnam probare. Tamen consuetudo hoc non obseruat licet pro-
uocatus soleat ex consilio expectare se offendi primo vt se ius-
tificet q̄ insultatus venit ad pugnam quia prouocatores solē
succumbere dei iudicio quia deuz temptant.

Quod pugna est species probationis.

Vellum est species probationis nam si quis accusatur q̄ occiderit aliquem & dicat occidisse defendendo vitam suam si aliter reus probare non posset probabit p̄ duellum pugnando cum accusatore qui sibi imponit crimen Andreas de yser. in ti. de pace tenenda. c. si quis hominem nisi sit quis inquisitus officio iudicis vel mandato principis quia tunc non haberet locum pugna nisi esset facta inquisitio ad denunciationem alicuius quoniam denunciator pro accusatore habetur. c. ii. de calumpniatoribus. & hoc nisi constaret q̄ voluntarie occiderit quia non haberet locum pugna & sic quando constaret de homicidio nisi per pugnam se defendat quod ad sui defensionem fecit quod probabitur. quia vicit in duello accusatorem punietur. & sic licet pugna regulariter indicatur ad instantiam accusatoris. ut in lombarda qualiter quis se defendere debet. & in dicto. §. si quis hominem. in glo. tamen in hoc casu fiet ad instantiam rei & idem quando reus velit probare q̄ se defendendo percussit. ut in dicta. l. si quis. cum sequenti. Et etiam in aliis casibus ut in crimine maiestatis. Et quando vocavit accusatorem cucurbitam. ut ibi in glo. latius. quia tunc dicendo quod fecit ad sui defensionem est actor. l. i. de exceptis. & iure longobardo. quia probatio per pugnam est irregularis probatio. c. si quis anno qualiter quis se defendere debet. & dixit glosa & Bald. in ti. de pace tenenda. §. allegata. q̄ reus victus in duello punietur p̄na confessi licet mitius agatur cum eo q̄ cum confesso. quia est convictus ex presumptione qui mitius punietur. Et dicunt canon. in. c. i. de torneamen. q̄ licet duelum fiat propter crimen quod impingitur ut per eventum incertitia declaretur tamen de iure canonico improbat quia facit diabolica instigatione inuentum. ii. q. v. monachiam. ut animarum perditio insurgat. ut ibi per Abbatē qui dixit q̄ alii qui agunt duellum ut deus ostendat miraculum quia credunt q̄ huius iustitia vincat deo operante q̄ rō est fallax q̄ ut plurimum minus fortis succubit q̄ nō semper inveniuntur duo pugiles pa-

ris fortitudinis. c. ii. de clerico pugnante in duello. & in. c. ii.
de purga. vulga.

Quod prouocans ante omnia tenetur probare et
ostendere aliqua indicia et psumptiones quas habet
contra puocatum.

N puocans aliquem ad duellu vel singulare certame.
& impingens ei crimina teneatur probare indicia vel
coniecturas illius criminis contra prouocatum. dic q
sic quia pugna equigatur torture que non debet fieri nullis in-
diciis precedentibus. vt no. C. de seruis fug. l. quecumq. de que-
stio. l. maritus. ad leg. iul. maie. l. quisquis. & qualia indicia su-
fficiant erit arbitrio eius qui publicam super hoc habet auctori-
tatem. de questio. l. milites. §. oportet. & ff. eo. l. de minore. §.
tormenta. alioquin quilibet desperatus alium ad pugnam puo-
caret sine causa quod est absurdum. arg. ff. de iure fisci. l. iena-
tus. Bal. in ti. de pace tenenda. §. si quis hominem. & hoc est d
iure longobardo. vt. §. in. c. in pugna seu duello. & etiam secun-
dum constitutiones regni Sicilie monachiam. & j. videbim9

An pugnantes cepta et indicta eis pugna possint pe-
nitere.

N postqua sint in campo positi de comuni partiu vo-
luntate possint penitere. dic q non nisi abolicio conce-
datur a superiore. arg. l. i. §. abolicio. ff. ad turpill. quia
eorum conuentio de pugnando debet seruari quod est publice
utilitatis vt delicta nocentum pareant. vt. ff. de iniuriis. l. euz
qui nocentem. ideo expedit vt pugnent & vi armorum veri-
tas eruatur & iudicium belli ad finem perducant. arg. l. iiii. ff.
de preuarica. cum similibus. & tenet Bal. de pace ten. §. si quis
hoiem Na priuatoz couentio iuri publico n derogat. l. neq. §. i.
de reg iu. & facit tex. in. c. i. de torne. vbi dic q pugna fit ad
ostentatione iuriu de coi uoluntate ubi dic Io. an. q ad h milites

solent cōuenire certa die & hora & loco quod est uerū quando
est factū cum auctoritate superioris quia duellū non pot iusti
ficari inter aliquos nisi auctoritate superioris Io. an. & Hosti.
in .c. i. de homici. si tamen unus aliū requirat .& ille nō accep
tat requirens tunc poterit penitere . secus si requisitus lras uel
ambasiatā recepit a p̄uocante & acceptauit pugnam p suas lras
responsales quia tunc non poterit requirēs penitere . arg. autem
tice . qui semel . C. quō & quādo iudex . & per nō . in . l. edita . d
eden . cum si . tamen ambo possent penitere . nisi iam uenissent
coram iudice ut . s. & hoc uidetur locum habere quādo pugna
fieret de aliquo delicto graui in quo respublica p̄nderet inter
esse uel uindictā & non in delictis priuatis.

Incipit liber secundus.

De loco pugne uel duelli.

Esignatores singularis certaminis corā p̄ri
cipe oportet maxīmā cū industria loci sta
tum eligere. Nā dicit iuriscōsultus Vlpia
nus in . l. arletas . in prin. ff. de infam. q̄ lo
cus iste a principe non pro modico benefi
cio datur cuncta igitur p̄spicati suūt cum
ingenio p̄uidenda & designabūt in spacio
plano debetq̄ p̄spicere solem puluerem & uentū quia sol ante
faciem bellantiū uisum eripit & uentus cōtrariū inflectit &
deprimit tela & adiuuat tela hostium. Puluis uero fronte cōie
ctus oculos implet & claudit nam etiā post paululū acceden
te die nocet solis mutata cōuersio scdm Vege. de re mili. in . c.
ordinaturus bellū . legimus etiā Hannibalē apud cannas cū cō
perisset uulturū agmē ueltra fluminū naturam ingentes au
ras mane perflare que arenarū & pulueris uerticē ageret sic di
rexit aciem ut tota uis a tergo suis rōmanis uero in hora . &
oculos icideret quibus incōmodis mīre hostibus aduersantibus

victoriam est adeptus. ipsius itaq; loci designatio fiat vt ex sole
pulvere z vento ac dici conuersione alter bellantiū quid sinistrū
minime paciatur sitq; locus ipse serenus z non vento expositus
nec solis nimio fulgore repletus nam legimus in ueteri testamē-
to sole reflectente in clipeos aureos hostes superatos sitq; non p-
cliuus sed planus. Hanibal enim sic castra merebatur vt aut mō-
tibus aut paludibus aut simili locorū aliqua oportunitate victori-
am assequeretur nam in bellis amplius pōt fortuna potestate ha-
bere q̄ uirtus hic locus solet aratro designari aut corda cingi vel
triplici ligni circulo cōmuniri cuiusq; ciuitatis more ut in .l. qua
acti. §. si quis in colluctatj. ad .l. acqui. z in longo. in ti. qualis q̄s
se defendere dz. l. nemo. appellaturq; hīa uel pancaciū scdm glo.
in dicto. §. si quis. nulla igitur debet esse loci incōmoditas p̄ quā
cuiq; pugilū quid sinistrū contingat. nemo itaq; certantiū exire
aut transcendere vallū nisi uictor aut uictus poterit. ibi astantiū
debet esse tranquillitas vt non clamore non signis quisq; certāci-
um cercior factus in bello superet opprimat vel sine armis vicat
cōpugnatores.

**An si prouocatus qui iure belli reperiit locum tutū
et princeps concedens noluerit q̄ pugnent sit libera-
tus uel teneatur alium reperire.**

Ata est securitas pugilibus per principē z omnia p-
parata ad pugnam in die illa fiendā ante diēz nasci-
tur filius principis vel q̄ res principis prospere gēste
sunt in prelūo vel accidit publica gratulatio vt in .l.
i. c. de publi. leti. An si princeps propterea reuocet illam securita-
tem z abolet illud singulare certamen vt ob publicam celebra-
tem vel ob honorem domus diuine pugna non fiat an impute-
tur prouocato quidebebat campum assecuratū inuenire vt itez
locum inueniat dic q̄ non q̄ princeps hoc de iure facere potuit
z debuit ar. l. abolitio. autem. cum sequenti. ff. de abol. z eo. ti. l.
interueniente. unde tale impedimentum ex causa predicta fuit
iustum impedimentum q̄ factū superioris iustū prestat impedi-
mentum. l. sed si pretorem. qui. ex cau. maio. z. l. contra pupilluz

§. qui ad manus de re iudica. z. l. qui uetante de regu. iur. z. l. iudicium soluitur. uetante eo qui iudicare iubet. ff. de iudic. z. in alia regula iuris in omnibus causis pro facto accipitur id in quo alium perhorrescit quo minus fiat nam ista abolitio pugne non fit nisi a principe qui licentiam concesserat quia publica est glo. in dicta. l. abolitio. z. q. dependet a voluntate principis In contrarium fieri impossibile reputatur. ff. de ver. ob. l. continuus. §. cum quid. z. sic an ipse prouocatus qui locum z. securitatez inueniat sit liberatus a certamine z. non teneatur alium locum reperire videtur q. sic. q. facultas data de eligendo locum videt pro prima vice. l. matrimonii. ff. qui z. a quibus. z. l. boue. §. hoc sermone. de uerbo. signi. z. ar. de auro z. argen. lega. l. si ita z. q. no. de excep. c. sicut ex litteris. z. de preben. c. cum non. in fi. z. quia iste prouocatus postq. honus suscepit locum inueniendi ad certamen fuit debitor prouocanti effectus in hoc quia vinculo obligationis se alstrinxit ar. in fi. de uerbo. ob. in prin. unde eo loco inuenito z. acceptato per prouocantem fuit prouocatus liberatus licet superior prohibuerit ar. l. lectos. de pericu. z. como. rei uen. nam solutione eius qd debetur obligatio tollitur de solut. l. qui res. §. areaz. z. quis non debet esse perpetuo obligatus de dam. in fec. l. qui bona. §. si. de le. iiii. l. fideicomissa. §. si quis. x. z. quia: ff. tenebatur semel vnum locum inueni. e. z. non plura. z. quia impeditus propter casum non dicitur cessare in impleione. l. si pecuniam. ff. de condi. ob. causam. z. l. iiii. §. q. eo. ti. nam debitor generis speciem assignans ante moram si illa perit sine eius culpa liberatur. l. qui. x. de solu. z. l. si herede. de le. i. §. si. z. q. plene nota. in. l. q. te. si cer. peta. cuz. si. z. quia videtur hoc iudicio dei actum quia cor regis in manu dei est z. ubi uoluerit inclinabit illud. ut in epistola inter claras. z. sic videtur dei iudicio duelluz finitum qd in bellis operatur z. duella tamq. odiosa sunt restrigenda z. non amplianda scdm Bal. z. An. de yser. in ti. de pace tenen. §. si quis hominem. In contrarium q. teneatur iterum inuenire z. eligere locum tutum per tex. in. l. ii. ff. de opq. lega. cuz. ibi plene notatur per Bar. z. l. qui per salutem de iure iurando. ubi electione alteri comissa si inutiliter fiat debet iterum fieri qui infert ad electionem potestatis nulliter factam z. Bar. in. l. serui electione. de legat. primo. z. in. l. si ut proponis. quomodo

z quando per que dixit Bal. in dicta. l. qui per s. litem. q. com.
promissum ex forma statuti nulliter factum debet iterum fieri
z idem tenet in. l. fideicommissa. §. si quis. x. de le. iiii. z Innoc. in
c. in litteris. de offi. dele. z quia com. ssio electionis loci debet cu
effectu intelligi. l. prima. §. hec autem uerba. ff. q. quisq. iuriscō.
et dixit Innoc. in. c. consideramus. de elec. q. prima electione
existente nulla debet alia fieri et cum ista prima electio sit aboli
ta facto superioris et sic sine culpa vtriusq. videatur casus fortui
tus argumen. l. si per imprudentiam. de euecti. cum sumi. et neu
tri imputabitur quia perempto uel sublato vno loco est spes re
cuperationis in alio a. gumen. l. stichum aut pamphilum. de fo
luti. et. l. in ratione. §. incerte. ad. l. fal. vbi re. debita in genere et
perempta sine culpa vtriusq. non perimitur obligatio secundum
Docto. in dicta. l. q. te. et sic non perempta obligatione loci re
periendi nisi per pugna debeat alium reperire locum argu. ff. d.
condi. ob causam. l. dedi. §. q. q. z quia locus erat in obligatione
propter pugnam z non pugna propter locum argumen. primo
metha. vbi deus locum propter hominem e. egit z. xii. di. c. no
uit. vbi loca pro rebus donanda sunt z non res pro locis z facit
l. iiii. in prin. z. l. i. de eo quod certo loco. vbi si adiciatur q. quis
certo loco soluat poterit soluere in omni alio loco ydoneo maxi
me creditore uolente z facit. ff. ad trebel. l. sciendum. z. l. sequen
ti. z. l. sed si alio. vbi iussus certo loco restituere si i illo loco hoc
non potest quia tutus non est vel ire non potest quia mutine ab
est causa rei publice potest mutine fieri restitutio sicut etiam ali
as locus competitioni destinatus mutatur ratione alicuius cause z
alius assignatur extra de offi. dele. c. cum. R. nam ad negocium
agen. dum tutus debet assignari locus. xxxiii. q. ii. c. sine. iiii. q. ii.
hortamur. z de sponsa. c. cum locum ex causa. ergo fiet alibi. C. d.
solui. l. v. iuras. de consti. pecu. l. si duo. §. i. vnde iste prouocatus
debebit alium locum inuenire ex quo in primo non fuit pugna
cum effectu expedita argu. l. pen. ne quis eum. z quia loci electio
non durauit cum effectu argumen. de solu. l. si quis aliam. z. l.
cum quis. §. hominem. z quia res in primo statu est reducta in
quo fuit ante electionem ergo illi debz incumbere sollicitudo ali
um locum inueniendi argumen. de procurator. l. qui proprio. §.
item queritur. z de seruitu. vrb. l. attilicinus. z quia non dicit

peruenisse id quod cum effectu non peruenit de lega. ii. l. nemo. §. ante. z. prima electio que non habuit effectus non prestat impedimentum. c. non prestat de regu. iur. in sexto. z. de condi. et demon. l. hęc conditio. unde secundum iura iste non est liberatus nisi secuto z. perfecto duello tamen si ipse prouocatus litem faceret vel moram in inueniendo locum tunc elapso termino p. fixo ab utroq. ipse prouocans succedit in electione data eius mora vel negligentia argumen. c. uenissent de electio. z. c. cum in cunctis eo. titulo. z. hoc est de consuetudine quia per prouocantem datur facultas prouocato eligendi locum cum comminatione q. nisi ipse prouocatus elegerit. j. talem terminum quem eligeret prouocans. j. alium terminum statuenduz z. ita seruat z. militaris disciplina obseruat z. facit. l. si. §. si. comunia deleg. tamen armigeri solent dicere in conuentionibus q. tantum pugnatur inter ipsos q. unus eorum sit mortuus vel victus quia tunc indistincte alius locus debet requiri tamen an secunda vice eligeret prouocatus vel prouocans puto q. prouocans quia prouocatus fecit debitum suum z. per eum non stetit argu. dicte. l. sed si per prelorem. qui. ex cau. mai. vide. j. in. c. an si duo faciant certamen ubi est casus quando fuit ceptum p. elium z. diuisum per principem indicentem.

An si pugna fuit indicta et pugnatorez ceperunt pugnare et cum pugnarent ipsos dimiserit superior teneatur prouocatus iterum accedere ad alium locum ad perficiendam pugnam.

N si duo faciant certamen z. in ipso conflictu pugne princeps vel qui preest duello mandet ut diuisi dantur z. ulterius non pugnent motus aliqua de mentia z. ut euitetur homicidium possit deinde prouocans requirere prouocatuz q. in alio loco debeat expedire pugnam iam inceptam z. locum reperire z. finire duellum z. teneatur ipse prouocatus ad satisfaciendum honori suo accedere ad pugnandum iterum cum eodem. Videtur q. no

q̄ cum de tali die conuenerant z coram tali iudice qui cepto di
el'o decreuit iterum non pugnari ar. l. iudici solui. ff. de iudic.
vbi dicit tex. iudicium soluitur vetante eo qui iudicare iubz vel
etiam qui maius imperium in eadem iurisdictione habz expref
se uel tacite inhibente secundū Inno. in. c. intimaſti. de apl. z in
auten. in medio lit. §. i. colla. ix. z quia talis conuentio pugnādi
intelligitur de prima uice argu. l. matrimonii. ff. qui z a quibus.
z l. boue. §. hoc sermone. de verbo. signi. z quod no. extra d. ex
cep. c. sicut ex litteris. z de preben. c. cum non. in fi. Tamen i cō
trarium facit. ff. qui. ex cau. mai. l. sed si per pretorem. vbi quan
do stetit per iudicem debet restitui dies z hoc videtur sentire lō
bar. dum dicit q̄ ratione impedimenti restituitur inprisia pug
natoribus tamen non obstat quia duella sunt odiosa ideo restrin
genda vt lombarda dicit Bal. z Andre. de yser. de pace tenē. §.
si quis hominem. ar. l. ii. de libe. z postu. z q̄ cum inter ipsos fu
erit habita conuentio de pugnando z per pugne iudicium finit
di eorum rixam licet ceperint pugnare z fuerint impediti ha
betur ac si non cepissent pugnam quia nihil videtur actum cu
aliquid superest ad agendum. l. fi. ad sille. z ad hoc facit q̄ si iu
dex differt ministrare iusticiam q̄ actor potest alium iudicē adi
re pro iusticia consequenda in auten. vt disse. iudi. per totuz. vñ
de cum iste princeps fuerit a partibus electus pro iudice compe
tenti in duello z noluerit finem talis belli expectare z inter ip
sos decernere q̄ potest actor alium inuenire iudicem vt duelluz
perficiatur argu. in auten. de man. prin. §. si tibi. z in autē. d. san
ctissi. epi. §. si quis autem. z argu. in auten. vt nulli iudi. §. si ve
ro. z q̄ habetur in. c. cum sit generale. de foro compe. z l3 Bal.
dixerit in ti. de pace tenen. q̄ si vñ die non potuit duellum ex
pediri q̄ prouocator succubuit nec debet alia die pugnari q̄ loq
tur quando non superuenit impedimentum superioris vel ter
ci sed tantum rei qui se defendidit in tantum q̄ non potuit ab
actore superari Et idem si superueniat impedimentuz pluriū q̄
alia die sit pugnandum quia est impedimentum terci argumē.
nota. in. l. ii. §. q̄ diximus. fff. quis. cauti. cum ibi plene no. Ta
men marciales dicunt contrarium q̄ quando incepta fuit pugna
z superior noluit decetere pugnari q̄ prouocans non tenet am

pius locum z iudicem perquirere nec pugnare quia debitum fe-
cit z fuit liberatus decreto iudicis dissolvente pugnam z per euz
non stetit z hoc videtur verius per dicta. s. in prox. c. in prin-
quia videtur liberatus per primam loci inuentionem maxie qñ
fuit certamen abolutum pugna pendente z iam incepta quia pro-
uocatus est liberatus nisi dixerint illa uerba q tantum pugnetur
inter ipsos q vnus eorum sit mortuus. vel victus vt. s. prox. c.
vbi est casus quando pugna non dum erat incepta z fuit abolu-
ta z in hoc est sciendum q quando pugna fit causa uirtutis offe-
dendi iudex non potest pugnam diuidere secus quando fieret co-
uentio vt debeant currere tot vicibus quia debet finem expecta-
re z etiam quando fieret pugna causa honoris ad tutta oltranza
quia finis est tunc mors vel confessio z ideo si diuideret faceret
ex clementia non tamen ex iusticia quia in hoc est finis viden-
dus sed quando pugnarunt per imprisiam ad tutta oltranza tunc
iudex habet arbitrium diuidendi non tamen quando causa ho-
noris quia ut diximus tunc terminus est mors vel disdicta seu
confessio tamen vbi esset dictum in capitulis q tantuz deberet
pugnare q vnus esset disdictus vel mortuus tunc accedere de-
bent ad alium locum ad finiendam pugnam argu. dicta. l. sed si
per pictorem.

**An si pugnatores facto decreto q non possint exire
ante finem pugne et ex impulsione amborum exiue-
rint teneantur pena imposita exeunti sine licentia.**

**Ordinato certamine vel duello sunt proclamata
auctoritate prefetti duello vt nemo pugili nō p-
fecto duello limites transcendat z membrum qd
transcenderet amputetur z conferetur deusctus z
cuz pugiles essent in limitibus loci certaminis col-
luctarent strictoq pugnarent ambo pari impetu collapsi cecide-
runt vnus vero caput extra signa z limites immisit. alter vero**

caput ab intra z cetera membra corporis extra ipsos limites ductatur quis eorum propterea censetur esse deuietus z videtur q neuter quia stante banno q nullus intret uel exeat territorium ad certam penam si quis per vim est ductus intra vel extra territorium non dicitur venisse contra bannum secundum Iaco. butri. z Bal. in autem. item nulla cōmnoitas. C. de episco. z deri. In contrarium videtur q ille cuius omnia membra exiuerūt extra quia vbi maior pars z ibi totum esse debet. ff. de except. rei iudi. l. si quis cum totum. z de re. iur. l. in toto. pars est sic ergo vbi est vniuersitas membrorum ibi reputatur esse totum corpus. argumen. l. q. maior. ff. ad mūcipa. z. l. maiorem. ff. de pactis. cum sum. In contrarium q ille victus censetur qui caput extraxit argumen. l. cum in diuersis. ff. de religi. vbi dicitur q ubi est caput hominis ibi dicitur esse totum corpus z dixit Bal. ibi z in. l. arbor. cōmuni diuidun. q vbi est caput alicuius sancti licet omnia mēbra sint alibi ibi debet celebrari festiuitas eius ubi ē caput qd est speciale in corpore humano qd vno spiritu cōtinetur z propter excellentiam attribuitur capiti vbi est fons rationis z cerebrum quod est membrum diuinum propter intellectum secundum Aristo. naz absq̄ capite homo moritur z vīuit absq̄is manibus z pedibus tamen illa lex cum in diuersis cōtinet casum specialem fauore religionis ideo videretur q pugna sit pacta argumen. nō. in. l. si quis ita. de lega. primo. in. q. quando omnes simul intrant q iterum debet curri ad brauium z q̄a verum est omnes exisse signa. primus ratione vniuersitatis membrorum omnium. secundus ratione capitis quod est dignius membrum z totum corpus representat vt. s. z sic iterum consurgit ad pugnandum argumen. l. sed si ambo. ff. de iudiq. z de adul. l. si vxor. §. iudex. quia bannum intelligitur de eo qui volūtariē exiuerit in contemptum non de eo qui colluctando z inuitus trahitur per dicta in princi. z facit. C. de sica. l. si quis maior. in verbo nullo cogente imperio sed voluntate zc. vide. j. j. proximo c. latius z quod habes. j. in. c. pone q duello certauerunt.

An si unus uel ambo pugnatōres in mutua collu-
catione exiuerint signa certaminis teneantur ad pe-
nam.

Vello parato fit bannum q̄ nullus certantium de-
beat exire ex loco pugatorio nec etiā membrū
persone sue extra cordam vel signum aratro fa-
ctum ad penā capitis vt fieri assolet Modo diu-
obus certantibus z colluctantibus vnus in ipsa
colluctatione exiuit extra limites ex impulsione vel mutua col-
luctatione an sit puniendus z videtur q̄ sic per textum in .l. fi.
ff. de rerum diu. z in .l. desertorem. §. in bello. in ver. vallum
transceadat. de re mi. z scribitur huius. viii. ab vrbe condita q̄ cō-
sul romanus filiū decapitari iussit q̄ nō recordatus mādati patēr
q̄ ipsius decretū extra ordinē pugnaui. cū alio hoste z victoriā ē
assecutus tamen puto q̄ pena banni non sit puniendus nec puni-
endi si ambo exiuerunt cum persona vel membrīs ex impulsione
mutua z non voluntarie z ex proposito z hoc per textum in .l.
respiciendum. in fine. ff. de penis. vbi quī casu z sine proposito
deliquerit non punitur z facit. l. penult. de preuaricat. sed iste
exiuit impulsu alterius z non ex proposito ergo non punitur pe-
na banni z facit. l. i. §. sed si claua. in ver. is qui in rixa. casu ma-
gis q̄ voluntate homicidium commisit. ff. de sicarij ad quod fa-
cit textus in .l. desertorem. §. is qui ad hostes. in ver. sed si ex in-
prouiso. cum sua glosa. de re militari. vbi si miles qui. in acie z
signis iter facit ex aliqua necessitate nature deuians a signis et ex
improviso ab hostibus capitur q̄ venia sibi datur licet alias q̄ re-
cedit a signis puniatur dicta. l. in principi. z facit de adulterij. l. viz
passam. z. l. i. §. remouet. de postula. in ratione sui vbi passus viz
infamia nō notatur ergo non punitur exiens ex impulsione z
facit tex. nota. in .l. finali. §. si propter necessitatem. ff. de public.
vbi si quis propter tempestatem impulsus vi ventorum accesserit
ad locum prohibitum q̄ non incidat in commissum vbi Bar.

dixit q̄ prohibitus intrare territorium si impulsus ab equo quez
non potuit continere intrauerit sine culpa sua q̄ non tenetur. z
idem ibi dixit Dynus de prohibito a statuto qui intrat ciuita-
tem propter timorem inimicorum. z est bonus textus in l. ce-
sar. eodez titu. z facit illud quod dixit Bar. in l. penul. de nauil-
bro decimo. vbi de eo qui vi ventorum impellitur ad alique-
portum z non voluntarie venit q̄ non tenetur soluere sibi iura
gabellar. z facit textus in l. idem iuris. §. primo. ff. ad l. acquilij
z institui. eodem. §. si impetu. cum ergo iste ex impulsu z impetu
alterius exiuerit locum pugnatorium cum persona vel men-
bris dicitur q̄ non tenebitur ad penam banni quia dictum ban-
num intelligitur quando ex proposito vel ex contemptu hoc fe-
cerit z non ex impulsione z ex necessitate coactionis alterius
nam statutum recipit interpretationem restrictiuam ne quis in-
debito puniatur. dicta. l. cesar. vbi Bartolus z in l. si serui. d. nox
alibus. z in l. omnes populi. plene de iusticia z iure. z dixit Bar-
tolus z Baldus in l. non dubium. de legibus q̄ statutum dictas
q̄ faciens sanguinem in palacio puniatur non habebit locum in
eo qui flebotomauit quia statutum non debet ita intelligi vt in-
cidamus in absurdum argumento. l. penulti. ff. ad exhibend. vbi
etiam dixit q̄ statutum dicens q̄ homicida decapitetur q̄ in-
telligitur de homicida voluntario non de casuali nec de homi-
cidio licio. Et idem dixit nota. Baldus in dicta. l. si serui uestri
de noxalibus. vbi dixit de statuto de homicida puniendo q̄ di-
stinguitur per ius commune sit voluntarius vel non ne quis in-
debito puniatur maxime quia cum tale bannum sit expresse con-
tra ius z ideo stricte accipitur. ff. ad municipal. l. constitutioni-
bus. de verborum obligat. l. quicquid abstringende. Et ideo dix-
it Bar. in l. prima. §. i. ff. si quis testamen. q̄ pena corporalis sta-
tutaria requirit dolum licet de eo non faciat mentionem Et se-
quitur Baldus in l. data opera. C. qui accusare non possunt. licet
Bartolus videatur dicere q̄ in penis statutorum non requiritur
animus sed factum in l. prima. §. diuus. z in l. finali. de fidei. tu-
hoc no dicit q̄ requirit factum ne solus animus puniat sine facto

z ideo isto casu non punietur pena banni quia non fuit in dolo
nec in culpa lata vel leui tamen erit victus per prima argumeta
quicquid dicant in hoc milites z armigeri qui rone no mouent
sed attendunt solum rigorem sanguinis z corticem verborum
Et ideo dico q male fuit iudicatum in partibus carhalonie vbi
cum vnus alterum viciisset in duello z eundem vulneratum ce-
pisset z in collo deferret vt eum extraheret a loco z propter p-
suram captiu cum esset in limitibus loci cecidit victor extra li-
mites z signa duelli z is quem deferbat in collo repertus est in-
tra signa z presidia duelli z ipse deferens extra nam fuit iudica-
tum q decapitaretur victor ex eo q exiuerat signa sine permis-
su nam talis sententia fuit contra rationem ex quo certame erat
finitum z ille iam erat deuictus z captus z ipse fuerat victori-
am assecutus z casu hoc accidit z non dolo z ex contemptu ar-
gumen. l. iiii. in ver. non tantum. ff. de incen. rui. naufra. vbi tex-
tus dicit q non omnis qui ex naufragio recipit dolo facere vi-
detur quia potest esse q recipiat vt custodiat z salua faciat pro
domino rerum at hic fortuito cecidit extra locum z non ex in-
obedientia z facit ad predicta glo. in. l. fi. ff. de reruz diui. i. ver-
bo voluerit. que dicit q voluntarie transcendit Remulus z is
fuit punitus z facit quia nullum peccatum nisi voluntarium. di-
cta. l. vim passam. z dicto. §. remouet. cum simis. Quero vero
ad secundam partem dubii si iste qui fuit impulsus ab altero ex-
tra locum sit deuictus. dico q sic. quia cum iste locus sit assigna-
tus vtriusq a prefecto ad pugnam perficiendam argu. l. athletas.
de infami. qui est sicut campus marcius gladiatorius de quo in
l. apud iulianu. in fi. de leg. i. z. ff. ad. l. aquili. l. item si obstrixit
§. si seruum. ver. sed cum alii in campo iocularent z in. l. athele-
tas. s. alleg. vbi Bal. dixit de campo carbonarie neapolis z sic as-
signetur pro loco gladiatorio securo ad terendum z possidenduz
campum illud vt ibi pugnetur z qui deiciatur sit deuictus z vt
quilibet conetur in campo preualere sequitur q cum ipse vi alte-
rius fuit expulsus q perdidit campum z succubuit nisi inconti-
nenti eodem impetu recuperet sicut is qui expellitur a possessione
vel vi deicitur perdit possessionem argumen. l. si quis vi. de ac-
quiren. possessi. z in. l. i. §. interdictum. z. §. rectissime. ff. q vi
aut dam. z. ff. ad. l. acquilam. l. qua actione. §. finali.

in verbo victus perierit. z ita de consuetudine inter milites feratur que est optima legum interpret. l. de quibus. de legibus. z sic erit deuictus statim q̄ perdidit campum z fuit inde expulsus argumen. iurium predictorum z. l. qua actione. §. si quis in colluctatione. ad. l. acquili. Etiam quando duo pugnant ad viri/um ostentationem si vnus ex impetu alterius cadit vel manum in terram ponit censetur victus z facit quia talis vis vel impetus est de natura belli z de genere victorie. l. in executione. §. si. ff. de verbo. obligati. z Bal. in. l. i. de edi. acti. z sic erit victus q̄ ex impulsu transcendit z si ambo transcenderunt erit pacta z vltcrius pugnabunt vsq̄ in finem.

Quando uno impetu ambo pugnatorez excedunt signa loci pugnatorii et illico redeunt an puniatur.

One q̄ certantes stante banno q̄ nemo. excedat limina in mutua offensa pari impetu z equali ira vt dicit tex. in. l. q̄ ait lex. in. §. q̄ ait lex. de adul. te. excedunt lumen loci pugnatorii z incontinen. ti retrocedunt ad locum z pugnaz intra presidia prosequant an sint puniendi pena banni videt q̄ sic. qz lex dura est obseruanda. l. prospexit. qui z a qui. z. xvi. q. iii. scriptum est in lege. z qz cum tale bannum fiat ad rigorem duelli obseruandum ergo non pot ipsoz tacita uel expressa couentione derogari. l. nec ex pretorio. de re iur. z eo. ti. l. neq̄ pignus. §. i. cu si. z dixit Bal. in ti. de pace te. q̄ postq̄ intrauerunt certame no pnt exire In contrariu facit na bannu dicit si quis eoz exiuerit locu q̄ de capite z sic non videt habere locu qn uterq̄ exiuerit qz dicta i sepe ratione non videt habere locu in simul iuctis tex. in. l. vi. pas. f. m. §. prescript. vbi Bar. de adul. z no. in. l. ii. in prin. de verb. ob. z in. l. si ita. de libe. z postu. vn banuz non videt habere locu qn simul exiuerut ex impetu qz abo simul guenerut z neuter dicere poterit altez guenisse qz z ipse guenit z nil arenas rario z nil catellina catego. l. in arena. de inoffi. tes. z qz videt de bere vnus excessus cu alio copelandus p no. in. l. si abo. de copē.

z in .l. cum mulier. soluto matrimonio. cum sumi. z quia hoc est
introducitur favore viri qd pti pugnare volentiū ergo comuni
cōsensu pnt reintrare p nō .i. l. ius pub. d. pac. z i. d. l. nec ex pto.
z in .l. si quis in conscribendo. de pactis. vbi late Bar. Tercio qd
ipsis exeuntibus ex impetu z statim retrocedentibus intra presi-
dia pugne paritur argu. l. quid sit fugitiuus. in prin. de edi. edic.
vbi qui fugit z statim reuertitur non censetur fugitiuus z fac d
diuor. l. iiii. vbi si uxor ex iracundia diuertit z in breui reuertit
non dicitur diuertisse z sic cum isti non ex animo sed ex impe-
tu z mutua colluctatione exiuerūt z illico reuersi sunt sicut auis
que vno volato exiit de nido z reuertitur. l. naturalem. §. pau-
num. ff. de rerum diuisi. cum sumi. z ideo non sunt puniendi pe-
na banni quia tale bannum fuit factum ad amborum fauorem
vt experient eorum voluntatem z ideo non debet in eorum de-
trimentum pariter redundare. ff. de legi. l. qd fauore. cum sumi. z
ideo non puniantur z pugnam tenentur sequi ad finem ut unus
sit victor aut victus licet armigeri dicerent contrariuz nulla op-
tima ratione moti sed quia bannum ita cantat z moti de mori
rigore.

**An si unus pugilum alterum insultet anteq̃ ueni-
at ad locum destinatum sit proditor ⁊ teneatur ad
damna propterea illata.**

N si duo pacti sunt pugnare ad inuicem in certo
loco dieq̃ z hora indictis a iudice vel alio superi-
ore z dum vnus ad locum accedit insultatur in
itinere per aduersarium anteq̃ ad locum destina-
tum perueniat an eo casu si ab illo insultetur z ca-
piatur licite sit eius captiuus Dic qd non quia quamuis pacti sunt
pugnare in certo loco non potest illum agredi extra illum locū
sine diffidatione noua per nota. in capitulo pro humani. de ho-
miq. libro sexto. z tenet Bal. in .l. si manumissori. C. de obsequi.
patro. Et idem Baldus in .l. secunda. de seruitute z aqua.

adeo q̄ sibi tenebitur ad damna z interesse suo iuramento secū-
dam Innocen. in. c. fi. extra q̄ me. causa. nam nullum bellū po-
test inter aliquos iustificari nisi auctoritate superioris vt no. In-
nocen. z Iohan. an. in dicto. c. pro humani. Et idem in duellis
que non sunt licita nisi auctoritate superioris secundum Bald. in
l. i. de iusti. z iure. alle. l. i. de specta. z l. i. de gladiato. nam si qs
aliquem insultauerit sine diffidatione vel monitione dicitur p-
ditorie agere scdm Hosti. z Iohan. an. in dicto capitulo pro hu-
mani. vbi dicunt q̄ nec per pactum potest inter aliquos iusti-
ficari bellum nisi auctoritate superioris vel per diffidationem q̄
est incipium belli vt no. in auten. item nulla cōmunitas. de epis.
z cleri. vbi Bal. dixit q̄ cristianus non debet offendere cristianū
nisi eum prius diffidauerit vel iuris aut iudicis auctoritatez ha-
buerit a has est in proditiōe secundum Io. an. in dicto. c. p hu-
mani. z quod dixit Bar. in l. in seruorum. §. delinquant. ff. d pe-
nis. z sic dico q̄ iste erit puniendus et tenebitur illi offenso ad
damna et interesse per supradicta et facit glo. in. c. licet ely. de
fimo. z vide Andre. de yser. in ti. quibus mo. feudūz amitt. vbi
dixit q̄ dicitur proditorie offendere qui sine diffidatione fecit.

**Quando unus pugnantiū aufugit extra locū cer-
taminis ⁊ capitur a familiaribus an alter pugnator
insequens possit illum occidere.**

Vo pugnabant in duello z erat ordo q̄ qui exi-
ret extra signum aratro factum. vel extra locum
pugnatorium q̄ capite puniretur z q̄ esset capti-
uus alterius z occidi posset z ibi erant prepositi of-
ficiales duello z preses ciuitatis qui asscurauerat
modo vnus eorū suspicatur ab alio deuinci z occidi aufugit ex-
tra locum z altero eum in sequente fuit captus per officialem z
familiam ibi existentem et alter vult illum occidere in mani-
bus z in posse familie. Dubitatum est an hoc possit. Et videtur
quod sic. argumento. ff. de adulter. l. quod ait lex. in fine.

vbi adulter quem pater inuenit in rebus veneris si aufugiat potest illum insequi et in alio loco occidere continua fuga insequendo eundem Tamen incontrarium est veritas quia quis sit indictum duellum inter ipsos auctoritate alicuius principis quod victor possit alterum occidere tamen hoc non debet licere postquam deuenit ad manus familie officialis argumen. eorum que dicit Cy. in l. iiii. de statu homi. de bannito capto a familia qui post capturam non potest occidi in manibus familie et hoc etiam tenet Bart. et Bal. in l. si. de mathe. et tenuit etiam Iaco. butri. disputando. et idem tenuit Bal. in dicta l. iiii. de statu homi. vbi dixit quod bannitus citatus postquam se presentauit in oculis pretoris vel duum vadit ad citationem sibi factam non potest occidi nec offendere quia videtur sibi data securitas per citationem ar. l. ii. §. ei quoque de iudi. pro quo facit l. in laqueum. de acqui. rrum do. z. l. quod sepe §. si quis amico. ff. de contrahen. empti. z. l. capitalium. §. ad statuas. ff. de penis. et dicta l. quod ait. loquitur in alio casu quam ubi uenerat ad manus familie vel officialis presentiam dabitur tamen ut captiuus alteri per prefectum duello non tamen ut illum occidat quia ratione fuge habetur ut confessus argumen. l. desertores. de re mili. z. ff. C. z. ff. et per nota. in l. cornelia. ff. ad silleia. et in l. admonendi. de iureiuran. quia videtur nunc fuga impoi. ut delictum Et legitur in secundo bello punico quod claudius masellus ad duellum concitatus per tauream tandem taurea ad vrbes pre timore hostis aufugit certamine non expedito quem claudius prosecutus est et cum gratulatione victor in castra rediit sic pans ignauiam hostis profugientis Iterumque titus luuius secundo bello punico refert Crispinum romanum cum badio campano extra ordinem pugnaisset et crispinus badio percusso et iacente in terra ex equo descendit ut pedes iacenti conficeret. Badius scuto et equo dimissis priusquam opprimeretur ad suos aufugit. Et Crispinus cum laude et victoria ad suos consules est deductus.

Quando fit iudicis decretum quod nullus transcendat campum et unus impulsus transcendit. et incontine ti reintrat et percutit alium.

Vo milites se prouocauerunt ad pugnam: dicitur sta-
tuta sit campus gladiatorius aratro designatus et
presidens duello bannum emisit et statuit qd bel-
lantes non deberent exire vel transcendere cam-
pum cum persona uel membris pugna non perfe-
cta ad penam capitis et ut deuictus habeatur qui excefferit. Modo
contingit qd ipsis pugnantibus et mutuo se offendentibus et sese
impellentibus alter fuit extra signum impulsus et deiectus a lon-
ge qua de re eiciens deposita galea protestabatur iudici qd inimi-
cum extra signa deiecerat qui deiectus sine interapedine tempo-
ris illico reintrauit et contra deicientem incautum irruit et ipsius
ad terram prostravit gladioq; ori imposito ut captiuum profite-
ri fecit modo iste professus se captiuum allegat qd est illegitime
captus quia ipse stabat securus ex quo illius deuicerat et ex inpro-
uiso fuit insultatus ab eo qui non poterat ulterius offendere ex
quo erat victus et sic proditorie eum insultasse asserit et propter
reā non esse deuictum legitime nec captum de isto bello. Mo-
do dubitatur quis istorum sit captiuus. Et primo videtur qd ille
primus qui impulsus ab altero exiit signum. Et hoc triplici rati-
one. Primo quia tenor et verba banni iudicis sunt attendenda
et obseruanda licet dura sint. ff. qui et a quibus. l. prospexit. et l.
iii. §. quid si lex. de sepulchris. viola. et l. omnes populi. quia quilibet
magistratus in propria ciuitate suo sensu habundat de sepul-
chris. certificari. nam debemus inherere menti et intentioni statuti.
ut de liberis et postum. l. gallus. §. et quid si tantum. et de legi. l. non
dubium. Vnde cum bannum dicat qd transcendens signum cen-
seatur deuictus ergo statim pro deuicto debet haberi quia debe-
mus deferuere verbis statuti vel legis ne lex sit superuacuo posi-
ta. ff. de capti. l. postumi. in fi. et in. §. quibus. in prima constitu-
tione. Nam in statutis que sunt stricti iuris solum rigore debemus
attendere. ff. ad municipia. l. constitutionibus. et uerba stricti iuris
in statu apposita important id quod ipsorum uerborum tenor
significat. l. i. et ii. c. si plures unam sententiam. quia non attendimus
aliud nisi quia sic placuit statuenti. in ius. de uisita. §. quod autem. et
l. prima. de constitutione. principum. Vnde cum statutum fuerit
excedentem signum censeri deuictum pro deuicto debet haberi
argumento in lege prima. §. is qui nauem. de exercito.

Secundo quia iste in pulsu compugnatoris fuit extra signum capi positus ergo uere ab eo deuictus z sua uirtute z potetia z debet suis c^o captiuus ar. l. in executione. §. si. de uer. ob. z ar. ff. de capti. l. in bello. in prin. in uer. in uirtute bellica. z c. de sta. z ymagi. in. l. ut uirtutu premia z per no. in. l. si. ubi senato uel clari ubi per labores z sudores peruenitur ad fructus. l. ii. de of. ma. offi. z in auten. de diuer. offi. in prin. ubi per labores acquiruntur honores z in fr. probemio in uer. z bellicos quidem sudores nostros barbarice gentes sub iuga nostra deducte cognoscunt fuit ergo iste deuictus per decretum superioris z uirtute compugnatoris. Tercio quia per ipsius iudicis decretum ipso iure p^oca capitius imposita z ubi quis condemnatur sola sententia condemnationis inspiciunt. ff. de penis. l. qui ad statum. z sic iste semel deuictus a compugnatore per sententiam iudicis que ius facit. l. in genuum. de sta. bo. cum si. z fuerit finitum duellum non potuit amplius contra compugnatores pugnare z ipsum offendere uel assalire per ea que dicta sunt in precedentibus capitulis z sic uidetur hoc non iure licito belli z proditorie fecisse z propterea dicta captura tamq^{ue} illicita z contra ius facta a persona inhabili z deuicta non ualet nec tenet z deberet reuocari. ff. de uer. sig. l. neq. z Bal. in. l. pleriq. de in ius vocan. z facit. l. si. §. nullo. de l. l. exuben. ubi captus de facto non dicitur captus z in. l. i. §. of filius. ne quis eum. ubi de capto de facto qd potest eximi z c. z facit. l. in seruitutez. §. si pecierit. ff. de bo. liber. z sic de dicta captura nulliter z contra ius z contra sententiam iudicis facta non debet aliqua consideratio haberi per no. per Bal. in. l. si pacto quo penam. de pactis. ubi dicit q^{ue} captura facta de facto non ual^{et} z sic iste qui primo fuit impulsus extra campum erit captiuus impellentis eum. In contrariu facit quia licuit huic impulso aducolluctatione stante reintrare signum z prosequi duellum argu. no. in. l. ut uiz. de iusti. z iure. z in. l. i. unde ui. ubi incontinenti licita est propulsio z quia qui eodem momento expulsus re intrauit non dicitur diuertisse. ff. de diuor. l. iii. in fi. z glo. ff. de re mili. l. iii. §. emansor. Unde istud est de natura belli ut modo unus alterum fugientem insequatur modo ille fugiens retro cedat z alterum in fuga ponat z insequatur z in hac mutua colluctatione finis belli debet inspicⁱ z cui postremo campus remanet

& licet iste extra signum impulsus ppter bannuz superioris si
censendus deuictus & captus ab alio est per fictionem z non
veritate quia ista verba habeat important fictionem Bar. in. l.
si is qui pro emptore. ff. de vsuca. & Bal. in. l. si. d. iure annulo.
aureo. & fictio cedit veritati. & nunq est melior veritate. c. sa
ne. de eta. & quali. & Bal. in. l. si arrogator. de adopti. & Bald.
in. l. lex cornelia. de testa. vbi dixit q id dicitur pprie fieri qd
fit per veritatem & non per fictionem. vnde cum iste q rema
sit intra campum altero incotinenti retrocedente deinde fuerit
in veritate captus & deuictus sua ppria voce & confessione se
quitur q ex tua voce te iudico. vt. l. proinde. ff. ad. l. acquis. &
l. i. & l. certum. de confes. & l. sicut. de acti. & obli. Exitus. n.
belli inspici debet. arg. l. rem non nouam. in fi. de iudi. & arg.
in. l. si. ff. de alimen. pupil. p. tan. & l. lex que tutores. §. i. de ad
mini. tuto. vbi finis manifestat ea que fiunt ad finem. & facit
quia si quis habuit pro se sententiam & deinde confessus fuit.
illam iniuste latam q non iuuat comodo sententie. fm Innoc.
in. c. quia pleriq. de immu. eccle. & quia pacta nouissima sunt
obseruanda. l. pacta nouissima. C. de pactis. ideo cum iste se re
dierit post omnia debet esse captiuus illius quia videtur priori
iuri suo renunciaffe. arg. l. ii. C. de iure domi. impetra. & l. ad
solutionem. de re iudi. & de insti. c. cum venissent. & de doli
excep. l. apud. §. quesitum. & l. si debitor. §. i. qui. mo. pi. cum si
mili. Imputet enim sibi qui victor fuerat quia se fecit victuz
quia dampnu quod sui culpa sentit sibi imputet. de re. iur. da
num. Solo. dico q secundu legistas vera est prima opinio. per
illa iura & quia cum iam ipse esset deuictus non debuit reitra
re & illum insultare in quo deliquit quia venit contra bannuz
& non potest dolo carere qui imperio magistratus non obtem
perat. l. no potest. ff. de regu. iuris. & nemo ex suo delicto de
bet conditione suam facere meliorem. de doli exceptio. l. apud
celsum. §. marcellus. vbi dicit tex. ex eo quod fide gestum est
actore nihil consequi. de reg. iuris. l. non fraudat. §. i. vnde vi
detur quasi pditorie istuz insultasse & deuicisse. & dicitur armi
geri q qn aliquis non est captus de bona guerra q debet libe
rari. t. iste qui no est iure lito captus dz liberari z ille puniri

qui venit contra bannū superioris tamē secundū armigeros se-
cunda opinio videt̃ verior ex quo ille se reddidit. & sua voce
se captiuauit & videtur renūciare prime victorie non ob. q̃ di-
citur p̃ditio quia iste impellens debebat stare attentus i sua de-
fensione quia aduersarius adhuc tenebat arma & duellum non
erat ex toto explicitum. & dicit Vege. de re mili. si pars exerci-
tus vicerit & pars fugerit minime est desperandum cuz in hu-
iūmodi necessitate ducis constantia totam sibi possit vindica-
re victoriā & in bellis pro superioribus sunt habiti qui mi-
nime desperarunt. nam in simili questione fortior credit̃ quez
aduersa non frangunt. & legitur Romulum simulata fuga te-
mere hostes insecutos eo perduxisse vbi occultos habebat mili-
tes qui incauti ibi ceciderunt & semiramis regina q̃ Ciz regē p-
saram ducem simulato metu profugiens repente q̃ cōuersa de-
uicit. & idem de Hanibale aduersus Afros qui viuo dimisso i
castris infecto fugam simulauit relictis quibusdam sarcinis &
deinde reuersus nocte cū illi faceret oēs cepit & trucidauit. &
sic cum iste incōrinenti rediit intra circulū non dicit̃ diuertis-
se. insti. de rep. diui. in. §. pauonū. vnde vltima victoria preua-
lebit vt sepe dictum est.

**Questio de uno nobili puocato ab alio qui acces-
sit ad locum die statuta ⁊ alter non accessit allegans
iudicis suspensionem ⁊ loci.**

Obilis puocauit aliū nobilē existentem in curia regis
Francie ad duellū ex causa q̃ tēpore quo fuerat offici-
alis regis Francie p̃miserat puocanti quosdā milites
securos esse qui tandē dicebat nō obseruasse fidē ⁊ p̃missionez
suā hīc nobilis puocatus hoc cōpromississet inficiat̃ aliter verita-
tem se habere tandē puocās rescribit q̃ infra terminū sex men-
suū arma ⁊ locū eligit ⁊ repiat iudicē cōpetentē in quo sit inter
eos pugnandū cū p̃testatione q̃ eo nō eligēte iudicē cōpetentēz
⁊ locū q̃ ipse puocās locū eligit ⁊ inueniet hīc puocatus deide
ad certos dies rescripsit puocātī q̃ eligebat talia arma ⁊ q̃ iue-
nerat regē Francie p̃ iudicē cōpetente qui inter ipsos duellum

indixerat in ciuitate Parisius die tali & loco tali. & p̄inde mi
sit p̄uocanti securitatem regis Francie vt posset tutus accede
re ad ciuitatem Parisi cum centum equitibus ad pugnam. & qđ
Rex Francie quendam ex suis proceribus iudicem statuerat i
ea pugna hic nobilis p̄uocans rescribit qđ arma acceptabat ta
men locus non erat sibi tutus. Nec iudex talis eret competens
quia Rex Francie erat sibi suspectus ex quo videbatur pugna
debere fieri inter eos in causa propria Regis Francie qđ de eius
dem regis negocio qđ alium iudicem competentem eligeret &
locum tutum extra dominia regis Francie hic nobilis p̄uoca
tus in sua electione iudicis & loci persistens alterum iudicē nō
curauit eligere & cum venit dies statuta duello p̄uocatus in
loco electo in ciuitate Parisi & coram illo iudice comparuit ar
matus pugnam suscepturus hic p̄uocans non accessit. nec ali
ter misit excusatorem ad protestandum de loco non tuto z iu
dice incōpetenti propter quod p̄uocatus fecit illuz reputari p̄
pterea contumacem & banniri in cōspectu omniū tanqđ culpa
bilis & iniustū accusatorē iuxta morē & deinde p̄uocās aliū
locū inuenit in ytalīa & reputauit contumacē dictū p̄uocatus
quī iam primo loco reputauerat contumacē ipsum p̄uocantem
& eum similiter banniuit modo fuit dubitatum si hoc fieri po
tuit obstante exceptione iudicis incōpetentis & suspecti z loci
non tuti & videtur qđ iste cui fuit data electio eligendi locuz
debuīt locum eligere tutum quia conferens potestatem eligen
di & propterea promittens admittere eligendum per illū non
cogitur illū acceptare si nō sit idoneus. c. cām que. de elec. qđ nō
venit in generali mandato qđ eligat indignus. arg. c. si cōpromi
ssarius. eo. ti. in. vi. z. l. si pcurator. de cōdi. ide. nec etiā uenit il
legittime factū in generali arbitrio. c. qntauallis. z. c. uenies. d.
iureiū. l. vnde si nerue. p̄ socio. l. qđ. de ri. nup. z dixit Bald. in
autē. habita. qđ electioe cōmissa uidet de ydoneo facta. ar. l. vt
gradati. §. i. z si lege. de mu. z ho. nā ubi cōmittit ut cōpetēs iu
dex eligat uidet sua prās restricta. put de iure licet. c. cum dile
ctus. de elec. p̄. excessa forma mili. fit. c. super eo. z. c. qđ ppter.
de elec. z qđ Bar. dixit in. l. diē. §. stari. de arb. z in. §. arbitroz
p̄ socio. z facit qđ simplr dixit Inno. in. c. sup hīs. de accusat.

volens licere pncipi layco nō admittēre p̄latū per papā institu-
tūz quē haberet suspectū z ppter suspitionē allegatā nō licz ad
ministratiōi se ingerere z iurisdictionē in nō subdiū exercere
c. nosti. de elect. nā ppter cōes z speciales guerras z inimicitias
locus vt suspectū recusat. c. cū. R. cano. de of. dele. z. c. i. d. cler.
nō resi. z. iii. q. ix. ortamur. licite. n. dñs alicuius vt suspectū re-
cusat. c. cām que. de of. dele. z. c. insinuāte. eo. ti. iii. q. vi. accusa-
tores. z. c. legitima. de appel. in. vi. nā quando est p̄sumptio q̄
iudex debet nimis alteri p̄i fauere ē merito suspectus. d. c. cāz
que. nā vbi est locus notorie nō tutus quis non tenet cōparere
ad allegandū locum non esse tutū. de. pastoralis. §. p̄sana quocq̄
ciuitas. de re iudi. & Inno. in. c. p̄teia. de dila. & facit. c. vene-
rabilem. de electi. vbi persona Philippi ad imperium electi fu-
it reprobata propter crimina publica absq̄ eo q̄ illa fuissent p̄-
posita. & ita darus doctor Lucas tozulus romanus vice p̄tho-
notarius regni Sicilie regioq̄ consilio p̄fectus in hac cā habū-
dantiū consuluit. Et quia iste cui fuit data electio loci debuit
eligere tutum locum. per tex. in. c. bone memo. mag. de electi.
in ver. secure. quia ad negociū agendum tutus locus debz as-
signari. xxxiii. q. ii. c. siue. iii. q. ii. ortamur. extra de sponsal. c.
cum locum. & de testi. c. constitutus. & de offi. delega. c. cū. R.
& ff. ad trebell. l. de etate. & in. c. accedens. vt lite non conte-
lo scdo. adeo q̄ si locus tutus non eligatur potest appellari. c. ex
parte. de appellat. & de arbitris. l. si cum dies. §. si arbiter. cum
ibi notatis. Similiter non debuit eligere iudicem suspectū ip̄-
si prouocanti. quia iudex suspectus dicitur incōpetens presertiz
qui est suspectus ratione proprii interesse. vt. l. qui iurisdictioni
ff. de iurisdictioni. som. iudi. & in. l. i. c. ne quis in causa prop̄a iu-
dicet. & in. l. apertissimi. & in. l. fi. c. de iudi. Nam talis debet
esse iudex qui a dextris vel sinistris non declinet. c. cuz eterni.
de iudi. & cum hic elegerit iudicem suspectum elegisse nō vi-
detur tanquā nulliter fecerit. argu. de arbit. l. quid tamen. & p̄
nō. in. l. fi. c. de cōtraben. emptione. & in. l. fi. tibi. §. vnus. de
optio. lega. Item quia fuit sibi commissā electio iudicis com-
petentis & eligendo iudicem incompetentem a forma cōmissi
onīs recessit & ideo nulliter elegit. nā etiam in bellis mandata

sunt tenaciter obseruanda alias nō seruās puniūt etiā si res p̄spe
re gerat. ff. de re milī. l. defertorē. §. in bello. & p nō. in. l. quoti
ens. de op. lega. p Bar. & quia cōmissione sibi data a puocante
q̄ locum & iudicem competentē eligat videtur in euz electio
talīs vt in bonum vīrum cōmissa & sic non potest aliquid int
que agere quia ista commissio data videtur regulari boni vīri
arbitrio. argu. l. vīr bonus. iudi. solui. & pro socio. l. societatez
§. arbitrorum. & de legatj. iiii. l. fideicōmissa. §. q̄q. & l. tabis. §.
sororem. de fideicōmis. liberta. nam etiā facultas libera in cō
tractibus & quasi regulatur ratione & prout vīr bonus ageret.
l. hec venditio. de contrahen. emp. & de ope. liber. l. si libertus
& omnia que dolo carent agere debet. ff. manda. l. creditor. §.
lutiū. & sic nō potuit eligere locū non tutū. nec iudicem. suspe
ctum sed debuit talem eligere quem bonus uīr elegisset per su
pradicta. In q̄rūm arguit. Et p̄mo q̄ ipse potuerit eligere regē
Francie in iudicē z locū in ciuitate Parisiā facit q̄ quis ipse p
uocans rescripserit. puocato vt locū inueniret & iudicem com
petentē ipse puocans hoc non cōmisit sed est ex cōsuetudine z
de stīlu armoz q̄ puocans locū eligat iudicē z arma z p̄pterea
ista electio puocato dat non a puocante sed a cōsuetudine. z a
stīlu armoz & sic dicif. puocatū hanc facultatē habere n̄ ab ho
mine sed a cōsuetudine ipsa z iure suo habere z nō a puocāte.
p nō. p Bar. in. l. quotiēs. de opti. lega. vbi dicit. q̄ tūc qs videt
habere electionē suo iure qn̄ ius eligēdi in eius p̄sona residet z
qn̄ habet ex iurisdictione alterius videt iure alieno facere tanq̄
eius mister. l. i. §. qui mandatā. ff. de of. eius. z ideo cū quid est
cōmissus a lege in liberā alicz voluntatē pōt quō vult arbitrari
etiā iniuste. l. cū quidā. de le. ii. dūmodo dolus malus absit. d. l.
creditor. §. lutiū. ff. man. z tenet Bar. in. l. si sic. de le. i. z p̄pte
rea ad suā uoluntatē licite potuit eligere regē Francie. nec dici
pōt inique fecisse q̄ ymmo eq̄ fecit q̄ i bellis hcz alteri insidia
ri z inimicū vīcere astutiis dolo z fraude. xliiii. q. i. dixit. xxii.
q. ii. vtilē. xxiii. q. ii. dñs noster. z. q. vii. z. ff. de dolo. l. i. §. inō
fuit. vbi licitū est p̄ doli z astutiā aduersus hostē machinari &
ē bonus dolus & facit q̄ habēs iustū bellū nō refert si ex insidiis
pugnat. l. at q̄ natura §. cū me abīte. de nego. gest. vbi glo. que

allegatur q̄ quis potest vincere p̄ subterfugia & sic ista liberalis
cultas eligendi iudicē nō subiacebit regulis iuris ciuilibs s; regul
rei militaris scdm̄ quas hīcūm est aduersarium dolo supare &
fallacis & astutis quia dicitur dolo an virtus quis hec in ho
ste requirat . vt in .d.l.i. §. non fuit . de dolo . ideo agendūz est
q̄ profit mihi & aduersario noceat . d. §. cum me absente . nam
multa inter astutias romanorū & aliorū ducūz scribuntur q̄ ap
pellantur strata gemata seu insidie vel asturie p̄licorū principum
& primo de Scipione qui bellū transecit in Affrica nolens pu
gnare in ytaliam scdm̄ Sene . p̄mo . de ira . in carta peni . sic Agatei
des rex siracusus in Carthaginē sic Metellus in yspaniam nūc
alias regiones petebat recedens de obsidione trebie nunc obside
bat montes vt subito ad trebiā reficeret . vt narrat Valerius
maximus . & refert Andreas de yser . in ti . que fuit prima cau
sa benefici . amittē . in .vi . carta . in .vii . feu . & dicit Vegeti de re
mili . in li . ii . c . scien . cum . tamen in oibz bellis conditio ē tal
q̄ tibi prodest aduersario nocet q̄ illum adiuvat tibi semp of
ficiat . nunq̄ ergo ad illius arbitrium aliquid facere vel dissimu
lare debemus sed id solum agere q̄ nobis vtile iudicamus . sic
etiā Frontinus narrans stratagemata romanorum & cartha
ginensium dixit in ti . de constituēdo statu belli q̄ Alexander
Macedo semp eum statu belli eligebat vt acies confringeret si
cut etiā Cesar bello ciuili cum veteranum exercitum haberet
hostium tironum esse sciret acie semp decertare studuit sic etiā
idem Frontinus in ti . de transducendo exercitu per loca hosti
infesta testat̄ Emiliū Paulū cū in lucanis iuxta litus angu
sto itinere exercitum duceret & tarantini ei classe insidiata ag
men eius scorpionibus aggressi essent ex captiuis litera euntiu
p̄testuit quorum respectibus hostes imbucere tela & microstra
tus dux ectalorum aduersus epirotas cum ei aditus in fines eo
rum angusti fierent per alterum locorum erupturum se osten
dens omnia illa ad prohibendum occurrentis epirotarum mul
titudinem reliquit suos paucos qui spem remanentis exercitus
preberent & ipse cum cetera manu quam non expectabat adi
tum intrauit & Egneus Pompeius cum flumen transiret prop
ter exercitū hostium non posset assidue pducere & reducere .

in castra in tituit. deinde in eadem persuasione hoste producto
ne yllam v. a. m. ad progressum romanorum tenerent repente im
petu facto transiit in rapuit Philippus macedonum reu grecia
petens cum tereno filias occupatas audiret & ad cu legati Ecsti
loris venissent acturi de pace retentis eis ipse magnis itineribz
ad angustias perrendit securisq; custodibus & legatorum red
ditus expectantibus inopinatos terminos transierit. Idē Fro
tinus de loco ad pugnam eligendo sic ait. M. Curius. quia fa
lange. i. squattris Pieri regis expliciti resisti non posset dedit ope
ram vt in angustis conflingeret vbi conferta sibi ipsi esset im
pedimento. Pompeyus in Capadocia elegit locum castris edi
tum. Vnde adiuuante procluo impedimentum militem facile ip
so decursu nutridatem superauit. Cesar aduersus farmatem nu
tridatis filium dimicaturus in colle instruxit aciem que res ex
pediram ei fecit victoriam. Nam pila ex edicto subeuit bar
baros protinus emissa eos aduerterunt. Lucullus aduersus Nu
tridatem in Armenia dimicaturus collis proximi planum uer
tite in castrum cum copiarum parte adeptus in subiectos hostes
decursit & equitatum eorum a latere inuasit secutus clarissimā
victoriam rediit Hanibal contra Marcelluz pugnaturus auas
& praeceptas vias abiiecit a latere ipsa que loci natura pro mo
nimenti vsus clarissimum ducem vicit Xanthipis lacedem
onis sola socii commutatione fortunam punici belli conuertit.
Nam cum desperantibus iam carthagenensibus per elephantes
dispositis ordinibus romanorum sparsos milites per inuidias p
secutus eorum exercitum fudit in illa die victoriam Hanibal
sic castrametabatur vt aut montibus. aut paludibus. aut simili
locorum aliqua oportunitate adiuta eo modo aciem collocaret
vt vincentibus quidem romanis penum indigne recipere pos
set inera monumenta exercitum cedentibus aut instandi libe
rum haberet arbitrium. Licuit enim propterea huic militi pro
uocatio ad duellum secutus exempla principum & ducum ex
ercituum que sequenda sunt. vt habetur. ff. ad trebell. l. q. iul
ianus. ad. linem. xvii. q. vltima. quicunq; vbi de exemplis epis
coporum. & in. l. i. ff. de manu. vind. vbi de exemplis doctor
locum pro pugna eligere sibi congruum & aduersario nocituz

pnt etiā dicit Vege. de re mil. in audiēto. c. 3. te esse idē si in
teris qd hostis fecerit p se z rursus qcqd p tua pte tēptaueris
q illū erit si uolueris imitari. q etiā dixit meli9 est hostē fame
omare q p̄lio. z ipm magis uicere fame q ferro in q āplius pōt
fortuna potestate habere q virtus. Nā in sollicitandis suscipiē
disq nulla consilia meliora sunt nisi illa que ignorauerit aduer
sarius antequā facias qui iterum dicit. occasio in bellis amplius
solet iuuare q virtus in sollicitandis suscipiēdisq hostibus ad
uersariorum pugnare presertim. quia pronocatus debet iudicē
eligere quem non debet ad uoluntatem aduersarii providere
sed sua quia solet dici q mala electio est in culpa eligētis. de
optio. lega. l. iiii. in glo. ff. de mino. l. cum mandato. & in l. iiii. i
fi. ff. nau. caupo. & in l. fi. §. hec autem. comoda. & l. cum qui
§. si. cum sequen. ff. de insti. Nam scienter male eligens dicitur
decipere seipsum. ff. de contrahen. emptio. l. ea que. §. i. Vnde
tunc de se queri debet non de alio quod sit ab alio deceptus cū
scienti dolus non inferatur. de contrahen. emptio. l. domum.
§. simili modo. de transact. l. cum donationis. & l. fi. de acqui.
posse. C. ubi dixit Angelus q imputatur destinanti malū nū
cium vel eligenti malum seruitorem vel malum animal. Aut
malum nauim. ubi etiam per glo. & in l. siue hereditaria. de ne
go. gest. quem enim locum meliorem eligere potuit q ciuitatez
Parisiū in qua est consilium vniuersale totius regni. Francie.
quod dissuadit etiam regem Francie & omnes principes reg
ni in qua ciuitate non presumitur inferri vis & metus. argu.
non est verisimile. ff. q me. causa. & est ciuitas insignis in qua
est copia militum etiam armate militie. argu. c. statutum. de re
scrip. in. vi. & de excusa. tuto. l. qui duas. §. donec. Bal. in l. i. iu
ris. C. qui admitti. Aut quem alium digniorem iudicem elige
re potuit q regem Francie qui inter seculi reges obtinet princi
palium. Et appellatur xpianissimus qui vngitur vnguento cel
eū missio. scdm Io. an. in. c. ii. de preben. l. vi. in qua nulla po
test cadere formido nisi uana. l. i. de his qui per me. iudi. ubi dē
ctur q ubi princeps ibi securitas. nec etiam in rege cadit suspi
cio cause proprie quia princeps etiam in causa propria iudicat.
nec pot suspectus reculari. l. p̄xime. d. his q in te. de. z nō. Bal.

in. l. i. c. ne qs in sua. ca. idē Bal. in. l. i. cū antiquioribus. de iure de
li. dixit q in hoc dei vice fungit. z hētur in de pastoralis. de
re iudi. z Cy. in. l. i. de edē. q nō videt velle aliqd iniustū. c. i.
de cōsti. in. vi. z. c. ex trāsmilla. de fo. cōpe. Bal. in autē. hoc iter
liberos. c. de testa. z ubi pnceps est nō pōt cōmitti dolus. nō. in.
l. pbatōrias. de diuer. rescrip. & Bal. in. l. rescripta. de pō. i. per.
of. nā eligēdi potestas seu volūtas duplex est. s. absoluta & re/
gulata. fm Bal. in. l. i. cū quidā. de le. ii. & in casu nostro ē absolu
ta qd pbat. qz cōmittit libere volūtati puocati vt. s. dictū est.
z cū optio cōmittit arbitrio. dz eligere mediocrē. qz tūc videt
ut bonū virū debere eligere nō declinādo ad dextram vel sin
istrā. fm Bal. in. l. i. & i. c. coia de le. & Bar. in. l. i. si sit. de lega. ii.
& supra visum est. & Baldus in dicta. l. cum quidam. de le. ii.
vbi dixit q is cui cōmissa ē electio pōt eligere etiā indignos lz
nō incapaces de iure. vbi etiā dixit q hīs electionē ad volunta
tē suā pōt pferre iniquū digno z sic cū iste puocatus ex cōuetu
dine habeat electionē iudicis ad suā volūtātē potuit eligere. quē
voluit. & pteritū tantū serenissimū principē in. quē non cadit
suspicio. ar. glo. sing. in. l. titio fundus. de cōdi. z de. p. qm glo.
dixit q si cā cōmittat psonē multū fide dignā de qua nulla pōt ē
sinistra suspicio nō pōt allegari suspecta. fm Hosti. sing. i. c. po
stremo. de ap. z Anto. d. bu. i. c. finē litibus. de do. z cōt. z glo.
Io. in. c. expedit. xii. q. ii. z q p eā dixit Bal. in. l. i. iudicia. de rei
ven. pmaxime qz dicit ipm serenissimū principē alteri iudici
cōmisisse quo casu pōt in causa ppiā p alterū cui cōmiserit prin
ceps iudicare. ut dicit Cy. i. d. l. ii. z glo. ii. q. i. si q ergo. ex de
iudi. c. cū uenisset. z d. ver. si. ex pte. z. c. ubi cāe fisco. l. ad fiscū
z de sen. aduer. fisco. l. ii. vbi dicit q iudicat in cā sua p iudices d
putatos p ipm z sic nō cadit suspicio qz lege pmittente tūc iudi
cat p iupradicta iura. nec etiā ob. exceptio loci non tuit. qz ille
rex dedit securitatē seu saluū conductū dicto prouocanti. vñ
non erat presumendum q voluisset infringere suam securitatē
& sacrilegiū cōmittere. argu. l. i. in principio. ff. ad. l. iul. maie.
& ff. de capti. i. posthumini ius. x. captiuos. vbi de marco regu
lo cōsule romano qui captus a cartaginensibus fuit missq romā
& pmisit redire & ne violaret suā pmisionē & fidē rediit us

Init Carthaginē & fuit interceptus a carthaginensibus statim vtrū
redit q̄ ciebat q̄ in reuerfioe sua carthaginēfes cū interimerēt.
& voluit potius mori q̄ fidē violare & hoc iure vtunt armigeri
rū qñ ex duobus exercitibus duo volūt pugnare data securitate
te a ducibus bellī pugnāt intra p̄sidia alterius sine suspitione iudi
cis z loci q̄ securitas ducis p̄identis in territorio locuz facit
tutū. ar. ff. de pact. l. cōuentionū. cū ibi allegatis in glo. z in l. f.
§. nō fuit. de dolo. z arg. in l. relegatū. de p̄n. vbi de securitate
principis q̄ est plenior q̄ alia quā nemo dat nisi ipse p̄nceps. ar.
in l. pap. §. si qs. de inof. te. z plenius i. l. i. ff. de p̄o. stip. z hoc
iure vtunt armigeri q̄ cū habēt securitatē ducis bellī nō dicūt.
q̄ locus nō est tutus. z habet ab vrbe cōdi. li. vii. vbi gallus ma
gnitudine z armis insignis pugnauit cū impatore romano ubi
stationē terebant exercitus z nō dixit locū nō esse tutū z ibidē
de Tito mallio filio cōsulis rōanū qui iuxta hostiū castra reli
ctū pugnauit cū Latino z nō dixit nō esse tutū. z idē Titus li
uius co. li. testat de cerra mie pacto inter gallū & titū mallium
romanū inter agmina sine suspitiōe certantiū. Idem scdo bello
punico. de milite cāpano certare intra spacia cū Claudio asello
romano sine suspitiōis allegatiōe. & idē scdo bello punico. de
Tito quintio etispino cū Badio campano se diffidante iuxta ca
stra sine suspitiōe loci aut iudicis q̄ tenet allegatio tabellionis
potius q̄ militis. z nō cōcludit q̄ fm iudiciū legistay non potuit
regē Frācie eligere q̄ erat suspectus tñ fm stulū armorū hoc po
tuisse videt q̄ nō curāt nisi arma z pugnādū audaciā z in fide
ducū p̄ncipū valde cōfidunt.

**Nō is qui tenet repire locū z iudicē si accesserit per
p̄ncipes xpianorū z nō inuenerit iudicē q̄ non tenet
accedere ad loca infidelium z sarracenorum.**

N si ad duellū puocato qui tenetur de sūū armō
rum repire iudicē & tutū locū pugne iuerit p̄nci
p̄redo p̄ oēs p̄ncipes z reges xpian. p̄ z nullus. uolue
rit pugnā inter ipsos indicere z tutū ad pugnādū locū cōcedere.
tenet accedere ad reges infidelium si puocatus nō accedat p̄ssit

accedere puocās p loco inueniēdo ad pugnā i locis barbarorū
videt q nō q̄ ifideles sunt hostes cōis salutis. l. fi. c. de male. &
ad loca barbarorū z infidelū nulli ciuī rōano accessū p̄mittitur
cā cōmēciū nec aliter. l. i. z. ii. c. q̄ res expor. nō de. z in. l. ii. c.
q̄ res ven. nō po. adeo p̄hibet cōmēciū vel accessū q̄ si q̄s didi
cerit eis artē nauū fabricandaz q̄ capitalr p̄nit. l. fi. c. de pēn
z de loco z itinēz custo. l. i. h. xii. z ex de iude. c. ita q̄rundaz
vbi capiēs euntē ad sarracenos suus efficiē capiētis. p id qd̄ ha
bet. l. i. ii. c. de cōmer. z merca. nā ad barbaros cū q̄bz nō habe
mus amicitia neq̄ hospiciū neq̄ fedus amicitie nō l̄ accessus.
ff. de cap. l. postlūmīnū. z. l. postlūmīnū ē. §. trāffuga. z. l. nihil
z accedēs sine licētia trāffuga ē. ff. de re mi. l. trāffuga. z. l. de/
sertorē. §. is q. cū si. tñ in ḡrui facit q̄ xpianus pōt ad sui defen
sionē uti auxilio ifidelū. ar. l. vt viz. de iustī. z iū. p̄cipue cū alr
se tueri nō pōt. ar. ff. ad. l. ag. l. scientiā. §. q. cū aliter. z. l. fi q̄s fu
mo. i. fi. z fac. de. i. de homi. z qd̄ de Paulo legit̄ actu. xxiii. z
habet. xxiii. q. iū. §. itē ab aliq̄. ad fi. z de bonis eorū q̄ morte
consiue. l. i. in fi. de bo. liber. l. q. cū maior. §. si hbertus. nā z de
us p̄ malos vīdictā facit. xxiii. q. v. c. fi. z ecōuerfo i iusto bel
lo ifideles iuuat p̄ fideles. xxiii. q. i. qd̄ culpa. xi. q. iiii. iulianus.
Itē p̄pter necessitatē cōicamus excōicatis. de sen. excō. c. si po.
z sic ubi ur̄ḡz necessitas ifideles uocant ad defensionē. & facit
macha. ii. c. ip̄io p̄bes auxiliū z his q̄ oderūt dñz amicitia iunge
getis. z qd̄ hētur de y sacra. xxxiii. q. iiii. §. i. p. itē. z hoc tenet
spec. in ti. de iude. z sarra. §. i. in fi. ubi cōcludit q̄ rōe vrgētis
necessitatis licitū ē inuocare auxiliū paganorū z cōsultuit Frede.
d̄ senis. z facit q̄ q̄s teneat ad aliena accedere loca qñ in p̄prio
nō repit̄ur q̄ Bar. dixit i. l. cōtinuus. §. itē q̄ insulā. de ver. ob.
ubi dixit q̄ qñ fabri n̄ sunt i terra p̄pria tenēt p̄grere i alia pte
in. l. diuus. d̄ tuto. z cu. da. ab his tñ p̄ma ps est uerior q̄ nemo
cōpare tenet ad locū inhonestū ut in popinā uel lupanariū nec
ibi ad iudiciū accedere. l. fi. cū dies. §. qd̄ tñ. p. s. z si in aliq̄. ff.
de arbi. iste. n. locus ifidelū sat̄ turpis z inhonestū videt xpianis
q̄ sunt diuerse secte z sine licētia sup̄ioris xpiani accedi n̄ pōt.
q̄nymmo accedētes sunt serui capiētū eos z accedētes sunt ex
cōicati p iura. s. allegata. ideo puocatus ad illa loca infidelū p̄

quendo capō accedere nō tenet etiā q̄ non est locus tutus xp̄ia
nis. ar. ff. ad tre. l. de eta. e. de spon. c. cū locū. xxiij. q. ii. c. siue.
cū si. ncc etiā q̄s tenet se submittēre iudicio eorū q̄ sunt ifames
z inter xp̄ianos nō iudicāt. ar. l. si q̄. C. de iudeis. vbi iudei non
iudicāt inter xp̄ianū z iudeū z infames nō possunt esse iudices
l. ii. C. de digni. z de iudi. l. cū p̄tor. §. ii. z q̄ sarraceni sunt ex
coicati ab ecclesia nostra ideo nō recipiūt arbitriū xp̄ianorū. ex.
de iudi. c. ad pbandū. z ex de rescrip. c. dilectō. & licet iudeus
sit segatus a fide xp̄iana tñ pōt esse arbiter inter xp̄ianos nō tñ
in criminalibus. l. iudei. C. de iudeis. z ideo si puocās ipse acce
deret ad ipsa loca infidelū z capum repiret assecuratū nō tene
ret accedere puocatus q̄ dixit sapiēs in pabolis. hōi alterius le
gis ne cōfidas in eternū q̄ etiā cū securitate infidelū venire nō
teneret. p. nō. in. c. accedens. lo scdo. vt lite nō cōt. vbi dī q̄ q̄s
nō tenet ad loca suspecta z inimicorū accedere etiā sub saluo cō
ductu. ego vidi bis xp̄ianos milites accessisse ad loca infidelūz
in Carthagine ad pugnandū in singulari certamie. qui pessime
& contra iura fecerunt.

**Si puocatus qui tenetur locum reperire eo nō in
uento si tenetur accedere ad loca siluestria.**

N puocato si nō inueniat locus tutus ad pugnā teneat
accedere ad loca siluestria uel scularia ad certandū cū p
uocāte videt q̄ sic q̄ i pugna gladiō ē iudex z testis q̄
ille q̄ p pugnā est sup̄stes l. integer dī uictor z q̄ est iterēptus
dī uictus z i pugna iudicāt eo teste quo iudice q̄ ensis iudicio
pagit i bello In cōtrariū facit q̄ nemini licet ad arma pcedere
nisi cū hēntia superioris. l. i. vt ar. vsus. quia pugna de consue
tudine & stilu armorum debet fieri coram iudice inter partes
indicentes duellum & qui iudicet inter ipsos & corāz testibus.
quia pugna est experimentū veritatis. vt. §. pluries diximus. &
ipsa ueritas si fieret in occulto loco sine iudice & testibus nō po
sset se cerni & iudicari & omnia agenda sunt loco cōgruo. z tē
pore debito. ff. de solutio. l. si solutus. de vsuris. l. acceptam
cum si. & si quid est explicandum in certo loco in alio loco fie
ri nō debet. ff. de eo q̄ certo loco. l. i. & ii. & quod nō. de spon

sa. c. cum locum. quia de stilo armorum & iure belli fieri debet
duellum in loco a domino ciuitatis assecurato & coram iudice
eligendo & indicente merito ipsa consuetudo & stilus est ob-
seruanda. arg. l. deprecatio. ad. l. rod. de iact. & de vsu nauti.
in prin. & de legibus. l. de quibus. cum similibus. Eset eniz lo-
cus iste inhonestus & indecens pugne ad quem quis non artat
arg. l. si cum dies. §. sed si in aliquem locum. ff. de arbi. & dixit
glo. nō. in. l. i. ff. de eo q̄ certo loco. q̄ id quod potest fieri quo-
libet loco intelligitur de ydoneo loco. arg. l. vt gradatim. §. i.
ff. de mune. & hono. & cum iste locus nō sit iure belli ad pug-
nā ydoneus & cōtra cōsuetudinē armoz merito accedere non a-
stringitur puocatus ad pugnam in tali loco quia oportunitas lo-
ci & tēporis tenēda est. de vsu. l. mora. z. de vsu. l. locū. in
prin. z. l. i. §. si vsu fructū. de religio. z. alia rōe q̄ si viceret z ad
uersariū superet capet vel occideret puniret deinde ut homici-
dia vel alia pena legis iul. de ui. pu. p. l. i. de gradia. z. d. l. i. vt
ar. vsus. iuncta. l. i. ii. z. iii. ad. l. iul. de ui. pu. pugne. n. z. singla-
ria certamia d iure armoz z belli pmittūt cū a supiore indicat
z ex causis iustis. z i publico certamie z nō aliter vt. s. dixim⁹
g nō in nemore q̄ minime sunt mutāda q̄ interpretatiōe cer-
tā semp habuere. l. minime. ff. de legi.

Incipit liber tercius. De die duelli.

Ies belli singularis ē integra dies artificialis. non tū-
xxiiii. horaz ut lombard. diffinit l3 dicat q̄ si in una
die n̄ potuit diffiniri q̄ restituat alia z erit dies q̄ n̄
sit feriata feriis in honore dei iductis. ut in. c. i. de treu. & pa-
z talis in q̄ sine impedimēto pugna pfici z finiri possit z d3 incipi-
a sumo mane z durare vsq̄ ad stellas qn̄ aliter finis nō apparet
z nullus ē victor aut victus & q̄ nō vincit in tota die amplius
nō audit. vt. j. in. c. an si vna die.

**Quod qui tenetur eligere locū z iudicē ac tps non
posset eligere tēpus indecens z longissimum.**

Via de stila armorz puocatus debz iudicē repere arma

eligere & aliquando in suo arbitrio remittitur vt etiam eligat
tempus an si tunc puocatus eligeret pugnare hinc ad viginti.
vel xxx. annos tali die. an. xx. anni expectabunt videt q sic.
quia si in eius arbitrio hoc fuit commissum & a suo arbitratu si
est recedendum vt lex sui arbitrii obseruet ad vngue. arg. l. pro
spexit. ff. qui & a qbus. & l. si societate. §. arbitrorum. pro socio.
& in. §. stari. de arbi. In contrarium facit quia arbitrii commissum
puocato circa tempus vel diem quis indefinite concessum itel
ligitur boni viri arbitrio vt tempus eligat concedens & non in
decens pugne. arg. l. vir bonus. iudi. solui. & l. in personaz. §.
i. de regu. iuris. nam ratione arbitrii sibi collati non poterit qd
iniquum agere. arg. l. si pater. de priuile. credi. & l. creditor. §. si. ff.
mandati. nec etiam iniquum equo pferre. arg. l. si pro ea. ff. de do
tis. pmissi. & Bal. in. l. si quis maior. C. de transac. quia habens
quid perficere suo arbitratu id debet boni viri arbitrio agere. l.
tabis. §. luti. ff. de fideicom. liberta. & taliter vt in re propria a
geret. arg. l. ii. ff. de solutio. & ideo non poterit quid ex dolo
facere. l. creditor. §. lucius. ff. mandati. & glo. in. l. fideicommissa.
§. cum esses. de lega. iii. & propterea cum iste potest tempus pug
ne eligere non poterit tempus tam longissimum statuere. quo
pugna fieri non posset & veritas vi armorum vel duellio non
reperiri quia de consuetudine statui solent aliquando quattuor
menses aliquando sex aliquando octo seu circa scdm factorum exi
gentiam & scdm longinquitate loci in quo dz ipsa pugna explicari
arg. l. in fundo. ff. de rei. ven. vbi ex causis & ex psonis arbitraria
variatur. & si poterit instantia consuetudine extendere & progar & in taz
longissimum tempus. arg. l. si in lege. ff. loca. cu ibi non. na istud esset iuri
publico derogare qd propter infinitate temporis adiecti dagna i
tantum differretur q veritas non patefieret. arg. l. ius publi
cum. de pactis. & ideo electio temporis data puocato intelli
getur ciuiler argum. d. §. luti. & de seru. l. si cui. ibi ciuili
& humano modo. & sic intelligitur iustificatum. argum. d. l.
fideicommissa. §. qd. & intelligitur vt non derogetur iuri alterio
glo. in de. sepe. de verbo. sig. & facit. l. si cu exceptione. §. aliqui
ff. q me. ca. vbi dicit Bal. q debebit se conformare equitati & ta
liter in alio agere eo modo quo in se ageret. l. sed & si quis. §. uer

Alimentorū de vsufru. & ideo cū iste nimis grauet puocantem
 habebitur recursus ad superiorē. per nō. in. c. ad petitionem. de
 accusa. vel puocator eligit tempus quā non videtur elegisse q
 satis enormiter fecit. arg. l. quotiens. ff. qui sa. cog. l. si libertus
 de ope. liber. & pro socio vnde si neruetur quia non est iuri cō
 sonū tēpus tam lōginquū. arg. l. teopopus. de dote plega. & quia
 nō debuit facere qd reprehensibile. l. cetera. §. i. fam. herc. facit qā
 non videt velle aliqd quī fines modestie excedit. ar. ff. deleg. i.
 l. si domus. §. qui cōfite. & l. qui concubinā. §. si. de leg. iiii. vbi
 dicit paria esse nolle & immēsum petere. & nō refert aliqd nō
 bene fieri vel minus bene fieri. l. ii. in. fi. ff. de edē. ad velf. l. q/
 uis. §. si cōuenerit. & l. i. §. pximo. q. cuiusq. vniuersita. z glo.
 in. d. l. quotiens. p ista iura. nā infinitas z absurditas i iure ē eu/
 tanda. ff. de ghen. emp. l. in lege. z eo. ti. l. fundi ptem. essz nāq
 indecēs z absurdū vt puocans rōe sue iniurie psequende expe
 ctaret p viginti annos z via indirecta puocatus pugnā euade
 ret q esse nō debet z ppter ea hoc casu si ipse puocatus nō redu
 cet tēpus ad solutū & cōsuetū videbit nolle tēpus eligere z pote
 rit puocans ipse tēpus limitare fm stilū armoz scdm quē puo
 cato differēte puocās supplet q puocatus recusat agere. z ppte
 rea cōsuetudo militū ad ouandū huic fraudi aduenit tēpo sex
 mensū ad repiendū iudicē j quos si puocatus nō repiat ipse p
 uocās j alios sex mēses repiet qbus elapsis puocatus erit abso
 lutus tanq instātia pempta nisi reus puocatus velit itez pugna
 re si expēse sibi reficiant a puocato alias vltz iō de nouo n au
 diet ad itez ppellandū vel puocandū.

De die statuta iter regē Carolū 7 regem Petrum.

Estatuta fuit dies ad pugnā iter regē Carolū z regē Pe
 trū d aragonia q cōtendebāt de isula sicilie z cōuenerūt
 corā papa Martino z collegio cardinaliū rome pugnā
 re cū centū militibz i guastogna i ciuitate burdeila z is q nū
 ceret essz dñs illius isule z iurauerūt obseruare cōuentionem ad
 penā pñitiōis z q q eoz foret deuictus eēt recredito & nunq
 se appelleret regē z rex Carolz de mane venit ad campum cū
 centum militibz fortissis armatis z equetibz accictus ad pug
 nam z per Araldum rimari fecit si aderat rex Petrus & ex eo

non existere. xxiii. hora rex Carolus recessit banniendo Regem
Petrum eiusq; accusando contumaciam non venientis ad pugnam
die statuta post cuius recessum Rex Petrus qui latitauerat sup-
uenit. Et vt cronica Iohannis villani. dicit Rex Petrus venit
solus & incognitus & iuit sero corā iudice regis Anglie. sub
cuius dominio erat burdella & qui erat iudex & ptestatus fu-
it q; iuerat paratus pugnam facere cum Rege Carolo. quando
Rex Francie qui erat cū suis copiis iuxta burdellum quem ti-
mebat & suspectū habebat abinde recessissit & hoc acto eadez
nocte recessit. Tamen alii dicunt q; comparuit hora. xxiii. Et
similiter rimari fecit pro Rege Carolo qui iam recesserat & eo
non inuenio Rex Petrus banniendo & accusando contumaciaz
Regis Caroli non inueni petiit se absolui & illum declarari cō-
tumacē & rebrozzatum. Modo querit quis istorum fuerit cō-
max. An primus. s. Rex Carolus. vel Rex Petrus. Et arguo q;
Rex Petrus fuerit cōtumax & nō Carolus. Et pmo quia nō de-
bemus aliquid incipere ea hora quo illud deberet finiri. argu. l.
libertas. ff. de man. re. & de cōdi. & demō l. heres meus. §. quā-
vis duellum est pugna vnus diei que in vna die debet expedi-
ri & perfici. vt dixit Bal. in ti. de pace tenēda. dicēs q; si actor
qui se iactauit probare per pugnam die statuta non probat non
est vltius audiendus. arg. ff. q; vi. aut clam. l. si vicem. §. si. Et
idē dixit Lucas de pēna. in. l. i. c. vt armorum vsus. q; pugna
est bellum vnus diei ergo vtraq; pars debet de mane venire.
quia potissima pars diei est mane quia vna integra dies statuit
prouocanti ad pugnam efficiendam & est dies artificialis. p. nō.
in. l. more romano. ff. de feriis. vnde debet pugna incipi a ma-
ne que est melior pars diei. arg. ff. de ver. sig. l. ii. §. i. quia ista pu-
gna est quedam opa per ipsos explicanda in illa die statuta que
propterea dicitur diurnum officium. l. i. ff. de ope. liber. hoc ē ab
ortu solis vsq; ad occasum. ff. de admini. lega. l. ii. quia tunc ho-
mo est operatior & clarioris intellectus que de nocte fieri non
possunt. l. cōtinuus. §. cum ita. de ver. obli. in verbo. noctibus.
& ff. de ope. liber. l. nec audiendus. & hoc quia pugna non ha-
bet horas determinatas a iure nisi quia statuta die debet expli-
cari secus si determinatis horis deberet fieri. arg. in clemē. ii. de

eta. & quali. Itē quia tota ista dies est stabilita fauore puocan/
tis ad probandū per pugna quod intendit & dies a mane inci/
pit sole supueniente & non incipit a sero & hora tarda qua di/
es finitur ergo comoditate integri diei p aduersariū priuari nō
debet. l. en. in aliena. ff. q. vi aut clā. & l. ii. §. idē. ne qs in loco
pub. & defraudari nō debet per alterā partē tergierantē z ue/
nientē hora insolita & tarda. ar. l. non debet. de re. iu. & l. i. et
ii. ff. si quis obmis. cā testa. d. l. ne. & d. §. idem. & quia sua dili/
gentia cuiq; debet sibi esse profigua et nō nocua. l. nō solet. et. l.
nemo. d. reg. iu. Itē quia si quid ē fienduz p aliquē certa die illā
diem integram habere debet ad illud explicandum. l. stipulati/
ones nō diuidūtur. §. i. de ver. obli. & in. l. ita stipulatus. z. l. eū
qui calendis. eo. ti. & l. vbi lex. de reg. iuris. & in. l. de verbo.
obli. §. in diem. Nam cuiq; sua mōra nocere debet & non alte/
ri. l. mora. in fi. de vsuris. & l. in condēpnatione. §. vnicuiq; d.
reg. iuris. vnde cum iste puocator debebat illū deuincere i die
illa debebit totam illam diem ad hoc faciendum habere vt su/
pra. Et in tota die aduersariū debet pati duellum contra se. si
ri. si ergo aduersariū venit de sero videtur ipediūsse exercici/
um illius duelli. ar. nō. per Spec. in ti. de testi. §. qualiter. & In
noc. in. c. sepe. de ap. & in. l. nō ex omnibus. de iudic. vbi dicit/
q. citatus cuius facto impedit exerciciū iurisdictionis puni/
tur vt cōtumax secus si ipeditur aliqua pductio vel actus. Et
nō. in. l. i. ff. si quis ius dicen. §. si. z facit qd habet in. l. i. C. ut i/
fra certū tempus. vbi dicit. q. vbi mora alicuius absorbet effe/
ctum totius tēporis pcedentis dicit esse in vera cōtumacia. &
facit qd habet p Bar. in. l. mancipioz. de opti. lega. & per Cy. i
l. si ea. C. qui accu. nō possunt. vbi dixit q. postq ius alterius est
effectum deterius non admittitur more purgatio. Est enim p
ius cōgentis effectum deterius q. tēpus quod habebat ad illum
expugnandū videlicet integri diei nūcest elapsū & nō pōt re/
staurari. l. si res. §. aream. de soluti. nā frustrationes aduersariū nō
sunt admittende. argu. ff. de mino. l. intra vtile. & quod nō. in
l. si cum. ipse. de excusa. tuto. & quod habetur in. l. si eum. §. q.
iniuriaruz. ff. si quis cauti. & quod habetur in. l. sed ad ea. qui.
ex causis maio. & quod dicit de subterfugiente. in. l. si finita. §.

elegantē. de damp. infec. & qđ Bar. nō. in. l. si is cū quo. de aq
plu. arcen. & qđ habet in. l. i. §. i. qđ vi aut clā. & in. l. iiii. §. si qđ
cū minore. ff. de mīno. in. ver. caliditate aduersariū id actuz zc
vbi si quis dolose uersatus sit circa tēporis lapsū qđ restitutio
nem nō meret & quia iste se subtrahēdo venit hora tarda. &
post discessum alterius dz haberi ac si plens fuisset semper quo
ad sui incomodū quia p eum factum est ne expugnet. arg. ff. d
reg iuris. l. ad ea. §. semp. & de ope. noui. l. ptor. §. si quis. & q/
rum lega. l. si. & l. ii. §. si. ff. si quis cau. vbi de eo qui ad iudiciū
venire nolebat & procurauit uť cām prestitit vt ab alio detine
retur qđ hoc sibi non prodest sed ei obest dolus. arg. de accusa.
l. hos accusare. primo Bynso. ergo habebitur ac si a principio p/
sens deuictus fuisset. arg. iuriū predictorū & quia uidet dolo/
se artasse ad extremā partem diei & hoc procurasset & affectas
set ideo sibi nō debet prodesse. tex. in. l. ii. circa mediū. & in fi.
ff. si quis cau. pro quibus facit quia pugna de cōsuetudine incipi
debet de mane vnde si tu uenias de sero diceris uenisse ad al/
ud tempus & ad aliam horam ergo haberi ac si non uenisses.
arg. l. i. & l. ii. ff. de eo qđ certo loco. arg. de loco ad tempus. qđ
est de iure validū. per nō. in. l. conuenticulā. de epi. & cleri. per
Bal. & dixit Guil. in. l. lecta. si cer. pe. qđ semper quis uidet ci/
tatus ad horam congruā & quia istud non est factum momen
taneum quod sit vno momento explicandum vt respondere i
iudicio sed est factū in quo multa requirunt ideo debz iste ue
nire & stare per totā diē. arg. nō. per Bar. in. l. qui ante calend.
de ver. ob. in fi. vbi facit differentiā qñ est actus momētaneus
vel requirēs multa fieri. & facit p hac parte. l. si ita stipulatus.
de ver. ob. vbi stipulatio facta ppter morā tunc cōmittitur cū
tantum tēpus quo potuit factū explicari. & in. l. stipulationes.
§. plane. eo. ti. vbi statim cōmittitur ex quo quis est in mora i
sule facien de & non debet expectari totum tempus qđ iuslastru
at. vnde cum iste debebat uenire ad opus pugne facien de qđ sū
mo mane incipit & iste expectauit vsqđ ad finem diei & p tan
tum tps quo non potuit pugna incipi & finiri statim ille fuit i
mora constitutus per predicta. vnde ueniens de sero & ita eo
in mora constituto non dicit uenisse in tempore quia se spōte

arrānt ad extremū exitū bellī. & ei qui se artat non subueni-
tur. ff. de re mili. l. qui cōmeatus. in prin. & ff. si quis caut. l. ii.
§. q. diximus. & facit. l. desertorē. §. si ad diem. vbi videtur de
cisio. de re mili. & facit d. l. intra vtile. vbi quod per me n̄ stat
mibi impūtarī non debet. & illud vulgare de sono dulci tard
venere bubulci. de edili. edic. l. cum autē. §. cum redibetur. z
de euiē. l. si rem. §. si. vbi idē est non fieri vel tarde fieri. & di-
xit Inno. l. c. ii. de elec. q. vbi hora nō ponit in citatiōe itella-
gitur de hora cōsuetā. & nō. in. l. eum qui calen. §. quotiens. d.
ver. ob. & facit. l. si vicē. §. si. ff. q. vi aut clam. & pro hac parte
facit quia pugna est iudiciū militare. vt. s. est tactum in prin.
& sufficit in iudicio adesse expectando partem vsq. ad vespas
arg. in autē. de iudi. §. sedebunt. quia de nocte non exercētur
iudicia. l. non minōrē. de transac. & l. more romano deferis.
z ad predicta facit q. in cōtumace semp. presumitur malicia.
nō. Bal. in autē. iubemus. C. de iudi. ideo dicitur q. maior est
contemptus non cōpatentis q. nō soluentis. l. creditor. §. iussus.
de appel. & aliud prouerbū sero medicina paratur. & facit q.
iste rex Carolus venit ad pugnā hora & tempore consueto &
alter hora incōsuetā & sic videt subterfugisse pugnā & in con-
tumacia cōstitutus. arg. d. l. desertorē. §. qui ad diē. Itē q. visuz
ē aliqn q. tota diē pugiles bellauerunt z neuter fuit victus. nec
superatus ergo non venit tempore debito. & quis nō debet de
sua malicia comodū reportare. & dolus & fraus nemini debet
patrocinari. c. statuimus. de offi. dele. in. vi. & in. l. post q̄ctuz.
ff. de his que in frau. cre. cum si. In grium tū facit q. rex Caro-
lus sit cōtumax. primo ex regula generali q. non dicit venisse
qui non stetit vsq. in finem. l. si quis decurio. de decurio. z. xi.
q. iiii. c. certū. & l. quesitum. de re iudi. de excu. tut. l. scire oportet.
§. sufficit. Bar. in. l. si finita. §. iul. de damp. infec. presertim
si esset prouocator cuius maior est contumacia q. puocati. arg.
de acti. emp. l. sed si per emptorē. & in. l. qui ante calen. de ver-
bo. obli. Scdō. quia si quis debet cōparere certa diē corā iudice
& non cōpareat a principio sed veniat post condēpnationē
iudice adhuc sedente pro tribunali q. restituitur & omnem pe-
nam contumacie euitat. ff. de in integrū resti. l. diuus. & quod

nō. ff. de appellatj. l. ex consensu. §. fi. Tercio quia dicitur q̄ vlti
ma mora nocet. l. illud. de pericu. & como. rei vendi. & nō. in
l. qui ante calen. §. allegata. & in auten. ei qui. C. de tempo. ap.
cum similibz. & facit de re mil. l. nemo miles. & quia qui p
pe venit venisse videtur. l. si alius. §. est & alia. q̄ vi aut clam.
& glo. in. l. si ideo. de euictio. ff. & ad predicta facit quod ha
betur in. c. si postq̄. de electi. & facit tex. singularis. insti. d. uer.
obli. in. §. quod autem. vbi dicitur q̄ si est adiecta dies solutio
ni fiende videtur tota dies attributa fauore debitoris & his nō
dicitur instituta nisi perseueretur in ea. ff. de inoffi. testa. l. naz
& si. §. i. & facit. c. ad nostram. de regula. vbi de eo qui intrauit
religionem & statim exiuit. & extra de verbo. signi. c. iiii. z fa
cit. xxiii. q. ii. c. paratus. vbi non dicitur princeps qui in princi
patu non est duraturus. & quod habetur. ff. nau. caupo. l. licet.
§. in factum. vbi de eo qui intrauit & repente recessit. & facit
l. nemo. C. de re milita. & facit. xi. q. iiii. c. ceterum. vbi vocatq̄
pro aliqua causa non debet recedere antequā illa sit perfecte ex
aminata & etiam vocatus ad consilium non debet recedere an
te consilium dissolutum. xviii. di. c. si quis. sicut amissa non de
bet recedi ante benedictionem. de consecratioe. di. i. c. missas.
& facit de excusatj. tuto. l. iuris peritus. vbi assumptus in con
silium principis non debet discedere sine licentia principis. sic
& icte sine licentia iudicis prelii non debuit discedere ergo.
Item quia duellum est res momentanea quia vno icte potest
expediri & perfici per vnā puntam ensis ergo venit in tem
pore in quo duellum poterat perfici z expediri. quia in vna ho
ra possunt dari mille & decem milia ferite. Non obstat quod
dicitur non esse subterfugiendum ex dolo & fraude quia lici
tum est aduersarium fallere & decipere. quia dolus & fraus qs
hec in hoste requirat. l. i. §. non fuit. de dolo. xxii. q. ii. vtilem
& glo. in. l. at qui natura. §. cum me. de nego. gestis. & legimus
de stratagemibus romanorum qui in bellis ex astutia supera
bant. de quibus plene dixi supra in. c. incipiente nobilis prouo
cauit in secundo libro. que hic repeti. Pro solutione tamen di
cendum esset q̄ nemo est qui sensum regalem contempnat. de
legibus. l. humanum. & nemo est qui regum facta disiudicet

nisi deus. Et ideo vires mei ingenii puto non sufficere tali de-
 cisioni. Et vereor ne alter ex regibus mihi diceret id quod di-
 xit Rex Corradinus qui iussus condemnari ad mortem .per
 regem Carolum primum tanquam regni inuasor dixit iudici
 pronuncianti talem sententiam. Serue nequaz. Serue nequam.
 condemnasti filium principis. nescis. Quia par in parem non
 habet imperium. Tamen quia principes & reges volunt legi-
 bus viuere & subici rationibus & legibus. l. digna vox. de legi-
 bus. Putant distinguendum. q. aut iste qui primo venit & ex-
 pectauit vsq. ad vicesimamtertiaz horam recessit a campo. cu-
 z licentia iudicis presidentis in duello & etiam iudex recessit no-
 tamen maturitus solito. & tunc veniens tarda hora non audia-
 tur viterius. per prima iura. & argumē. dicte. l. diuus. & de re
 militari. l. qui comeatus. quia debuit non se artare & venire sal-
 tem per diem ante duellum ad ciuitatem. argumē. l. ii. §. si qs
 tamen. ff. si quis causj. in. p. nam neq. & argumē. in autent. de
 administrati. §. illud. & l. deuotum de meta. & quib. ex causis
 maio. l. si cui. §. plane. & l. si quis. de cursu publico. Aut aliqd
 iustum impedimentum allegaret. quare non potuit maturius
 venire & se non artasse & probaret hoc & non diceretur contu-
 max & restituta die pugnabitur die sequenti. argumē. d. l. ii. ff.
 si quis cautio. & l. & ideo hesitatus. ff. de verboz obliga. cu-
 z si-
 milibus. quia non leditur ex temporis cursu qui negligens no-
 fuit. in autent. de appellati. §. scimus. in. viii. collati. & glo. de re
 sti. mili. l. ignorare. & de re mili. l. qui comiteatus. z in. l. si qs
 de comiteatu. Aut constat q. tardius venit ex proposito sub-
 terfugienda duellum & ex malicia & non audiat per iura p-
 mo loco allegata. & per dictam. l. diuus. in. p. non sua culpa z
 quia nemo est ab alio circumueniendus. ff. de dolo. l. arbitrio.
 quia tunc dicitur desertor. de re milita. l. iii. §. emanfor. Que
 distinctio locum habet in prouocato & prouocante ad duelluz
 & ex tunc inoleuit mos q. prouocās venit summo mane in ca-
 po armatus & paratus ad pugnam q. expectat vsq. solis occa-
 sam & stellarum apparitione vt talis astutia que excogitari pos-
 set esset tamē cronica Iohannis villani dicit q. papa Marting

propter defaltam regis Petri. quia non accessit euz collegio car-
dinalium sententiam dederunt contra regem Petrum tanqua
excommunicatum periurum & proditorem & occupatorem re-
rum ecclesie priuando ipsum regno Aragonie vt in cronica la-
te habetur.

Quando alter pugnatorum non uenit in die statu- ta allegans impedimentum.

N si die statuta in duello peragendo vnus non ve-
nit propter aliquod iustum impedimentum succe-
dens & mittat excusatores debeat excusatio sua ad-
mitti. Dic q sic erit autem iustum impedimentuz
si valitudine tempestatis vel vi fluminis prohibitus sit . quia
cum ipsius presentia opus sit quomodo poterit in pugna esse q
valitudine detinetur vel tempestate uel si cum venire vellet fu-
erit a magistratu detentus sine dolo malo ipsius. naz si ipse hoc
affectauit vel causam prestitit non proderit ei excusatio s3 po-
tius ei dolo suo oberit. l. ii. ff. si quis cautio. dūmodo q etiam
se non artauerit. l. iiii. §. si a diem. ff. de re milita. vbi Bar. & iō
precauendum est nam cum semel quidam venisset pugnare cū
quodam milite & venisset ad ciuitatem ante diem statuta. vt
se prepararet fuit infirmatus grauiter propter quod misit ex-
cusatorem & alter qui eum in campo expectabat fuit protesta-
tus per notarium publicum q non venerat & infirmatus fue-
rat.

Quando unus pugilum non uenit in die statuta. quia mortuus fuerat quid tunc agendum.

Ingulari decreto certamine inter duos milites sup-
crimine ad diem certam omnibusq dispositis vno
pugilum comparet paratus ad bellum alter nō com-

paret is q uenit capū gladiatoriū circūiit qrens cōpugnatores
eig cōtumaciā deferēs. p. l. omne delictū. §. cōtumacia. z. l. dfer
torē. §. si ad diē. d. re mi. p. excusatorē nūciat pfecto duelli nō
cōparentem iā defunctū miles qui adest allegat illum obtisse tī
mens vires & potentiam suam & causa future pugne & ex cō
scientia facinoris super quo pugna parabatur & dei iudicio ex
quo improbam litem fouebat petens palmam victorie. & se
declarari victorem. quia qui dat proximam causam mortis
mortem dedisse videtur. ff. ad legē aquiliā. l. Item si obstetrix
& l. iiii. §. nihil. ff. de sicca. Qui casus cum in ciuitate Neapolis
accidisset inter quendam Siculū & alterū militem fuit tūc
prouisum per Regem q cum quilibet viuere presumatur. nisi
mortuus legitime doceatur. l. nec nos. de capri. & de dona. in
ter viuos. l. sed si mors. vt araldus accederet z inquireret super
morte illius qui si mortuus reperiatur ante diem belli illius me
morā excusetura contumacia & delicto propter mortē quia
homines mortales sunt. C. de vsufruct. l. corruptionem. Et re/
pentine mortes plerūq hominibus eueniunt. in autē. vt fa
cte noue cōstitutionēs. in fine. que mortes repentine & inopi
nate multis ex causis hominibus contingere possunt. vt notat
Bar. in. l. si cui. de sicca. Et in tractatu de vulnerato. & Andre
as de yser. in constitu. regni terminum vite que mors a com/
paratione excusabit. argu. l. si decesserit. ff. qui satis da. coga. in
tex. & glo. vbi dicitur q promissio desistendo in iudicio certa
die intelligitur si is uiuit qui sistere & comparere promissit. Et
facit. l. neracius. in tex. & glo. ff. de regul. iuris vbi priuilegium
concessum absenti interpretatur si ea die concessionis uiuat is
cui conceditur. Omnis enim promissio intelligitur prout ius i
teligit. l. si cui. de seruitu. Promissio enim de pugnando intel/
ligitur si fuerit sanus vel saluus. argu. ff. de positi. l. publica. & si
res in eodem statu permanferit. ff. de solutio. l. cū quis. z. xxix.
q. si. c. i. & ibi glo. & xxvii. q. ii. c. i. Considerabit enim araldg
mortem quomodo proueniat. argumē. in. l. officium regentis.
exercitum. in fine. ff. de re milita. & C. eo. ti. l. semel. & cōper/
ta morte debet araldas coram iudice duelli per proclama in
publico certamine referre de morte & eius qualitate. Et an ex

morbo naturali vel subitania & an die ipsa belli vel precederet
qui si mortuus fore compertus est sine morbo vel febre videtur
mors improvsa & subitania tunc enim mortuus presumetur
pre timore belli & pugne future quando in actu belli moriret
sine vulnere vel percussione quia ubi inest armorum terror di-
citur imminere mors. glo. est in. l. sed & si. que est lex quinta. ff.
ad legem aquil. quia ymaginatio facit casum. argu. glo. in. l. no
sunt liberi. de sta. homi. & l. queret aliquis. de ver. signi. z me
tu mortis ipsius belli. argu. l. senatus. §. mortis. ff. de donat. cau
sa mortis. & l. ii. ff. de bonis eorum qui mortem sibi consuerunt
cum ibi non per Dy. & facit quod non dixit Io. an. in ti. de ep.
& vendi. §. nunc videndum. p. quid si venditor. ubi dixit quod
si venditur equus & statim moriatur presumatur mori ex mor
bo tempore venditionis instanti. & plene in. l. si quis cum ali
ter. de verbo. obli. Nam timor belli peior est ipso bello. & fa-
cit non in. l. ii. C. qui testa. facere possant. vidimus equidem plu-
res in fata decessisse mortis suspitione. non ferro non morbo.
non febre nec aliqua pressura sed solo instantis mortis timore
hoc accidit. quia Rex Ladislaus fuisse mandavit filium comitis
sancte Agates decapitari & mortuus est pre timore in ipso ac-
tu etiam Gonella infans mortuus est apud Ferrariam pre ti-
more tunc mortis instantis. Visum est etiam hominem pavu-
lum dormientem cuius camera per socios nocte clam aperta.
qui deferentes calicem & hostiam dormientem excitaverunt.
eique dicunt. tu graviter infirmaris tolle corpus christi ipseque a som-
no alienus resurgens putans infirmari hostiam suscepit. deinde
quod cum timore & mortis cogitatione recumbens mane coper-
tur est morte extinctus & illi extra ordinem puniti sunt. cogi-
tatio ergo casum facit. quia spiritus ad fortificandum cor acce-
dunt & suffocant eum. Et dicit Avicenna secunda primi. in. c.
de eis que eveniunt ex motibus animarum. quod suffocatio & reso-
lutio nunquam sanatur nisi illud quod subito evenit. sic ergo tunc
dicitur mortuus pre timore belli quando in ipso actu belli mo-
ritur non quando ante actum licet idem Avicenna in quarta
sexti naturalium. c. quanto dixerit ex propria intentione ani-
mam humanam per fortem extimationem siue affectioez non

solū posset propriū corpus reahter imitare sed in alienū corpus
ita vt fortis extimatio vnus sit potēs corpus alienū sanū exi-
stens egrotare facere & egrū sanare & etiā pluuias & pestes idu-
cere & facere cessare & hoc ppter imaginatiōē qua ppter idem
Auicēna scda primū. c. de his q̄ pueniunt ex motu aniali. dicit
vidētes alios comedere acia ex imaginatiōe acriū incurrūt flu-
pēfationē dentiū quod nō esset nisi virtutes naturales fuissent
imaginatiōi q̄nymmo etiā idē Auicēna pma pmi. c. de mō
generatiōis voluit cogitātes de sanitate vel de rebus rubeis in-
currere fluxū sanguis. & idē in pmo plobematū vbi d̄ istis ima-
ginatiōibus q̄ incitāt virtutē naturalē ad emittendū sicut aliu
vidēt emittere & etiā pueri vidētes vinū emitti p canellas illi-
us imaginatiōe mingūt sic ergo imaginatio mortis p̄xia actui
mortis mortē causat & cōtigit in regno q̄ miles hīs vxorē for-
mosa legatiōe fungēs domū & familiā cōmisit alteri militi so-
dali & copatri suo cui reuerso nūciatū est p vxorē se viz passā
adulteratāq̄ a copatre quē p̄perea uir adulteriū passū puocauit
ad pugnā & puocās ipse an diē duello statuat p̄ dolore morte
subitania puenit adulter vero p̄ditor sup̄stes iuerēcūdis & au-
dax ad diē & horā in cāpo gladiatorio coparet sup̄torus pugnā
cōsortes nāq̄ defūcti militis illiq̄ cadauere in puā archā imisso
desup̄ eā ligatā pānisq̄ ingubribo tectā in cāpuz certamis dūcē
fecere famulo eq̄ ductore clamāte iustitia del traditore. o dīo-
hic viuus expectās viso eā & cadauere festine p̄currit lanceazq̄
fregit i archā cadaueris equus p̄o archā deferēs paues ex locum
pugnatoriū se p̄cipit fecit ligna mix in modū uelut auis trans-
cendēs oisq̄ ppl̄s sibi astās de adulterio & iustitia viui ac ei9 p̄
ditiōe uehemētī opiniōe iformat9 clamauit miraculo puniat p̄
dītor & adulter p̄fect9 duello cōsiderās q̄ uox ppl̄i uox dei esse
solz capī iussit militē uiuentē d̄ adulterio cū pditiōe notatū ex
quisiti9q̄ indicis de ifidelitate tali & adulterio uxoris p̄mortu9
adulter9 tradī suspēdio mādauit ibiq̄ velut Iudas la9o est sus-
pēsū hāc iustissimā vindictā pditiōis milites cūcti testati sūt
deiq̄ iudicio hoc esse actū q̄ in bellis cūcta vindicat & disindi-
cat. ista nāq̄ sunt rīmāda ppter famam & memoriā : ne post
obitū ip̄orum fama denigretur. quia memoria iusti cum lau

de conseruatur. Nomen veto impiorum perit cum sonitu. vt
dicitur in psalmis. & facit de epi. & cleri. l. qm. venerabils.

**Si una die non potuit expediri pugna uel duellum
an sit finiendum alia die.**

N si vna die non potuit finiri duellum possit alia
die. videtur q sic ad instar belli iudicialis quod no
expeditur vna die. l. properandū. de iudi. & quod
no. Bar. in. l. prolatam. de senten. tamen Bal. in ti.
de pace tenen. tenet contrarium. quia si actor qui se iactauit in
illa die probare cum gladio nisi die assignata probet non est vl
terius audiendus. arg. q. v. aut clam. l. si viam. §. si. quia in pug
na in qua habet vnus alium superare non dabit noua dilatio.
de ver. obli. l. in executōe. in. §. si. secundū Bal. ibi nisi de cōsen
su ptiū fiat progiatio vel nisi in conuentione differuit pugnatō
res q. tā diu pugnaret inter eos q. vnus eorū esset victus l. mor
tuus q. tunc altera die erit pugnandū vīgore cōuentionis. z de
stilu armoy. tū de iure longobar. si die illa finiri duellū nō pos
set d. p. iudicē restitui in prisā possidēti. vt in. l. nemo. qualiter
qs. se defen. d. qd. est vez. qn ex causa impedimentī nō potuit
diffiniri non autē qn ex cā alterius qui se viriliter defendit vt
tunc habeat locum auctoritas Bal. s. allegata.

**Quando unus miles dederat diffidantiā alteri mili
ti ⁊ nondū die belli cedēte diffidat aliū si hoc facere
potest.**

Miles ad pugnā se diffidauerat cum alio & cōuenerāt
certa die pugnare federe facto & die belli nondū
cedente miles iste altez militē extraneū. puocat su
per alia qrela ad certandū. puocatus dicit expedias
qrelam in qua primo es obligatus talī militi & demū si mihi
videbit tibi satisfaciā iste. puocans insistit & dicit q illa pma
querela cuius nondū dies venit non impedit istam pugnam
vtriq. se habilem asserens queritur quid iuris. milites experti
consultuerunt q iste primo debeat expedire & ad finē pducere

primam querelam ad quaz obligatur primo pro quorum sententia facit quia in personalibus obligationibus is est potior cui quod fuit per prius obligatus. l. in operibus. in tex. & glo. ff. loca. ubi dicitur tex. satisfaciendum est priori. & argu. l. qui prior. de iud. ubi primus est potior in ventilatione cause & etiam quia iste est obligatus iudicio pugne propter quam videtur morti expositus qui habet vitam defendere interim dicitur pati questionem status & vite & tales non militant interim. l. qui status. de re milita. Et quia iste obligatus ad pugnam primi non est homo liber. argu. l. ii. C. in quibus cau. colo. censi. libro. xi. ubi dicitur quod debitor seruus est creditoris. Et dicit Aristoteles. ix. ethicorum quod debitor nollet existere creditorem. & argu. non. per Andream de yser. in ti. de noua forma fidelitatis. circa medium. ubi obligatus ad fidelitatem alteri videtur quasi seruitute astrictus. & facit. l. ii. de metat. Nam quod iste teneatur intrare locum pugne & certare & inde non exire usque quo alter sit deuictus est species seruitutis. argum. de liber. homin. exhibend. l. i. §. i. & l. ii. & de condi. & demonstra. l. titio centum. §. ii. & sic est astrictus seruituti & future captiuitati & submissus future seruituti non militat. ff. de libe. causa. l. qui de libertate sua. Nam ista pugnandi obligatio habet implicitam spem seruitutis. quia si succumbit erit captiuus vincientis. argum. l. si. in fine. ff. si ex noxa. causa agatur. non. in. l. vxor patris. d. legati. unde propter hoc datur disparitas quia ego sum liber & tu es obligatus pugne alterius per quam potes venire ad seruitutem & inspicere debemus quod euenire. l. qui sellam. §. ii. de seruitu. rusti. & ff. locati. l. si quis domum. §. si. cum similibus. Nam posset euenire quod si tecum pugnares & te vincerem quod esses captiuus meus & quod deinde si ille te requireret ut cum eo pugnares deberes ad illum pugnare accedere contra meam voluntatem. & deinde si accederes & cum illo pugnares & te vinceret quod esses captiuus ipsius. Et si te requirerem ut ad me venires tanquam meus captiuus ille etiam te posset requirere ut ad eum ires tanquam ille cui primo dederas fidem pugnandi. Et sic non peristeres mihi in eadem causa. & ius meum quod in te haberem esset nunc

effectum deterius. quia alius te vindicaret vt captiuum me in
vito. argumē. l. i. §. i. & ii. si ex noxa. causa agatur. Nam q̄ iste
prouocatus secundo loco bene dicat. facit quia qui cum alio cō
trahit primo debet esse certus de conditione illius an sit habi
lis & ydoneus & an alteri obligatus. ff. de regul iuris. l. q. cum
alio. cum similibus. ibi allegatis in glo. Nam qui habet tenetur
sibi prospicere & suam conditionem facere meliorem. l. iii. ff.
de fideiussori. & qui satisda. coga. l. si fideiussor. in princip. vbi
quis debet sibi providere de ydoneo fideiussore. Et prius ē ex
quirenda legitimatio & conditio personarum. l. si queramus.
ff. de testamen. & l. i. C. qui accusa. non possunt. & quia quan
do quis esset captiuus duorum solent oriri discordie cum ab
ambobus vocatur ad quem primo debet accedere. vt in. l. duo
rum. de operis liberto. & Specul. in ti. de feud. §. i. §. i. jo. duodecimo
& in. l. si quis in grau. §. si cum omnis. ff. ad silf. Vbi de nasal
lo duorum. & sic debet primo satisfacere prime querele & se a
primo absolvere ex cuius exitu apparebit si iste debebit pugna
re cum eo qui se ibi erit deuictus non debebit cum ipso pug
nare quia poterit refutari quia presumitur calumpniōse pugnaf
se cum primo & tanquāz periurus & infamis. vt alias dixim⁹
Et si obtinebit tunc videbitur absolutus ab illa obligatione &
erit persona sua legitimata si alia non obstabunt p̄ supradicta

Incipit Liber quartus.

De Armis.

Rma quidem pugnantium in duello erunt scdum
federa & conuentiones pugilum quippe cum armis
conuentis pugnabunt quia si equites pugnare con
ueniant cum altis vel si cuꝝ ensibus illas & illos deferant z fe
dera seruent vltra autem lanceas z enses & alia arma offensibi
lia minora illis deferre valebūt dagas curtellas p̄cōnes vel t̄
drellos vel matzās ferratas in arcono ut cessatib⁹ lāceis uel enfi
b⁹ fractis ad illa veniāt z pugna fiat z sifr si pugna pedes fiat

cum lanceis partisanis ensibus vel stocciis vel cuz clauis siue ac-
ciis .aut ronconibus similibusue armis longis deferre poterunt
arma minora predicta vnam vel plura . & vbi non sunt armo-
rum federa facta quisq; tunc pedes siue equos arma pro libito
deferret voluntatis longa vel breuia vnam vel plura . & si cuz
claua pedes sint pugnaturi secundum constitutiones regni Sici-
lie editas per Fredericum Imperatorem habebunt claus equa-
les non spinosas neq; cum aguzonibus neq; habetes cornua nec
ex parte fustis ad modum vnguis vt in constitutu . nullus cam-
pio & nulla conuentio prehabita quilibet suo sensu vitat parte
nopenis vero miles ad duellum concitatus ad tucta oltranza
nulla armorum conuentione facta letus & audax accessit . leui
armatura paratus intra campum gladiatorium maris limpidis-
simos lapides deferri fecit & modo aggrediendo cum lapidi-
bus modo fugiendo & iaciendo lapides compugili grauissima
armorum mole grauato illum tandem deuicit & superauit vi-
etoriaq; est assecutus . Alter deinde miles prouocatus in cam-
pum gladiatorium plurimas detulit haurinas . quas in terram
definxit & modo vnam modo altam precurrendo contra alte-
rum iaciendo palmam victorie est adeptus copugili trucidato
pluribusq; percussionibus lacescito sicq; vt quisq; potest cuz om-
ni ingenio inimicum superare debet & q is contra te molitur
tu contra ipsum age quia sic ars deluditur arte & quisq; ppriaz
salutem tueri laboret quia maxima est viuendi dulcedo .

De armis concessis secundum ius longobardum . et quid de consuetudine .

N duello secundum iura longobarda concessa sunt
scuta & fustes . vt in lombarda . de testi . c . si quis cu
aliquo . tamen super infidelitate fit pugna cu armis
militaribus . l . quecunq; . eo . ti . & Bal . de pa . te . c . si qf
hoies . & qliter qs se defē . de . l . metio . & de consuetudine pre-
statu galee & gamberie & scuta & fustes debent esse equales .

& a iudice si frangantur debet alia prestari quoad pugna debz fieri cum fustibus. d. l. mentio. & de testi. si quis cum altero. tamen si arma ceciderint non debent alia prestari secundum aliquos sed sue fortune imputet. & de se queratur etiam si caderet ipse in pugna non debet ab alio subleuari nec erigi. Alii dicunt qd alia arma non sunt prestanda vel si franguntur vel cadant in quibus consuetudo seruatur. & secundum morem ytalicorum si pugnant equester cum lanceis & frangant si debent ex pacto currere vel frangere tot lanceas si frangant alie dant vel si debent currere tot vicibus primis fractis alie dantur secus si debent pugnare sine alio pacto quia imputat ei cui lancea frangit vel ensis vel alius gladius vel si esset desarmatus ab alio. non dantur alia arma quia pugna videtur finita quia videtur hoc dei iudicio puenire qd deus permittat ut arma frangantur. & hoc secundum opinionem armigerorum tamen non est finita quo ad hoc. ut alter sit victor nisi faciat recedere illum cuius arma sunt fracta. vel ipsum occidat alias licet arma unus sint fracta si collecta do non permittat se vincere non erit victus.

Si duo se diffidant ad pugnam non cum armis militaribus an sint admittendi.

Ontingit qd duo milites nobiles in armis uersati se ad pugnam diffidauerunt cum ensibus pugnaturi equos ac inermes cum vero inuenissent principes qui campum dederat securum & explicassent controuersiam & qd inermes solis ensibus belligerare conuenerant princeps conspiciens qd talis pugnandi modus potius lenonibus quam militibus decebat mutato decreto capi securitatez aboluit. ac iussit eos nequaquam pugnatuos more lenonum cum nobiles essent huiusmodi probissimi principis decretum fuit in militum ordine probatum. & pro ratione obseruandum erit cum iterato casu eueniret qd exemplis optimi principis est iudicandum qd sequenda sunt ff. ad tre. l. qd iulianus. ad si. sicut exempla episcoporum. xvi. q. vi. quicunqz

& exempla doctorū. l. i. ff. de manu. vin. & dicit lombarda. q̄
pugna debet fieri cū armis militaribus. vt in lombar. quicunq̄
& tenet glo. in ti. de alie. feu. pater. §. nō est cōsuetudo. vbi di-
cit q̄ nō debet fieri pugna fuste vel lapide sed armis militari-
bus nisi in testibus pugnātibz q̄ ipsi pugnāt fustibus & sic cū
istī cōuenerint pugnare nō cū armis militaribus. s. armati cora
ciis bñ fecit princeps nō cōcedere duellū. & idem ubi cōuenerēt
pugnare armati certa pte corporis & alia pte corporis inermi.
& nudata q̄ nō debet p̄mitti ex quo nō pugnāt cū armis mili-
taribus sentit Andreas de yser. in ti. de alie. feu. pater. §. nō est
consuetudo. in ver. cum armis militaribus.

Incipit liber quintus.

De dandis campionibus.

N liceat positis in dignitate vel psonis illustribz
pugnare p̄ campionē. dicit q̄ regulr pugna debz fieri
p̄ principales psonas nō p̄ substitutos. vt in ti. d. pa-
tenen. §. si quis hoīem. in glo. & in. §. si rusticus. &
in. §. si miles aduersus militē. & in summa roff. p̄ iura lōgobar
da quod vez est qñ quis p̄uocat ad pugnā quia tenetur per se
pugnare non per aliū q̄ in pugna dicimus pellē pro pelle aīam
pro anima. nā pugna fit plerūq̄ in causis criminū. vt in. d. §. si
miles aduersus militē. & in. c. ii. de alie. feu. pater. & in consti.
regni Sicilie. monachiam. In qbus procurator. nec substitutus
admittit. vt in. §. ad crimen. cum si. q̄ scdm lombardam fallit
in. vii. casibus. vt. j. in. c. pugnam vel duellum. & quando po-
situs in dignitate ab alio prouocatur quia tunc dabit cāpionem
vt dictis iuribz. & in consti. regni Sicilie. q̄ in pugnīs eq̄litas
attendit vt dictis iuribz. z dixit Bal. i. l. si sūbusta. §. si. de le. si.
q̄ inferior nō dz ascendere tñ vbi contēderet dñs cū vasallo n̄
vasallus cū dño suo de ifidelitate nō dabit p̄ns cāpionē rōe pari-
tatis q̄ debet inter ipsos seruari. vt. j. in. c. an si dñs ipingit va-
sallo. nec mirum q̄ positi in dignitate dent campiones. quia
persone illustres etiam in iudiciis criminālibz etiam litigant

per procuratores. l. penol. & in auten. q. ius. C. de pcura. z in. l. fi. de iniuriis. C. vbi dixit glo. q. est specialitas rōe nobilitatis. similiter isti pnt seruire p substitutū. l. q. quis. & l. ad sim. li. u. dinē. de epi. & de. in tex. & glo. & C. de decuri. l. nullus. quo casu si p cāpiones pugnarent & cāpio esset deuictus ipsi vidēt deuicti. & concor. consti. regni sicilie. de cāpionibus. quā dixit Bal. in ti. de pace tenen. esse rationabilem quia factā ab Imperatore & aduertendū q. lombar. dixit. q. comes pugnabit p alium. l. fi. quā quis se defen. debet. tñ an iste nobilis vel psona i dignitate posita possit huic fauori renūciare. s. pugnādi p cāpionē & psonaliter pugnare vidēt q. nō q. iste fauor seu priuilegiū vidēt inductū in fauorē ordis militaris vel vidēt datum dignitati. ar. c. si diligēt. de fo. cōpc. tñ in gñuz est veritas. ar. l. si miles. de testa. mī. z p nō. in. l. si qs in cōscribēdo. de pac. z de epi. z de. & hoc tenet Albericus. in. d. & similes.

Si unus comes diffidatus per militem dat cāpionē qui sine fraude deuinct an comes sit deuictus.

N si aliquis miles prouocat ad duellū vel singulare certamen comitem vel alium baronem q. dedit cāpionē qui cāpio fuit deuictus a milite sine fraude & dolo an ille comes sit captiuus militis vincētis. dic q. si quidē cāpio non reddidit se vt captiuū sed fecit se recedentē quia dixit q. miles iustitiam fouebat & dominus eius in iustitiam tunc dñs dans cāpionem puniē ac si cōfessus fuisset delictū qd sibi impingit si autem reddat se ut captiuū tunc dñs dans ipm cāpionem erit captiuus vincētis hoc iō q. in istis quasi gñitur. ar. l. iij. & idē scribit. ff. de peculio. & quia dñs vidēt p illū tanq. per pcuratorē suū pugnare. vt in regula iuris. qui p aliū facit per seipm facere videtur. & ideo cāpione succubente ipse succubuit in quo Impator Fredericus fecit cōstitutionē in regno Sicilie q. cōstitutio quīs sit localis tñ q. facta p Imperatorē pōt allegari pro ratione secundum Andream de yser. & Bal. in. c. i. de pace tenen. vbi Bal. dictam constitutionem interseruit.

**An in casibus in quibus duellū per
mittitur sit licitū per campionem
pugnare.**

N ubi permittitur duellum sit licitū pugnare
per campionem. dic q sic fm ius longobardum. l.
quecūq; qualiter q; se defender d; in fi. in lom/
barda preter quando seruus contendit contra do/
minum eo. ti. c. si seruus. & hoc fm aliquos. alii dixerunt q in
tribus casibus tantum licet dare campionem & non in aliis. l. ec/
clesie eo. ti. & supra habetur in. c. pugna. uel duellum. nam si il/
lis personis sp̄cialiter permittitur aliis denegatur. l. i. ad mun/
cipa. alii q nunq̄ permittitur dare campionem nisi in casibus a
iure expressis. l. si. qualiter quis se defendere debet & est cōmū/
nis opū q in casibus impedimentorum. de quibus supra. & etiā
ratione imparitatis ne qui se dicat superiorem uel digniorem &
iniuriā intulisse euadat pugnam ne permittatur in punitas de/
beat dare campionem. & hoc est etiā de equitate & est de con/
suetudine in multis partibus & per constitutionem regni Sicil/
lie. de qua supra licita est pugna in duobus casibus in morte ab/
sconsa & in crimine per duellionis quibus casibus licitū est utri/
q; parti dare campiones dicta constitutione ubi habetur q ratōe
inmanitatis criminis admittit duellū ad terrorem deliquentiū.

Quod in septem casibus est licitū dare campionem.

V gna uel duellū semper debet iudicari inter prin/
cipales personas de iure lombar. in quibus licet da/
re campionem preterq̄ in. vii. casibus. primo ratō
ne etatis iuuenilis uel decrepita etas uel si infirmi/
tas pugnare phibeat ut in lombar. qualiter quis se debet defen/
dere. l. quicumq; & in ti. de pari. l. si. & in ti. de pace tenen. §. si
quis hominem ubi glo. & Andre. de yser. ibi. & in. l. si rusticus
eo. ti. & debet esse maior. xviii. annis quia tunc iurat de pace te/
nen. l. hac editali. in principio in fine glo. magne altus casus si
seruus cō dominum proclamat in libertatē quia tunc dominū

pugnat per campione. l. si seruus. qualiter quis se defendere debz
alius casus si persona ecclesiastica uel clericus uel comes uel uidua
cā: habent inter se uel cum aliis quia pugnabunt per campiones
l. si. qualiter qs se defen. debet. licet de iur. cano. hoc sit abolitū
c. ii. de derico pugna in duello ubi. etiā cōsuetudo cōtraria que
antiquis erat. est abolita. & in. c. l. ex. de corpo. uicia. & ubi mu
lier accusat de adulterio quia tunc eius mūdualdus pugnabit. p
ea eo. ti. si quis uxorem. & in testibus cōtrariis qui dabunt cam
pionem. ut in ti. qualiter cum testibus. l. si quis cum altero Item
nbi seruus absens accusatur de furto quia dominus pro eo pug
nat & erit campio serui. ut in ti. d. furti. l. si quis dum in fuga li
cet hodie quilibet in peditus impedimēto psonali aut ppter dig
nitatē aliquam uel nobilitatē cū dicat puocantem ei non esse
patrem debeat dare campionem similem puocanti per cōsti
tutionem regni sicilie quia dantur campiones qui p actore reo
pugnent. ut in consti. nullus campio cuz duabus sequentibus. &
quando vnus dat campionem etiā alter potest dare. ut in. l. qua
cūq; in lombar. qualiter quis se defendere debet.

Quod equa debet fieri distributio campionum.

Bi per campione uel aliū debet fieri duellū uel pugna
tunc debet equa fieri distributio cāpionum sicut ad
uocatoz. ar. c. de postu. l. puidendum. & in iure lon
gobardo cauetur q; debet fieri per similes cāpiones.
ut in ti. qualiter quis. l. si. tñ si fiat duellum inter personas prin
cipales nō attenditur qualitas uel inequalitas uirtutis uel poten
cie. ut in consti. monachiam. principales enim pugnabunt. &
etiā fm illā constitutionē campiones debent esse equales per quā
etiā cauetur q; sexagenarius & is qui nōdū est etat; xxv. annorū
non teneant per se pugnare. sed possint campione dare. ut in cō
stituti. consuetudinē de qualitate & etate pugnatoy; q; campio e
rit ultra. xviij. annum. de pace tenen. . l. hac editali. in fi. glo.

Ex quibus causis campio repellatur a pugna.

Vando in duello permittitur dari campio .tunc in
campionem admittitur omnis ille qui non repellit
a postulando iure Romano .ut i .l .i . de postual . quia
concordat campio & aduocatus . ut sicut per aduocatam ca exa/
minatur & deciditur ita & per campionem fur aut a campione
repellitur ut in lombar . qualiter quis se defendere debet . l . ut ca
pionem quia si in pugna succubetur potius deficeret delicto sui
q propter delictum accusatoris uel accusati leno etiam non pos
set esse campio ar . l . iiii . ff . de infami . infamis etiam non potest
esse campio . nam omnis fur est infamis . l . non potest . ff . de fur .
Item repellitur etiam quicumq est in criminali peccato a quo in
durato animo non . vult se corrigere sed cum campiones no so
leant pugnare nisi locata opera sua . ymmo eo ipso sunt infames
ar . de infami . l . athleteas . & eo . ti . l . ii . in fi . & de postu . l . i . circa
medium que leges locuntur de his qui faciebant lubricum sui
corporis puta prodiendo in sena uel pugnando cum bestiis tñ ca
pio licet locet operas suas non est infamis sicut nec aduocatus e
infamis qui hodie locat operam suam nisi quando perciperet sa
larium a publico & locaret operas suas . l . quisquis de postulan . z
dixit . Andre . de yser . in ti . si uasallus feudo priuatur . c . qui cleri
cus . q si habens ab eo feudum ingraditur monasterium & de
inde committat apostasiam exeundo de monasterio q feuduz
non recuperat quia potest dominus dicere nolo in prelio meo
uasallum meum existentem in peccato mortali qui mecum sit si
cut etiam dicitur de eo qui sine dedecore non potest esse infuri
a domini . c . i . an ille qui interfecit fratrem quia qui est in pecca
to est in dedecore . xxii . q . ii . c . faciat . nisi pugnat pro personis
suis uel contra personas turpes . ar . l . in arenaz de in offi . te .

De iuramento campionum

Ampiones qui dantur in casibus in quibus pugne locq
est . debent iurare q iuxta eoz probabilez credulitatem
credut dominos pro quibus pugnant veritatem fauere z non p

- calūpniam seu dolum accusare & q' omni uirtute z potentia ad iuuabunt & q' se non affident q' vniuersaliter non offendat tm mo unus ad confusionem alterius ex toto posse tenetur .ut in constitutj regni pnti lege.

Campio deuictus pro alio non pugnabit

Ampio semel deuictus in campo ad faciendū duelluz de uno non admittitur p alio sed tm p se ut in cōsti. regni nullus cāpio rō est fm Senecā dicentē nullū tutū esse posse q' sternatā semel menti.

Campio infideliter pugnans punitur.

I campio pugnans p alio fraudulenter se gerat aut nō se defendat put debbat punitur capitj si ea pena erat puniendus is p quo pugnabit & si alia pena erat in pī cīpalī ponietur pena manus .ut in cōsti. regni summo pīculo .

An miles appellatus a rustico possit dare campionē

N miles posset regellere rusticū se puocantē ad duellū ut cū eo nō pugnet dic q' sic. q' qui vult offerre pugnā militi d3 esse d' genere militū z rusticū nō ē de genere militū .ut in .c. i. §. si miles de pace tenen. tamē fm alī quos miles dabit cāpionē qui pugnet cū rustico q' pugnā militi non debet offerre nisi fuerit miles & de genere militū eo. ti. §. si miles. tñ alii dicunt q' ubi miles appellat rusticū q' miles pug. nabit per se uel per cāpionē equalē rustico ubi miles esset ipeditus sed si rusticus appellat militē non fit pugna q' nō est par ei. & pugna debet fieri per similes. l. si. quliter qs se defen. d3. in lō. bar & sic distinguē miles appellat rusticū uel rusticus militē. ut in .c. i. §. si rusticus. & §. si miles. de pace tenen. ubi tex. & glo. & Andre. de yfer. in super infidelitate uasallus possit prouocare dominū ad pugnam fm glo. de pace tenen. §. nō est cōsuetudo. & .j. uidebitur. & dixit Andre. de yferni. & Bal. ibi q' nobilis

existens & habitans in uilla non erit rusticus.

An liceat pecunia corrumpere campionem

One q̄ vnus ex priuilegio persone sue nō tenet pugnare per se sed dederit cāpionē corrumpit qui permittit se vinci an iste dicatur uictor. videtur q̄ sic q̄ dolo an uirtus quis hec in hoste requirat. l. i. §. non fuit. ff. de dolo. & xxii. c. iii. c. dñs noster. & s̄ est pluries dictū. in q̄riam q̄ nō p̄ tex. in l. i. c. de athletis. li. xi. ubi arborea q̄ uult habere coronā uictorie d̄z uicisse p̄pria uirtute & non emulis corrupti ac redēptis & est cōstitutio regni sicilie facta per imperatore fredericum q̄ cāpiones qui ex fraude pugnauerūt & facit. l. magistros de p̄f. & medi. & l. si quēq̄. de ep̄i. & de. vbi de doctor̄ approbato corruptis approbatoribus per pecuniā q̄ nō gaudeat p̄ uilegio doctor̄ sicut etiā qui in cām sententiā p̄ se reportauit. corrupto iudice ut in l. i. & ii. de pena iudi. cū si. & istud uidetur uerius q̄ turpis est uictoria dolo quesita. ut in alis capitulis continetur.

An uasallus ratione feudi teneatur esse campio pro domino suo.

N uasallus rōne feudi uel iurisdictionis teneat esse campio p̄ dñō suo cui est subditus q̄n habet pugnari in singulari certamine cū aliquo & uellet dare cāpionē illi si licet. uidetur q̄ sic q̄ uasallus uidetur esse in familia dñi. ut nō. dicit Iaco. de are. in summa feudi in ti. qui mo. feu. ami. in p̄. queri potest & uasallus tenetur dominū suū in bello campestri seruare. c. i. qui. mo. feu. amicta. z que sit p̄ria cā bñi. ad micten. in. §. Itē qui dñm. ubi dicit Andre. de yser. in prin. q̄ si dñs in iuste impugnetur ab aliq̄. uel dñs aliū iuste impugnat. uasallus d̄z dñm adiuuat z si deuerit dñs ad preliū cāpestre cū inimicis suis d̄z preliari pro dñō cū eo in cāpō cū inimicis dñi uel aduiscē dū. in qua uicione dicitur esse iustu bellū. xxiii. q. ii. c. dñs & dū ellū in casibus a iure uel consuetudine permittit uel a principe

indictū ex cāis dicit iustū bellū q̄ fit p̄ defensione honoris .ut
plurēs diximus. ergo uasallū tenebit pugnare p̄ dñō & facit. c.
fi. de alie feu. pater ubi dicitur q̄ si uasallus nō liberauit dñm a
morte cū potuit q̄ feudū amittit & facit q̄ uasallus tenet dñm
iuuare q̄ inimicos eius. ff. ad filf. l. siq̄ ingraui. §. si cū esz. in gñiū
facit q̄ uasallus nō tenet iuuare dñm i bello nō cāpestri qñ p̄ in
fidia aut rumorē subitū dñs arma tollit. ar. ff. de offi. eius cui mā
data est iurisdicō. l. i. §. hui⁹ rei facit qd̄ nō. C. ad. l. iul. repe. l.
i. ubi cāus in q̄ q̄s p̄ se solū debet penā inuitus sui portare de
facto in q̄ nihil alteri adest q̄ pena illi sic in p̄posito cāu. ar. l. p̄
spexit. q̄ & a quibus & facit de re. iur. l. q̄ in alterius in fi. z. l. q̄
calore eo. ti. fm̄ ātiq̄s in. d. c. i. qui. mo. feu. amicta in prin. z fa
cit p̄ hac pte q̄ uasallus uidēs q̄ dñs eius nō vult pugnare p̄so
naliter in duello & vult dare in cāpionē ip̄m uasallū & eius ui
tā exponere morti nō tenet p̄ponere salutē dñi sui p̄prie salutē.
fm̄ glo. in. d. c. i. in prin. & aliā glo. in. c. fi. de alie. feu. p̄ni &
facit. l. hec demū de opis liber. & facit glo. in. c. sicut de p̄. signi.
& facit glo. in. c. i. in fi. hic finit lex ubi dixit q̄ uasallus nō te
netur iuuare dñz q̄seipz. licz glo. in. l. i. §. eodē aut tecto. ad filf.
videat dicere q̄ tñ illa loq̄tur in seruo z nō i uasallo & eōciter
i p̄bata. p̄ q̄ facit q̄ uasallus nō tenet dñō p̄stare seruicia nisi cū
pōt. ut in. d. c. fi. in tex. z glo. & facit. c. fi. de eo. q̄ interfecit fra
trē dñi sui & que fuit prima cā bñfi. amicten. §. sed nec ē alia z
in. c. ii. in fi. de feu sine culpa nō amicten. & facit. l. omne delic
tū. §. fi. ff. de re. mili. & firmat exp̄sse specu. in ti. d. feudis. §. qm̄
in p̄. xvii. vbi dixit q̄ si dñs hz facit duellū q̄ dñs nō potest p̄
cipe uasallo ut p̄ ipo ineat duellū ar. ff. ad filf. l. i. §. iusta. z facit
xliii. dist. c. si rector. ibi nō abscondisti. & xxv. q. i. sunt quedā z
facit q̄ idē specu. voluit in dicto ti. in. §. xxiii. & facit. ff. de p̄
cur. l. sed & hec. §. ii. & de opis liber. q̄ uero. §. fi. & de arbī. l. si
cū dies. §. si arbiter. & idio cōcludit q̄ uasallus nō tenebit duel
lū p̄ dñō suo iurare & esse eius cāpio p̄ sdictā autoritatē spec. p̄
dictis aliis rōnibz fulcitā. siue sit uasallus rōne feudī siue rōe iu
risdictōis aut aliter q̄ uasallus nō tenet subuenit dñō nisi in sex
fm̄ spec. in. d. ti. in p̄. porro in regno francie z ē cōstitutō in re
gno sicilie exp̄ssa de dictis sex q̄ loq̄tur d̄ isto subsidio uasalloz

ratione iurisdictionis & uide omnino capm duo domini hnt
brigam ubi late.

An mulier accusata teneatur dare campionem.

I vxor accusatur de cōsilio mortis uiri tenetur pugnare
per eius penes uel cāpionē. ut in lōbar. in ti. qualiter qs
l. si fuerit suspicio. & l. si qs vxorē subī maritus puocat
uxorē ad pugnam que non uult iurare cū. xii. sacramentalibus nō
tñ eē. qz pugna nō debz fieri nisi ubi lex pcpit. l. quibuscūq; eo.
ti. & hoc ppter priuilegiū maritale qz nō semp cōtendunt ad pa
ria qz maritus vxorē accusat de adulterio nō eē. l. i. C. de adul.
Item vxor cogitur lugere maritū & nō eē. ff. de infam. l. libe
roz & l. vxores.

Quod campio non deferat uenenū aut malā erbā.

N Vllus cāpio quando uadit ad pugnā erbas que ad male
ficia pertinent supra se habere nec uenenum aut alias si
miles res nec etiam crisma nisi tm arma ppria que con
tulerant. & si suspicio fuerit qz eas occulte habeat tunc a iudice
inquiratur & si inuente fuerint euellant & faciant & iuret corā
iudice qz nullā rem talem sup se habeat que ad maleficiū ptineat.
& hoc acto uadat ad certamē. ut in lōbarda. qualiter quis se de
fen. debet. l. si quis aliū & l. nullus campio eo. ti.

Quod comites dant cāpionē in pugnis eorum.

C Omītes lites suas dicimūt per pugnā in cāibus a iure lō
gobardo permīssis per cāpiones seu consimiles aduoca
tores sicut etiā ecclesie & uidue. ceteri uerō pfermetipos
l. si. qualiter quis se defen. d3. in lombard. ubi glosula in uerbo cō
similes dicit qz alter uō sit potentior altero qui sit minus potēs.
& in hoc ultimo etiā concor. cōstitutio regni sicilie monachiaz
& etiā cōstitutio de dandis cāpionibus & sic iure longobar. co
mes puocat potest p aliū pugnam offerre qd est intelligendū

quando prouocaret minorem se non tamen alium comitem q̄
in pugna requiritur equalitas p. j. dicenda.

Quod homicida non dabit campionem.

Omicida non potest ex sua persona pugnare per cā
nisi imponens homicidium pugnet per campionem
l. finalideparicidiis. in lombar. quia sepe ex persona
alterius habemus id quod ex nostra. nō ualemus ha
bere. ff. que res pigno. l. aristo. in fi. & de pigno. acq.
l. si pignori. §. si predio. & l. petendū. C. de tempo. in inte. resti.
peten. etia; in crimine paracidi datur campio ubi iuuenilis aut
decrepita etas aut infirmitas hoc requirat. l. si de paraci. in lom
barda. & dixit ibi Carolus q̄ etas iuuenilis tunc intelligitur de
xxv. annis & facit de le. iiii. l. non aliter. §. i. licet glo. in ti. de pa
ce tenen. §. i. dicat. q̄ annis. xviii. quā. amo etia; actor qui ha
bet electionem probandi per pugnam ratione etatis decrepita
iuuenilis aut infirmitatis potest dare campione; pro eo. l. iiii. ubi
caro de adulte. & sic prouocator in causa necessitatis pugnabit p
campionem & dixit glo. in. d. §. i. q̄ minor non. potest pugnare
facere cum sua persona quia non potest iurare illa duo que req
runtur ut ibi. & l. fi. qualiter quis se defendere debet in lombar
quod est uerum quando ipse uocatur inuitus ad pugnam secus
quando ipse alium prouocat quia debet iurare & pugnare quia
se posuit in necessitate aa. l. fi. fideiusso. §. si. necessaria. ff. qui sa
da. coga. & quia in delictis uenta non datur adultis. ff. de mino
ribus. l. auxilium. §. in delictis.

An quando fit conuentio de pugnando per se ammittatur campio.

Vid si duo contendunt de aliquo in quo est pugne lo
cus & actor dicat ego tibi probabo per pugna & gua
dia dedit in manu pretoris reus uero. responderit ego
me defendam uel per meipsum uel per campione; uel dixit ego
defendam me uel per me uel per pecuniam meam. an. hoc casu
actor possit dare campionem dic q̄ non. sed per se pugnare de

bebūt quia sic guadiam dedit nec enim licet a gua dia seu con-
uentione resilire quia sicut expresse dixit se probaturum ita accē-
dere debet nec liceat campionem dare reus autē subdisiunctione
guadiā dedit & electionem modo habere debet uelut per se pu-
gnare uel campionem dare & aliter se noluīt obligare nisi sic
ut guadiam dedit & pretor subdisiunctiue eum admisit ad se
fendendum & in electione disiunctiua electio est promissoris
l. plerūq. de iure. doq. & quia cum sua persona expressit uelle
pugnare. ubi uerba sunt dubia aliquid dicentis sensus est hūdo
quem habuit is qui dixit de re. iur. l. in ambiguis. & de iudi.
l. si quis intentinoe & a persona non debet recedi. ff. dt. p. ob. l. si
quis arbitratu. pretereā si quis promittat se staturū smē certi iu-
dici. z. fideiussoris dderit tūc ipse ne fideiussor tenebit stare smē
alterius iudici. ff. iudi. solui. l. cum apud. & l. si quis apud. aliquē
si autem dicat ego probabo per pugna; & reus dicat inde me de-
fendam tūc si casus est in quo pugna non habet locum iudi-
ces non debent sequi uolūtatē actoris sed decernere debent
defensionē rei sicut lex est si uero talis est causa ubi pugna locuz
habet iudices prouinciabunt q. liceat reo. cāpionē dare nam co-
gitur actor per se pugnare nec poterit per se uel per campionem
& hoc si actor pugnare uoluerit alioquin actor non cogitur p-
sequi pugnam nisi sm tenorem guadię date sm Carolū in lō
bar. & ideo solent dicere actores ego uolo tibi probare de perso-
na mea ad personam tuam & tūc si reus simpliciter respondet
ego sustinebo defensionē meam tūc puto q. non dabit cam-
pionē q. reus. at. l. i. §. sed quid simpliciter d. p. ob. quia uidetur
intinere interpellationi actoris nisi sit impeditus reus morbo uel
sit femina comes uel senex aut minor ut diximus.

E campione uide in. c. an si dominus impiguit uasallo z.
in ti. de pugna nobiliū & in. c. an officialis.

Incipit liber sextus de causis duelli.

Declaratio facta in Italia per imperatorē ⁊ pceres
Italie q. pugna fieret de falsitate carte uel instru-
menti.

Empore octonis impatoris Italie pceres re/
clamauerunt eidem q̄ quedam lex iniqua fue
erat obseruata in ytalía q̄ si carta alicuius pre/
dii falsa ab aduersario diceretur que tactis sa/
cro sanctis euangelis ab ostensore pbaretur sic
q̄ predium sibi deliberatione iudicii uendica/
bat quibus ex causis mos de testabilis in ytalía im pbus inoleue
rat qui deinde pcep̄ ytalie querela tpe gloriosissimi octonis regi
filii & coradi burgundie ytalie regis veronens. colloquiū cū yta/
lie proceribus habuerunt sicq̄ auribus impialibus pulsatis lege il
la dira ab ytalía abolita statuerūt ut si is qui talem cartaz falsam
appellauerit per pugna declarare uoluerit q̄ pugna fieret alias q̄
declaretur per iuramentum.

Quod in certis casibus scōm iura longobardorum pugna admittitur.

Nsuper etiam statuerunt. ut de ecclesiay rebus similiter
fieri deberet per aduocatores uel per cāpiones ad pugna
ueniendo. tñ istud capitulū expresse corrigitur per ius canonicū
ut in ti. de clerico pugna in duello. de inuestitura predii si conten
tio fuerit similiter ut per pugna decernatur ediderunt qd̄ intel.
ligitur s̄m Carolum ibi q̄ locus sit pugne deficientibus testibus
alioquin si altera pars testibus utatur. & per testes ydoneos pro
bet eum possidere nō debet terminari per pugnam. si quis ali/
cui pro se aut suum nuntium quicquid alicui deposuerit qui de
positum per cupiditatem uictus negauerit si excedat precii. xx.
solidorum decernatur per pugnam q̄ non habet locum in aliis
debitis quia pugna non fit nisi ubi sp̄cialiter dicitur. si quis dix
erit q̄ per vim de predio alicui cartam fecisse ueritas per pugna
decernatur qup̄ casu actor iurabit q̄ per vim reus autem q̄ ipse
per vim non fecerit de furto aut stacho si ultra sex solidos fuerit
similiter per pugnam decernat ueritas statuerunt etia3 ut quacuq̄
q̄ lege siue etiā romana in oī regno ytalico hō nixerit p̄dicta p

pugnam deciderentur. ita tñ ut si uis eorum iuuenilis aut decre-
pita etas seu infirmitas pugnare prohibuerit liceat eis pro se pu-
gnatorem ponere z alter similiter facere debeat hic aliqui decla-
rant de etate. xviii. annorū tamen Carolus dixit de etate. xxv
annorum. & si seruus propter libertatis appetitū se liberum
appelauerit licebit dño ppter difficultatē ifidiose pbatōis p se
uſ cāpiōē litem diri mere & licebit etiā seruo cāpiōē dare si
morbus aut etas eū phibuerit ecclesie seu comites & uidue lites
suas de hīs q̄ sup̄scriptis caplīs cōtīnēt p cōsimiles aduocatores
p pugnā dirimāt. ceteri uero fm legē pristinā pſeipos respōdeāt
& de terminēt a tercio & q̄ cāpiōes alter nō forcior altero uſ
mīng potēs. pugnabūt enī ceteri p se nisi morbus uel etas inibe-
at fm doct̄ ibi & ecclesie comites & uidue p alios pugnant siue
sint sanī siue infirmī. aditō sibi is q̄ possedit p. xxx. ānos nō pōt
p pugnā puocari a dño sup̄ hoc q̄ malo ordine possedit nisi pri-
mo dñs docuerit de titulo suo. l. i. de prescrip. in lōbar. & idē. i.
eo q̄ possedit seruū ut in l. iiii. & iiii. eiusdē tī. ubi p̄scriptio. v.
annorū nō releuat a pugna vbi uide Carolum.

De nō permittendis duellis nisi ex maximis causis.

Vella nō sunt p reges z principes pmittēda nisi ex mā-
xīmā cā z ubi uid. rīt expedire p aliq̄ maximā ifamīā
scādalo ignominīā aut ubi honor alterius lederet ut q̄
qs esset in curīā regī uel inter milites de grauissīa notatq̄ ifamīā
ſcelere uſ dīcto a deo q̄ i curīā sine dedecore cōpere nō posset
& inter olīmpos milites & nobīles eēt d̄ nīgrata ciūs opinio &
honor q̄ necessitas facit p̄babilē id qd̄ alīas nō eēt de ma. test. l.
q̄ poterat & licz ifamīā p̄piā uī repellere. ff. de iusti. & iure. l.
ut uīm in uerbo iniuriā z licebit ex maxīa cā z pmissū sup̄ioris
alīas non. i. iusti. de heredi. q̄ ab in testa. §. p̄ ḡrū in uerbo p du-
ellionis & ar. l. i. de spe. & l. i. de gladiā fm Bal. in l. ex hoc iur
gentiū. de iusti. z iure ex leuibz tñ cāis nō debet pmicti z ubi
nō q̄ritur de ifamīā uſ de decore maximo alterius & ubi du-
ellū q̄ritur ex uerbis leuibz nō sigillātibus maxīmā notā uſ gra-
uē iniuriām uel ubi ad uirium ostentatationem uel ex uoto &
aliquando permittitur ex causis. j. scriptis fm iura longobardā

que edita fuerūt per regē Carolū patrē pipinī q̄ fuit prim⁹ rex
Frācie ⁊ postea ipator glo. de pace. iur. fir. §. i. ⁊ i. c. uenerabilē
de elec. ideo eius iura non sunt in ratōnabilia nec spernenda ubi
non reperit contrarium diffinitum.

**Quod non semper recurratur ad duellum nec fiat
auctoritate propria.**

I q̄s non permittatur in pace uiuere non d̄z offerre
duellū sed d̄z iudicē adire. l. nullus. c. de iudeis. & d̄
iure suo querelā pponere. l. de nunciatio de hīs q̄ ad
ecclē. ideo uolens sibi iusticiā facere peccat q̄. cōmunē iusticiā usur
pando sibi iudiciū qd̄ ē dei & illorū qui a deo sunt q̄ a deo ē oīs
potestas. xxiii. q. i. qd̄ culpatur. & ad Roma. xiii. & ideo debeo
deo satisficere. q̄ dixi michi. ius q̄ leges iuste ligant. etiā in fo
ro cōsciētie q̄ p̄ dei ueritate ferūt. ix. dist. c. i. per me. legū cō
ditores iura decernūt puerbio. viii. & in ep̄la inter claras. nā de
us dicit iusticiā facere qui dedit p̄tātē legis cōdēde principi
bus. c. de uete. iur. enucle. l. i. §. cūq̄. & deus uult puniri malos
q̄ per que q̄s peccat per hec d̄z torqueri Sapie. xi. tū pri⁹ q̄ fierēt
iura ciuilia quis cōsequebat iusticiā manu regia si regis aderat co
pia. l. ii. circa prin. ff. de ori. iur. uel si nō erat rex uel superior fie
bat iusticiā auctoritate p̄pria bello suscepto. xxii. q. ii. nōndū etiā
iur̄ diuino indit sua auctoritate occidit Olofernē q̄ nemo erat
iudex & habet. xxiiii. q. i. ubi. de bellis etiā animalia bruta ad p̄
pulsandā iniuriā puocant. l. i. §. cū arietes. ff. si qua paup. sunt e
tiā iure genq̄. inducta. l. ex hoc iur̄ genq̄. de iusti. ⁊ iure que nō
nisi p̄ iusticiā cōsequenda rez aut p̄sonaz licita sunt. xxiii. q. ii.
c. i. postea uero regi conditis & magistratibus creatis ut iura tu
erentur di. l. malus. ideo bella cessauere & si superior cessaret ad
prima iura reddimus. l. i. §. post d̄ ori. iur. ut omni iure liceat au
toritate nostra ius p̄sequi. l. siq̄s curialis. d̄ ep̄i. & cle. d̄ decurio.
l. generali. xxiiii. q. ii. dñs. & etiā ubi est copia superioris & de
ficiant p̄bationes uenit ad duellū si sint indicia q̄ puocatū ut. j
uidebim⁹ & in casib⁹ sp̄tialib⁹ l̄z de cōsuetudine i oī puocatō
ne uenit ad duellū s̄m cōsuetudinē Francie ⁊ yspanie ⁊ ytalie

que consuetudo fm iura canonica est in p̄bata. vt s̄ est dictum.

Quod duellū permittitur in regno in duobus casibus tantum.

Vellū siue pugna fm constitutiones regni sicilie. permittitur tñ in duobus casibus. s. in crimine lese maiestatis & in homicidio siue morte absconsa in eoz penā & alioz exemplū publice sub conspectibus hominū sub timenda p̄bationis sp̄e tales cōstituant qui occultas insidias uite hominū parare moliantur ut in consti. monachiā. tñ fm cōsuetudinez Italie & galloz duellū permittitt̄ ubiq; iudici equū & iustū uidetur cū consilio p̄cey & cōmitionū esse indicendū & permittendū de iure vero civili duella sunt p̄hibita nisi in crimine lese maiestatis per duellionis. ut in. l. is q ad. l. i. u. p̄. maie. & in sti. de heredi. que ab intesta. s. p̄ orium z in l. si filius. s. fi. de le. ii. & in summa ad. l. i. u. p̄. maie. in fi. & glo. i dicta constitutōe tenet q nō habet locū in alio crimine lese maiestatis nisi in crimine per duellionis qd non seruat consuetudo de iure longobardo locū h̄z in casibus. j. scriptis.

In quibus causis fiat duellum.

E iure longobardo pugna fit de crimine lese maiestatis & qñ mulier fuerit cōciliata de morte uiri. l. fi. de consilio mortis in lombar. & fit de s̄obprobrio conturbatōis. l. i. de cōuiciis q̄ fit iniuria viro z vxori p̄pter matrimonium. & uide. j.

Vellū fit de homicidio in duobz casibus. si fiat in t̄reūgā z fiat in absconso. ut in lōbar. de homici. lib. homi. & l. qui uero & l. fi. & hoc etiā iure constitutionis regni de morte absconsa ut in consti. monachiam.

Vellum fit in crimine paracidii quando dicitur cōmissū p̄pter cupiditatē bonoz ipsius. l. fi. de pari in lōbar.

Vellum fit de furto a seruo commissio si dñs neget seruum qui fugit si cisse furtū. l. si quis d e fur. in lombar

que lex est iniqua ut dñs teneat p seruo fugitiuo.

Vellū fit si aliqs accuset q adulteriū cōmisit in uero n̄
suspicet cū vxore alterius ut in. l. iiii. de adulter. i. lōbar.

Vellū fit si aliqs dixerit mulieri q sit fornicaria uel a-
dultera & tūc ita fit pugna si actor dicat ego sū paratus
p̄bare alias si negat q per furorē dixerit negabit illud
cum xii. sacramentalibus suis ut in lombar. de iniuri. l. ii. & in
nullo casu fit duellum de iniuria mulieris nisi in isto casu s̄m in
ra longobarda.

It duellū de re inficiata & tūc si post sacramentū rei q
non fit fur uel collega. furis dicat actor illū deierasse &
illū furtū cōmisisse ut in regula de rebus interciat. l. si res

It duellū si quis conuenit q malo ordine rē mobilem
uel immobile possidet. j. xxx. annos poterit pugna im-
poni. ut in lōbar. de prescrip. li. ii.

Vellū fit inter q̄rios testes ut in lōbar. de testi. l. si quis.

& l. si. que lex locū habet si pducant testes ab utraq p-
te. i. actoris & rei secus si ab vna parte q tunc habet lo-
cū pugna qñ oīa sunt paria alias si testes actoris dicant verisimi-
liora q testes rei non hz locū duellū qz iudex est certus qd facere
possit idem econtra ex pte rei & hoc de iure longo. & hoc seq̄t
spe. in ti. de test. in. §. postq̄ in. p. qd si testes.

Vellū siue pugna fit de debito paterno q̄ filiū ut in ti.
q̄aliter qs se defē. dz. l. p̄ morte quā aliq̄ itelligūt sicut
loquitur z aliqui in debito de quo pater tenebat pugna
re puta in furto deposito & incendio ut ibi.

Vellū fit de incendio ut in lōbar. qualiter qs se defen-
dz l. si quis aliū & fit si agat principaliter q̄ malefactor
rem nō contra cōciliatorē ut in ti. de inlicito cōsilio. l. i.

N si debitor negat debitum creditori possit perueniri
ad duellum. videtur q̄ sic. quia debitor interpellatus
ut soluat & denegans dicit depredare creditorē. Inno.
in. c. querelam d̄ elect. z Bal. in. l. i. de seru. z aqua. & in. §. si qs
per. xxx. si defen. fuerit q̄ueria. & hoc posset sustinere de iure
longobardo non tamen de iure ciuili quo iure debet iudex adi-
ri & non cum armis terrere debitorē ad soluendum. l. §. negat.

C. de ac. z ob. ubi casus de hoc & in l. extat. ff. q. me cā. licz ista denegatio solutionis sit offensa facti. d. c. querelam.

Vellum fit de adulterio si maritus dicat vxorem suam esse adulteram. ut in lombard. qualiter quis se defen. l. si quis uxorem.

Vellū fit si aliquis maritus suspicatur q. aliquis sit turpiter uersatus cum vxore sua tam turpiter tangendo. l. si quis amor. in Bz. qualiter quis se defendere debet.

Vellum fit de periurio scienter facto pro quacumq. cā sit commissum periurium. licet ex illa causa pugna nō possit inponi. ut in Bz. qualiter quis se defendere debet

l. de furto & etiam fit de infidelitate eo. ti. l. ut quibuscūq.

Vellum fit de instrumento prediorum falso appellato siue a duabus partibus proferantur instrumenta. ut in lombarda. de prediis. & etiam si dicatur instrumentū ecclesie falsū. l. de ecclesiis eo. ti.

Vellum fit de prediū inuestitura. i. siue quis dicat se primo inuestitum & expulsū de possessione & alius idē dicat z non constet quis potior sit in possessione eo. ti. c. de inuestitura.

Vellum fit de deposito negato a depositario. eo. ti. si quis per se. & fit tribus concurrentibus ut ipse deponat uel nuncius eius & non si alius ut tibi reddatur & si sequatur inficiatio & sit ultra. xx. solidos.

Vellum fit in ut compulsua expulsua z inquietatua uel nel turbatua eo. ti. si de furto & fit de rapina & de furto ultra tres solidos. d. c. si de furto.

Vellū fit si ecclesia q. ecclesiā uel ecclesia q. priuatū habet quersā & instrumentū dicat falsū eo. ti. l. de ecclesiis in lombard. qd ē dup. q. ecclesia uiuit iure Romano de epi. & de. ut oīs ordo ecclesiāz qd aliqui intelligunt qn succedit lombardo. q. nō mutat priuilegiū ppter successionē. l. heres. de iur. di. alii intelligunt de personis eccle. de quo uide in. c. an in terris ecclesie.

In duello sicut in pugna uūq. iudicamus de similibus ad similia q. est odiosa & displicet legi de homi. liber. homi. l. recolimus

que sunt restringenda. l. cum quidam de liber. & post. & Andree. de yser. in ti. de pace. tenen. §. si quis hominem.

An liceat duellum facere pro defensione aliorum

N duellum sit licitum pro defensione filiorum uel uxoris. dic q sic. etiam pro defensione illorum quorum tenetur iniuriam propulsare ut in. l. i. ii. iii. cū sequen. i. ff. deli. cā. & tenet Bal. expresse in ti. de pace tenen. §. i. ubi dixit q pro coniunctis non tñ pro defensione extraneorū ar. l. benignius delibe. cā in p. extraneis nisi sit eius catpō. & hoc fiat auctoritate superioris. l. i. ut armorum usus. li. xi. & dixit glo. de pace tenen. §. si quis hominem. q quis potest intrare duellum etiam pro defensione iusticie circa res de quo in. l. i. vñd vi. & de iusti. & iure. l. ut uim de homici. significasti. & quod nō. de re. iust. l. culpa. caret. & q me cā. l. metu. §. & licet quimmo etiam pro defensione patrie licitum est duellum ar. l. i. §. beffias. de postula. & facit. l. minimū. ff. de religio. & ideo dico q quis possit suscipere duellum pro amico suo ipotēte uel debili. per nō. in. d. l. ut vim ubi quis potest defendere amicos & socios itineris & facit. ff. de iniur. l. Item apud. §. comitem q iniuria est cois & facit qd dicit Bal. in. d. l. ut vim de vasallo seruo & famulo ad quorū defensione dominus potest insurgere nam amicus stricta amicitia equiparatur illis de sanguine proprio. l. cū alienam. C. delega. & uerū amici sunt in una anima. fm Aristo. & quia licet amicos conuocare ad vim propulsandam. l. iii. §. cū igit de ui. & ui arma. & dixit Ange. in. l. i. de rap. pōgini. q in raptu potest quis conuocare amicos. & ideo si quis uiderit cō sanguineum uel amicū aut suū clientulū seu eius pcuratorē iniuriatum potest cū consensu superioris p eo duellū suscipere ad propulsandam eius iniuriā dūmō q iusticiā foueat & sit oppresso facit qd nō. Inno. in. c. dilecto d appell. ubi dixit q dñs potest defendere subditos oppressos. & est tex. nō. in. l. sed tunc cū sequenti. ff. deli. cā. nā extraneus non pgnabit pro extraneo nisi pro eo qui esset furiosus uel infans. ar. l. benignius de li. causa & ubi plures ex personis qui possunt propulsare iniuriā alterius. ut

capiones uſ aliter cōcurrent ad pugnandū p eo tunc is pugnabit
quē princeps uel ſuperior elegerit extimatis ipſoꝝ pſonis digni-
tatis intereſſe etate. & moribus uel alia iuſta cauſa. l. ſi plures ff.
de accu. cū ſi. z. idē in iniuriā q̄ ſit ſeruo. q̄ ſit dñō. l. ſed ſi vni⁹
§. ſilius de iniur. & idem ſi quis uelit defendere uafallū per nō.
Inno. in. c. ſi uero de ſen. exco. & glo. in. c. i. de pace tenen. z. in
§. i. & idem de ſocio. ſim Inno. ibi & flo. late in. l. ſciētā. §. q̄
cū aliter ad. l. aquil. & facit ad predicta. illud eccle. c. lxxx. libera-
eū qui iniuriā patit de manu ſupbi. & puerbi. xxiii. erue eos q̄
ducūt ad mortē & q̄ ducunt ad interitū liberare neceſſes z. fa-
cit. lxxxvi. dii facientis. & l. ſi. de comer. & merca. & ait Tu-
lius primo officioꝝ qui non defendit aut non obſiſtit iniurie ſi
poſteſt eſt tā in uicio q̄ ſi pones aut amicos deſerat ideo. miles p
uocabit licite ad duellū p offenſa ſui ragaci q̄ eſt perſona inbe-
cillis. & cū fuiſſet ſtatuta dies. ad pugnā inter duos diffidatos z
in die ſtatuta unus non ueniſſet & ſuper uiuens diceret illuz ob-
iſſe pretimore ſuo. ego conſului q̄ unus de ſanguine mortui po-
terat exire & dicere. ego uolo ſubſtinere q̄ nō ē mortuus ex tē-
more ſed morte naturali. & eſſet admittendus p predicta. & legi-
tur q̄ comes barchinone habita noticia q̄ mulier quedā nobiliſ-
ſima in franciā. q̄ inſticiā de adulterio accuſata a nemine deſeſa
illuc incognit⁹ acceſſit & q̄ accuſatores qui duocerāt pugnā indi-
xit offerens illā dñam defendere & oſtendere eius inuocentiam
qui intrauit liā cū alio milite eius ſodali qui auſugit ab eo &
ipe ſolus pugnauit cū accuſatoribus & duob⁹ deuicit & ſupauit
& illā dñam liberauit a crimine & diſceſſit incognit⁹.

De cauſis ex quibus pugna permittitur.

Ermittit duellū ſiue pugna cā publice leticie uſ ob alia
festiuitate principis cū eius tñ licentia l. quā actiōe. §.
ſiquis in colluctatione ad. l. aquil. & etiā gratia potuſ.
ut milites tpe ocii ſe exercent in armis ut ibi & in. l. i. de adul-
te. & glo. in. l. i. §. beſtias. de poſtu. & in. c. i. de torneamen. z. iō
dicitur q̄ dimicare licet ut uiri in armis. ſe inſtruant p deſenſi-
one publica & cā uirtuis nō tñ ad uindictā ut ibi & certamen

in aliquibus locis pmiētū ex cōsuetudine ut erat olim antiq
tpe in ciuitate neapol in carbonaria ut refert Bal. & ibi erat cā
pus in q̄ qlibet poterat in pugna certare ut odiis ciuilibus satisf
fieret tñ q̄ erat in detrimētū ciuitat; p.l. in bello. §. in ciuilibus
de captis fuit merito abolitū & deinde in dicto cāpo carbona
rie fuerūt instituta astriludia & torneamenta publica fieri cā le
ticie usq; in diē hodiernū de qbus Pe. de anca. facit mentōez in
cōsilio suo. cc. lxxxv. ubi dicit de bello qd fiebat Neapol. & per
usū ex cōsuetudine. & etiā fiebat rome ubi erat cāpus Marcius.
in q̄ erat securitas bellādi ut s̄ in alio. c. diximus.

**An in pugna causa leticie aliquis occidatur teneat
occidens.**

N si fiant duella cā publice leticie uel ob res principis p
spere gestas & aliqs occidat inter pugnātes puniat occi
dens dīc q̄ nō qñ cū licentia principis fit ut in. d. l. qua
actione. §. siqs ad. l. aquis. & xxiii. q. v. miles ubi occidens i bel
lo legitime autoritate supioris occidit secus si fiat sine autoritate
publica uel inter psonas priuatas hoc duellū agētes q̄ punietur.
ut ibi & idē ubi ipi pugnantes uel astriludentes data opa ung ali
um occidisset q̄ puniet s̄m glo. in. d. §. q̄ nō ē ludus ubi crimi
na oriūtur. l. nā ludus. ff. eo. ti. & ideo dico q̄ si princeps mādāt
fieri astriludia in ciuitate & vnus militū ex ingenio aliū in ipis
astriludiis uel ex pposito occidat ut q̄ fieri fecit ferz lācie archi
miatū uel aliter cōpositū cū aliq̄ colurio qd pforaret arma socy
& ppterea militē cū eodē pugnātē ex pposito occidat de capita
bis p illā glo. nō. uel q̄ q̄ eū a tergo cūcurrat & occidit nā cū ex
pposito fecerit puniet. eo. ti. l. & si quacūq; circa prin. nā illici
ta ē milicia que fit ad obstētācem viriū cū nocumēto alterius.
xxiii. q. v. §. i. & manifestus excessus nō est licitus in bellis. s̄m
Inno. in. c. sicut. de iure iura. & q̄ animus z ppositū distinguūt
maleficia l. i. ff. de sicca. & ex. de p̄supq. c. sicut noxius & q̄ nō
gratia leticie uel ludī ad strenuitatē ondendā fecit z idio inpu
nitū nō erit. l. ita uulneratus ad. l. aquis. etiā si duo ex cōuentōne
acceserint ad pugnādū & vnus aliū occiderit tenet itur q̄ talis
cōuentio est illicita. l. i. ut armoz usus. & ar. l. si vnus. §. pacta.

que de pacti. z. q. nemo ē dñs mēbroz suoz suoz ut alteri ppriā
cōcedat offensā. ff. ad. aquil. liber. hō. & l. interdū. §. qui furez
d. furti. ubi Bar. idē si unus ex astriludētibus ex pposito dolo ul
culpa aliquē ex inspicētibus occidat q. tenebit p illū tex. iūsta.
glo. z. ēt si ex locū illū dputatū aliquē ex uolētibz pugnare occi
drit tenebit q. ex locū illū nō pmitit p. tex. ibi nō. q. ista duella
cū autoritate supioris licita sunt & tollerātur p. l. i. & l. nemo d
specta. & l. ciuitabus in princi. de le. primo quod est uey dūmō
taliter fiant tales ludi q. sanguis ex pposito nō spargat & pte
rea toruamēta sūt hodie phibita. c. i. de tornemētis & ii. q. v.
monachia ubi dicif q. eis denegat sepultura & eucaristia si ibi
moriāt nisi peniteant & pte rea in terris ecclesie nō debent p
micti licet de iure ciuili olim erāt pmissa p. l. solent de aleato &
de postula. l. i. §. bestias. & l. athletas in prin. de infami. inde di
xit glo. in ti. de pace tenen. §. si miles rusticū q. talis pugna est
odiosa & displicet legi & nō pmitēda nisi in cāibus a iure ex
pressis de quibus. j. & uide Petru de anca. in cōsilio. cc. lxxxv.
**An dominus possit i cā infidelitatis offerre pugna
uasallo si mō possit pbare per testes. 7 an detur cam
pio in hoc casu**

N si dñs in pgiat uasallo infidelitātē ad puationē feu
di si nō potest pbare p testes possit ei offerre duellū uel
pugna mediolanenses dicūt q. non. sed lōbardi dicūt q.
de infidelitate sit pugna ut in lōgobar. qualiter qs. l. qbuscūq. z
l. qbuscūq. & l. seruus & l. fi. & in c. ii. de alie. feu. paterni. ubi hoc
est decisu iure feudoz q. in hoc imitatur ins lōgobar. ubi glo. q.
fuit an dñs q. uasallū cōmictentē felloniā ul infidelitātē possit
pugna facere p cāpionē & inclināt q. debeat psonaliter pugnare
dñs nisi sit ecclesia pupillū uel comes in. d. l. fi. & hoc sequitur etiā
albe. in. d. c. ii. qd ē regulare ex pte cōpellētis nō ex pte rei nisi i
quatuor casibus de pace tenen. c. ii. & c. si miles. & uide in pxi
mo. c. ubi uisū ē. z hoc tenet Andre. in. d. §. nō ē cōuetudo ubi
dixit q. pugnant principes p sone p se cāpionē nō dato z non
fuste uol lapide nisi appellatus ēet infirmus uel nimis iuuenis ul
senes. d. l. qbuscūq. & s. pxi. c. & si sint pares q. rusticū non
pugnabit q. militē. d. c. sumiles & fiet ista pugna cū armis milita

ribus quoniam in petita infidelitate. d. l. quicquid sunt testes pugnant cum fustibus ut in lobar. de testi. §. si quis cum altero uideat in constituto. regni monachia & in constitutoe de capio ubi de armis istorum & facit. xii. q. ii. liberti. & ex dicto postu. c. si. unde etiam uasallus qui arguit contra dominum infidelitatem uel culpam per quam priuatur dominus proprietate feudi etiam offert pugnam domino secundum glo. Andre. & Bal. in. d. §. non est consuetudo & tenebitur tunc dominus personaliter pugnare arguendo a paritate rationis quod a pari iudicatur de forma fidei. in si. secundum illam glo. nec isto casu dominus minus dabit captione loco sui ut in. §. similes de pace tenen. quod a pari iudicatur licet uasallus non sit miles nec de genere militum ratione paritatis seruande inter eos putatur non. de lege coradi. §. ex eadem & sic ubi rissa inter alios non inter dominum et uasallum ratione maioritatis dabitur captio non tamen inter dominum & uasallum. d. §. non est ubi dixit Andre. expresse hoc licet uasallus non sit miles uel de genere militum quod non debet ad paritatem iudicari de. l. coradi. c. ex eadem. & c. si miles loquitur non in domino & uasallo quod ipso qui habet feudum nobile est nobilis quod per in feudationem dabitur qualis nobilitas que dicitur paradoxium. c. i. quod dicatur dux & ponit miles in. d. c. si miles per omni in feudato de feudo nobili & sic impator locuta. c. i. & sequenti & hoc tenet Andre. de yser. in. d. c. non est consuetudo quod tamen uidetur dux quod is qui est quasi nobilis ratione feudi quod tenet a barone qui alias non esset natione nobilis nisi ratione feudi qui possit cum barone milite pugnare quod uasallus est persona subdita & est in seruitute. ut in constitutoe regni probationum in glo. & in aliis glo. usum feodorum & pugna debet fieri per similes. l. si. qualiter quod se defendit. debet. & quod talis ignobilis licet ratione feudi quasi nobilis non est similis ei nec par eius & pugna debet fieri per similes. l. si. qualiter quod se defendit. d. 3. nec rusticus est de genere militum ut in. d. §. si miles. & ideo miles dabit captione sibi similem tamen hoc est ratione spaliatatis & equalitatis seruande inter eos quod dominus dedit fidelitatem uasallo et uasallus domino que equalitas est ea ut principales pugnent quod non erit in alio casu nisi inter uasallum & dominum et hoc etiam sentit Andre. in. d. c. si miles et uide. j. in. c. pugna & uide. j. in. c. an subditus possit & in. c. an uasallus & in. c. quidam nobilis a natura tamen iste est casus specialis de subdito pugnare uolente ratione infidelitatis ut in dictis capitulis diximus.

**Quando puocatur ad pugnam ratione pditionis
ubi multa de prodicione.**

Vo milites uenerunt ad uerba contumeliosa . ppter qd
vnu alteri dixit tu fuisti pditor dñi tui aliter repli-
cauit & tu es pditor regis deinde primus passus in-
iuriam scribit alteri qd intendit sibi substinere & de-
fendere qd non fuit proditor sed uult substinere qd ipse est pro-
ditor regis & iste qui puocatur replicat qd illu qd non potest pug-
nare qd pditor fuit & pditor a pugna repellit replicat iste . ego
uolo substinere qd ego no fui pditor sed tu es proditor mo du-
bitat qd dicit qd proditor a pugna & nullo repellit . an isto casu
iste qd allegat aliquem fuisse pditorē repellat a pugnado si sup hoc
principaliter e qrela qd uult defendere . qd hoc uerū nō ē milites di-
cunt qd si tu dicis qd ego sum pditor sufficit respondere qd tū mē-
tiris etiā si sit corā principe uel sufficit dicere tu es ille qd es pdi-
tor & nō erit locus pugne tū qm sup hoc uellet pugnare is qd ap-
pellatus fuerit pditor nō potest repelli a pugna ea ratōe qd dicat
pditor ubi nō ēent testes uel sēntencia lata de pditōe qd licz alias
pditor a pugna repelleret tū ubi ipse uult se defendere p pugnaz
sup pditione & ostendere se nō fuisse pditorē . auditur sup hoc &
primo qd ei cui pdicio impingit maximū delictū imponit quia
pena afficit eū eiusq; honorē famā & bona & in posteris exten-
ditur pena . l. qsgs . ad . l. iul . ma . z . l. minime de religio . z de re
mili . l. pditores de questi . l. i . § . eū qd z licitū ē defendere . hono-
rem z famā sicut vitā . ff . de manu . vin . l. iusta . in glo . qd me . cā
l. isti quidē . z dicit in sacra scriptura melius ē nomē bonū qd di-
uicie multe . vñ dari debet defensio sup fama qd etiā datur a iure
defensio sup ipa pditione cōmissa uel nō cōmissa p pln . nō . per
Bar . in . constitutione ad reprimē . in prin . z per totā z in . l. qsgs
ad . l. iul . maies . Andre . de yier . in ti . qd sint regalia in verbo cō-
mistienciū crimē lese maies . ubi dicit qd in isto crimine appellat
z defensio datur nā istud crimē pdicionis qd principē ē capita-
lissimū z simile sacrilegio . l. i . in prin . ad . l. iul . maie . qd dicit p-
ditor dei qui est pditor principis xxiii . q . v . c . si apud . z . ii . q . vii
nō potest . z puerbiop . viii . z . l . fi . C . de summa trini . z tñ sacri

legus auditur in defensionibus sicut hereticus. **C.** de heret. l. manicheos cū si. Et facit q̄ habetur. in. l. c. sancim. quo tēpore miles. & in. d. c. i. ubi dicit q̄ miles prius est cōuincēdus de cul. q̄ ab eo feudū aduocet & sic licet p̄ditor notorius uel cōdēpnatus de p̄ditiōe nō possit pugnā facere rōe sue infamie q̄n aliud delictū sibi imponeretur ar. l. atheletas. §. si. de infam. in. tex. & glo. tñ si dicatur q̄ ē p̄ditor potest de hoc pugnare & se defendere nō esse p̄ditore ar. iuriū p̄dictor. z facit q̄ bānitus qui nō debet audiri potest petere se restitui q̄ bānuz Bal. & Cy. in. l. ii. **C.** si pen. appell. z etiā excomunicatq̄ auditur q̄ excomunicatōz. c. i. de rescrip. in. vi. & idē Bal. in. l. data opera. **C.** de accusat. ubi dicit q̄ bānitus auditur sup nullitatē bāni & si in hoc p̄lio succuberet nūq̄ pugnaret q̄ delictū suū tūc efficit notoriū p̄ sententiā & infamatur de p̄ditiōe. & tāq̄ in famis repelleret ar. l. i. in prin. & §. nullus. ff. de infam. & l. ii. **C.** de digni. l. xii. q̄ infamis repellit ab omni dignitate & officio. ut ibi & etiā a testimonio de testi. l. iiii. §. i. & quēadmo. testa apian. l. figs ex fignatoribz & q̄ sepe de p̄ditiōe accidit pugna cōuenit scire q̄ p̄ditor dicitur qui detegit dñm suū. l. si. d. dela. ubi habetur q̄ dicitur supplāto p̄p̄alator z traditor ad interitū tendēs z Arch. xvi. dist. c. clericus & etiā p̄ditor ē qui p̄dit libertatē de re mili. l. i. q̄ cū vno. §. grauius. z qui rē sibi cōmissā exponit hostibus. xxii. q. v. de forma de re mili. l. p̄ditores. & qui secreta nūciat hostibz eo. ti. l. omne delictū. §. deftores. & qui fulcit hostes rebus quibus indigēt. l. ii. que res espor. & l. q̄cūq̄ ad. l. iul. maie. ubi de eo q̄ aliquē ducit infidias z q̄ patriā p̄dit. l. si. de afflictō tollen. l. minime de religio. & uerus p̄ditor est q̄ uadit ad hostes uel cōmictit q̄ mactatē uel mictit licētas uel nūciū in dāpnū dñi & rei publice. l. si. in. si. & l. ii. & l. iii. ad. l. iul. maie. & d. §. expilatores & q̄ predā diuidit cū hostit q̄ ff. de re mili. l. si. q̄s & trās fuga. de capti. in bello. §. transfuga. & ii. macha. c. x. z p̄ditor idē ē q̄ traditor. c. i. de eo q̄ interfecit fratrem dñi ubi dixit Andre. de eo qui occidit aliquē p̄ditorie z sine diffidatiōe q̄ ē p̄ditor & nō potest morari in curia principis uel dñi sui si ne uerecūdia & p̄pterea feudo priuabitur & ideo potest dici q̄ qui cōmisit tale crimē p̄pter qd a curia principis repellitur q̄ nō

possit pugnare cū alio mundo milite rōe tal infamie licz sint ali
e spēs pditionis que sunt priuate pditiones tñ in nostra questōe
debet aduerti q si quis cōmisit crimē prodicionis & fuit a pri n
cipe restitutus q is qui dicit q es pditor malā cāz foueret q p
restitutōz omnis macula ē abolita. l. indulgencia. &. l. fide. sen.
passis z de re mili. l. nō omnis. &. abarbaris q nec uocabulū pro
ditōis habebit ar. de nupq. l. imperialis. &. ii. quia ptinceps de i
habili facit habilē. l. ii. de crimi. sacri. & de re iudi. l. quidā cōsu
lebat secus si diceret tu fuisti proditor quia uex dicit ar. de in
iur. l. eū qui nocentē. & tūc bonā cām foueret p nō. p Andre. d
yser. in ti. que fuit prima causa bene amicten. circa prin. ubi de
hoc per ipm ideo qui uult pugnare debet attendere multum.
quomodo uerba sua pferat ut talē querelā cecipiat q eā ratione
& iusticia fundet.

An deuictus in duello amplius admictatur in aliis pugnis.

N si aliqs pugnauit in duello z succubuit qz fuit deuic
tus & se reddidit uel fuit lata sententia p presidentē in
duello q eū possit deinde repellē ab aliis pugnis uel duel
lis quas uellet facere in postez ex aliquibus nouis querelis alios
puocādo ad pugnā marciales milites & armigeri dicūt q sic. qz
infamat & in habilitat & ē re. pbatz rōe sue calūpnie qz defen
dere uoluit querelā calūpniosā & qz piurus ex quo iurauit nō ca
lūpnie cā pugnare z se fouere iustā causā qz. ex quo i iudicio pu
gne succubuit dicit de iudito succubuisse. c. i. Dentre. nā iudex
dei vindex ē ad Roma. xiiii. z sic iudicio dei iudex agit. tñ de
iure ciuili nō repellēt ita in distincte qz licet calūpniator sit qui
falsa crimina scienter intendit. l. i. ad turpill. z dicit calūpniari
qs eo ipso qd nō pbat qd intendit. l. i. C. de aduo. diuer. iudi. &
de pena iudi. autē. nouo iure z de testi. l. iiii. &. idē dñus z nō
tus uel cōdēpnatus de calūpnia nō accusat. l. qui iudito. ff. de ac
cusa. z. l. ii. ad turpill. z. l. pen. de puarita. ff. z de infam. l. athle
tas in fi. tñ hoc nō habet locū ubi qs suā psequeret iniuriā uel su
orū. d. l. qui iudito & in casibus nōq in. l. athletas. &. fi. de calū.

z ideo in illis casibus licet esset semel deuictus pugnabit quod e-
quum videtur ne quis ex vna succubentia in postea possit in-
iuria laesciri impune & de hoc habetur in constitutione regni
sicilie que incipit summo periculo que possunt intelligi quando
semel deuictus prouocaret ad duellum secus si ab alio prouoca-
retur quia non posset refutari si prouocaretur ideo milites quan-
do aliquis in duello succubit dant sententiam qd amplius pugna-
re non possit tamen distinguere debet qd si quidem facta fuit pugna
pro honore z fama conseruanda qd pugna tunc debet fieri ad
tucta oltranza & isto casu est reprobatus & nuq pugnabit pro-
uocando secus si pugna facta fuit causa uoti uel ad uisum osten-
tatione uel causa amoris uel quia quis portabat signum pugnan-
di quia tunc poterit pluries pugnare sine rebroza. & ita marcia-
les aliqui distinguunt licet secus sit fm iura ciuilia quando pro-
uocaret alius pro iniuria sibi facta quia non debet ppter hoc p-
michi impunitus per iura s dicta z dicit constitutio regni sicilie
qd campio semel deuictus pro alio non admittitur ad pugnan-
dum tamen pro se sic z ratio fm Senc. quia nullum tutum esse
potest p sternata semel mente fm Andre. de yser. ibi uide. j.
in. c. vnus pugnauit.

An prouocator possit mutare querelam in conflictu licterarum.

Ille prouocauit alium militem ad pugnam seu duel-
lum super certa querela & fuerunt hinc inde araldi
cum lictis prouocatoriis z responsis destinati de-
inde in conflictu licterarum prouocator mutat que-
relam & aliud crimen obicit super quo uel qua asserit uelle pug-
nare Prouocatus dicit ego intendo respondere & satisfacere tibi
super prima querela ad quam sum prouocatus que est primo ui-
denda & expedienda ille persistit in sua mutatione an prouoca-
tus audiatu dicendo & allegando uelle prius satisfacere prime
querelle milites & armigeri dicunt qd sic quia quod a principio fu-

it uoluntarium ex post facto efficitur necessariū. l. sicut de acq.
& ob. z ar. l. iij. §. idem scribit de peculio & non debet conferrī
in potestatem mei aduersarii id quod mecum habet agere. l. si
idem cum eodem. ubi glo. ampla. ff. de iniur. uocan. de eo q
certo loco. l. ii. in principio. & uidetur casus in autentica qui se
mel. C. quomodo z quando iudex in uerbo necessaria habet us
q ad finem litem exercere iuncta glo. ii. in principio. ubi dicit
quin habeat necesse in ueteri querela persistere si tamen uellet
cumulare aliam querelam an possit tex. in. l. si. §. qui sepius. ff.
de ambige. aliter pro singulari q cumulatio locum habet in de
lictis de quo in. l. si idem cum eodem de iur. o. iudi in. l. si plu
res de pactis. & in. l. quotiens. de verborum obligatio. per. An
ge. & quod nō. Bar. in. l. si. §. quotiens & in. l. fraudati. de pub
lica. & in. l. ubi de soluq. & facit de adulte. l. capit. quinto. &
quod Bar. nō. in. l. libellorum. de accusaq. z in. l. edita. de eden.
ubi distinctio doctorum tamen armigeri dicunt q non sit lo
cus cumulationi & obseruant q primo finiatur vna querela q
alia tamen non satis bene quia duella sunt odiosa. ut supra dixi
mus in principio & ideo sunt restringenda & non amplianda.
ar. l. ii. de libe. & post. & q potest expediri & fieri uno duello.
non debet in plura destrui quia frustra fit per plura quod po
test fieri per pauciora. l. ampliorem. §. in refutatoriis. de appell.
nā qui binos lepores vna sectabitur hora uno qndocq. qndocq. ca
rebit utroq. nisi essent contraria uel diuersa & nō esset eadē de
fensio uel contrarietas induceretur per nō. in. l. edita. actio. de
eden. & in. l. i. C. de furt. cum similibus. tamen ego starem cum
oppy militum quia in ista secunda querela posset non fouere in
sticiam & in prima sic & ideo debet dicere renuncia prime
querelle & fatearis te ius non habere z deinde deliberabo & re
spondebo similiter etiam si in processu litterarum aliqua iniu
ria uel dedecus partis allegaretur posset offensus dicere in hoc
uolo tecum pugnare & defendere hoc esse falsum. & renuncio
prime querelle quando dubia esset.

An semel deuictus possit alios puocare i aliis causis

Nus pugnavit cum altero in duello amborum invito voluntate & coram iudice deputato a quo fuit deuictus & iudex pfectus duello lata sententia decrevit ipm esse deuictu & captiuu vincere: is deinde uero in dies hic uictus aliu milite ad pugna puocat q replicat semel deuictus fuisse iureq militari ab omni pugnadi facultate fuisse priuatus & exclusus mo querit qd iuris alii milites & armigeri dixerunt q semel in duello deuictus apius pugnare no potest. Et hoc triplci roe. primo q qn intrat in duellu seu in locu pugne iurat cora duce pugne pfecto q cam sua sine calupnia defendet & q iusticia fouet credat unde iste deuictus & succubens psumit mala & iniusta fouisse querela ex quo iudicio belli & deo teste iusticiaz fouete succubuit ar. c. i. De iuro. vbi omne iudiciu e dei iudiciu & sic taq calupniator & prius & in iusta caz defendens ppetua e facultate pugnadi priuatus. & p hoc facit fm leges imitatoz & iuris consultoz q calupniator a iudicio iudicis repellit offitio. ff. de bo. liber. l. qui cu maior. §. si. ff. de infam. l. athletas. §. calupnia. tor. vbi calupniator dapnatus efficitur infamis & in. l. si cui crimen. §. id e. ff. de accusa. vbi calupnia comissa in uno crimine ab accusatone ceteroz criminu accusatone repellit in accusado non defendendo comissa. l. is qui reus de pu. iudi. & nisi sua uel suorum psequatur iniuria vt in s dictis iuribus & facit q calupniator dicitur trahere ius ad iniquum compendiu. l. si. de. usucap. pro empto. & facit contra ius diuinum & contra bona fidem. ff. de re. iur. l. bona fides. & quia molitur contra bonum & equum de verbo. obli. l. si seruum. §. sequitur in fi. & est perniciosum. ff. de dap. infec. l. qui editus. nam etiam tamq periurum priuatur dignitate & beneficio. l. quociens de dignita. z. l. i. & ii. de iure iura. vbi Bal. dicit q ppter periurium perduntur ecclesiastica beneficia & officia ciuilia. l. ii. §. nullus. de infam. z quis ppter p iurium est infamis. l. si quis maior de transac. z capitaliter puniatur in auten. ut no luxu q natura & apius no admittit ad testimoniu. l. lucio. ff. de infam. a deo q si periurus redigatur ad frugem melioris uite non purgat periurium. ff. de re mili. l. q cum

uno. & ignominia quia non purgatur uicium contempe religionis
fm Bul. & Ange. in. d. l. iucius. & ideo tam calupniator & p iu
rus secuta ipsius iudicij declaratione efficitur infamis & uera sit
sentencia militu q de cetero non pugnabit q tam infamis in or
dine militu repellit a dignitate honore & aliis. l. infamia de de
curio. tñ ista sententia dura e q ut pluries dictu e iudicium tale
dubiu e z ideo lobar. dixit q mitiga pena qñ fit pbatio per
duellu z etiam fm iura feudoz quata dura pena afficietur ut in
currat pena infamie z priuationis dignitatis militaris duz uide
tur. tñ ista intelligant fm distinc. polita s in. c. an si aliqs pug
nauit in duello z succubuit. ubi lacius.

**An facta propulsatione iniurie uerbalis possit ueni
ri ad pugnam.**

Liquis uocauit aliquem lenone nel pductor z is cui talis
iniuria impingit dicat tu mentiris uel uex non dicis ant
falsuz dicis an sit locus pugne. aliq milites dixerunt q
no q ppulsata e illa iniuria p respoñone q mentit uel falsuz di
xerit q ille remanet dismetitus p q facit q iste q primo dixit
iniuria remanet iniuriatus q contra eu replicatu e q dixit fal
sum uel q mentitus e & fiet copensatio de una iniuria cu alia d
dolo. l. si duo. de excep. doli. l. apud celsum. & marcellus. z solu
to matri. l. uiro a q uxore no tñ quo ad pena. ff. de copensac. l. si
ambo in principio z. & quociens z de dap. in fec. l. dapni. & ini
micias. nam ista uerba mentiris sigillant iniuriam etiam si di
cam mentiris salua reuerencia tua fm Dy. z Bar. in. l. pro here
de. & si quis. ff. de acqui. heredi. hoc ideo q attenditur delinquē
di uoluntas z ideo intentaretur actio iniuriarum quia uidetur
habuisse animum iniuriandi perñō. per Dy. z Cy. in. l. si non
conuicti z in. l. apud. & conuictum de iniuri. dicitur autem men
tiri qui scienter falsum dicit de periq. here. l. qui interrogatus
ubi dicit Ange. referendo Innocen. in. c. si proponente de re /
scriptis. q maius delictum est mentiri qua ueritatem tacere.
& quod notat ipse in. c. primo de crimine falsi tamen glo. in
l. que omnia de pcurato. dixit q si dicatur alicui q mentitus

nō est iniuria si in ueritate menciat & q Bal. dixit in l. turpia d
le. primo z alibi dicit q mētiēs filis ē furi. l. here. litatū. ff. ad. l.
fal. aut enī uerz ē q ego sim leno uel p̄ditor si tu me uocas leno
nē uel p̄ditorē aio iniuriandi aut non est ueram & similiter tu
remanes penes uiros graues dīsmētus & idē si dixerō q falsuz
dicis. ar. l. fi. C. de cōiuz rēz aliena & C. d. diuersis rescrip. l. falso
& C. de trāsa. l. quis in jōbo falsuz tibi assenerant & C. d. excu.
tuto. l. i. de in ius uocan. l. ii. in fi. de euic. l. si rem quā in prin.
de p. signi. aniculus. §. fi. idē si dixerō tu nō dicis uerz de manu.
l. iiii. post prin. & l. i. i uerbo nō est uerz. ff. de resin. ven. uel si dī
xero falsū ē. ff. iudi. solui. l. si seruus z sic pugne locq nō erit qz uī
des illa iniuria uerbalis p̄pullata p̄ ista p̄ba respōsua & idē si fu
erit illata iniuria subdole ut nō sū ego fur qz etiā subdole p̄pul
sari potest z debet fm Azō. in sūma de dolo dīcedo & ego non
suz latro nā ista etiā erit iniuria & p̄pullatio subdole facta ar. d
le. ii. l. codicillis. §. matre. z l. q. q. de postu. ubi de hōc in glo. z
ff. de fal. l. omnes. §. deinde & de ori. iur. l. ii. §. seruus aut sup
plīcius qz turpi uerbo aures audiētū pollūtur. xxxiii. q. iiii. c. ieo.
& in autentica de resti. & ea q parit. §. unū in jōbo erubescimus
sic & risu. etiā fit cōtūmēlia. v. q. iiii. in loco si tñ qz dixerit ego
sū ita bonus ut tu uel melior q tu nō erit locus pugne qz non est
iniuria. ar. v. q. vii. paulus. & c. qnto. & c. puto. & c. viii. q. ii. l.
lud. & c. q̄lis. & c. uereor. & nō viii. q. i. licet in glo. z de uete
iur. enucle. l. i. §. omnibz & ff. de p. ob. l. ubi aut. §. i. z qz potest
qs meliorari patet. ff. ad exhiben. l. penul. & ff. de do. l. aquis. &
idē si qs p̄uocauerit aliū uerbo uel facto ad iniuriā & ille iniu
riatus fuerit illū p̄uocātē nō erit locus pugne qz p̄uocatoz nō te
nebit iniuriare & licuit sibi iniuriarū fm spec. in ti. de actore.
in p. qd si uocauit z l. i. in ar. §. cū ardetes. ff. si qua paup z nō ē
de offi. de le. c. suspicionis & arg. de vi publi. l. quoniam multa
& ff. de bo. liberto. l. qui cum maior. §. si libertus. l. disti. c. siqs
p̄postera. & apo. ad esse. vi. & uos nolite filios nostros ad iracun
diā p̄uocare z facit d. in offi. testa. l. si filiā qz puniēda ē p̄uocato
xxii. q. v. c. ille q p̄uocās ēt ē ifamis vi. q. i. ifames z dicit Cassi.
in li. uariay recepta iniuria qs icipit isanire z ait Iero. ad Aug.
in te culpa sit q p̄uocasti nō in me q tibi respondere compulsi

sum z in alia ep̃la dicit pacienter audias multo maior est puo-
cator nā licz contumeliā cōtumelia repellere d̃ iusti. z iure. l. ut
vim & male dicēti male dicere ar. ff. de cōdi. furti. l. siue. §. si. z
l. sequēti qui enī nō puocatur cōtumeliis ē pfecto ut Xpus xlv
dist. c. ep̃m. z Grego. in moralibz ait difficilius ēē irā tēperare q̃
miracula facere & dicit Titulinius pugnādū ē interdū nō qz ue-
lis sed qz hostis cogat tñ cogitādū erit si ego q. puocatus suz a te
qui me appellas p̃ditor ē replico qz tu es ille qui es p̃ditor & me
tiris & qz es latro falsarius & leno uxoris si ratione huius excelsus
licita eēt pugna sup ista querela qz nō sim latro falsarij leno
z puto qz sic rōe excelsus p nō in. l. i. vñ ui z in. l. ut uiz de iusti.
& iure.

**An si iniuria inpingatur que uera sit pos-
sit ueniri ad pugnam.**

N si aliqz inpingarit alteri cōtumeliā que uera ē ut qz
uocauit eū p̃ditorē spuriū uel furē uel aliud notoriū ui-
ciū imposuerit sit locq pugnē si uelit iniuriatus pugnare
cū uocant sup tali cōtumeliā que dicat uera ēē z nō falsa aliq mi-
lites dixerunt qz si dixerit aio iniuriādū licere ad releuādū iniu-
riā pugnare quia si ego sū huiusmodi tu nō det es mibi ad iniu-
riā in pperare tñ iste pugnabit q̃ ueritatē z q̃ iusticiā ergo index
nō debet indicere pugnā talē nisi iste iniuriatus dicat uolo p-
bare z defendere qz tu hoc dixisti ad meā iniuriā z cā me iniu-
riādū qd facere nō d. uisti z tūc uideret iusticiā fouere si erit p
pugnā pbandū iuriscōsulti dicūt q̃ iū tali rōe quia oportet pec-
cata nocentū fieri nota z mani festa. ff. de iniur. l. eū qui nocen-
tē in prin. z exponit nocens. i. peccās qui nocens ē. ff. de edic. l. qd sit fugitiuus in principio z de penis. l. absent. §. i. qd
est intelligendum quando in iudicio nota fecit peccata nocen-
tum quia nemo potest peccatum alterius notūz facere nisi in iu-
dicio. l. si. C. de p̃baq. nam nemo potest peccata nocentij nota fa-
cere ne ceteri polluant huiusmodi nō peccati. xlv. sz illud. ii. q. i.
sicut. licz Cy. z alij in. d. l. eū qz nocētē dicāt qz si id expedit rei
publice notū ēē tūc siue p̃dat ex uicio eig cui obicit siue a na-
tura siue si ne ip̃ius uicio nō agit iniuriā. d. l. eū qz secus si non

expedit rei publice sciri quia tunc agit iniuriarū etiā si suo uicio
p̄cessit z tunc debet dici q̄ id non est ueruz z idio tūc fiet ista
distictō i pugna q̄ si id expedit rei publice sciri nō erit locus pu
gne secg alias fm̄ di. dist. tñ alii dixerūt q̄ si qs nocēt aio iuradi
infa nauit q̄ tenet iniuriarū ar. l. illud de iniur. & l. i. c. de fa
mo libell. & q̄ tenet iniuriarū siqs qd obicit nō pbat. v. q. i. c. i
fi. & iiii. tñ infamatio cā iusticie ē in iudicio lita. ff. d. iur. l. q̄
rei & l. nā magistratibus & l. penul. in fi. nisi sit p̄sona uilis cui
dāpnū fame nō ē iniuria ut. l. ii. ut. j. certū tps & xiiii. q. i. ois
tñ siqs uocat aliquē cetū qui ē ex suo delicto nō tenet ar. d. l. eū
qui nā male meritis ē. ff. depositi l. bona fides secus si a natura
uel a fortuna hoc sit quia tenetur ar. l. i. qñ imperator inter pu
pillos q̄ nō licet accusare naturā. l. fi. de libe. p̄te. & de. p̄ signi.
queret aliqs Et facit leui. xix. nō maledices furdo. z Iohānis. ix
quis peccauit hīc an p̄ntes & iō si qs uocetur spurius qui sit di
cit iniuriari q̄ nō ē culpa sua. lvi. dist. nasci. & de incesti. nup. i
prin. & l. legē de natura libe. ubi tex. q̄ uicio laborat alieno. &
qd nō. Andre. de yser. de pace iuramēto firmāda. §. iniuriā z iō
spurius possit pugnā offerre dicēdo q̄ uult substinere q̄ male fe
cit uocādo eū spuriū ad sui iniuriā & etiā siqs uocaret meretricē
illā que fuit & mō nō ē an uocās possit ad pugnā puocari p̄ ali
quē cōsanguineū mulieris facit q̄ sic ar. in. l. impialis. §. i. c. de
nup. i. ibi neq̄ uocabulū inhonestū & in glo. qd nō ē dicēdū. &
c. de feru. l. anulo. tñ matrimoniū subsecutū & auctoritas prin
cipis ibi tollat omnē maculā spurio & in. c. tanta qui filii. & de
adulte. l. si. uero. §. plane. & §. sequēti in glo. tñ ingriū facit qd
ille nō teneat q̄ licet sit turpitudine intermissa nō ē abolita de ri
tu. nup. l. palā. §. i. licet dicta. l. si uxor faciat q̄ sit abolita in. §.
penul. tñ q̄ nō sit abolita facit ar. l. humilē de iniur. ubi que ali
as p̄fuit mercimoniū dicēf humilis. i. uilis. & facit ad predicta
qd habetur. ff. q̄ quisq̄ iur. l. fi. ubi de eo qui inpinguit testi. de
dicta ex quibz cū casus acciderit poterit iudicari an sit locus pu
gne q̄ bellū iudiciale & preliū cāpestre qd fit cuz armis eq̄pant
argu. c. i. in principio quibus modis feudum amittatur & in. c.
i. in glo. de forma fidelitatis. & que sit prima causa beneficii
amittēde. §. sed & si delator. ubi uasallus tenetur iurare.

dñm in bello cepestri qđ fit cū inimicis & etiā in bello iudicia
li. uide in tabula vulgari ubi melius concluditur.

**Quādo puocādus latitat ut nō puocetur qđ tunc
agendum.**

Liquis uult puocare ad pugnam uel ad singulare cer
tamen alium in casibus a iure uel cōsuetudine pmissis.
ut sup tactū fuit & puocādus psciens hoc latitat ut sibi nō fi
at ambasiata qđ agēdū erit dic q obrepta licentia a dño uī a pri
cipe territorii qz sine eius licentia talis ambasiata de pugnādo fi
eri nō poterit ar. l. i. de gladiato. & sentit Bal. in. c. i. de pace te
nen. debet primo regri in domicilio sue pprie habitationis.
ar. in. l. iiii. §. pretor ait. ff. de noui opīs. nupc. uel ad iē az domū
licteras illas affigi ut ad eius pueniat noticiā ut ibi dicit tex. z p
nō. per Andre. de y. fer. in ti. de mili. uaxa. q cōtumax ē & In
no. in. c. si aduersarius de eo q mictit in poss cā rei seruāde & i
autentica qua i pūincia. C. ubi. de crimi. agi. oportet. & qđ nō.
in. l. i. & in. l. aut q' aliter q ui aut elaz uel eo perseverante in sua
latitatōne tunc requirēdus esset uoce pconia p araldū publicum
cū licentia superioris ar. p nō. p Cy. in. l. si accusatoribus. C. de ac
cusa. uel p edictū ut nō. in. l. si qd id qđ de iurisdicōne o iudi.
& in. l. cōtumacia. de re. iudi. uel si eēt curialis principis puoca
biē curia ipius principis in qua deseruīret uel in qua cōuersat co
rā magnatibus & nobilibus illius curie uel theatris publicis in q
bus solet cōuersari aut in cōmeatu principis seu superioris ar. no. i
c. ex tuay de de. nō residen. z in. c. qm ut lit. nō cont. z Andre
in. c. i. de milite uasallo q cōtumax est z decisione rote. lxxviii
ubi dicit q sufficit citare bñficiū in loco bñficiū in quo tenetur.
residentia facere qui locus tūc erit loco domiciliū tñ princeps ter
ritorii q est catholicus nō tenet dare istā licetiā pugnādi nū ha
bet in. d. c. c. l. d pace tenen. z s tactū ē i qōne si duella sit licita

Quādo puocādus nihil respōdet lñs puocatoriis.

Iles ul nobil puocat ad duellū a milite ul nobili p li
cteras ul abasiata sup tali qrela q eligat arma z locū pu
gne iux morē qz uult substinē hoc eē uey ex cā hōrez

& famā illius cōcernenti asserendo ipsū esse p̄dītore uel uenisset
q̄ fidē suā ul' q̄ eū turpitudinē opponētis affirmās uelle p̄ pugnā
p̄bare q̄ tacē z enitē ābasiatā z nihil replicat nec acceptat rēq̄
tōz nec aliter honorē suū tuē aut defēdit p̄uocās rescribit ille
subterfugit. itēz p̄uocator nō respēdet & honorē suū non defen
dit sed pugnā renitēt sine cā dubitatū est. an p̄uocatus p̄cedere
poterit q̄ eū ad a' iqua remedia aliq̄ nobiles & rei militā: es exp
tī dixerunt q̄ pōt tūc arma illius p̄uocati & contumaciū reuol
uere alii q̄ potest uexilla eius siqua habet nobilis p̄uocatus per
terrā trāfinare. alii dixerūt q̄ pō. est ipm de p̄ingere & sic depic
tū deferre. alii q̄ ip̄e p̄uocans potest indicere locum & die; du
elli & arma eligere que p̄uocatus eligere potuisset & in loco &
die corā illo iudice se conferre & eodē nō cōpente ipm uoce pre
conia bāniri facere & petere a iudice ipm p̄ cōfessio haberi z p̄
rebrozato taliter q̄ nō possit āpius cū aliquo pugnare. nā mili
tes iurant oīa strenue facturos que iubet imperator & nūq̄ mili
ciā defturos nec pro re publica morte recusaturos. uerē. ii. de re
mili. c. vii. & Iulius de scdo bello puni. li. ii. vnde p̄sūptio erit
q̄ istū militē qui suā causā denegat defendere cū p̄pria uirtute.
& cū armis in quibus uersatur uel q̄ habeat cōscientiā lesā uel q̄
sit ad pugnā inhābilis z dicit Hieronī. ad egrotuz a fortissimo
militē semper querēda occasio qua uirtus emtescat. excussa ama
tori enī p̄mōz ornamenta sunt uulnera. ego dico q̄ iste mī
les p̄uocatus ad duellū poterit recusādo dicere duella p̄hibita
sunt iure diuino z humano. & p̄ iura ciuilia nolo. esse homici
da nec arma mouere q̄ p̄hibitiōne legis & mei superioris. si ius
habes corā p̄prio iudice uia iuris & non armoz p̄sequere quia
ego alienus sum ab eo q̄ tu dicis z te nō cognosco. z refert Frō
tinus in stratagematibz mariū teotonico bello. teotonico p̄uo
cantī dixisset. si cupidus mortī esset posse eum laqueo uitā finire
& Pultracq̄ in uita Marci. Anthoniū ait. uocabat Anthonius
Augustū ad singulare certamen. qui respondit satis multas An
tonio ad interitū vias patere & feriat seipm affricanū dixisset
cum quidam parum pugnacem eum diceret imperatorē me ma
ter nō pugnatorē genuit sicq̄ sequēdo exēpla ueterū pōt erutari
pugnā. tñ iusta mode. norū z ātiquoz militū morez q̄ denegat

fame & honori p̄prio satisfacere iure belli habebitur pro infame & pro uili & codardo apud alios nobiles strenuos pugiles. et milites. & primo argumento. l. omne delictū in prin. in. j. sed caligatur. ff. de re mili. ubi miles qui simulat languores ut non pugnet punitur. ubi glo. de gernaldo milite qui dissimulabat ut non decertaret & habetur ut desertor. Secūdo faciunt que nō. per docto. Bar. z Bal. in. l. i. c. unde ui. & in. l. ut uiu. de iusti. & iure. ubi dicunt q̄ nobili insultato uel puocato est uituperium fugere. q̄ fugatur esse est iniuria. ut dicit ibi Bar. & in. l. i. Item apud. §. i. de iniuri. pro qua propulsanda debet resistere. si ergo nobilis fugiat p̄pulsionem sui honoris afficitur iniuria. & fa. d. l. omne delictū. in. j. qui in acie. ubi fuga dāpnatur in milite armate milicie. nam isti tales milites uel nobiles qui ex utilitate ignauia & secordia denegant defendere bonorem p̄prium inter cōmilitones & alios nobiles reputāt uiles et uilissimi per nō. in. d. l. i. unde ui. & in. l. ut uiu. de iusticia & iure ubi militi uel nobili puocato uel insultato dedecus est fugere & p̄pterea obscuri et in officio militari apud strenuos z militares habentur pro infamis & p̄ inutilibus ad militiam z defensionem reipublice ad quam iuramento astringuntur. qui ex cau. maio. l. penf. in glo. nam p̄pter uituperiū miles uiuus dicitur mortuus. glo. in sti. de excu. tuto. §. sed si in bello et contra mortuus in bello dicitur per gloriam uiuere ut ibi p̄tex. ff. ad. l. aquil. l. qua actione. §. si qs in colluctatiōe que prestant argumentum q̄ miles sine causa ex utilitate sua diffugiens duellum causa sui honoris cōseruandi cum uituperio dicit uerere. ar. l. i. §. si. de gtabu. & de dona. inter uiuū z uxo. l. cum hic status. §. donator ubi seruus uiuū z tamen p̄ mortuo reputatur. q̄ in omni dignitate z officio infamia est abhomināda. l. infamia. c. d. decur. nam a telet. z pugnatōres qui uictorias habebant coronabatur. l. i. c. d. atelet. l. x. ergo sequitur q̄ uituperium est militi uel nobili cuius officiū est bellandi uel pro re publica uel pro suo honore sine causa iusta subterfugere defensionem honoris p̄prie. q̄ p̄pter hoc inter nobiles z cōmilitones uiles reputantur sicut quilibet infamis defacto qui apud honestos & graues reputatur uilis. ff. de uar. cogni. l. penf. §. i. a grio

vbi infamia est lese dignitati status legibus aut moribus repro-
batus: est enim moribus militum & nobilitum hoc reprobatur
ut quis prodefensione sui honoris cum vilitate renuat famam
& honorē suum armis defendere cum ppter hoc decoloretur.
de epis. z de. l. eum qui in prin. cum ipsa infamia morti equi-
paretur. ff. de manu vin. l. iux in prin. nam in omni genere ho-
minū infamis non dicitur persona integra. l. iiii. ff. de popu. act.
& sic iste nobilis vel miles ignominia ppter hoc patietur z eq-
parabitur militi missio cum ignominia. ff. d. infami. l. ii. in pn.
vbi milites caligati. i. uiles z obscuri ab exercitu dimittuntur
propter vilitatem nam ignominiosus z infamis idem sunt. ff.
de arbi. l. parui in prin. & tales infames qui sine noie dicuntur
non videntur esse in rerum natura. ex de. p. significati. c. iiii. et
propter ignominia z infamia quis fingitur mortuus. ff. de q.
tabu. l. i. §. si. & nō. insti. de excu. tuto. post prin. nam apud ui-
ros grauiores infamie obprobria q̄ mortis vulnera sunt egsp.
de bello iudaico libro quinto. & Tullius. ii. de tuscula. nil pe-
ius uideri potest dedecore flagicio turpitudine que vt effugias
appetendus est dolor causat enim ppter ea quedaz vilitas in no-
bili uel in milite quasi a iure gentium ipsorum nobilitum z mili-
tum q̄ illi qui sunt in dignitate uel militia debent esse ab om-
ni infamia remoti. in auten. de testi. §. sancimus. & ad. l. iul. re-
pe. l. eadem. §. i. z. l. si. de albo scriben. z. l. nec quis de digni. et
ideo isti tamq̄ uiles persone nequeunt esse ubi est princeps. ff. d.
infa. l. ii. §. ignominie. z nō. in. l. ii. in fi. glo. C. d. digni. l. xii.
& sic isti erunt repellendi z repulsandi a pugna aliorum nobilium
tamq̄ uiles z eorum honoris pdigi q̄ qui famā suam negligit
crudelis est per iam dicta. & ar. c. de excessi. prelati. c. inter di-
lectos. z. d. l. ii. d. digni. in. p. honestorum. ubi infamia facti re-
pellit a dignitate aliq̄ & ar. de priuile. eorum qui sacri palā. nu-
la. l. i. in. p. inculpara. & ar. in auten. de testi. §. sancimus. ubi re-
pellitur testis ignobilis & obscurus vel etiam dici potest q̄ sit
presumptio q̄ eum qui habeat conscientia lesam de eo pro quo
ad singulare certamen prouocat ex quo pugna non acceptat nec
refert illum mentiri z falsum dicere. ar. de iureiur. l. manifeste
turpitudinis. & ar. c. si post prestitum de confes. in vi. cum ibi

nō. licet in contrariū faciat tex. & g'lo. ff. de interro. acq. l. i. d' etiā
te. §. qui tacuit. ubi tex. dicit q' tacens prouocatus uidetur con-
tempnere illum & g'lo. dicit de xpo qui non rñdebat pilato ut
miraretur non ut cōtempneret. licet a'ias dicat q' calidissimus
est qui iniuriā dissimulat. l. i. ff. de dolo. in. p. deseruiunt. ubi
g'lo. dicit de Salomone. vnde concludo q' iste inter armigeros
et nobiles iure belli erit infamia facti notatus tamq' uilis z cō-
sciū z fame z honoris sui p'digū & inter milites armate mi-
licie reputabit appellacō z stabit in curia domini sui cum mo-
dico honore z cum nulla reputacōe. z refert liuius. vii. ab ur-
be condita q' titus mallius filius consulis romanū ad duellū pro-
uocatus per tusculanū inimicū utroq' exercitū uicino astā-
te motus ire prouocacōis z uerecūdia nō recusandi tale bel-
lum statim condescendit ad bellum illūq' deuicit z uidimus
in diebus nris p'pterea multos deferri depictos in scutis z i co-
p'tis equoz z etiā in clauda equi z sub eius uentre

Quando armiger prouocat ad duellum unum do- ctorem uel philosophum.

Armipotens miles uel alius nobilis prouocat ad pug-
nā aliquem in armis nō uersatum doctorem uel philoso-
phum an si prouocatus nō accep't pugnā sit dedecore
& uituperio notatus. dic q' non. ar. c. i. de pace tenē. a cōtrario
sensu ubi miles debet prouocare militē ad pugnam z non mi-
les non prouocat militē q' tractant fabrilia fabri s'm philoso-
pho. primo ecti. z Bal. ibi nam sicut indecor' z indecens esset q' do-
ctor aut philosophus niteret cōtra militē armate milicie dis-
putando z conferendo legibus aut auctoritaribus uelle aliquid
probare sic esse uel non ita esse. Ita etiā esset indecens militi
uelle probare per pugnā z cum armis q' doctorem in exercita-
tum in armis z cō personam inbecillē. q' ut. §. scriptū est eq-
litas armorum requirit in duello z etiā membroz ut si unus
habeat unum oculum alter debeat aliū claudere sicq' potius ten-
deret ad dedecus armigeri uel militis prouocantis doctoz z ad
duellū. q' cum uiro imbecillē nudo z inermi pugnare uideret.

quem si uinceret non cederet ad ipsius gloriam sed ad dedecus. ar.
l. i. de actelej. ubi actelej qui uincit corruptis emulis gloriam
uictorie non meretur. & fa. glo. in. l. i. §. exactis de ori. iur. ubi di-
cit qd romani adhibuerunt stultum ut disputaret cum greco pru-
dente super legibus ut si grecus uinceret esset derisus qd stultum de-
uicisset. & fa. qd dicit de rege Saul qd mandauit se occidi cum fu-
isset percussus a muliere ne diceret a femina se occisum. ut ha-
betur. ii. regum. i. c. & uictoria qd talem qd turpis esset qd in-
exercitatus in armis mulier uideret secundum Tullium. ii. de tuscu. & sic di-
ceretur prouocasse nudum & inermem ac inbecille ad pugnam de
quo prouocans non cum honore sed cum dedecore remaneret quo-
ralis qd arma sunt ad electionem prouocati ex consuetudine & etiam
secundum consuetudinem regni sicilie qd statuit ut si eques prouocet pedi-
tem ad pugnam debet pugnari pedes & cum armis peditum et non
equitum. sicq; dicere poterit philosophus uel doctor prouocatus
ab armigero eligo pugnare tecum cum uno libro in manu & tu
cum alio libro qd talia sunt arma mea. ar. d. constitutionis z ego
eligo locum in conventu uel in collegio doctorum uel philosopho-
rum qd similiter locus est ad electionem prouocati. ar. l. aduocati.
C. de aduo. diuer. iudi. ubi legum professores in suis aduocationi-
bus nituntur legibus sicut armigeri coraciis & leges. sunt eorum ar-
ma sicut lachryme & orationes sunt arma clericorum ut dicit sacra
scriptura & sic euadet pugnam cruentam cum aliquo colore honesti.
etiam doctor euadere poterit pugnam dicendo tu me prouocas ad
pugnam. p. tali causa ego uolo probare p. testes & probationes. ue-
ras qd ego sum innocens ab eo qd mihi impingis & qd hoc est fal-
sum & non uerum & qd tu non foues iusticiam in tali querela & qd me
injuste diffamas & citare ipsum super diffamatione ut proponat &
agat alias qd sibi silentium imponat. p. l. diffamari d. in ge. manu.

**An qui pugnavit alibi cum aliquo in duello reuer-
sus possit in patria puniri.**

Non subditus qd pugnavit in duello cum aliquo vasallo do-
mini sui ex iurisdictione illius domini z occidit illum pos-
sit cum reuertitur a domino suo puniri. videtur qd sic qd qui

autem occidit in duello uerus est homicida. tex. iuncta glo. in. c. i. de de. pugna. in duello. & duella sunt omni iure phibita ut dictum est in prin. ergo non pnt contra iura pmiti per aliquem dñm temporale contra precepta ecclesie que phibuit in. c. i. de purga. vulga. & in. d. c. i. cum ibi al. & q puniant est casus in c. de torne. z in. c. i. de delicti puero. & in. l. nam ludus. z. l. ite mela. ad. l. aqui. per nō. Bar. z Bal. in. l. cunctos populos ubi la te dicunt q pro delicto comisso ex territorium dñi per subditum pōt accusari z puniri subditus in loco domicilii uel originis. tamen in contrariū facit qz in factis priuatoz non attenditur territorium sed tm an aliqd sit prohibitū ul' permissum. l. nō solum. §. qui testō. d. excu. tuto. & est tex. in. l. iiii. §. transuga. de sicca. z per nō. in auten. Item nulla cōmunitas. C. d. facto san. per Bal. ubi bñitus de bononia non pdidit testamti facti onem mutū. vñ cum duella sint pmissa de iure gentiū belloz ut. s. est tactum in prin. dico q si istud duellū fuit initum int ipsos auctoritate z licētia presidentis in territorio hoc pmitte tis & licitum faciētis & iuxta morē & ex causis ex quibus du ella permittunt q nō poterit puniri. ar. l. grachus. de adult. & qz istud bellū indictur auctoritate pncipis in suo territorio & dixit Bal. in. l. is penes. C. d. posi. q duellum qd generalis cōsue tudo permittit nō est illicitū. al. in ff. de here. que ab inte. §. p contrariū. & ideo uidet impunitū. per nō. p Bal. in. l. oēs. C. si contra ius uel uti. publi. & in. l. rescripta. C. de pēibus impa. offe. ubi dixit q pōt fieri per statutū q quis possit impune of fendi. & p tex. in. l. i. de gladiā. & in. l. i. C. ut armoz usus. ubi dicitur q duella pnt indici per principē ciuitatis. unde cum ta le homicidium sit impunitū in loco illo in quo fuit comissum et ratiōe publici duelli non poterit puniri in eius domicilio ul' in loco originis per. s. dicta. & istam questionē disputant lati us angelus de pūto padue z tenet per infinita iura per ipsuz in ducta q non pōt puniri in foro cōtentioso tamq hoicida qz ex cusatur ratione consuetudinis & ppter permissum superiori in loco ubi pugna facta est. que questio incipit duo milites gallicis ubi uide copiose

**Quando prouocatus impeditur per ipsius domi-
um ut non pugnet.**

N si prouocatus ad duellū sit subditus dño temporali
& impediatur per eius superiorē q non respōdeat puo-
canti & q non pugnet cum illo qz eius psona est stre-
nua z necessaria dño suo possit ex ista causa excusari adeo q p
cedi non ualeat q eum per puocantē ad aliqū actum infamie
note uel bānitionis. uidet q non qz prius fuit data opa bellis
& postea iuribus. l. post hūmānū. §. filius. de captiuis. & insti. in
prohemio. & pus fuit libertas q subiectio. l. ex hoc iure gentiū
de iusti. z iure. si ergo prius bella fuerint instituta q pcepta iurū
ergo non pōt impediri ne pugnet ratiōe superioritatis inducte
a iure ciuili qd fuit posterius. Item qz uasallus nō tenetur dño
nisi in calibus sex. ut nō. Spec. in ti. de feu. & constitutio regni
sicilie & qz uasallus pus obligatus est defendere famā z honorē
suum q dñm suū. ar. l. pñses. de seru. z aq. & qd late scribitur
in summa feu. in titulo quibus modis feudum amittatur vbi
uasallus non tenetur domino suo in hijs que sunt cō eū. sūdez
uasalli honorē z decus. nec tenet dñm iuuare q seipsum. In cō-
trarium fa. qz per prius qs obligatur dño suo q aduersario auc-
toritate Petri dicētis in epistola sua subditi estote pncipibus et
ducibus tāq a deo missis. & in. c. solui. de mafo. z obe. & in. c.
ois aia. de censu. z fa. qz interest dñi habere suum militē strenu-
um fm Andre. de yser. in ti. qui. mo. feu. amitta. in. p. prodi-
torie. nam ex quo est obligatus pñi dño suo tenebit potius pa-
rere mandati ipsius q diffidationi aduersarii q in eo nulluz ius
habet. ar. l. q pupillū. §. q ad maius. ff. de re iudi. nam rōe insig-
nis artificii uel strenuitatis quam qs habet pñceps indulget ali-
cui penā. per tex. singulare in. l. ad bestias. ff. d penis. & fa. ff.
de excu. tuto. l. sed reprobari. §. amplius. vbi rōe excellentis in
geniū indulget imunitas q ius. nā dñs ius habet in uasallo sicut
patronus in psonaz liberti. ut dicūt glo. usuū feu. z uasallus pu-
gnare z nō pugnare tenet cū dño placuit ut nō. Andre. d yser.
in ti. qui. mo. feu. amitt. circa pñ. z in. c. i. hic. finis lex. & sic si
persona uasalli esset necessaria dño pōt dñs eū phibere a pugna

particulari. z p nō. in. ti. que sit prima causa beneficij amicti.
& sic si dñs eius q indigeret vasallo ppter aliquā singulārē stre
nitatem eius in bello pōt prohibere euj ne pugnet z exponat
uitam suam mortis piculo sicut etiā iusiurandū remittit. ff. ad
muni. l. si. & qz dñs habet priorē obligationē. ar. l. in opis loca.
que habet locū in uasallo rōe feudi qui iurasset esse cum dño in
prelio z dño immineret necessitas. qz tenetur dño satisfacere tñ si
nita necessitate dñi tenebit satisfacere puocanti qñ impedimto
cessante. ar. l. ii. si qz cau. quod est ueruz nisi ista excusatio sit p
curata ul ficta qz eum non excusat. ar. l. oē defectū. in. §. explo
ratores. in. jo. sed caligatus. d re mili. ubi miles qui metu hosti
um languorē simulauit puniit. & per. l. i. ii. z. iiii. cum sequē. ff.
qui ex cau. malo. z bonus tex. in. l. ii. in fi. ff. si qz cau. & per ea
que habes. j. in. c. qro deictus in duello. & uide in. c. an qñ. z
in. c. an milites ul alius. & in. c. an miles uel nobilis. in li. de ca
ptis in duello z relaxatis ad fidē z iura ibi alij. ubi de hoc si ua
fallus tenet parere domino suo prius q victori

**An puocatoz possit artari p pprium iudicē ut ali
os non puocet.**

N existens ex territorij z iurisdictionē loci originis
uel ppriū domiciliū z puocans aliquē existentē in alio
loco ad duellū possit artari p iudicē loci ubi stat q nō
prouocet illū ad duellū z q nō pugnet cum illo prouocato dic
q sic qz prouocator puniit ex quo ipse puocans deliquit. xxii.
q. v. ille. z. xxv. dif. §. alias. nec habet actionē iniuriarū puocās
& est infamis vi. q. i. infamis. z prouocās debet puniri qz gra
uius puocato delinqt. lv. dif. c. fi. in fi. & fa. xxiiii. q. i. cepit. et
q. iiii. dñs. z ar. de bo. liber. l. qui cum maior. §. si libertus. z de
in. offi. tel. l. si filiā. z. l. i. in fi. de libe. exbi. z qd nō. in. l. i. §. cū
arietes si q paup. tñ grūm puto p nō. per Bar. in. l. nō solū. §. si
quis mandato. ff. mandati. z in. l. si ut pponit. ff. d fideiū. z in
l. libelloz. de accu. ubi tenet Bar. qz si qz mādauit fieri homicidiū
florentie q nō puniit in loco mādati sed in loco delicti cōmissi
rōe mandati. licet do. ant. in. c. licet de fo. cōpe. teneat grū per
nō per Cy. in. d. l. i. c. vbi de crimi. vbi de sagitantē in alieno

territorio q̄ punit in loco ubi delictum est commissum. z nō in loco ex quo sagictam emisit. de q̄ etiā Bar. in. d. l. libelloz laci-
us. vbi impugnat nō p. Cy. in. d. l. vbi de crimī. nō obstant p-
ma argumta. qz puocator punit delicto commissō nō in dicit in
dictis iuribus q̄ punit in loco a q̄ puocatiōis licētas mīctit
& ad p̄dicta fa. l. gxiisse. de acti. z ob. & q̄ p eam dicitur in. l.
heres absens de iudic.

**Si armigeri unius exercitus possint singularit̄ pug-
nar̄ cū armigeris alterius exercitus sine licētia ducis**

N armigeri uel subditi aut stipēdariū alicuius p̄ncipis
regis uel ducis belli existētis in castris possint pugnare
in duello cū aliis armigeris inimicōz sine licētia ducis
exercitus aut p̄ncipis eoz. dīc q̄ nō q̄ ipsi armigeri uel stipēda-
riū sunt obligati quousq̄ sunt ad stipēdia ad fidelitatē z obediē-
tiam sicut etiā subditi & p̄hibent mīctere nuntiū uel lras ho-
stibus sine licētia. l. i. in fi. ff. ad. l. iul. maie. qn imo. etiā crimie
maiestatis tenet q̄ exercitū deseruit uel p̄uatus ad hostes p̄su-
git. l. iiii. ad. l. iul. maie. & de re mili. l. p̄ditores. & de cap. l. p̄g
huminiū. §. trāsfage. vel q̄ sine iussu p̄ncipis bellū gesserit. d. l. iiii.
adeo q̄ miles delinq̄re dīr si ex castra fuerit euagatus. l. deserto
rem. §. emanfor. de re mili. uel q̄ agmen excessit uel fossam trā-
suerit. d. l. desertorē. §. in bello. vbi dīr q̄ milites in castris exi-
stentes debēt obediētiā duci eoz z nihil sine licētia agāt. etiā
si res p̄spere fiant qz miles rōe inobedientie punit. ea. l. deserto
rem. §. emanfor. p̄. p̄fidis. z iō nullatenus sine licētia dū is bel-
li pugnabit cū hostibus qz subditi nō possunt uti armis inscio
principe. l. i. C. ut armō. usus. & glo. in. l. ex hoc iure gentiū. de
iusti. z iure dixit q̄ dīz bellū fieri auctoritate sup̄ioris uel legis
scripte. & in. l. hostes de cap. & Inno. in. c. olim. de resti. spo. z
Luius fō bello punico describit q̄ milites in castris singulari
certamine nō depugnabāt cū inimicis p̄p̄i romani sine licētia
consulis. vt ipse scribit de asello roāno puocato a Iubelo tau-
rea cāpano. q̄ iniussu consulis noluit cū illo pugnare. & idē scri-
bit de rito quincio crispino romano eq̄te qui iniussu cōsulis ro-
mani noluit puocatus pugnare cū badio cāpano inimico p̄p̄i
romani. z idē de gallo magnitudi. in insigni puocate titū mal

hūm q in cōsulis iussitatibz uoluntatē pugnare distulit. Idez de
tito mallio a gallo fortissimo puocato q sine iussu cōsulis nolu
it depugnare. z sic exquenda est superioris licētia ut nemo mili
tum singulariter pugnet in castris.

De subdito puocante superiore qui eum offendit.

N subditus possit puocare suū superiore ad duellū si
eū offendat dic q nō. sed dz adire aliū superiore si extar
dz de eo qrelam pponere. xvi. q. vii. c. si is d iur patr.
c. nullus. uel apud ep̄m. in autē. ut disse. iudi. §. si tñ. uel dz resi
stere q sibi licita ē defensio. l. ut uim. d. iusti. z iure. z in. c. i. d.
mili. uasa. ubi dī q si dñs militi uasallo iusticiā facere noluerit
uasallus poterit dñm disrobare. & qz spoliatus a iudice restitu
itur. iiii. q. i. in sūma. & pbat vii. q. i. p̄sentū. ubi hoc nō. arch.
licet glo. ibi dicat q p̄sumit p factis a iudice qd est uerū in iu
dicio. ar. c. conq̄rentis. de resti. spo. nā etiā p̄sona puata uel dñs
non pōt bellū mouere q aliū habentē superiore nisi p̄us requisito
eius superiore ut iusticiā faciat d tali subdito q denegata pōt bel
lū mouere. fm Inno. in. c. dilecto. de appel. z si mouet p̄pria
auctoritate erit iniustū bellū etiā si eum p̄mo diffamauerit q ca
su iusta erit defensio. p. l. i. z. ii. C. ut armo. usus. & in autē. de
man p̄n. xxiii. q. ii. c. ii. z tales incidunt in crimē lese maie. ius
ius sibi dicendo. l. iiii. ad. l. iul. maie. z cano. in. c. olim. de resti.
spo. etiā si mouens bellū foueret iusticiā. & idē si is q quē bellū
mouet nō hz superiore z sit patus iuri stare coraz arbitris qz nō
dz sibi moueri bellū qz belli mocio est necessitat. xxiii. q. i. mi
litare qz iō bellamus ut in pace uiuamus. & ubi non h̄ret supio
rē z nollit iuri stare dz d honestate an bellū regri nō de sumo.
in. c. l3. elī z poterit tunc res eius cape. l. i. C. qñ l3. sine iudice. z
cano. in. d. c. oliz. & Inno in. c. i. d. pace z treu. ubi dicit q isto
casu licet aduersarium depdari & filr qñ supior denegat iusti
ciam ut in ti. de inuestitu. quam ticius accepit. §. si. & ideo pu
to q hoc casu quando superior offendens subditum non habe
ret alium superiore & nollit iuri stare q si iste subditus esset
nobilis uel miles q poterit dominū ad duellū puocare
ne iniuste opprimatur subditus. ar. iurium predictorum. tamē
hoc casu an teneat dñs pugnare cum subdito uel audiat dando

campionem ydoneū & parē subdito uide. s. ubi de cāpionibus
tractauimꝯ z uide in. c. an si dñs inptngit uasallo. z. j. p. xio. c.

**An subditus ratione adulterii prouocet dominum
suum ad duellum.**

N̄ uasallus possit prouocare dominū suū ad duellū p
pter adulteriū uxoris diffidādo eum q̄ intēdit ipsū
dominū in singulari certamine expugnare p cā predi
cta. uide q̄ nō. ar. l. i. c. de collo. illi. h. xi. . z q̄ debet uasallus
domino in cōcussam z liberā uenerationē reuerentiā z deuoti
onem seruare. ar. in aut. ut liber. decetero. l. noim. col. l. vi. z q̄
uasallus tenet dñō exhibere nūmiā reuerentiā. ppter qd̄ quodā
modo seruus est. d. l. i. nisi ubi suā p̄legitur iniuriā ut ibi. & fa.
ff. de adul. l. nec in ea. §. fiet. l. marito in fi. ubi nō licet occide
re m̄gratū in adulterio inuentū sed uile adulterū tm̄. licet lex
gracius de adul. simplicit̄ loq̄t̄. & q̄ p̄sona dñi semp uasallo
debet tantā uideri z uasallus tenet p̄cere fame domini. ff. e. ti.
l. si adulteriū. §. pe. z fortius debet p̄cere uite eiūs. ff. de obse. li.
ber. l. hberto. & q̄ non pōt dominū sine uenia accusare de mi.
uasallo q̄ cōtumax est. §. nōndum. In q̄riū fa. q̄ ex illis culpīs
ex qbus uasallus pdidit feudū ex illis dominus pdidit iūs uasal
lagiū. c. ex facto q̄liter uasallus prop. p̄ue. z. c. domino si de feu
do fuerit q̄uerlia. & tenet Spe. in ti. de accu. p. itē q̄ est ass̄p
ticius. tenet. n. dominus uicē reddere uasallo qd̄ si nō facit est
malefidus. xxii. q. v. c. de forma ybi dicit Arch. q̄ uasallus pōt
denunciare dominū occulte peccantē z uasallus feudo p̄uat p̄
ter adulteriū uxoris dñi. g. dominus priuabit p̄prietate. z istud
uidetur mihi uerius. q̄ nō debet licere dñō uxore uasalli adul
terare impune. nam ex ista cā etiā aīalia instintu naturali mo
uent ad offensam. non obstat p̄ma iura q̄ locūt̄ in suis z li
bertis qbus nō sunt uasalli oīo siles. non ob. d. l. nec in ca. z. l.
marito q̄ locūt̄ in m̄gratu p̄p̄i romani habēre imp̄ium qui
non p̄nt occidi. non aut̄ dicunt dicta iura q̄ ad duellū prouocari
nō possit qd̄ fit ad inuestigationē ueritatis. ut. s. in p̄. est tactū
& nō ob. alia iura q̄ dicūt q̄ subditus debet p̄cere fame z uite
dñi z alia sup̄dicta q̄ priuilegiū p̄ditur p̄pter delictū gmissum.

per priuilegiatum in illum ex cuius persona uel in cuius psona
habet priuilegiu qz qui delinqt qd aliqne non est dignus priuilegio
quod ppter illu qlequit. ff. de mino. l. auxiliu. cum ibi ino. naz
indecens est dicere qz dñs qui nō seruauit uasallo honorē qz ua
sallus sibi honorē debeat. qz eq̄litas est obseruanda inter eos. c.
i. qliter dñs pprie. priue. & qz ex psona uasalli conseq̄tur priuile
gium ut p̄ offensa in uasallu cō nissa non possit ab eodē ad pu
gnam prouocari q̄. d. l. auxiliu qz ppter delictu perdit priuilegiu
autē. q̄ in prouintia ubi de crimi. agi opor. & l. ii. c. d. digni.
h. xii. & reatus oēm honorē excludit. l. i. vbi sena. uel clari. de
decur. l. infamia. de offi. p̄s. l. iiii. z ex suo dilecto nemo debet
suam cōditionē facere meliorē. ff. qui. ex cau. maio. l. sed si per
pretorē. §. exempta. & d. dolo. l. i. in p̄n. & in regula iuris non
fraudatur. §. nemo. & qz duellu est pmissum p adulterio ut. s.
est pbatum in p̄n. operis. & ideo cum iste dñs ppter adulteriu
tale puatus sit p̄prietate. ar. d. §. ex facto. ergo aplius non debet
censeri dñs & uide d. h. de late. s. in. ce. an si dñs inpingit uasallo

**An si inter duos pacatos ouiat̄ noua lex sit licitū
duellum ita qz pax non rumpatur.**

N si est pax inter duos z p̄miserunt se nō offendere p
publicū instrum̄tum iuram̄to uallatur z deinde inter
eos orit̄ noua discordia ppter quā uenerūt ad uerba et
uerbera z vno eorū ad duellū alterū p̄uocat z ad pugnā uenit
z se mutuo offenderit. an pena p̄iuri sit cōmissa q̄ prouocatorē
vt perinde in posterū repelli possit a pugna. & Bar. in. l. aut fa
cta. §. causa. tenet qz nō sit rupta pax ex noua offensionis cā sup
ueniente. & fa. qd nō. in. l. cum querit. d. excep. rei iudi. vbi ue
niens q̄ transacti ex noua cā non dicit̄ q̄uenire. l. si ita. §. seya. d.
jo. ob. & Bal. in. c. i. in p̄n. de pace tene. & idē tenet Bar. in. l. li
citatio. §. q̄ illi. de publica. z in. l. uep. de furtis tenet q̄rium
& p̄ prima opy. fa. qz promissio de nō offendēdo habet tacitā
conditionem nisi causa superuenerit ob quam quis fuerit im
pulsus. & idē Io. andree in addit. in titulo de treuga et pace
& Bal. in. l. cum pponas. c. de pacti. & idē in. l. semel mora

so. ma. & fa. l. cum par. §. illi. de re. iur. & c. constitutus. de pe
nis qz promissio intelligit rebus sic stantibus z noua causa non
superueniente. ff. locati. l. qro. §. inter locatores z de renunq. c.
cum pridem glo. de. p. ob. l. qdam cum filiū. z d. condi. ob cau
sam. l. qz seyus. & l. si exneus. & qd Bar. nō. in. l. quociens. §. si
duo. de heredi. insti. z in. l. qui seruū. de. p. ob. & fa. de open
liberto. l. si seruus non aluerit. & dixit Bal. in. l. cum pponas d
nautico feno. qz talis pmissio intelligit nisi sua culpa in hoc in
ciderit. & fa. qd nō. hosti. in. c. fi. de immu. ecclē. & tenet ludo
in. d. §. qz in licitj. vbi Bar. dixit de illicita offēsiōe & ideo te
nendum est qz si dicta noua causa nō sit ficta sed sit uera z iu
sta z non pcurata qz in penā non inciderit. ar. d. l. qro. & qz ta
lis pax facta nō cōtinet casum nonū z improuifum. ar. d. reuo.
dona. l. si umq. z. l. tres fratres. ff. de pactis cum similibus.

An si qd pmittat sub pena si nō def sit locus pugne

Ille quidā pollicitus est alteri cōmilitonī qd daturū ē
facturū & ubi hoc nō faceret sponsionez fecit ut is cui
promiserat posset eum depingere. put assolent armige
ri modo iste non impleuit ppter qd uocatur ad duellū super fide
non obseruata. ille puocatus dicit nō esse locū duello qz partes
conueniunt qd esse agendū pmissione nō impleta. ergo nō po
test puocari ad pugnā. querit quid iuris. & dico non esse locū
duello qz ad duellum peruenit in defectuz pbatōnū z ubi in
nocentia expurgat ut pluries est dictū & hic nō est pbatōnū
defectus qz cōstat de pmissione sub pena depinctiōis facta. er
go illa est sequēda qz duella sunt oī iure phibita z rescanda. ut
dicit Bal. in ti. de pace tene. §. si qs hoīez. & s. est uisum. tercio
qz partes prouiderūt in casu q nō obseruarent pmissa q posset
illū depingere et qntēti esse debemus pēis lege uel pacto partiū
conuētis. l. ticia. ff. d. p. ob. & fa. qz puisio hoīs tollit puisionē
legis uel gsuetudis. ff. de li. z post. l. comodissime. z in. l. gallg.
§. et qd si tū e. ti. z l. si exneus. de gdi. ob causaz. z sic nō esset
locū duello qd est spēs torture z fit ad inuestigationē ueritatis
occulte ut s. pluries est dictū & hic sumus in casu certo q non

est ad coniecturas recurrendū. l. cōtinuus. ff. de. p. ob. cum sy

An mulier offerens pugnam possit repulsi.

N mulier nobilis offensa possit si pugna offerat cora
offensore ab eo rebrozari vel repulsi. videt q sic
quia pugna est uirile officiū & femina est persona im
becillis. ar. c. de feudo fele. & in. c. i. an mutus uel alter imper
fectus ubi feudum qd requirit seruiciū militare nō debet cō
cedi femine que nō pōt pugnare nec esse in bello cum armis.
& qz nō est honor militi prouocare psonas imbecilles ad bel
lum ut diximus. s. in. c. qd incipit armipotens miles nam po
terit mulier iuste refutari qz eam uincere nō accederet ad lau
dem uictori z ab ea deuinci esset uituperiū ut habet regum. i.
vbi Saul a muliere percussus iussit seruo suo ut eum occideret
ne diceretur a muliere se esse occisum. & mulier est incapax pu
gne qz cessante materia cessat materiātū. ar. dele. iiii. l. questiū. §.
illud. & qz cessante operāte cessat operatio eius. ar. dele. i. l. sed
si res. nam femina ppter sexum est inabilis ad bellum qz nō
est armorū usu decorata. ar. C. de re mili. l. cum supra. & qz im
possibile est qz feia sit masculus. ut nō. de excu. tuto. l. non solū.
§. libertus. per glo. & natura nō psumitur esse supata a suo na
turato. c. i. an mutus uel afr imperfe. vbi Bal. nō. & videt glo.
in ti. qui fev. dare possunt. in. §. hoc aut que dicit qz iure longo
bardo feia nō pōt leuare faydam. i. vindictā facere qz glo. loq
tur iur longo. & est lex localis z nō extendēda fm Bal. z doc
in. l. iiii. §. catho. de. p. ob. & in. l. pro herede. §. sepulc. d. sepul
cia. & in. l. ticia. §. lucius de le. iū. & idem Bal. in. d. §. hoc aut.
& in. §. decedente. & p hac parte fa. qz femina repellit a bello
iudiciali. l. i. §. sexum. ff. de postu. z qz in feudo nō succedit ex
quo nō pōt pugnare. d. §. nō. & qz nō audent id qd mascul
p sexus fragilitate. C. ad. l. inf. maie. l. si qs. §. ad filias. & dicit
tex. in. l. i. ff. d. iniur. qz feie nō habent uiriliter defendēdi ui
ros. tamen in gñiū facit qz nō reperit prohibita feie vindictā
manualis sicut etia est ei gmissa vindicta iudicialis. l. sororem.
de hīs qui ut indignis. z facit quia femina suo corpore potest

defendere. l. i. §. potuisset. ad fil. vbi ancilla tenet iuuare dñm.
& fa. pro hoc. l. i. de hñs qui se deferunt li. x. & fa. qz interdus
femina pugnat sicut regina amazoni cū pitro ut poete dicūt
& regina best que uenit uidere sapientiam Salomonis vt in li
bris regum z iudic. & ypositrina z regina vxor metridati q
equo z armis se assuefecit amore mariti sequēs eum in plūs ut
narrat Valerius maximus z sic si femina aliq esset que se arma
ret deberet admitti ad pugna qz etiā feudū habere posset fm
Andre. de yser. in. d. §. nōdum. nā z pantafilena multa bella
comisit. In q dico q feia hoc casu poterit p cāpionez consimile
puocato pugnare uel p eius uirū filiū aut generū. ar. de natra.
libe. l. ii. in fi. & in auten. qui. mo. na. effi. legi. §. si uero ab ini
tio. & in aut. de donat. §. q si plures z. §. fi. & .C. qñ z quibus
quarta pars. l. ii. §. ad filioz. & .l. fi. §. adhuc in fi. per q iura di
xit Iac. de ardiōn in summa feudo. in ti q filie debent succe
re in feudo q feia pōt deferuīre dño ratione feudi p maritū et
per filiū aut alios. & fa. in ar. l. ii. C. de hñs qui ue. etati. fm
Iaco. de ardiōn. in ti. qbus modis feudū amittat. §. item ex
cusat. & sic non poterit refutari ut per alium nobile cāpionem
non pugnet. ar. C. d. agentibus in rebus. l. agētes. §. q si. nam ex
causa pugna fit per aliū. s. p cāpionem uel pugilez. c. ii. de de.
pug. in duello. & de alie. feu. pñi. c. non est gñetudo. ubi glo.
Andre. z Bal. & de iure longobardo. vbi si mulier accusat de
adulterio pugnabit p ea mūdualdus. in ti. qñter qs se defen. de
bet. c. si qs uxorem. & uide. §. in. c. pugna uel duellū. & uide in
lombarda in ti. qualiter mulier se defen. debet. ubi dicūt q pu
gnat mulier per cāpionem prouocando uel prouocato.

An p̄r possit licite inibere qz filius nō intret i duello

N pater possit filio iure phibere ne pugnet cuz altero
in duello rōe patrie ptātis quā habet in eo z filio tene
at parere. uidet q sic qz licet filius sit assūptus ad mili
ciā uel militet nō liberat a ptā ptāre. l. errat. de re mili. l. xii.
in grū fa. qz disciplina castroz antiqor fuit cñibus romanis q
caritas liberor. ff. d. capti. l. post luminiū. §. filioz ubi dicūt glo. q

prius fuerunt bella q̄ iura ciuilia inuenientia priam potestates.
& fa. bene tex. l. qui cum uno. §. qui filium. ff. de re mili. vbi
qui filiu subtrahit milicie belli tempore exilio mulctandus est
& si in pace fustibus cedi iubetur. & requisitus iuuenis a patre
postea exhibitus in deteriorem miliciam dandus est. & idem si
se a patre subtrahi passus est ut ibi in glo. z fa. tex. eo. ti. l. eum
qui filium. vbi qui filium electum ad miliciam belli debilita
uit ppter timore belli indicti ab hostibus ut in habitaculis mi
licie sit in die belli punitur. z fa. pro hac parte qz filiusfamilias
in castrensisibus habet p patre familias & potest esse in bello iu
diciali sine patris consensu & testari per iura uulgaria. ergo in
bellis patria potestas erga filium non curatur nec pater potest fi
lium a pugna diuertere que est iudicium belli ut. s. uisum est z
ar. iurium predictoz & hac parte utantur marcia'es. qz ensis no
cognoscit patriam potestates & in tali iudicio belli non requi
ritur patris auctoritas uel consensus. ar. iurium predictoz.

**An facta hinc inde propulsatione iniuriarū sit locus
pugne.**

N si unus militum con alium proruperet ad cotume
liam tu es proditor z iniuriatus dicat tu es pditor &
non ego. vel dicat tu mentiris & tu es leno vxor tue
sit locus pugne. dic q non qz per equipolentia uerba cotume
liosa uidetur ppulsata iniuria prouocari. ar. l. si ex plagis. §. ta
bernarius. ad l. aquil. in de. i. de homici. & in l. si duo. ff. de do
lo vbi inter partes dolo hinc inde commisso inuicem non agent
quia fiet copensatio. & fa. ff. so. ma. l. uiro atq uxore & qd ibi
plene no. z in l. si ambo de copensa. nam ubi prouocatio uerba
lisqz iniuria est causata a precedenti iniuria licitum est in conti
nenti repellere iniuriam simili cotumelia ppter calorem iracun
die. ad turpil. l. i. §. queri pot. z l. qui cu maior. §. si libertus. de
bo. liber. & qz licet in continenti iniuria ulcisci. l. i. C. unde ui.
& l. scientia. §. stramta. ad l. aquil. z in l. i. §. cu arietes si q pau
rtiam per mediu amicor. l. deuotū de meta. & in c. dilecto. de
sen. exco. in vi. z i. c. qnto e. ti. z in c. no ē ferēda. xxiii. q. iiii.

& l. si quis in seruitute. ff. de furti & q me. causa. l. metum. §. et licet. & pari ratione licitum est uerbalem iniuriā ad defensam in continenti uindicare simili uerbali iniuria. ar. d. §. tabernarius. & d. cle. i. & sic uidetur q in hoc casu nō sit locus pugne q propulsauit iniuriā meā cum simili iniuria si tamē excederet in iniuria ut q ego te uocaui proditorem & tu reflexa iniuria uocaſti me proditorem falsariū hereticū & infamem an sit locus pugne putarem q sic q ratione excessus. per nō. in l. ut nīm. de iusti. & iure. & per Bal. in. c. de pace tenen. nam si quis excedit modum in defendendo se tenet de excessu p nō. in. l. i. C. unde ui. licet iste excessus ratione prouocationis mitti puniat. tex. ē singulari in. l. lege iulia. §. si. ff. ad. l. inf. repetu. & quod nō. in. c. significasti. d. homici. & l. si adulterium. §. im peratores. d. adulti. & in. l. graccus. & ideo in pcessu uerborum esset locus pugne. licet Spec. dixerit in ti. de accusatore. §. i. p. quid si te uocaui q prouocatus dicto uel facto non tenet in iniuriā. & uide in tabula in lingua materna ubi melius hoc examinatur iure militum.

An ratione insignioꝝ uel armoꝝ possit procedi ad pugnam.

An aliquis si portat uel utatur insigniis impressis diuſis uel armis aut banderis que dicant esse alterius et contra eius uoluntatē sit locus pugne. nobiles & armigeri consueuerunt pro hoc pugnare. p quo facit q arma seu insignia alicuius d uoluntate dñi sunt portanda & non alias. l. i. C. de nume. non continu. et possunt alteri comunicari. l. hoc iure. §. si. de donat. sicut etiā nomen dignitatis sue pōt alteri cōcedi. nō. in. l. facta. §. sub conditione. ad trebe. z Bal. in. c. ii. ex de fide instru. z sic requiritur cōcessio illius cuius sunt arma uel insignia ip̄a ut per alium portari possint. ar. in. l. i. C. de hiis q pote. titu. z in auten. de man. pñ. §. pe. fm Bar. in tractatu de insignis z armis. et Bal. in. c. quanto. de iureiura. ubi late. nam si quis gestat insignia sibi prohibita uidet cōmittere falsum. l. eos in fi. ff. de fals. insignia enim dignitatis faciūt aliqū haberi.

pro tali de manu uindicta. l. ego. de iniur. l. item apud. §. si qs
uirgines. & ibi dy. de sen. exco. c. si uero. z. c. audientia. z. c. si
iudex laicus eo. ti. ideo interest nra q nemo deferat nra insig
nia uel arma ppter multa scādala q possent occurrere nobis no
bis ut dicit Bar. in dicto tractatu. q si aliquis portaret nra in
signia z haberet inimicos capitales illi possent nos offendere pu
tantes illum esse. nā nra insignia nos z nros faciunt reuereri. l.
i. §. cassum. de postulan. & dicit Bal. in. l. i. c. que res uendi nō
possunt. q insignia deputata a publico ut sunt signia pconsula
ria. l. i. de offi. proconsu. z. l. milites. c. locati. non licet ppria au
ctoritate sumere. & idem in signis prescriptis longo usu qz
est qntū primo. z ille cuius non est tale signū nō habet ius utē
di ad emulat. ar. de iniur. l. in minori in fi. cum seqn. que sunt
uera nisi aliqs comiserit crimen lese maiestati. q ppter hoc cri
men pnt eius arma z insignia abradi. ff. de penis. l. eoz. quo ca
su si qs deferret illius insignia non posset dñs eoz prouocare ad
duellum qz iam illa pdidit. Idem si aliqs capitaneus armoz fu
isset in bello deuictus z perdidisset standardū qz occupator ul
dux exercitus posset illum deferre nec pdens posset ppterea p
uocare capientē ad duellum qz ista efficiunt occupantiū de iur
l. hostes. ff. de capti. de acq. pos. l. i. §. item in bello. de acq. rerū
domi. l. naturalem. §. fi. & qñ duo portarent eadē insignia z ar
ma consilia nec de prioritate uel posterioritate appareret tunc il
le preferit qui a pncipe prius habuit. ar. de excu. tuto. l. si duas q
casu qñ essent in exercitu z dubitaret quis eoz deberet precede
re tunc is qui habuit a pncipe precedet. l. fi. ff. d. albo scriben. z
ar. de maio. z obe. c. per tuas. fm Bar in. d. tractatu q dicit esse
uera ceteris paribus. i. q illi q haberent arma sunt eqlis digni
tatis alias preferunt arma illius q esset in maiori dignitate. ar.
d. l. i. de hīs q pote. titu. z de consul. l. i. li. xii. z ubi essent eq
lis dignitatis z ambo habuissent ab antiq et a suis antecessori
bus similia arma z non appareret de pōrtate tunc putarē q nō
sit locus pugne inter ipsos. qz signū quod portat unus & qd pō
tat alius licet sint diuersa habentia oimodam similitudinē tñ nul
lum simile est idē. de epi. z cle. l. ad similitudinem. ff. de posi. l. q
nerua. & alias uidet q inter filia non pōt dari rō consequentie

similitudinaria. l. si. de calūpniato. de acq. pos. l. iii. §. nihil cōe.
& dixit Bal. in l. gallus. §. nunc. q̄ non oē quod est simile est
idem. q̄ similitudo est inter diuersa habentia inter se cōuenien-
tiam aliquā. & fa. de vul. z. pupi. l. qui libet. §. i. & poterit tūc
dicere iudex qui super pugna adiret uti possideret ita possideat
l. i. §. i. z. l. si. et. l. si. duo uti pos. nam nō apparēte pōritatē z po-
sterioritate usus uel cōcessionis huiusmodi insignioꝝ uel armo-
rum nemo eoꝝ dicere poterit ab alio iniuriā uel uim sibi fieri.
q̄ quilibet eoꝝ habet antiquitatem z titulū. ar. ff. de pete. here.
l. etiam. §. si qs. naz ambo pnt assignare causam sue possessionis
scilicet antiquitatem antecessoꝝ ppter qd nemo dicit predo. per
nō. Inno. in c. cum uenissent. de resti. in integrū. & antiquitas
multa operat. ff. de aqua plu. l. i. §. pe. & per nō. in autem. quas
actiones. per Bal. d. sacro san. & cum sint pares in hoc unus nō
impediet alterū. ar. de acqui. here. l. cum quidā. §. i. & fa. de ac-
quiren. pos. l. i. §. ueteres. vbi dicit glo. q̄ asellus intumescit cuz
alius sellam portat. & fa. de re. iur. l. impari. z. xv. q. iii. c. sane
& c. de heret. l. qm̄. vbi paritas actenditur. & fa. de condi. ob-
tur. causam. l. vbi. de. jo. ob. l. si seruus. §. sequit. & fa. quod di-
citur q̄ obligationes potentie paris non se tollūt. ff. de duobus
reis. l. si reus. & qd nō. in. l. q̄ pariter de rebus dub. z qd nō. ad
ad trebe. l. cum qui. Si tñ inter eos appareret pōritas. tunc ille q̄
esset posterior in delatione istoꝝ insignioꝝ deberet cedere pōri
qui rōe prioritatis temporis esset potior. ar. l. ii. & l. potior. l. si
fundum. C. qui potio. & de iudi. l. qui prior. & in. l. optis. ff. lo-
ca. & de ususuc. l. quociens. z de albo scriben. l. ii. z de consul.
l. i. h. xii. melior est. n. condicio occupātis. l. i. d. offi. cōsul. z de
procur. l. pluribus. d. noxa. l. si a multis. & in l. q̄ minus de flu.
Bal. z Bar. in. Ryica de reruz diui. si tñ unus dñs daret pluribus
seruitoribus suis ista insignia unus nō posset alterū p̄hibere ne
deferret. q̄ habent auctoritatē dñi sui per p̄dicta. §. in prin. &
ubi essent ista insignia sīp̄ia in p̄ctura uel signo & in noie dif-
ferrent tunc data nois dissimilitudine uiderent diuersa q̄ no-
minis diuersitas inducit diuersitatē rei. l. si idez. C. de codicill.
vbi Cy. & l. duo sunt tici. de testa. tute. cum sy. xxi. dist. de
ros & 99. dist. c. i. q̄ noia sunt rerum significantia. in autem. de

defen. ciui. in prin. & de offi. prefec. urbis. l. i. d. ori. iur. l. ii. §. ex actis. & l. facta. §. in danda. ad treb. vnde si vnus deferret pro suis insignis caput bouis et alius deferret caput vacce data tñ dissimilitudine nois non esset tunc locus pugne. vel si deferret caput porci & alius sūmile caput & illud appellaret caput su is nam in istis non est una q̄litas nec una substantia que requiritur ut quid sit fīse. Bal. in. l. i. C. que sit lon. consue. auctoritate Aristo. licet alias dicat q̄ illud dicitur idē in quo nō mutatur res persona uel causa licet aliq̄ qualitas uel accidentia alterent. l. cum querit. z. l. cum de hoc. & l. an eandē. §. idem corpus. d. excep. rei iudi. & Lopus plene alf. lxxviii. & q̄ nois expressio operat multa. ff. de usufruc. l. sed z si quis. §. questionis. de stipu. seruoz. l. si cois. & qui. mo. usufru. amicta. l. si cui balnea. z fa. xxix. q. i. §. i. vbi diuersificatio nois dirimit matrimonium & idem data alia dissimilitudine q̄cumq̄. s. coloz uel alia utq̄ unus faceret leonē aureum in cāpo ajuro & alter faceret leonē aureum in cāpo turchino. vel q̄ unus faceret leonez totum aureum z alter leonē aureum cū ungulis pedum rubeis. vel si alf faceret leonē in banderia q̄ respiceret uersus astam z alter faceret leonem in banderia q̄ terga uerteret ad astam. nam sunt dissimiles q̄ leo qui respicit astam uenit & ille qui terga uertit ad astam uadit. & idē si qs faceret leonē rāpantē & alter faceret leonem sedentē uel deambulantē. vel si qs faceret leonez claudam gestantē per terrā & alter faceret leonē claudam leuātem & erectam habentē uel si leo unius aspiceret in celū & leo alterius caput in terram inclinaret vel si quis faceret stellā cum octo radiis alter cum septem. uel stella unius esset cum radiis p uis alterius cum radiis longissimis uel cum radiis p parte longis & in partem paruīs. vel si qs faceret lunaz crescentem alter decrecentē uel si quis faceret arma uel insignia in colore uiridi claro alter uero in obscuro uiridi. vel si qs faceret aqlam ap̄tis alis uolantem alter aquilā strictis alis sedentem. vel si aquila unius haberet campanas paruas in pedibus alia nullam. vel si quis faceret rosam rubeā alter rosam rubeā cum frondibus. uel si quis faceret arborez cum frondibus alter cum floribus. vel si quis faceret arma uel insignia consilia tñ aliq̄ lista esset in scu,

to uel per transcursum que non esset in alio et sic de similibus.
quia data una dissimilitudine etiam parua iudicabuntur diuer-
sa quia sufficit qd arma uel insignia mea differant a tuis tali sig-
no uel demonstratione qd detur diuersitas. nam si unus faceret
equum album qui aliquid se moueret in altum cum pede de-
stro & equus alterius albus se moueret in altum cum pede fini-
stro uel si equus unus esset cum freno alter sine freno uel alter
equus haberet balzanam alter non. nam non erunt equalia arma
uel insignia. uel si arma aut insignia confisterent ex listis albis
et rubeis & in uno prederet lista alba que esset de campo z
in alia prederet lista alba que esset similiter de campo. essent et
eo casu quo ambo haberent uetustatem temporis z non appare-
ret quis primo habuerit. tunc si unus diceret pugnemus quis p-
mo debeat deferre z uti talibus insigniis. no debet audiri quia
nemo tenet se subicere uiribus fortune in rebus certis. l. ii.
de condi. z demon. l. cogi. ad treb. de condi. insti. l. quia ratio
& de re iudi. l. aduio. pto. §. sed illud ubi tex. simpliciter. z Bal-
in prin. ff. & quod dixit Bar. in. l. si duo. §. al. ubi dicit qd que-
ratio facti non est sorte dirimenda. licet fors sit in humana du-
biate diuinam iudicans uoluntatem. xxvi. q. ii. c. fors. licet ti-
berius cum capite infirmaretur z orasset que ex nepotibus con-
stitueret imperatorem post mortem suam. statuit ut qui pmo
ueniret ad eum haberet imperium & primo uenit gayus nepos
& habuit imperium per sortem. fm magistrum in actibus apo-
stolorum. etiam uictoria belli fors est. regu. i. c. i. ubi Iudas di-
xit fratri ascende in sortem meam z pugna & ego pergam tecum
in sorte tua. fa. l. i. c. quando set qbus quarta pas debet. in ver-
bo sortis felicitatis contingat. nec tenet quis inuitus de iure suo
experiri. l. i. ut nemo inuitus. & c. de pigno. l. creditor. quia di-
citur qd dubius est belli euentus z nunc istum nuncillum cosu-
mit gladius. ut diximus in alio. c. de casibus duelli. c. fi. nec de-
bemus duella faciendo deum temptare. ii. q. v. monachiam. &
in. c. i. z ii. de ele. pugna. in duello. & in. l. qua actione. §. si qs
in colluctatione. ad. l. aquis. ubi glo. dixit multos uidimus sub
dispeo iusto perisse. & quia nemo tenetur se ponere i discrimi-
ne ac periculo perdendi personarum & bona. ff. ad. l. aquis. l. item

mela. & l. si putator. & l. si ut certos. §. sed. ff. como. z. l. si. ad
l. rodiam. de facto. z. l. i. c. de naufragio. ubi qui se ponit in peri-
culo est in culpa. cum ergo iste habeat pacifice insignia ab antiq̃
et alter de prioritate non doceat. nõ coget pugnare de iure suo
licito z se ponere in discrimine z anceps subire iudiciũ. l. vide
amus. §. i. ff. de in lit̃ iuran. sicut non cogit quis se ponere in pe-
riculo z discrimine uitę. l. si. §. penf. si quis cautj. plerumq̃ enĩ
mortes proueniũt ex duellis. l. i. de gladiis. l. xii. z perditio aĩe
et corporis. c. i. de torneis. z. c. i. z. ii. de de. pugna. z dicit pro-
uocanti sicut dixit quidam cõsul romanus alteri prouocanti ad
duellum si mori desideras varia sunt genera tormentorum ex q̃/
bus poteris facilius peruenire ad mortem.

¶ An contra diffamatorem sit locus pugne.

N contra diffamatorez alicuius indicatur duellum
vt quia dicat quis esse quẽpiam eius subditum vel
esse ignobilez aut alia notabili infamia vel q̃ in ta-
h bello aufugiat a signis militaribus uel per terram
fuit. aut q̃ est secors in bellis vř q̃ ad hostes trãsfugit. dic q̃ sic
ar. c. de inge. manu. l. diffamari. ubi dicitur q̃ diffamari statũ
ingenuorum errore uel malignitate quorũdam periniquum est
vnde contra talem iniquitatem in causa dubij & ubi alia nõ po-
test haberi. pbatio pugne locus erit. & fa. quod uoluit Bar. in. l.
i. §. huius autẽ. uti possi. & per cano. in. c. cum sup. de concessi-
preberi. & per ea que diximus. s. ubi tetigimus de iniuriis uer-
balibus. & per illã legem possent multi euadere pugnam cuius
dubius est euentus & dicere tu me diffamas q̃ ego dedi tibi fi-
dem z nõ obseruauĩ. peto q̃ tu pponas q̃ me iudicialiter q̃ uo-
lo probare q̃ obseruauĩ tibi fidem. vel si tu me prouocas super
aba iniuria ad duellum potero dicere q̃ uolo tibi p̃bare per te-
stes in iudicio q̃ nõ habes iusticiam q̃ me q̃ iuste dixi uel feci
ad mei defensionem & a te prouocatus z sic cessabit duellum.
quia potest uia iuris cognosci. & uide in tabula vulgarĩ melius
in. c. incipiente demandati se contra uno.

De uerbis 7 causis per que uerificatur iusticia pugnare.

Via ut plurimum ad uerba marciales attendunt super quibus iusticiam fundat in bellis. in quibus qui cadit a sillaba iusticie & ueritatis cadit a toto. ut quis non sit prouocator sed defensor. dico quod si tu comisisti crimen proditoris contra dominum tuum & es restitutus. in integrum ad honores famam & dignitates. & ego appello & dico tibi quod es proditor & uolo pugnare quod sis proditor tunc iniuste prouoco quod non es amplius proditor facta restitutione. sed debeo dicere. tu fuisti proditor domino tuo. & hoc casu iusticiam foueam. uel si ego percussisti eum ense. te in continentem filius tuus uel tu me repercutis baculis & uindictam facis. & uolo te cum pugnare & dico quod me percussisti tu uel filius tuus cum baculis captiua mente & tradita mente & iniusta mente non bene dico quod licet percusserint non est uerum quod captiua mente tradita mente quod uim vi repeliere licet. uel si tu dicis mihi. quod ego sum leno uxoris mee que si prostitui permittit & ego eam retineo & dico. quod non sum leno quia nescio prostitutam. tu dicis ymo leno es. non bene dicis & iniuste puguares quia ignorans leno esse non potest. uel si tu dicis mihi che io ho facta la moneta falsacala spendo. io dico non essere uero. ca non lagio facta. non dici bene ca diui dire tu spendi la moneta falsa sciente mente. uel si dico tu si falsario ca spendi la moneta falsa. Io dico ca non so falsario ca non la cognosco si tu uoy pugnare ca so falsario non ai iusticia. uel si dico tu receptasti lo traditor del re. Io dico non sapia essere quello traditore. tu dici lodiui sapere. ca era publico. Io dico non lo sapie mai. si tu uorrai cobactere me essere traditore per questo cobacterai iniusta mente & quello con iusticia se defendera. uel si tu dirai. ca io ho commissio falsita hauen do pducti testimonii li quali anno dicto el falso. tu dicis. io le ho pducti per boni & si hano dicto lo falso non estata mia intentione che dicano se non el uero si uoy pugnare che io sia falsario non ai iusticia excepto se dice ca sciente mente ho persuaso alio ro dicano lo falso & sia cussi. uel si tu dirai che io ho furato.

vn cauallo de pietto Io dico questo cauallo me lo ha impresta
to martino como aluo cauallo & nõ sapia essere d petro. tu uor
rai contendere che sia furto nõ bauerai iusticia. vel si tu dirrai
tu se macatore de fede ca medesti la fede uenire ad me in cam
po lo tale iorno Io dico lo mio signore nõ volze che io uenissi
ala pena dela uita. tu dici diuisti fugire z uenire. Io dico nõ di
uia passare li comandamenti penali & lo iuramento de lo mio
signore. si tu uorrai pugnare che io sia fallitore de fede nõ baue
rai iusta querela. vel si tu me prouocarai ad iniuria dicendo me
che so vno gran bastardo Io dico che so legitimo ca lo princi
pe me ha legitimato. si tu uorrai substenire che io sia bastardo
non bauerai iusta querela. excepto si dicissi ch io so nato bastar
do vel che foi nato de concubina senza matrimonio. vel si io
dirro tu me hai desuiato lo mio ragazzo tu dici lui e uenuto in
casa mia io replico po lai desuiato cha non lo diuisti receptare
non ho iusta querela. vel si io dirro tu andasti ad correre in ro
ma & pmictisti mi la pte z non bai acteso Io dico tu non se
quisti. tu replici non pocte sequire ca trouai li inimici. Io dico
pero non diui hauire la parte nõ ho iusta querela & impofo de
panderare le parole de lo prouocatore che siano fondate sopra
la uerita & la iusticia taliter che sia uero quello che uo substeni
re o prouare senza exceptione uel excusatione delaotra parte ut
si io dirro tu rendisti tristamente lo castello tu dici io non pos
sea piu substenire ca non auia acqua. io replico pero facisti tri
stamente non e iusta la querela del prouocatore. & che da no
tare che in alcuno casu po succedere ch tuete dui le parte per le
parole habianno iusta querela. pone che io dico al mio opagno
questa nocte ho scalato lo castello de lo signore & intrato din
tro & questo non e el uero ne ia mai fo. tu senti quisti parole
& questa mia confessione ueni da me z dici tu ai comissa pro
ditione cha de nocte hai intrato lo castello de lo signore. io di
co non e el uero che sia intrato lo castello de nocte como tu di
ci. si tu vorrai substinire questa querela be casu ch tueti dui ha
biamo iusta querela tu ch dici ca so intrato lo castello per mia
confessione pare dici el uero ca lo ho confessato & deuesi stare
ala propria confessione. io che nego essere intrato similiter ho

iusta querela ca dico lo uero cha non nce intrai mai. excepto si
diceffe tu lo cōfessasti o se diceffe se tu si intrato de nocte al ca
stello si traditore se de questo se narra baçtaglia non se porria
discernere la iusticia & si uincerà quello che disse ca fo intrato
lo castello pareria essere dīo inuolto se uenceffe questo senza ue
ritate. & similiter si uincisse lo prouocaro contra la soa confessi
one pareria similiter iniusticia ca ha confessato & mo nega im
pero cum gran iustificatione se da mouere sempre con la iusti
cia & con la uerita & piglare la defenfa et fundarela con iusti
cia & se seranno piu parole alcune uere z alcune false debio fū
dare la mia querela supre le false. z si in le prime parole non se
potisse fundare la iusticia la porro fundare in le replicatiōe che
se farranno ut puta si io dirro tu hai tolto lo cauallō che io ca
uarcua & non lo uoi rendere & impero fai maluāsa mente tu
dici questo cauallō elo mio impero non lo debio rendere io re
plicando poczo dire non el uero lo cauallō sia lo tuo & in que
sto te uoglio conbattere ca lo cauallō non e tuo ne ze ai ragion
in ipso. vel si io fo in la pugna cum te supra una querela supra
la quale no ho la uerita tu conbctendo me dici defendite traī
tore. tu poi dire sopra de questo te uoglio conbattere ca non fo
traītore ne foi mai & lassare la prima querela in la quale non
hauui iusticia. vel si tu dirrai ad me tuo patre fo traītore z fo
lo uero. io dico mio patre mai fo traītore. tu dici lui se tradi
mēto alo re fugiēdo da lui alo suo inimico. tu porrai dire mio
patre nō fugio mai ali inimici de lo re. In questo casu licet fos
se stato per altra causa traditore alo re & non per questa porrai
defendere & dire mio patre mai. cōmī se tradimēto tale alo re
de fugire allo suo inimico & pugnerai con iusticia & sic de si
milibus.

finis liber sextus. sequitur septimus.

**Liber tercius de pugna nobilium
7 de rebrocjs.**

**¶ Quis qualitas attenditur in pugna. 7 quid sit
nobilitas.**

Via sepe cōtingit inter prouocantem & prouocatum ad duellum siue pugnam contentio super nobilitate ac generositate & aliquis ex eis pretendit nolle pugnare dicens se ex nobili genere patre auo & proauo nobilibus ortum & prouocantem esse ignobilem & non licere cum eo pugnare & appere discutiendum quid sit ista nobilitas & quis sit proprie nobilis. In quo Bar. in l. i. c. de digni. h. xii. dixit qd Dantes poeta vulgaris qui in quadam sua cantilena que incipit El dolce rime damor che solia trouare le mei penseri. recitauit tres opiniones & prima est quia quidam Imperator dixit qd nobilitas est antiqua eris diuiciarum possessio cum pulcris regiminibus et moribus. quam opinionem ipse poeta impugnat quia diuicie non possunt afferre nobilitatem quia uiles sunt & quod vile est non potest nobilitare. qd diuicie non quietat dñum hois. Bar. tñ in hoc dixit qd diuicie conferunt ad dandam nobilitatem. qd quid confert ad uirtutem confert ad nobilitatē & diuicie cōferunt ad magnitudinē qd est uirtus fm Thomam scda scda .q. cxxxviii. c. fi. & per pñm. iiii. ethi. qui etiā dixit. v. poli nobiles esse uident qbus assistit pgenitoz uirtus & diuicie. tñ i hoc Bar. dixit qd diuicie non possunt dare dignitatem tamen possunt esse causa remota ob quam nobilitas eueniat 7 conseruet.

Secunda fuit opinio q̄ antiqui boni mores faciunt hominem
nobilem & fm̄ istam opinionem non curatur de diuiciis. quā
opinionem ille poeta dampnat. quia sequeretur q̄ ex uili patre
non posset descendere nobilis filius. ex qua sequitur q̄ uel om-
nes simus nobiles quia primus parēs fuit nobilis uel omnes ig-
nobiles quando primus parens fuisset ignobilis. quia numq̄ in
persona alicuius potuit incipere nobilitas. tamen aliqui dicunt
q̄ boni mores cum possessione diuiciarū faciunt hominem no-
bilem. quas opiniones etiam poeta dampnat. que dampnatio nō
est uera fm̄ Bar. quia licet ex uili patre nō posset nasci nobilis
filius sed requiratur antiquitas bonorum morum spacio longi
temporis. l. de quibus. de leg. bus. unde ex actibus uirtuosis nō
erit nobilis nisi completo longo tempore. ar. l. i. de professio. et
medicq̄ ubi doctor ut consequatur nobilitatem requirit q̄ con-
currant. xx. anni in lectura. unde dicit Bar. nō ualet cōsequens
illud q̄ omnes essemus nobiles uel ignobiles. quia si pater fuit
nobilis potest esse q̄ filius perdat nobilitatem ppter infamiam
l. quociens de dignita. & si filius fuerit uirtuosus eam retinebit
ut fuit in chaim qui occidit abel. Hieremie. iiii. c. de quo p va-
lerium in Byica de hiis qui a patribus degenerauerunt & ideo
si pater haberet filium legitimum & bastardum nobilitas tran-
sibit ad legitimum non ad bastardum. l. cum legitimi. de statu
ho. & de sen. l. liberis. Tercia fuit opinio tenentium q̄ illi di-
cantur nobiles qui descendunt a parētibz ualentibus patre uel
auo. licet ipse descendens sit modice conditionis. hoc reprehen-
dit poeta quia hec opinio uidetur presupponere q̄ non sit nobi-
lis nisi qui nascitur ex nobili tamen illi possunt habere intelle-
ctum talem q̄ si rusticus incipit esse probus homo & ualens &
tenere statum nobilitatis ipse nō est nobilis. quia illa rusticitas
non potuit purgari plene & perfecte in eo sed filii & nepotes
sui erunt nobiliores & reprobatur etiā poeta dictam opi. in eo q̄
adiicit licet ipse sit modice conditionis. nam talis est uilissimus q̄
habuit uiam nobilitatis paratā a parentibus & ipse nō seruat eam
& talis est uituperandus plus q̄ alius q̄ non est nobilis. tñ Bart.
dixit q̄ hoc non est uerum. dicens q̄ ex parentibus nobilibus
qñq̄ nascit filius nobilis et uirtuose uiuens & iste erit nobilis.

quandoq; nascit filius qui habet malos mores .ex quibus est in /
famis & perdit nobilitatem .l. neq; de infā . Si autem nascatur
filius qui non habet mores bonos nec malos vel est demens &
iste retinet nobilitatem de iudi .l. cecus .& .l. cu; furiosus .tamen
q; ex natiuitate quis habeat nobilitatē est casus in .l. i .c. de di /
gni .& co .ti .l. senator .& .l. senatoris filium de sena .& puerbio:
xviii .ibi gloria filiorum patres eorum . & ecclesiastici . x . c . ibi
beata terra cuius rex est nobilis . ubi glo . exponit . i . destir . pe re /
gia . Incontrariū facit Iob . xiiii . unde dicit . q; siue mortui sint
nobiles uel ignobiles non interest filiorum . & q; hoc sit uerum
probat q; mulier nobilis nubendo plebio perdit dignitatem
d . l . i . de digni . & . l . femine . z quia nobilitas que habetur ex pro /
genie non durat ultra pronepote glo . in . d . l . i . & sic qui nasci /
tur ex pronepote nascitur ex nobili nō tamen est nobilis . quia
proles seu origo non est dignitas nec dat dignitatem . de digni:
l . mulieres . & . d . l . i . ibi in genere nobilitamus . z facit quia prin /
ceps nobilitat sicut genus z potest nobilitatem tollere . & dare
quando uult . Quarta fuit opinio ipsius poete dantis q; ubicūq;
est uirtus ibi est nobilitas & intelligitur de uirtute q; homo fe /
lix efficiatur & sic nobilitas habet in se plus q; uirtus qui cōdu /
dit q; anima predestinata a deo in felicitate . ut omni tempore
bene faciat etiam anteq; faciat aliquem actum uirtutis dicitur .
nobilis . & hec est uera nobilitas de qua pauci reperiuntur . tamē
Bar . opinionem poete impugnāt . dicens q; non procedit quia si
aliquis ppter sui delictum sit infamis . z sic in eo non cadat di /
gnitas uel nobilitas . l . ii . c . de dignita . postea reuersus ad bonos
mores est factus uirtuosus fm poetaz iste erit nobilis . quod est
falsum nisi restituatur a principe . l . imperialis d' nupt . vel si qs
uirtuosus sic de crimine quod infamat dampnatus cōtra uir /
tutem . certe fm poetam erit nobilis quod est falsum cum infā /
mis sit . l . actelerbas in fi . de infā . uel si ex uno rege nascatur fili /
us reprobatus z infamis qui est predestinatus a deo in dampna /
tionem certe fm poetam iste non erit nobilis quod est falsum .
fm Bar . quia saltem interim anteq; uicia committat est nobilis
dicta . l . i . & . l . senator . de dignitati . Item sequeretur ex dictis
poete q; seruus uirtuosus esset nobilis quod est falsum . l . finali .

C. qui ma. non possunt. Secundo arguit Bar. contra poetam au-
thoritate sacre scripture. ecclesiastici. x. a pncipe stulto posito in
dignitate e sublimi. g. est nobilis licet stultus & tñ nec uirtuosus
nec predestinatus in felicitate. p. eterea si uerū esset dictum poe-
te sequeretur q. nullus plebius esset uirtuosus uel pdestinatus in
salutem qui si esset predestinatus uel uirtuosus esset nobilis fm
poetam. & sic nō plebius. Tercio hoc pbatur fm philo. i. ethi.
iiii. c. qui dixit q. sunt quidam hoies uirtuosi tñ sunt nobilita-
te priuati. p. eterea posset esse q. seruus uel rusticus est uirtuosus cū
omni uirtute ut q. fortis uel prudens iustus & expertus & ta-
men nesciret dñari certe non est nobilis fm philo. i. ethi. ix. c.
qui dixit nō est nobilitas ubicūq. est uirtus. p. eterea Bar. uolens
resoluere istas quatuor opiniones in tam ardua questione consi-
derauit tres nobilitates. primo dixit q. est nobilitas theologica
seu supernaturalis & de hac est querendū in cōspectu dei apud
quem nihil latet ut dixit poeta quia apud deum est nobilis ois
qui est in gracia faciente gratiam uel gratum quod est in omni
qui est in caritate ppter quaz deus facit hoiem sibi gratum fm
magistrum senten. in. ii. li. distun. xii. & thomas d. acquino. ii.
q. c. x. que nobilitas relinquit theologis. Scda nobilitas est na-
turalis que congruit animalibus rationalibus z irrationalibus
que isto modo dicuntur nobilia & ignobilia fm bonitatez
operationum ut in brutis patet q. uidemus quasdam aues eius-
dem speciei nobiles z ignobiles ut in falcone gentili z peregrini
no & de hac non est tractandum. q. per hanc non distinguit
nobilis a plebio secundo modo potest considerari. put cadit in
hominibus nobilitas naturalis que intelligitur naturalis. i. natu-
rali ratione inducta qd. legiste appellant de iure genti primeuo
qd. solis hominibus congruit. & de hac loquitur phs. i. ethi. iiii.
c. nil aliud q. uirtus z milicia. tamen Bar. dixit q. talis nobili-
tas est quidam habitus clarus in medio consistens circa ea que
pertinent ad preesse uel dominari & cum hac determinatione
potest esse uerum quod dixit poeta. de qua nobilitate habetur
xli. distinc. c. num. de uiciis. Tercia nobilitas est politica seu
ciuilis prout differt nobilis a plebio fm quod accipiunt legiste
& tunc illud quod dicit poeta non est uerum. quia sequeretur

multe inconuenientie. Hostien. uero in titulo de preben. dixit
q̄ dignitas est preeminētia quedam & idem dicendum in no
bilitate q̄ sit preeminētia qui loquitur generaliter. naz plebei
habent preminētiā in domo sua. Iano. nō. in .c. d. multa. de
preben. dixit q̄ illa est dignitas que reputatur dignitas et si nō
reputatur dignitas non est dignitas in quibus Bar. posuit opi
nionem suam & dixit q̄ nobilitas apud nos inuenta est ad si
militudinem z imitationem illius nobilitatis que est apud de
um. ut in auten. ut iudi. sine quoquo suffra. §. itaq. & l. i. de of
ficio prefec. preto. sicut ergo ille apud deum est nobilis cui deus
sua gracia sibi gratum fecit. ita in foro iudiciali ille est nobilis
quem pnceps sua gracia uel lex sibi facit gratum z eum. nobilē
facit. & ideo dixit Bar. q̄ nobilitas est qualitas illata per princi
patum tenentem qua qs ultra honestos plebios honestus osten
ditur & q̄ sit qualitas pbat quia nobilitas potest adesse z abesse
ut in muliere plebia que nubit nobili que statim efficit no
bilis. l. mulieres de digni. & l. femine. de senato. & in illis qui
bus Imperator cōcedit dignitatem. ut in ti. de digni. & in mu
liere nobili que nubit plebio que perdit nobilitatem. d. l. muli
eres. vel in eo qui ratione delicti perdit nobilitatem. l. quociēs
de digni. & etiā patet in saraceno nobili capto a nobis qui apud
nos erit ignobilis quia seruus z econuerso. & ideo dixit q̄ nul
lus a se ipso potest habere dignitatē sed oportet q̄ per alium cō
feratur. & si sua auctoritate assumat incidit in falsum. l. i. z. ii.
ff. de fals. nam tenens principatū potest concedere dignitatem.
& non alius. ff. de appell. l. si constar. & de elec. c. ii. qd̄ intelli
ge d̄ eo qui quandoq̄ instituit nobilitates temporales. ut in l.
i. de digni. & ii. regum. vel de uniuersali pncipe mundano cu
ius sunt omnia. l. bene a zenone. de quadri. prescrip. z. l. depre
catio ad l. rodiam. de iact. vel etiam dux aut marchio habens
potestatem. l. condende. ff. d̄ mune. z hono. l. i. quia per legem
concedit nobilitas. ut in ti. de digni. z in sequen. titulis & etiā
pplius liber. per. l. si. §. i. de mu. z hono. & d. l. i. eo. ti. vñ infert
Bar. q̄ non oīs milicia facit quem nobilē. sed quam pnceps uel
populus acceptat dicens q̄ milites curiati ut sunt instriones et
milites gaudentes non sunt nobiles quia non acceptant a p̄lo

ut nobiles. z idem de plebeis honestis et qui viles non sunt.
ut in. l. capitalium. §. fi. d. penis. & in. l. mulier. de dignita. z in
l. pedius. §. i. d. incen. rui. qui licet sint accepti magis q̄ viles nō
sunt nobiles sed desinunt esse plebei. & sic Bar. firmat opinio-
nem suam q̄ nobilitas consistit in hoc q̄ superior facit quem su-
bi gratum z acceptum adeo q̄ si qs mille annis viueret plenus
omnibus uirtutibus z princeps eum summe diligeret tñ plebi-
us remaneret donec transferat in eum aliqua dignitas uel nobi-
litas per principem per quam distinguat a plebeis & debet hoc
ostendi a p̄ncipe sine uerbis expressis q̄ princeps eum expresse
nobilitet respectu alicuius dignitatis. l. cubicularios. de proxi.
sacro. §. vbi. & de gmi. confisto. l. i. z ubi non adicit dignitatē
illi nobilitati erit tunc nobilis nobilitate infinita que est inno-
minata & idem si faceret actum importantē nobilitatem sine
expressione. ut si concedat feudum habēs nobilitatem annexā
ut comitatus z marchionatus. de mune. z hono. l. honor. & in
ti. quis dicatur dux. c. i. & generaliter illud officium habet dig-
nitatem annexā quod exercet ex collatione p̄ncipis. ut in toto
ti. de digni. z de decurio. z in sequen. ti. xii. libri. & etiam illd
quod coiter in illa ciuitate habere reputat. per nō Inno. in. c. d.
multa. de preben. & ar. l. fi. in prin. de mu. et hono. & ita Bar.
concludit q̄ uerbaliter ille est nobilis qui nobilis reputat vs ap-
pellatur a superiore & ista sunt de intentione Bar. in. d. l. i. d. di-
gni. li. xii. Bal. aut in. l. prouidendum. C. de postu. tenet q̄ uir-
tus nobilitet z scientia. tñ in. l. fi. C. de seruis fugi. dixit Bal. q̄
nobilitas est quedam dignitas a parentibus deriuata q̄ denomi-
natur a p̄re et non a m̄re. & in. l. liberos. §. fi. de sena. cum sy.
& idem Bal. in. l. iiii. C. de comer. z merca. dixit q̄ alii sunt no-
biles alii uirtuosi alii diuites. vbi infert q̄ uirtus non dicit no-
bilitas nec etiam diuitie. q̄ nobilitas q̄dam est incipiēs quedaz
crescens z quedam perfecta q̄ requirit multas coherentias vbi
subdit q̄ quis dicitur nobilis tribus modis. primo de stirpe z
ita vulgus accipit. Secdo de uirtute z ita p̄s. Tercio d̄ utroq̄ et
illa est perfecta nobilitas. i. generositas cuz magnitudine deco-
rata. z de ista nobilitate generis est tex. z ibi Bal. z Andre. in
c. si rusticus. de pace tenenda. z d̄ nobilitate naturali est textus

in l. stemata. ff. de gra. & ex. de preben. c. venerabilē. & requirē
ista nobilitas q̄ hō sit mōrigratus. l. ut gradat. d. mu. z. hono.
& ad considerandas predictas opiniones. Sciendum q̄ triplex
est hōm stat9. s. mai9 & hī sunt q̄ ad dignitatē a fortuna p
uecti. sunt mediocriū & hī sunt nobiles sine dignitate. & mī
nīmī & hī sunt ignobiles seu plebei. in autē. qui. mo. natu.
effi. sui. in. §. legitimi. & qui. mo. na. ef. legi. §. quisq̄. vñ dicit
q̄ opy. Bar. licet sit in se uera non tñ est generalis. q̄ licet is di
catur nobilis quez pnceps nobilitat s̄m ipsū tñ superest aliud
genus nobilitatis. l. que puenit ex nobilitate progenit9. iuxta
illud sapientie. iiii. gloria hōis ex honore p̄is sui. vñ susceptus
ex p̄e nobili etiā sine alia dignitate sibi collocata a p̄ncipe
dicitur nobilis. l. iiii. de comer. z. mer. & idē si ex dignitate q̄
est nobilis. l. senator. de digni. tñ ut Bal. ait. cū hac nobilitate
debet concurrere uirtus s̄m Tull. i. de offi. frequent ex hīs na
scentur qui dedecoran p̄em. & ut ait Boecius. iiii. de consolati
si quem pp̄ia uirtus nō exhibet nobilē ipsū claruz aliena cla
ritas non efficit. & cum hō sit aīal rōnale non ex aliena sed ex
pp̄ia ratione dicendus est hō. si igitur ea careat nec nobilis nec
hō censendus. sicut etiā ecclesiastica dignitas nō facit quē xp̄i
anum. ii. q. vi. non oīs. ita nec ignobilē ex uirtute aliena digni
tas facit nobilem q̄netiam pp̄ia uirtus pōt nobilitare q̄ uirt9
dignitati preponderat. ea. q. quamq̄ z Ouidius. xiiii. meth. naz
genus z paucos & q̄ non fecimus ipsi uix ea nra uoco. presumi
tur aut melius de eo q̄ descendit ex p̄e nobili. liii. dist. si gens
q̄ sepe solet filius filis esse p̄i. de edil. edic. l. q̄ si nolit. §. qui
mancipia. & fa. de postu. l. p̄uidendū in prin. & de ista nobili
tate generis est tex. C. de ep̄i. audi. l. tam dementis. in. jo. ex ge
nere e99 nobiliores. & ista est uera nobilitas q̄ etiaz ex ea uir
tus puenit. Iuxta illud cesaribus uirtus cōtingit an diē nam p
pter bonos mores z solertiā q̄ in nobilibus repit. lex indulget
nobili. l. ii. de hīs q̄ ue. eta. & fa. ff. de dona. l. filius. & in fi.
de rez diu. §. hoc amplius. ubi rōe nobilitatis p̄mictit nobili
donare & hoc ideo q̄ est sibi innata ista uirtus donādī. c. i. de
dona. ex. q̄ beatius est dare q̄ accipere. naz intuitu nobilitatis lar
gus cū nobilibus ē agendū. ff. d. usu z habitu. l. plenū c̄a p̄n. et

C. de consuf. l. ii. li. xii. & ideo uera est opinio dicentiu. q. ue-
ra nobilitas est q. provenit ex natura. s. ex parentibus nobilibus
cum decoratioe uirtutum q. sunt ornamta nobilitatis. Iuxta il-
lud Ezechielis uirtutes sunt ornamta ceboy. ista nobilitas forti-
ficatur ex duobus concurrentibus. s. a natura progenitoz z nobi-
li semine & a uirtute q. etiam pcedit a natura humana ut. j. z
dicit Io. Andree in. c. venerabilis. de pben. nobilitas hoim ui-
tutum clara ppago nobilitas no nisi turpia timens & nobilitas
hois nature iura tenere. nam alias ppter nobilitate auget z sup-
pletur etas in nobili. ar. de iudi. l. si longius in fi. ex duobus p-
mo ratione stirpis nobilis pro q. presumit. scdo ratione couer-
sationis uirtufoz. l. i. qui z aduersus quos. & si uera esset opi-
nio Bar. oes alie nobilitates essent excludi q. multe sunt fm iu-
ra z auctoritates naturaliu z poetarum. & ista uerior q. a natu-
ra pcedit nam alie nobilitates sunt artificio iuris ciuilis ut q. is
qui beatificat uel nobilitatur uel in dignitate constituitur a p-
cipe uel a lege fit nobilis. ar. l. i. d. crimi. sacile. q. est quedā ars
que ymitat naturā. ar. d. adopti. l. i. cum sy. & q. hoc sit uerum
ut nobilitas progenitoz fit uera nobilitas concurrente uirtute q.
etiam a natura causat in homie. patet q. deus cuncta creauit in
suo genere uel in sua spei cum maiori tate bonitatis uel excellen-
tie. quod ostendit in lapidibus preciosis ut adamas carbūculus
smaraldus zaffirus topacius z iacintus q. in lapidū genere sunt
excellētiōra aliis lapidibus. s. diaspro corniola agata z sifibus.
que etiam in suis spēbus inter se habent excellētiā quandā qz
adamas aliqs est maximī nitoris z alius minoris resplendentie
& iste uisior smaraldus aut aliqūis est maximī coloris z uiridi-
tatis sugans oēm uiriditātē. alius est modici coloris habēs uiri-
ditatem herbay z tendentē ad albedinē z iste est uisior z ha-
bens magnam uiriditātē excellētiōr z nobiliōr est. sic etiā in
zaffiro qz is excellētiōr reputat qui habet colorē altiorē celo
similem z qui habet colorem tendentem ad albedinē uisior
reputatur. que iocalia quanto sunt in suo colore et resplenden-
tia & excellētiōra tanto in uirtute ppria preciosa et per-
fectiora. habent. n. singuli lapides preciosi suā innataz uirtutem
Papa Imperator ideo ex eis coronant ad ostentationē uirtutū

2
Iuxta illud posuisti in capite eius coronaz de lapide precioso sic
deus z natura operatus est in hominibus quia aliqui sunt viles
ab innata natura. aliqui honesti plebei aliqui nobiles z aliqui no
biliore z quanto maiorem habent nitorem z splendorem vir/
tutum z optimarum operationum tanto nobiliores z exiellenti
ores sunt z quanto sunt viliores z a uirtutibus alieni z viciis in
herentes tanto viliores z ignobiliores censentur vt. j. dicitur sic
q nobilitas vt plurimum est operatio nature i hominibus prop
quod aliqui ex naturali instintu declinant ad honores z virtutes
z aliqui ad vicia z aliqui ad vicia licet non sint uiciosi z hii ig/
nobiles z obscuri sunt ad vicia z uilia declinantes sicut lapides
preciosi vt. s. diximus. Vnde dico q nobilitas est innata virtus
appetens honesta vicia z uilia queq despiciens facultatibusq or
nata. Dicitur autem q nobilitas est virtus q suis viribus nitens
non superatur aduersis secundum Boetium quarto de consolati.
filo. in vltima prola. Et dicitur virtus anima menti. q vicia vi
cit z recte viuit qua nemo male vitur in qua deus in nobis fin
nobis operatur vt habetur in libro de spiritu. que virtus habz vi
cia opposita z illa vincit declinando a malo z faciendo bonum
quod nomen virtutis a sola fortitudine fuit secundu Tuli. z fa
cit. l. ii. de aleato. z in auten. vt omnes obed. iudi. prouin. in pri.
Inde virtuosi semper apparuerunt qui animum certaminibus ex
positum vincere potuerunt. Nam septem sunt uirtutes tres theo
logice z quatuor cardinales que relinquimus theologis Debent au
tem nobiles virtutem habere probatam z vitam laudabilem q
alias sunt ignobiles z sunt infames a conspectu principum repel
lendi. ff. de infami. l. ii. §. ignominie. qui debent presertim habe
re virtutem iusticie in se z in aliis Iuxta illud prouerbior. xv.
in habundanti iusticia virtus maxima quia ipsi ut plurimum ad
dominandum prefiguntur cuius iusticie secundum Tuli. i recto
Partes sunt Religio z pietas gracia z vindicatio obseruantia z
ueritas Et macrobius de somno scipionis ponit septem virtutes
integrales iusticie. s. innocentiam amicitiam que dicitur affabili
tas concordiam pietatem religionem affectum z humanitatem
secundum legistas sunt tres. honeste viuere alterum non ledere
suis sumum cuiumqz tribuere. ff. de iusti. z iure. l. iusticie. §. primo

Sunt et alie partes virtutis humane. scilicet prudentia per quam quis se
ipsum regit et alia per quam regit multitudinem et hec diuiditur
in politicam regnatuam militarem et iconomicam in his etiam
nobilibus vigere debet virtus fortitudinis que habet precepta ut
resistatur hostibus nec formido sit et ut patientia sit in malo et
perseueretur in bono qui etiam habet partes integrales que est fi
ducia in agrediendo difficilia que dici potest magnanimitas et mag
nificencia et longanimitas secundum Tuli. ad quod. vii. q. i. sub
testium. Que etiam habet aliam partem secundum Tuli. scilicet con
stantiam que est sub magnificencia et etiam animositate que idem
est quod securitas et virilitas et strenuitas et secundum Aristo. for
titudo politica que operatur ob disciplinam militarem que forti
tudo tunc operatur per artem et experientiam rei bellice et etiam
operatur ex passione ire et propter consuetudinem victorie et pro
pter ignorantiam periculorum debent etiam hi nobiles habere virtutes
temperantie que habet partem. scilicet uerecundiam et honestatem que
etiam operatur circa nutrimenta ciborum et castitatem et pudicitiam
et ut motus interior moderetur et etiam circa clementiam qua mo
deratur motus ire ad vindictam et etiam circa modestiam que habet
moderare motus corporales et etiam circa grauitatem qua regulant
in colloquiis et aliis etiam debent habere virtutem fidei ar. in. l. si. de
infam. et de capti. l. v. in fi. Et ait Grego. quod verba eius que ydo
neum cognoscimus pro pignore retinemus et quod promittunt ex
soluere et in benef. crescere extra de dona. c. i. et. ff. de admi. tu.
§. pe. in auten. de non ali. §. si vicinus. et de ma. prin. §. sed neq.
ibi custodias datum ei verbum. et. xxv. prouer. in ver. vir glorio
sus permissa non complens et dicitur de nobilibus quorum promiss
sa pro factis habentur. ff. de in inte. resti. l. nemo. in ver. pollice
nam virtutes insite sunt a natura ar. eius quod habet. xxxi. q. vi.
de pudicia. et de peni. disti. ii. §. hec que. et. §. romanos. vbi de
adam qui ex creatione virtutes habuit et quod habet. xxxviii. q.
i. ex his. vbi de virtutibus an sint in infidelibus Dico quod nobili
tas appetit honesta dicit honestum quod nihil turpitudinis habet quod
si statum seruans honoris secundum Hugo. ad quod. ff. de decuri. l. eos
et de curiosis. l. per id. ad differentiam eius qui honestatem abu
titur. ff. de dam. infec. l. ex damni. in prin. Honor namque digni

tatis honestat homines z illa sunt honesta in quibus sunt premi-
um z honor vt dicit Aristot. primo ethi. z e contra non dat dig-
nitas cum honor tribuitur in honesto. l. ii. si seruus aut liber ad
honestat. aspi. Quintimo honesti solum sunt ad ministrat. dirigē
di vt iudi. sine quoq. suffra. §. eos autem. ver. itaq. qz honor in-
dignis z vilibus non debet tribui scdm Salu. in cathelina z quā
to quis maioribus preest tanto honestior est in autem. de defen-
ciui. §. nos igitur. non tamen ex hoc quis censetur honestior qd
maximam habet dignitatē. viii. q. i. z istud facit de anno. ciui.
l. i. dicitur namq. honestum. i. qd est bonum z equum. ff. de iur/
fili. z iure. l. iusti. §. ius precepta hec omni comodo pecuniario est
preferenda de insti. z substi. l. reprehendenda. illa enim in qbus
est honor preferuntur illis in quibus sunt pecunie scdm Aristot.
z ethicor. qz vbi pecunia nihil potest esse honestum z dicit ho-
nestus ad differentiam adiecti z vilis. l. fi. que res uen. non pos-
sunt. z de spectacu. l. fi qua. cuius honestatis tanta est potentia q
supplet nationis defectum. l. generali. de decurio. §. spurii. nam
splendorem facit de natu libe. i. fi quis. cuius honestatis tāta vir-
tus est qz adesse legis requiritur. l. ii. ne fiscus rem quaz uendidit
euincat. z. i. disti. c. crit autem lex. bene honestas in nobilitate re-
quiritur z is qui honestus est legi placet z sibi creditur z non in
honesto. de edi. edic. l. quero. §. fi. de fidecomis. liber. l. fi pater. §.
fi dico vicia despiciens hoc ideo qz vicia sunt contraria virtuti.
scdm Papi. qui dicit qz viciū est dedecus peccatum turpitudō
z macula que vicia dicuntur animi z corporis. l. fi. de edi. edic.
z de re mili. l. milites. §. missionaz. Sunt enim septem virtutes
cardinales que habent vicia distincta eis opposita qz fides habet
oppositam infidelitatem odium dei blasphemiam z heresim zc.
z sic de singulis virtutibus vicia enī sunt opposita nobilitate qz
nobilis dicitur quasi notabilis qz de facili notatur ex vicio scdm
Tulu. scdo officiorum. quia omnes sunt in dignitate qui sunt in
tegrī status z bone fame de vari. z extraor. cog. l. cognitionum.
§. i. in ver. illese. z de manu. testa. l. seruus. nam vicia sunt cōtra-
ria virtuti qz per ea perditur dignitas que ex virtutibus confert
l. quotiens. z. l. ii. de digni. §. tactum est. nam priuilegium nobi-
litis perditur ex periurio falso testimonio extra de purga. ca.

c. i. z. l. pe. de vetera. z. de peniten. distinc. i. §. si autem. Et addā
quia nobilitatem virtutis abiicit priuatus est. xl. distinc. adam.
propterea virtus despiciat vicia sibi opposita z. contraria debet ef
se virtus nobilitatis despiciat vilia queq. quia dicitur virtus. i.
fortitudo. l. legis virtus. de legibus. que fortitudo nobilitati inbe
rens debet opposita sibi depellere vt vilia quia nobilis dicitur qua
si non vilius argumen. de purga. cano. c. i. vel quia est nominabi
lis secundum Papi. z. Yfide. nam dicitur nobilis ad differentiaz
obscuri z. vilius vt colligitur in auten. de defen. cui. post princ.
z. §. interim. z. C. de murilegu. l. ingenue. z. alias dicitur nobilis
quali magnus z. bonus de episco. audien. l. penulti. Multa enim
sunt seruanda pro vilitate vitanda Innocen. in. c. i. de matri. co
tracto contra inrerdictum ecclie. Et Archidia. xlv. distinc. de iur
deis. z. quod Inno. no. de rescrip. c. sedes. z. c. pastoralis. vbi de
vilitate personarum vitanda in au. en. de manda. prin. §. sit tibi
z. in. l. si qua in locis. C. de specta. libro. xi. vbi viles persone re
pelluntur nam vilius dicitur ad differentiam nobilis in auten. de
incestis nupc. §. i. z. de incestis nupc. l. humilem. z. ad differenti
am eius qui est in dignitate dicto. c. sedes. ideo milites debent a
vilibus esse prorsus alieni quia per vilia decoloratur z. denigra
tur nobilitas argumen. l. eos. ff. de decurioni. vbi de hiis qui non
seruant statum honoris qui digni non sunt honore nam ratione
vilitatis quis repellitur a loco vbi est imperator. l. ii. §. ignomi
nie. ff. de infami. z. l. ii. de dignita. Et ideo vilitas est contraria
nobilitati Dico q. nobilitas esse debet facultatibus ornata q. pau
peritas vilitatem indicat. l. ii. C. quando z. quibus. Quarta pars z.
quia paupertas reddit hominem humilem. lxxxiii. distinc. legi
mus. vnde prouerbior. iii. Egestas a domino in domo impij. z.
alibi dicitur q. male meritis vt exemplo sit ad terrenda malefi
cia egestas laborat. ff. de positi. l. bona fides. que etiam facit sor
descere ad. l. iuliam maesta. l. quisquis. z. egestati contraria est ho
nestas. ff. de furtis. l. si quis vxori. §. cum ticia. que egestas etiam
quandocq. iungit robur conuersationis. xii. q. ii. c. fina. z. quod
notat glo. in. c. i. de statu regi. in sexto. in glo. no. z. quod habet
tur. ff. qui. ex cau. maio. l. succurritur. vbi de nobili qui propter
nuditatem non potest exire in publicum z. hec est que debilitat

statum hominis in testificando. ff. de testi. l. iiii. in principio. naz
diuicie ornant nobilitatem z sunt ad bene esse virtutum z dig
nitatum. que sine illis administrari non possunt. i. q. iiii. c. si quis
obierit. que diuicie habentur beneficio dei z natu. c. l. i. de the
sauris. z etiam dono fortune de acquirere. rerum domi. l. si is. §.
i. nam propter facultates virtus caritatis exercetur quia pauperes
subleuantur per nobiles. xii. q. ii. gloria. nam paupertas reddit no
biles contemptibiles. l. ii. c. quando z quibus quarta pars. z fa
cit quod habetur. i. q. iiii. c. si quis obierit. vbi ecclesie episcopi
z abbates z prelati sine facultatibus in nullo proficiunt sicut nec
anima sine corpore. Psalmo. xxx. in quo dicit Cassio. q. in pau
perie virtus hominis infirmatur z dixit Aristo. q. magnus est
paupertatis incommodum q. alios iuuare non potest z preiudicio.
xxx. diuicie. adiunt amicos plurimos vbi etiam dicitur. fratres ho
minis pauperis oderunt cum z amici longe recessere ab eo vnde
ut magis imperii dignitas decoraretur Constantinus Imperator
magna palatia crexit. xc. distin. vi. c. constantinus. Et reuertit Tu
lius primo de orato. vt sine vtilitate dignitas retineri non possit
nam diuicie bonis sunt adiumenta virtutis ut dicit Ambro.
super Lucam. Cxix. Vnde Augusti. vii. de ciuitate dei ait. Di
uites sapientes iustos bonos pauperes semper inuantes z auaros
quare diuicie in sapiente non auaro z bonum operante laudant
z facit quia diuicie nobilitas honor z potentia equipolent. c. su
per eo. de testi. z alias locuples dicitur honestus ad differentiam
egeni de furtis. si quis vxori. §. cum ticio. z nota. de deserto. l. i.
Et hoc sufficienter de presenti nostra diffinitione nobilitatis. Alii
vero dixerunt q. nobilitas causatur ex nouem. Primo ex sapien
tia z hanc dicunt pre ceteris preferendam quia in sapientia ve
ra nobilitas consistit Sapient. vii. Omnibus nobilibus nobilior e
sapientia quia preponitur regibus z sedis. ideo dicuntur iuris pe
riti nobilissimi. l. prouidendum. de postula. z de excusati. tutor
l. diximus. quia faciunt hominem nobilem. Item faciunt claris
simum de publi. iudi. l. custodias. z propterea princeps iuris pitis
exhibent reuerentiam de aduo. diuer. iudi. l. quisquis z dixit Caf
sio. decimo variarum. non enim aliqua potest esse fortuna quaz
non augeat litterarum gloriosa noticia Et dicitur prouerbi. viii.

Melior est sapientia cunctis opibus preciosissimis propterea le-
gum doctores dicuntur viri celsiores nec debent ab aliis quantum
cumque maximis fratres appellari sed domini. de officiis. diuerso.
iudi. l. ii. licet cesar Augustus ne legum professores domini vo-
carentur corripuit. vt refert Orosius. vi. ad augustum in fi. Cau-
sari secundo nobilitas ex virtute cepit vt ait Salustius in iugur-
tino. quamuis virtus et sapientia conuertantur vt q. de vno di-
citur de reliquo dictum intelligatur Et Ieronimus ad celantiaz
Summa apud deum nobilitas est clarum esse virtutibus et exte-
riora virtutum opera viros eminentes in hac vita constituunt.
xxxiii. q. iiii. c. si non ex fidei. ad hoc de presumptioni. c. ex studi-
is. Et Seneca in epistolis virtus vera in anima nobilitatem per-
ficit quam natura inchoauit Vnde nobilitas nihil aliud est quam ha-
bitus operationis virtutis in homine et in hac specie illa etiam
nobilitas que procedit ex bonis moribus includatur. Iuxta illud
degenerant homines viciis suntque minores exaltat virtus nobi-
litando genus Vnde probitas morum prefertur docendi pericia
l. prima. de professio. qui in vrbe. consequitur etiam quis nobi-
litatem ex dignitate. l. prima. de dignitate. Vnde susceptus ex pa-
tre ob dignitatem clarissimo retinet generis claritatem. i. nobili-
tatem et hoc progreditur in ascendentes etiam quia pater nobili-
tatur ex filii dignitate in autentici. consuetudo que de dignitate. q.
generaliter. Et Tullius tercio de officiis. vbi de cathone patre qui
claruit propter filium. et hinc nobilitas que est ex moribus est pre-
ferenda. ff. de testibus. l. iii. in glo. Dicitur etiam quis nobilis alii
quando ex diuiciis maxime vetustis que ab antiquis progenito-
ribus obuenerunt. l. ad subeundam. de decurionibus. z. l. secunda
in fine de predi. curiali. de muneribus et honori. l. rescripto. in
principio. z. l. prima de custo. reorem. vbi equiparantur honor
et amplissime facultates Et ad idem de defensor. ciuitatis. in prin-
cipio. Diuites enim ob diuicias celeberrimi fiunt. ff. de admini-
strati. tutorum. l. si rest. dum si tamen sit honestis moribus ac iu-
sticiis bonis operibus acquisitis quia si contra conscientiam ac-
quirantur infamant. c. quamque. de vsuris. in sexto. z. l. improbus
C. de infamibus. Vnde Cassiodorus in variarum. epistola. xviij.
tantum quis nobilior est quantum et moribus probus et luculenta

facultate reluxerit de hac nobilitate habetur. xxxiiii. questione. i. qui contra. Sed hec non est vera nobilitas quoniam dignitas pecunie non mensuratur vt dicitur nono ethicorum Item persone vilitas ob diuicias tegitur. ff. de decurionibus. l. eos. in fi. quaz q vt ait Ambrosius secundo de offici. nemo nisi diues honore dignus putetur ac nobilitas diuiciarum z glorie fragilis est virtus vero clara eternaq habetur Et ait Linius. iiii. ab vrbe condita vbi occurrit sapientia z diuicie hec nobilitas est affectanda. Vnde Ecclesiasti. vii. Vtilior est sapientia cum diuiciis Qui autem solum in diuiciis confidit putans se veram inde nobilitatem habere corrumpet. Prouerbiorum. xi. dicitur etiam quis nobilis ex loco nam ciuis ex vrbe splendida oriundus nobilis est ad hoc q dragesima distincti. c. nos qui. z. c. illud. z. c. adam. z. ff. de excusati. tutorum. l. non tantum. §. primo. z facit de statu hominum l. in vrbe. Dicitur etiam quis nobilis ex comuni opinione. ff. de fundo instructo. l. cum delationis. §. asinam. de flumi. l. prima. z. §. primo. z. l. finali. si seruus ad decurio. aspira. Tamen non est vera nobilitas quia tales assertiones possunt esse mendose. vt. l. si priuatus. qui z a quibus. Et dixerunt aliqui q nobiles ex scientia z virtutibus z bonis moribus preferendi sunt hiis qui ex genere aut diuiciis Tamen Iohannes andree. in. c. venerabilis. de prebendis. dixit q generis nobilitas sola est que moribus animu ornat. Secundo loco nobilitantur aut priuilegio extolluntur vt supra. nam virtus z malicia determinant nobiles z ignobiles ut dicitur. v. politicorum. z. ii. ethico. q ille est generosissimus qui est optimus Vnde Tullius contra Salustium Ego meis maioribus virtute mea perussi vt si prius noti non fuerint a me sumant incipium memorie mee z ibi sanctius est me meis rebus gestis florere q maiorum opi. niti z ita viuere vt sum posteris meis nobilitatis incipium z virtutis exemplum Et facit illud Boetii. secundo de consolati. dignitatibus ex virtute non virtuti ex dignitatibus honor accedit neq enim nobilitas generis sed virtutum quem deo gratum facit. c. venerabilis. de prebendis. Et facit q Baldus dixit in probemio. ffortum vbi disputauit quis preceat

doctor aut miles Et dicit primo per illum textum q̄ doctores
sunt illustres z concludit in fine q̄ doctor si sit excellentia pre-
dotatus est magis honorandus quia sua virtute pollet. vt de cap-
ti. si quis in bello. Doctorelli autem sunt postponendi quia pa-
rum meruerunt Dicens q̄ bononie semper faciunt egregios do-
ctores precedere quoscumq̄ milites propter eorum virtutem.
Valde ergo disciplinati merito sunt honoribus extollendi ut de
excitation. tutorum. l. sed reprobare. §. valde tamen. Et ita et-
iam dixit Cynus alibi de militibus neapolitanis Et q̄ Bal. dix-
it in. l. prouidendum. c. de postulan. Et dixit Salustius in iugur-
tino. nobiles nostri soliti erant per virtutem nobilitantem anie
venire. Et habetur quadragesima distinctione. nos qui. Et habe-
tur de egecio scipione maioris africani filio. vt refert Valerius
libro tercio. c. v. qui fuit quasi monstrum adtenta vita patris a
qua degenerauit Itaq̄ vilissimus est reputandus qui honore pre-
stantior est si non alios virtute precellat prima. q. ii. vilissimus.
qua virtute decet non sanguine niti dicto. c. cum venissent. de
prebend. nam ad fidem non est sufficiens dignitas sed boni mo-
res. de tutori. z curato. l. scire. §. finali. Sicut enim verus ornatus
non in splendore vestimentorum sed in bonis moribus consiste-
re dicitur de consecrat. distincti. v. furere. Ita z vera nobilitas
consistit in scientia in moribus z virtute. Vnde dicitur q̄ nec
de virtute nec de vicio parentum quis est laudandus vel vitu-
perandus nec obscurus aut clarus. lvi. distincti. numq̄. Et ait po-
lica. libro. viii. c. primo. siquidem nobilitas est sola atq̄ vnica vir-
tus generositas z clari sanguinis lumen Et ait Salustius in iugur-
tino Melius est nobilitatem peperisse quam acceptam corrupisse
Et ait Crisosto. super Matheum quarto. Melius est de contem-
nibili clarum fieri q̄ de claro genere contemnibilem. Et ait Au-
gustinus in epistola ad iulianam. Corporalis nobilitas atq̄ opu-
lentia tuorum intelliguntur esse non tua z dicitur magis esse me-
um quod ex mea probitate q̄ quod per antecessores acquiri. ff.
de postumi. l. si quis bello. Et alibi. Summa apud deum nobili-

tas est dare virtutibus argumento de nupc. l. humilem. Licet
quidam dixerunt. Si nobis vnus est pater Adam. si mater z eia
Cur ergo non sumus nobilitate pares quia apud deum non est
acceptio personarum. c. nouit. de iudic. facit. xxviii. questione
ii. omnibus. z. c. si femina. certe isti grauiter errant quia virtus
auget nobilitatem z vicia eam deprimunt vt superius est proba
tum Et ista nobilitas non datur a genere materno. vt. l. liberos.
de senatoribus. propterea aliqua nobilitati priuilegia subdamus
Preterea priuilegium est q nobilis non tenetur pugnare cum ple
beio vel rustico vt de pace tenenda. c. si miles rusticum. quod in
fra examinabitur. Secundo quia vero nobili tenetur ignobilis
reuerentia exhibere sicut puer seni Ysaye tercio z scdo macha
beorum. c. vi. Et Valerius libro. iiii. c. de constantia. Item plebei
us contra vix precepti auctoritas non agit actione famosa. ff. de
dolo. l. non debet. Item pro nobilibus in legatis fit laciior inter
pretatio vt de iudic. l. sed si suscepit. §. secundo. Item maior
fit pro eis prouisio in tutelis vt de excusat. tutorum. l. non ta
tum. §. illustribus. Qui etiam in magistratibus preferuntur. vt
de muneribus z honoribus. l. rescripto. in principio. de decurio.
l. ad subeundam. Item circa res publicas maior est eorum aucto
ritas. l. secunda. in fine. de prediis curialium. Item circa legatio
nes. ff. de legat. l. penultima. Item in carcerationibus eorum. vt
l. prima. de custodia reorum. z. l. finali. C. de accusatio. z. l. si gra
uius. de dignitat. Habent etiam priuilegium q clarissimi non
torquentur. C. de dignitat. l. seueram. Sicut nec milites armate
milicie. l. milites. de questioni. Et etiam decuriones. vt. l. omnes
de decurionibus. z in prebendo consensum in nupciis puelle no
bilis est preferendus. vt de nupciis. l. si furiosi. xxxiii. questione
tercia. c. primo. Item nobiliores in dignitate positi non ita faci
liter vt plebei deprehenfi. in adulterii facinore occiduntur. vt. l. i.
graccus. C. de adulteriis. z. ff. eodem l. marito. Item nobiliores
retinent dignitatem progenitorum quod non reperitur in ple
beis. vt. C. de dignitatibus. z. l. femine. de dignitatibus.

Item in penis corporalibus alleuiantur. ff. de iniurijs. l. sed si unus
§. quedam. z. l. finali. z. l. item apud. de sicarij. l. prima. z. l.
finali. de sacra pagina. z. l. decurionum. C. de penis.
Item eorum crimina facilius occultantur. l. ad splendiores de di
uerfis officiis. Item in beneficiis z. elemosinis magis prouiden
dum est nobili. lxxxvi. distincti. c. non satis. §. considerandum.
Item testes viles contra uere nobiles z. in dignitate positos non
admittuntur ad testimonium. l. prima. de reis postulan. Item
in depositione instrumentorum preferuntur nobiles ignobilibus
ff. de fide instrumentorum. l. finali. cum concordan. Item filius
senatoris agit in iudicio absente patre. ff. de iudic. l. si longius.
in fine. Item nobilibus alimenta potiora debentur. ff. de usuris.
l. sed z. si. §. primo. Item nobilis virtuosus facilius assumitur ad
dignitatem in autenti. de monachis. §. ordinatione. z. lxi. disti.
miramur. Item cum viles nominantur in rescripto apostolico
non continentur sub generalitate nobiles. c. sedes. de rescriptis.
Item persone viles ad accusationem eorum qui ex scientia vir
tutis aut dignitate sunt nobiles non admittuntur. ii. q. vii. que
rendum. z. c. criminationes. Item nobiles ex scientia z. virtuti
bus assumuntur ad dignitatem ad quam non plebei. C. de dig
nitat. l. ne quis. Item nobiles ex dignitate sunt immunes a mu
neribus publicis. l. clarissimi. C. de dignitat. l. senatorum. z. l. quo
niam viri. Item viri militares z. nobiles non debent cum plebe
is communicare negocia ciuitatum. l. militaribus. C. de decurioni.
libro duodecimo. Ex quibus inferitur q. filij doctorum post mor
tem patris si uiuant nobiliter z. in bonis moribus pugnabunt cu
nobilibus a natura quia patres eorum fuerunt nobilissimi vt su
perius est probatu quinimmo etiam doctores legum postquam
legerint per. xx. annos efficiuntur comites. vt in. l. prima. C. de
his qui ex. l. com. meru. z. etiam post aduocationem finitam fi
unt clarissimi z. merentur comites appellari. l. prima. de aduoca.
dinerorum iudi. vnde eorum filij erunt nobiles postq. patres
fuerunt nobilissimi quia prima natura est immutabilis. ff. de se
natori. l. senatoris filius. z. de conditi. z. demonstrati. l. falsa. §. i.

z. ff. ad municipal. l. assumptionis. in principio. z. quia privilegium patris transit in filium argumen. l. in sacris. de proxi. sacro. scri. z. de professio. z. medi. l. finali. ubi filii honore patris sibi dato ob meritum sunt honorandi z. dicuntur isti filii doctorum viri militares si non dum militant secundum Andre. de Iser. in constitutione. ut vniuersis argumen. l. ii. c. de privilegi. eorum qui in sacro palacio mili. licet Salusti. in catellinario in fine dixerit q. vir militaris est ille qui amplius. xxx. annis tribunus aut prefectus cum gloria in exercitu fuerat z. facit. l. militariibus. de decurioni. z. l. ii. §. sane. de meta. nam filius doctoris preferitur alteri non habenti patrem doctorem glo. in l. inbermus. c. de aduoca. diuer. iudi. z. facit. l. i. §. deniq. de aqua pluuiali arce. Ista enim licet benedicta sint a tam viris probatissimis tamen vnus non obmitto q. Sala non dixit q. omnia pe. unie obediunt z. salamon fuit sapientissimus quia fuit ditissimus qui si pauperissimus fuisset inter stultissimos connumeratus foret ve igitur ei qui pecuniis caret quia virtute z. nobilitate carebit z. vilis reputabitur Studeat ergo quisq. nummos habere quia sicut sol refulebit E contra autem sine nummis omnibus derisio erit Sapientia vero z. nobilitas sine nummis derisio magna.

An pro imperio duobus discordantibus possit pugna fieri.

Mortuo imperatore contingit q. electores duos imperatores in discordia elegerunt quia vna pars elegit Alonsum de hispania Et alia pars elegit Ricardum comitem cornuaglie fratrem regis anglie Et propterea regnum bohemiæ erat diuisum z. electio favebat Alfonso z. etiam electo Lottario z. Corrado imperatoribus similiter in discordia z. aliqui adhibebant vni z. alii qui alteri z. belligerint inter se Itaq. stante hac neutralitate isti imperatores concordauerunt velle per pugne iudicium diffinire discordia ut q. uiceret hnt imperium. Dubitatur an potuerit h. casu

pro imperio pugna fieri sicut pro ceteris vt victor sit imperator.
Et videtur primo qd sic ad instar romanorū z albanorū bellige-
rentium cum eorum copijs z guerram facientibus de imperio q-
tandem viam inuenire vt vnum esset imperium z ordinave-
runt bellum tergeminum fieri vt qui victor existeret imperaret
z bello tregemino facto romani victores fuerunt z imperaue-
runt albanis vt scribit lilius primo ab vrbe condita nam ut ait
philo. diuersitas principatūz mala vnus ergo princeps Et si duo
eligantur imperatores in discordia quilibet administrabit donec
declaretur cuius electio teneat glo. in clemen. prima. de iureiurā.
Et consuluit Oldra. in duobus cōsilijs z glo. in c. romana. xxxii.
q. ii. poterit namq; per pugne iudiciū hoc deda. ari z per ense;
l. i. de testa. mī. z qd imperium fuit vinbus acquisitum z hostils
occupatione vt ait Salusti. z sic etiāz sicut viribus acquiritur im-
perium viribus diminuitur sicut etiam quilibet res violenta se-
cundum naturam diminuitur vt ponit philosophus in libro de
celo z mundo. z qd imperatores armorum potentia mundū sub
fugauerint. patet qd populus romanus imperatorem constituit. l.
ii. §. nouiss. m. de origi. iū. z deinde ipse imperator regna z cui-
tates sibi subiecit cum longe ante ex iure gentium regna erāt cō-
dita z dominia distincta vt. l. ex hoc iure genti. 3 de iusti. z iur.
z deinde ad imperatores post reges fuit deuentum vt ad iuliz
cesarem z sequentes in auten. vt prepo. no. impeta. §. si quis z d.
offi. questio. l. ii. z non reperitur imperatores inde sequentes aliē
q̄ per armorū fortitudinem z virtutes regna acquisiuisse z impe-
rium fuit de facto potius q̄ de iure. vt in auten. omnes obe. iud.
prouinci. in prin. z romani ciues z imperatores sibi regna z gen-
tes ceteras armorū potentia subiugarunt. ff. de capti. l. postlumi.
§. filius. z. c. de nouo. c. confirman. l. i. et in probemio. insti. ibi
et tam affrica q̄ alie innumerosae prouincie sub iuga nostra dedu-
cta cognoscunt opprimendo alios qui propter eorum inbecillita-
tem eis incepterunt esse subiecti argumen. in decret. distinctio.
ne. vi. c. non est peccatum si ergo imperatores armis et potentia
acquisuerunt imperiūz quare non dicimus qd pro ipso impio vi-
ribus et armis sit pugnandum vt vnus optineat imperium

qui sit viribus potentior nam dicunt milites qd ius est in armis
argumen. l. i. in prin. C. de iustiti. C. confir. in prin. z in probe-
mio. insti. Et alibi in psalmo dicitur. Celum celi domino. terras
autem dedit filiis hominum. quia deus omnia gracia hominum
composuit. ff. de vfuris. l. in pecodum. in fine. z in scriptura di-
uina Constituisti eum super opera manuum tuarum. vnde quic
quid homo sibi acquirit suum erit. iurisdictio eniz dominio eq
paratur. ff. de statu hominu. l. qui furere. z quod habetur deuto
no. xi. quod calcauerit pes tuus tuum erit. ff. de acquiren. posses.
l. prima. in prin. ideo enim bellandum est vt sine iniuria in pa-
ce viuamus. xxiii. q. i. militare. z facit. ix. q. i. si quis pro hac par-
te. etiam facit quia aliqui dixerunt qd imperium est a fortuna.
argumen. l. ad sollempnioris. de diuer. offic. z facit. l. propositas.
C. de com. z tribu. scola. libro duodecimo. z. l. iiii. de silen. i ver.
z successu meliorem de proxi. sacro scrine. l. iiii. in ver. z prospe-
rioris fortune iudicio. z in auten. qui. mo. natural. efficiunt sui.
§. legitimi. z de vete. iure enuclean. l. ii. §. sed z quia. z de iupq.
l. si. in fine. z. C. de legibus. l. digna vox. z tenet Baldus in titulo
de pace constan. in ver. in ciuitate. z videtur tex. in auten. d. co-
sui. in fine. z in hoc fortuna dici potest euentus rerum prouisus
adeo vt in auten. vt librti de cete in prin. pugnando enim for-
tuna alteri confirmabit imperium ex vno ictu ensis z erit pax
z cessabit scisma z quia non est bonum vt semper mundus stet
in tribulatione z multu liceret propter bonum pacis secunduz
Bal. in titulo. de pace iuramen. firman. ad finem. In contrarium
facit quia Imperator non debet personaliter pugnare nec etiam
dux exercitus quia in eo est periculum vniuersorum vt habetur
de bello iudaico. l. v. z Quintili. in milite mariano z qd in eo
est omnium salus vt ait Lucas de penna. in. l. ii. de tiro. l. xii.
z Alexander de optio imperatore dixit imperatorem consulte
magis qd audacter pugnare oportere vel oimopotius abstinere a
pugna no enim tantopere pugnado pdesse reipublice poterit etia
am si insuperabilez quanda afferat fortitudinē qd obesse penitus
si cadat licz dicat qd Rex dauid cu gola pugnavit tamen hoc fuit
operatione spiritus sancti z deo iubete fm theologos z habet i
c. monachia. pluries all. s. p quo etia facit qd ingru no a fortuna

S3 a deo ē a quo ē oīs ptās ad roma. vi. z. xxiij. q. i. qd cu' patur
Vnde non fortuna sed diuinitate propicia romanum defertur
imperium de offi. ma. mili. l. fi. in prin. z. Salu. in prologo iugur
tini. dicit ad gloriam virtutes uia crassatur habunde pollens z
clarus q' est neq' fortuna eget z gero in libro de nostra circumfisi
ne. dicit nil per deum fieri sine ratione illosq' cecos vocat q' pu
tant fortunam habere aliquid potestatis Et q' imperiuz sit a deo
probatu' in. l. fi. C. de quadri. prescrip. z de summa trinita. inter
claras. patet in auten. quomodo opor. epi. in prin. sicut etiam sa
cerdotium a quo non differt in auten. de non ali. §. scimus. colla
tione. ii. z in auten. de fide instru. §. i. z alibi dicitur esse a celesti
maiestate. li. in prin. C. de veteri iure enude. z. xvi. distinc. duo
sunt. z. c. si imperator. in verbo dei nutu consequuta est potesta
tem vnde cum a deo sit non debet submitti dubio iudicio belli
z quia a se propria voluntate abdicare non potest imperium ar
gu. c. dudum. §. nos ergo. de preben. in. vi. z Bal. in preliudis seu
dorum z idem Bal. in problemio. fforum vbi de donatione co
stantini vnde debet adiri papa in tali discordia qui cognoscat d
iure vtriusq' scdm Iohan. andre. in. c. venerabilem. de electi. in
adit. in Specula. in ti. de prescript. nam vbi Imperator vellet re
nunciare imperio re integra ante confirmationem suam debz re
nunciare in manibus electorum. post confirmationem vero in
manibus pape vt nota. in. c. cuz in dubiis. de renunciat. z sic isti
imperatores potius deberent renunciare in manibus electorum
vel pape q' vnus alteri vincenti in duello quia Imperator no po
test installari nisi rome secundum Innocen. in. c. in litteris. de re
stitut. spolia. z Bal. in. §. ad hec. de pace iuramen. firman. vbi di
cit q' debet accedere romam z non mittere pro confirmatione
sua. z qui feudum dare possunt. §. cum uero. vbi textus z sic cuz
debeat in tali discordia adiri papa non est locus pugne q' uictor
vt tyrannus haberet imperium quia dicit sacra scriptura qui no
intrat per hostium fur est z latro z Barto. dicit in. l. prima. ad
l. iuliam maiesta. q' reges intrantes regnum sicilie quod est ecde
sie committunt crimen maiestatis z sic si iste vellet vsurpare im
perium cum pugna non liceret. si tamen de facto pugnarent z
vnus aliu' superaret an iste qui fuit uictor debeat confirmari i ipiu'

q̄ alter videtur cessisse sue electioni vel possint dicere papa vel imperii electores q̄ ille non potuit imperiū in quo ius habebat submittere iudicio pugne nec renunciare nisi in manibus electorum vt q̄ iterum fiat electio vel q̄ discutiatur de iure illius per dentis hoc relinquo summo pontifici cuius decisio in presenti casu esset necessaria z non audeo ponere manum in messem alie nam sicut nec digito celum tangere tamen in foro z iudicio de more erit Imperator q̄ hoc videtur actū iudicio diuino vt pluries diximus nam quando erat discordia de regno sicilie qd̄ spectat ecclesie inter regem Karolum z regem Petrum de aragonia decreuerunt pugnare cum licentia pape z cardinalium vt. s. diximus cum hoc q̄ victor haberet regnum.

An liceat regi pugnare cum imperatore pro regno.

One q̄ oriatur contentio inter regem z Imperatorem super vno regno ut quia Imperator pretendit q̄ regnum bohemie sit suum z ad euz spectet ex successione vel alio iure Rex vero vngarie pretendit similiter q̄ ad ipsum spectet z super hoc habent guerram z vt regnum non discipetur Rex reuocat Imperatorem ad pugnam dicens uelle pugnare cum eodem z p̄ pugne iudicium ostendere regnum esse suum Imperator dicit ego sum Imperator z tu rex non conuenit mihi tecum pugnare quia sum mundi dominus z luminare maius z tu es mihi subditus sicut omnes creature z omnes reges terre Rex vngarie replicat ego non sum tibi subditus q̄ reges vngarie non recognoscunt Imperium ob euo z ubi recognoscimur tu ad hoc regnum veis vt Rex non vt Imperator q̄ pretendis non iure imperii ad te spectare sed alio iure successionis vel patrimonii an sit locus pugne q̄ rex non possit hoc casu pugnare cum Imperatore ratione excellentie imperii Et primo videt q̄ nō q̄ Imperator presidet omnibus preter deum in auten. vt oēs obe. iudi. prouin. s. fi. z ē mūdi dñs. l. deprecatio. ad. l. rod. de iac. z. l. bene a zenoni. d. quadri. prescrip. z Bar. ad reprimēda. i. ver. totius orbis. Itē q̄ Imperator impat. i. omni ditione que uidet solem. dicto. s. finali. z in omnibus insulis mundi z in auten. de non alie. z in auten. de eccle. ti.

Item est super omnes duces. l. q. ait. ff. de infami. vbi Bal. hoc
notat. Item q. rex vngarie subest de iure imperii sicut alii reges
mandi. vii. q. i. in apibus. z. in auten. constitutio. que de digni. cir
ca prin. ar. in. l. relegatoz. §. interdum. de interdichis z. rele. Et q.
Imperator tamq. presidens omnibus facit legem comunem i au
ten. de instru. caute. §. quia igitur. z. q. sicut sacerdotiuz diuinis
ita imperium humanis presidet in auten. quomodo oportet epi.
in prin. nam Imperatores pontifices dicuntur. xxi. disti. c. clerics
z. c. clericos. ergo Imperator dicitur habere vtrumq. sacerdotiuz
quod processit ab vno eodemq. principio in auten. de non alie.
§. sanctimus. quod patet q. Imperator vngitur z. consecrat. c. i. d.
sacra vnc. Item q. Imperator habet duplicem dignitatem. s. re
giam. q. primo est rex romanorum z. deinde ad imperium pro
mouet ex de elec. c. venerabile. z. dicit ab eo pcedere celeste ora
culum. l. iubemus. z. l. neminem. de sacro sanc. qui etiam est i ter
ris sicut deus in celis. dicto. §. q. igitur. z. in prin. z. in auten. co
stitutio. que de digni. §. illud. z. l. ii. de quadrie. prescrip. In con
trarium facit q. imperium est officium propter quod est prote
ctor ecclesie de. i. de iureiurando. z. extra de electi. c. venerabile
vbi Imperator est defensor z. aduocatus ecclesie. z. lxxiii. disti. c.
tibi. q. ideo fuit constitutum imperium vt videat z. discernat i
auten. de instru. cau. z. fide. circa prin. prime colune. z. dixit Bal.
in problemio. C. q. Imperator est officialis respectu aut. regni si
quod habet vel habere pretendit est Rex vt in. c. ad apostolice.
de re iudi. vbi de Frederico imperatore qui habebat regnum si
cilie ab ecclesia vel quia est rex romanor. vt. §. est visum. vnde
si respectu regni gerit bella cum alio rege z. non respectu impe
rii dicitur ei par in hoc z. par in parem non habet imperiuz. ff.
de manu. vin. nec mirum q. iura que loquuntur in imperatore
habent locum in regibus Bal. in. c. abbate. de re iudi. z. Inno. in
c. cum de pe. de fide instru. z. q. ex iure gentiu qd antiquitus cu
ipso genere humano est proditum. de acqui. re. do. l. i. regna fue
runt condita. l. ex hoc iure. de iusti. z. iure. z. ante fuerint reges
q. imperatores secundum Salusti. in prin. sui operis z. l. ii. §. i. in
cio. de ori. iur. z. de enea z. de romulo numma pompilio hz de
mum ad imperatores fuerit deuotu vt ad iuliu cesare z. sequetes

vt in auten. vt prepo. no. impera. §. si quis. z. l. ii. de offi. questo.
nam ante urbem conditam z post prime leges seculi a regibus
processerunt. vii. disti. c. moyses. z dicto. §. si quis. z dicta. l. ii.
de origi. iuris. post prin. nam q ipsa regalis sicut imperialis dig
nitas in temporalibus precellat z habeat plenitudinem potestati
patet in dicta. l. ii. §. in incio. z in §. ex actis deinde regibus z
facit. viii. distinc. c. q contra maiores nam sunt due persone qui
bus mundus regitur regalis z sacerdotalis. ii. q. vii. c. cum dauid
z. lxxxvi. dist. c. ii. z qz sicut per imperatores ita z per reges se
culi deus distribuit iura humana. xxii. q. iii. c. quicumqz. z. viii.
disti. c. quo iure. z sic videtur habere rex z imperator parem dig
nitatem seu potestatem vt habetur in dicta. l. ii. de ori. iur. vbi
imperatores post reges in iurisdictione eorum successerunt quia
etiam responsa regu celitus. i. diuinitus procedunt. l. ii. C. de cu
sto. reo. li. xii. z. l. nemo. de re mili. Dicitur etiam sacrum oracu
lum. l. si si legibus. si contra ius. Et dicitur etiam diuinum respo
sum. l. si. de diuer. rescrip. nam etiam reges in regnis suis habent
gladii potestates. xxxii. q. v. c. sunt quedaz. z. c. solite. de maio.
z obedi. z. xxxii. q. v. regum. vbi de iusticia regum. naz papa ali
quando regi obsequitur. xxv. q. ii. stat agendum. Et alibi dicitur
Estote subditi regibus dicto. c. solite. Et dicitur cor regis in ma
nu dei est z non dicit imperatoris vt epistola inter claras. na
Iustinianus eneam romulum z nummam pompilum reges z
non imperatores appellat. in auten. vt prepo. no. impe. in prin. z
etiam canon sic appellat. xcvi. di. ecclesie. nam reges etiam gestat
coronam in capite. xii. q. c. i. nam etiam dicitur q in incio om
nia manu a regibus gubernabantur dicta. l. ii. de ori. iur. vnde no
maior sit auctoritas imperatoria q regis liberi qz sunt in digni
tate similes. C. de offi. prefec. vi. l. i. li. xii. licet nomine differant
nam lex appellatione regia pro imperatoria vitur. l. i. C. nemini
licere infra. z. l. milites qui. C. de re mili. li. xii. Reges enim libe
ri precipue habent in suo particulari dominio illam potestatem
quam habet imperator in vniuersali. c. super quibusdam. §. prete
rea. de verbo. signi. z q no. Inno. in c. cum te. extra de re iudi.
accedat predictis qz rex in suo regno est lex animata ut in auten.
de consul. z tollit legem comunem dummodo non tollat ius su

perioris. c. de iuramentis. de iure iuran. Et etiam reges habentes /
premiū imperiū equiparatur imperatori qz tabelliones creant
Inno. in. c. cum. p. tabellio. de fide instrum. Vnde isti reges sunt
liberi priuilegio vel prescriptione. lxxiii. di. adrianus. z. c. in api-
bus. s. alle. z. vii. q. iii. scitote qui liberi reges habent potestatem
imperatoris z romani populi. ff. de cap. l. postluminii. z. Eso. vi.
fuit rex z tales reges in suis regnis sunt monarche z equiperan-
tur imperatoribus per predicta ar. l. postluminii. z. l. non dubito
de cap. vbi imperator in amicitia reges uocat z facit qz reges sūt
in maiestate sicut imperatores. l. regie. C. vt nemo priua. z. l. dig-
na vox. C. de legi. Et aposto. iubet honorari. viii. di. c. quo iure.
Et sic dico qz reges poterunt prouocare imperatores z cum eis
pugnare pro causa non tangente imperiū qz in illa imperator
veniret vt imperator z dux romane ecclesie z excelleret tūc om-
nem regem in officio z dignitate qz in tangentibus z eius offici-
um ipse imperator est dei vicarius in terris. xvi. di. c. si impera-
tor z qz in conuenientibus statuz imperii omnibus preest preter
deum in autem. vt om. obe. iudi. prouin. §. arripit. z. de maio. z
obe. c. solite. z. in autem. quomodo opor. epi. in prin. z. xcvi. di.
duo. nam imperator est rex romanorū dicto. c. per venerabilem.
quod regnum non transmittit ad filios sed rex sic. ideo dicit qz
rex plus iuris habet in regno qz imperator in imperio. xxii. q. i.
cepit. vbi dicitur qz filius regis patre viuente ex successione dicit
rex. nam imperator se regem appellat. l. i. C. vt nemo pri. z. lex
regia fuit que omne ius transfudit in imperatores. l. i. de consti.
prin. de uete iure enu. l. i. §. quecumqz. nam primi magnates fue-
runt reges. l. ii. §. exactis. de ori. iiii. vbi habetur qz maiorem po-
testatem habuerunt reges ab initio qz imperatores. Et ideo rex li-
ber non subditus imperio poterit cum imperatore pugnare de
aliqua re vel dominio qd non concerneret imperiū vel digni-
tatem imperialem per predicta.

**An reges contententes pro regno possint guerram
expedire per pugnam.**

inter omnes. **N**on reges contendunt de regno z habent propter
bellum subleſi aſſea guerram ad inuicem z bella fremunt inter eos
conſilium non habent z vnus tenet ynam partem regni alter aliam par
tem. **U**bi vnus tenet z regnum illud non conſectur a papa vel im
peratore z iuſticia eſt dubia an iſti reges per pug
ne iudicium poſſint bellum expedire vt qui obtinet in pugna ſit
rex regni cum omnibus vaſallis ſuperioritatibus z iurisdictioni
bus z alter cedat qui fuerit deuictus in pugna Et primo videt
q. ſic q. bella gerimus vt pacem acquiramus. vt. xxiii. q. i. milita
re. z. xi. q. i. ſi quis. q. non eſt bonu q. mundus ſemper ſtet i bel
lis vt dixit Bal. in. ti. de pace iuramē. ſir. vbi de laudibus pacis z
principes armis acquiſuerunt imperium vt eſt. plene. probatum
s. in. q. imperator. in. c. mortuo imperatore. ad quod etiam acce
dat q. regnum eſt indiuiſibile. c. licet deuoto. z. tenet Cy. in. l. ſi
vna. c. ſiſe. C. de bo. ma. q. dignitates magne non diuiduntur i
partes. c. i. de ſeu. march. quod ſuadet vtilitas ſubiectorum. q. a
expedit multitudinem gubernari ab vno. l. iiii. c. nouiſſime. ff. d
origi. iu. z. q. diuerſitas principatum mala vnus. ergo princeps
xii. meta. z. q. vaſalli non poſſunt eſſe ligi niſi vnus vt no. in
de. poſtoralis. de re iudi. ideo expedit vt per bellum vniuerſale
vel ſingulare certamen vnus ſit rex z non plures q. tunc ius eſt
in armis quando nullus eſt ſuperior qui cam regni. diſimat p. l.
ii. §. ex. actis. de. ori. iu. naz ubi de eſt copia iudic. quilibz ſibi ius
dicat. ff. que in frau. credi. l. ait pretor. §. ſi debitorem. z. qd. no.
in. l. iiii. §. cum. igitur. de uſ. z. vi. ar. z. q. voluntas regis leſt vna
lex. z. rerum naturam mutare poteſt Bal. in. l. ii. C. ſi penden. ap.
nam aliquando regna conceduntur occupanti ſecundum Bal. in
l. i. C. de emen. libe. z. facit q. ſcribit Iero. ad paulinum in episto
la bonus homo. nihil ſine magno labore dedit deus ipſe mortalib
us. Inde magiſter militum ex ſudoribus darus fit. l. ſi. vbi ſen
tus vel dari. z. qd. habetur inſti. in. prohe. in. uerbo bellicos quide
ſudores noſtros z. z. facit q. ante fuerunt arma z bella ad do
minandum s. leges. ff. de capti. l. poſtluini. §. ſilius. z. facit. l. ii.
de. ori. iu. vbi in principio vrbis condite populus habebat regem
z non legem z ſic regna non ſubiunguntur legibus ſed armorum
potentie vt inſti. in. prohe. z. in. l. ii. de nouo. C. componen. z. q.

in istis par est legum z armorum potentia argumen. l. aduocat.
C. de aduocat. in verbo coracis nituntur. Et dixit Baldus in. l.
ex hoc iure. de iusticia z iure. q. reges creati sunt ex necessitate.
quia omnia capite indigent quia in primordio creaturarum nul
la fuit distinctio gentium in auten. qui. mo. natura. efficiuntur
sui. §. i. vnde quia deus qui nunq. incidit in idem ne sit superflu
us mentes hominum fecit diuerfas propter quod homines ince
perunt aduerari z bellari z ex bellis uentuz est ad diuisiones ge
tium z linguarum z ideo homines indigent regibus qui sunt d
iure gentium z cum indigeant regibus decet habere regem ne to
ta gens pereat z cum reges sint de iure gentium dicta. l. ex hoc
iure gentium. z bella sint eodem iure ipsa regna ex bellis consti
tui debent vt eo iure quo sunt inuenta constituentur z facit q.
reges non recognoscunt superiorem possunt in causa propria iu
dicare secundum Barto. in. l. est receptum. de iurisdic. om. iur.
Et Innocen. in. c. ex parte. de verbo significat. vbi dicit q. pos
sunt se submittere iudicio inferiorum si ergo hoc possunt a ma
iori se possunt submittere strennuitati sue z iudicio sui belli ar
gumen. autem. z multo magis de sacro sanc. z facit quia in rega
libus dignitatibus seruanda est consuetudo de aliena. feud. §. in
feudo. z videmus q. duobus regibus competitoribus in regno il
le obtinet qui alium superat vi aut armorum potentia dolo vel
virtute in quo deus z fortuna operatur vt in auten. omnes obe
iud. prouincias. in princi. z. C. de iustini. C. l. ii. in princi. z argu
men. in decre. vi. distincti. c. non est peccatum. iuxta. l. finali. de
quadri. prescripti. z de veteri iure enude. l. i. in princi. z. C. de co
mi. z tribu. scola. l. i. z de proximi. sacro scrine. l. iubemus. in fine.
nam fortuna nihil aliud est q. temporalis euentus rerum a deo
prouisarum. C. de thesau. l. i. z argumen. in auten. vt liberti. de
cetero. in principio. vbi omne datum a deo procedit. Et Augu
stinus dixit Diuina prouidentia regna constituentur humana.
Et in epistola inter daras. z facit quia bellum iudiciale et campe
stre quod fit cum armis equiperantur. c. i. quibus mo. feu. amit.
et. c. ii. in glo. de forma fidelitatis. et que sit prima causa beneficii.
amitten. §. sed si delator. vbi vassallus tenetur dominum suum
adiuuare in bello capestri quod fit cum armis et in bello iudicali

z sic in tali discordia oportebit vel bello iudiciali aut campestri
causam regni dirimi nec est hoc absurdum. quia multi reges z
principes iniuerunt singulare certamen prout Saul qui in prelio
ad mortem percussus pugnavit. ii. regum. primo. c. Et etiam da-
uid pugnavit cum golia. Et diximus de aliis regibus qui pugna-
verunt personaliter vt pacem haberent z Romani etiam fece-
runt bellum tregeminum vt. s. in alio capitulo. In contrarium
quia rex in preiudicium successorum z subditorum non potest
populo suo dare alium regem quia populus liber est licet sit sub
rege. de here. z fal. in principio. maxime populus romanus secu-
dum Baldum in probemio. fitorum nec etiam rex potest aliena
re demania regni z vassallos ipsis inuitis. vt no. Iohan. an. in. c.
cum electi. de maio. z obedi. z in. l. inuiti. [de fideicomissat. l. l-
berta. ergo non alienabit regnum. per. c. intellecto. cum ibi no.
de iureiuran. z in. c. per venerabilem. in fine. de electi. Et Bald.
in preiudicis feud. qui dixit qd vnus rex non potest facere alium
regem nam rex non debet pugnare personaliter sed tantum pre
his interesse quia ex sua presentia augetur audacia pugnatoribus.
z quia in eo est periculum vniuersorum. Egipsius de bello iudaico
libro quinto. Et Quintilianus in milite mariano. quia in eo
omnium salus est nam dignitas regia non patitur sectionem. x.
distincti. c. lege. z eorum successio deferretur primogenito. de pro-
hibitione alic. feu. per Fredericum. l. imperialem. §. preterea du-
catus Et patet in paralip. c. xxi. tibi regnum tradidit Iohan. eo
qd esses primogenitus nihil est enim in heredibus carius primo-
genito secundum Augustinum in sermone de decem preceptis
z. x. plagis. quia preclarior est eorum natio. Sapient. xviii. quia ip-
se est principium liberorum eius z huic debentur primogenita.
Deutrono. xxi. z no. Innocen. de voto. c. licet. z sic aliquid vel-
let agere in regno rex non posset in preiudicium primogeniti sui
nam regnorum z principatuum successiones deferende sunt non
tam ad utilitatem succedentium qd ad comoda subiectorum. pri-
ma. q. i. c. ecce. z. c. sequen. et Augustinus quarto de ciuitate dei
c. iiii. vtile est vt boni longe lateq; regnent neq; enim hoc tam ip-
sis qd illis vtile est quibus regnant Et Tullius. primo officiorum.

Tutela z procuratio rei publice non ad eorum vtilitatem qui cō
missi sunt sed ad eorum quibus gerenda commissa est z propte
rea quia negocia regni dicuntur vniuersitati. vnde in eorum pre
iudicium rex non potest regno cedere quia sicut anima regit cor
pus ita rex regnum secundum Aristo. quarto politi. z. viii. ethi
corum z secundum Orosium. iiii. ad augustinum in rege non de
bent ita vires corporis attendi q̄ ingenii vt etia; si expediat ma
gis claudicat rex q̄ regnum nam ut ait Seneca de tranquillitate
animi post principium. non is solus rei publice preest z de pace
bello que censet sed qui in bonorum preceptorum copia virtute
instituit. Et vt ait Tullius in libro de senectute. neq; enim viri
bus aut velocitatibus aut celeritate corporis res magne geruntur
sed auctoritate z consilio z dicit Isidorus arte q̄ armis pruden
tia q̄ potentia ratione q̄ impetu ponas regit z regitur. Et dixit
huius de secundo bello punico libro. xii. prudentia magis impe
ratoris timenda est q̄ potentia z facit qd dicitur. lxi. distinctio.
episcopum. vbi non sunt constituendi reges nisi quos nota z p
babilis vita comendat sic ergo rex non debet ex leuitate quadaz
inire singulare certamen cum periculo eius rei publice. sed regnu
prudentia virtutibus z ferro hostem domare vincere z milites
suos pro pace habenda guerris submittere Iuxta illud oracii pro
hiis autem eorumq; salute honesta mors a multis est appeten
da. Et Quintilianus interpres pauperis prope finem salus subie
ctorum ex illo post deum incolume perpensus pendet. z. xxxix.
distincti. si papa. z eius iusto consilio regnum pacare z non ma
nu forti vt ait ibidem Oracius manu fortes nec sunt tibi marti
secundum consiliis cessere meis tibi dextera bello vtile ingeni
um est q̄ eget moderamine nostro tu vires sine mente geris tu
tantum corpore perdes nos animo pectora sunt potiora manu
ne qui ponitur ad regimen populorum fiat ruina multorum. xi.
questione. iiii. c. ita corporis. Et dispu. aut frater Egidius de re
gimine principuz in libro. iiii. pt. ii. c. v. comodius esse reges per
viam electionis assummi q̄ successiones deferri. z quod no. in
c. grandi. de supplenda negligen. prela. z. viii. q. i. moyses. multo
magis periculosius esset ipsum regem assumi vno teli uel esis ictu

z a casu z fortuna. z subdit idem Egidius ibidem in.c.xxix.
magnum periculum vniuersis afferri regem constituit iuuenem
vt secundum mores iuueniles cum sit custos iusticie z equitatis
quinto ethicorum. z q non debeat rex pugnam facere. persona/
lem ita q in casu succumbentie alter accipiat regnum. facit illud
barut. quarto ne tradas alteri gloriam z dignitatem tuam. z pro
uerbiorum quinto. ne des alienis honorem tuum. z facit quod
dicitur ad corintheos. viii. c. bonum est mihi magis mori q vt
gloriam meam quisq euacuet nam rex gloriam sue regie digni/
tatis non debet nec potest minuere secundum Tulum secundo
recto. z facit quia dignitas regalis vel comitalis est propriuz mi/
nus totius vniuersitatis regni ideo in alium transferri non po/
test nec vendi secundum Baldum in titu. de feud. marchi. Et
Salustius. non sine periculo emitur ab vno quod. est vniuersita/
tis z ideo non licet vsurpare legalem dignitatem secunduz Bal/
dum ibi nam princeps est rei publice maritus. Iuxta illud Luca
ni in. ii. vrbis pater vrbisq maritus z sic inter principem z rem
publicam matrimonium politicum contrahitur sicut inter prela/
tum z ecclesiam. vii. questione. prima. sicut prelatus in ecclesia
z ecclesia in prelato. vii. questione. i. scire. sic res publica in prin/
cipe z princeps in re publica secundum pultrarchum in institu/
tione trayani. z l. nemini. de consul. Quomodo ergo Rex seu
princeps poterit abicere suam vxorem. scilicet rem publicam
vt si succumbat in duello res publica sit alterius nam sicut vxor
a deo datur Prouerbiorum. xix. sic res publica datur regi a deo
in autenti. vt iudici. sine quoq suffragi. §. traditum. z in titulo
scriptum exemplar. §. ii. z quomodo oportet episco. in princi.
Similiter princeps est comunis pater omnium in auten. neq vi/
rum q ex se dote. in fine. z habet subditos in potestate sicut pa/
ter filios vt in auten. de incest. nup. §. dubitatnm. quomodo er/
go per pugnam filios abicere poterit z alteri dare in adoptione/
illis inuitis Et facit quod dixit Seneca in prouerbis olim se ita
induit re publica cesar vt se duci alterum sine viriulq pernicie
non possit z in primo a clementia cesar animus rei publice est il
la vt corpus cesaris quomodo ergo poterit animaz abicere spote

non video Et ad predicta facit quod dixit Albe. in. l. cunctos
populos. de summa trinitate. q. rex non potest regnum subicere
seruituti nec etiam si monasterium ingrediatur dignitas vel ad
ministratio ad monasterium non transit. xx. questione. v. eos. z
Specula. de statu monachorum. versio. xi. z Albericus in auten
tica ingressi. de sacro sanct. ecclesi. z Baldus in. c. cum magister.
de election. vbi dicit q. si rex efficitur monachus sequens reg
num accipiet Et dixit Baldus in. c. rudolphus de rescripti. q. reg
num non potest alienari nec in dotem dari sicut nec etiam rex
posset filio dare administrationem regni in uita sua licet nome
regum sit. ii. questione. z obitus. nec etiam potest regnum alie
nare Bartolus in. l. prohibere. §. plane. q. vi aut. dam. Baldus in
l. prima. §. in incio. de offic. prefect. vrbis. z in. l. omnes popu
li. de iusticia z iure. z cum ista esset quedam alienatio vt si Rex
perderet in singulari certamine q. alter victor rex esset Dico q.
regnum non ibit ad victorem in preiudicium rei publice regni
z filii primogeniti si quis esset vel vassallorum nisi quatenus ali
us ius haberet in regno quo casu per papam esset iudicandum ul
de consensu populorum pro pace z quiete regni per predicta su
pra allegata tamen reges hoc non affirmant sed dicunt q. ius est
in armis z dant enssem pro libello. z inuocant enssem pro iudi
ce competenti z male quia sunt tyranni hoc asserentes.

**An rex non coronatus possit pugnare cum rege co
ronato.**

Voniam supra aliqua de certamine Imperatorum
z regum dicta sunt Contingit dubitari quia ex
quatuordecim regionis cristianorum aliqui coro
nantur z vnguntur a papa vt est serenissimus rex
francie. Rex iherosolimitanus. Rex sicilie. z Rex

anglie. z non alii nisi habeant ex consuetudine vel privilegio secundum Alberi. de rosa. in prima constitutione. C. z habetur in pontificali romane ecclesie z in alio libro de regibus z ecclesiis sculi de quibus in. c. intellectu. de iure iuran. qui tunc non coronatur a papa sed per alios prelatos. An alii reges qui non coronantur possint prouocare ad pugnam in singulari certamine reges coronatos Et hec questio fuit inter regem Alfonso z regem Renatum contententes de regno sicilie quia rex Renatus misit quantum belli volens pugnare vniuersaliter vel singulariter cum Rege Alfonso Et Iacobus caldola tunc armorum capitaneus dicebat q rex Alfonso non erat coronatus nec inuestitus de regno sicilie Et Renatus sic ergo non debebat secum pugnare. Et ideo Renatus ad diem duelli non accessit quia sui proceres accedere noluerunt ne submitterent se iudicio fortune etiam dicebant regnum esse ecclesie romane z de eo non posset fieri compromissus sine licentia pape z ideo fuit facta eius proclamatio per Alfonso regem z pro contumace datus. In qua questione dicendum q corona regum fuit primum in testamento veteri z vocabatur dyadema z erat aurea z magni ponderis z cum lapidibus preciosis. ii. regum. c. xii. in fine. z paralip. c. xxxiii. que corona non prebet sibi nouam dignitatem sed est dyadema z signum regis non tamen regem facit argumen. extra de vsu. c. cum sis. z de privilegi. c. antiqua. in medio. z designat plenitudinem potestatis z honoris insignia secundum Sene. secundo de beneficij. nam valet privilegium imperatoris concessum ante coronationem. l. finali. de quadri. prescription. Et Innocentius in. c. per venerabilem. de election. z in. l. bene a zenone. de quadri. prescriptione. Et quod ibi late Cynus. z Cano. de election. suffraganeis. Et sic cut annuli non faciunt matrimonium sed matrimonij signa sunt xxx. questione. nostrates. z. c. illud. de presumptio. z facit quod notatur de regulari. c. porrectum. z quod habetur in l. iiii. de fabrici. z argumen. in. l. i. de consu. in ver. repetiti. fastes virtutem non augent z facit quia in regno quod successione defertur filius regis dicitur rex etiam viuente patre. xxiii. questione. prima cepit. z sic corona non est de esse regis dignitatis necessario.

Quia reges dicuntur qui se et alios virtutum plenitudine regunt
xii. questione. prima. duo sunt. et sic videmus in aliis regibus qui
non coronantur obseruari quod omnia administrant ut ceteri re-
ges qui coronantur nam corona non augeat dignitatem regiam
quia isti reges qui coronantur non habent maiorem dignitatem
vel potestatem quam non coronati quia tantum corona datur regi-
bus quia rex gravitate morum splendore vite et preciositate in-
tellectus cunctos debet excellere. viii. ethicorum. Et quod hoc
sit verum patet quia multis corona dabatur per romanos qui re-
ges non erant tempore consulum nam dabatur corona aurea at-
theletis. l. prima. C. de atthelet. libro. x. Dabatur etiam reginis
aurea corona. Hesce. vii. coronam auream portans in capite Da-
batur etiam corona oleanigena. s. ex oliuarum ramis illis qui tri-
umphum procurauerant et in bello non fuerant Erat etiam lau-
rea que dabatur ei qui primus loca hostium subierat et castrensis
corona que dabatur ei qui primus castra hostium irruperat. Et
navalis que dabatur ei qui primus armatus per vim naues hosti-
um ascenderat et gramine corona dabatur duci qui ab obsidione
exercitum liberauerat erat murtea corona que dabatur hiis qui
urbem dominantes intrabant et ederalis corona dabatur poetis
et laurea etiam dabatur consulibus triumphantibus secundum va-
lerianum. libro. ii. c. iii. Erat et corona vallaris que dabatur ei qui
primo vallum hostium conscenderat secundum Vale. libro. i. pri-
mo. c. finali. §. quid matris. Vnde concluditur quod Rex non coro-
natus pugnabit cum coronato nec poterit propterea refutari quia
corona non augeat dignitatem regiam sed est inuestitura vel sig-
num approbationis ad regimen cum lapidibus preciosis quia tot
virtutes deberet habere Rex quot habent illi lapides preciosi. et
ita debet regis virtus nitere et splendere et in questione nostra re-
natus fuit procurator. et deinde non accessit ad diem. et contu-
max fuit.

**An unus comes possit prouocare ad pugnam unus
ducem.**

N comes qui non recognoscit superiorem in
suo comitatu ex privilegio vel prescriptione
vel qui in suo comitatu tenet locum principis
z habet potestatem legis condende z habet re
galia z ab eius sententia non appellatur possit
prouocare ad pugnam vnum ducem vel mar
chionem vel principem qui superiorem recognoscat in suo du
catu vel marchionatu aut principatu. Dubium facit quia titulus
ducatus maior est titulo comitatus vt in titulo quis dicatur dux
vel marchio in vñbus feudorum. Et proprie iste dignitates ad
tribute a Papa imperatore vel rege aut alio principe aliquem in
uestiendo de ciuitate vel prouincia cum titulo ducatus erit dux
sic cum titulo comitatus erit comes vel cum titulo marchiona
tus erit marchio vel si cum titulo principatus erit princeps vt in
principe salerni aut capue aut duce fuisse. vt in titulo quis dica
tur dux vel marchio. in vñbus feudorum. Et de mero iure ciui
li duces erant olim tribuni. l. ii. de dome. z protecto. vel erant
magistri militum qui exercitibus preerant dicti a ducendo secu
dum Valer. de disci. mili. c. lucius quia ordines militum habe
bant instruere copias z ostendere tramites per quos sit fiendus
transitus vt in. §. ff. de iur. §. ii. Vt nihil ex militari arte relinqua
incognitum qui hodie dicuntur capitanei guerre habentes pote
statem indicendi treugas z inducias de capti. l. posthumini. §. in
duce. z de pactis. l. conuentionum. non tamen poterant aliquos
recipere in fedus vel amicitiam sine licentia superioris Iesue no
no z. xii. q. iii. innocens. vbi ioseph cum principibus hostibus se
curitatem dedit. z videtur textus. ff. de lega. l. si. §. si. Et Orosi
us. v. ad augustinum. Et Iulius ab vrbe condita libro. viii. dicit
q. fedus per consulem sine auctoritate senatus cum fannitibus
actum irritum fecit Huius enim secundum locum a regibus obti
nebant de origine iur. l. secunda. §. in incipio. z no. ff. de infami.
l. secunda. in principio. Qui erant principes milicie. sicut David
qui fuit tribunus regis Saul. vt dicitur regum decimo octauo
c. quibus dabatur gladius aureus vt decernerent hostes secundo macha

beorum. c. fi. qui etiam milites preparabant z ad pugnam instru-
ebant z precepta dabant. z exercitum gubernabant z regebant
gesta hostium ac inimicorum indagando Deutrono. vicesimo
z in .l. officium. de re militari. z habetur. xxxii. q. viii. vt p. idēz
causa reipublice delatandi Et secundum Salustium in iugurtino
de metello z mario debebant castra mouere z exercitum muni-
re z vigilias ponere in agmin. interdum in primis in medio z
in posterius ad esse z quid hostes agant explorare z omnia pro-
uident z preliis interesse quia ex pntia eoz augetur audacia pug-
natoribus non tamen se certamini facilius ingerere. Et Egip-
us libro quinto de bello iudaico ideo hīs milites parere iubz qz
non solum militibus sed etiam centurionibus prepositi partem
quandam imperatorie obtinent potestati. Dixit Quintilianus. i
milite mariano vbi multa de potestate tribuni. Et Egipius de
bello iudaico libro tercio q ad eos spectat muros istituere z ma-
num regere bellatoriam z castra munire qui principes strenui-
tatis erant vnde cum isti duces exercitus teneant locum princi-
pis in castris quibus totius milicie cura est commissa z teneant
secundum locum a regibus dicitur qz pugnabunt cum quocumqz
comite si tamen loquamur de ducibus qui de ducatu sunt inue-
stiti ab imperatore vel rege qui respectu ducalis dignitatis duces
appellantur non tamen presint exercitui imperatoris z sint tales
qui in eorum ducatu non teneant locum principis sed sint sub-
diti imperatori vel regi tunc isti duces non pugnabunt cum co-
mite qui ex privilegio vel prescriptione esset liber z teneret lo-
cum principis in suo comitatu quia pro principe habetur argu-
men. de capti. l. postliminii. Et Barto. in .l. hostes. in fine. eodem
titulo. z. ff. de penis. l. relegati. z de publici. iudici. l. infamem. z
de verborum significati. c. super quibusdam. Isti enim comites
qui non recognoscunt superiorem intulantur dei gracia quia
non recognoscunt superiorem nisi deum zensem. vt dicunt
milites sicut imperator z rex liber z in potestate z iurisdic-
tione parum a regibus differunt quia habent supremam potestatem
z possunt legem condere in suis dominiis per ea que notant in
c. vt animarum. de consti. in sexto. z in. c. ii. de maiorita. z obe.

Et Bart. in. l. i. q. quisq. iuris. z. Andre. de ysernia. in titulo que
sunt regalia. de feud. in verbo potestas. comites enim dicti sunt
Quia sunt in comentario principis qui est locus in quo princeps
consilia celebrat. ff. qui. ex cau. maio. l. abesse. in prin. vel a curia
principis que est comitatus. xxxiii. q. viii. c. finodi. z. l. nemo. de
re mili. Est ergo comes nomen dignitatis a principe collatum. l.
i. quis dicatur dux comes zc. que dignitas non debet ornamento
virtutum carere q. sunt comites seu socii principis a cuius comi
tatu arceri debent bonis moribus inornati. Iuxta no. in. l. i. c. d.
dignitat. l. xii. nec iuxta eius palacium habitare. l. quicumq. de
operibus publicis. z. de consecrati. distincti. v. fuerant. ideo non
debet comitatus titulo insigniri virtutibus ignobilem quia pro
mouere indignum est decipere. lxi. distincti. quid proderit. Et te
pore romanorum consules romani comites dicti sunt. z. etiam
prouisor officii belli comes dicebatur qui erant capitanei belli se
cundum Papien. z. facit de re mili. l. nemo. z. sic accipitur comi
tatus. iii. q. vi. neminem. licet comes z. capitaneus hodie sunt di
ueri quia comes in plus se habet q. capitaneus. dicto titulo quis
dicatur dux uel comes z. secundum consuetudinem ytalie mar
chiones sunt maiores comitibus no sic in francia z. in alamania
quod no. Hostien. in summa de peniten. z. remission. §. quibus.
sub. §. cui marchio. Et in testamento veteri maior erat dignitas
comitatus quia princeps milicie dicebatur comes regis quinto re
gum. c. xx. vbi Ioab comes dauid qui ioab comes z. dux appel
latus est. i. para. cxi. z. ad idem. l. i. ii. z. iii. de comi. archia. Hii
enim comites a comendo cum imperatore vel rege dicti sunt
socii eius in bellis z. in eius comenatu argume. de huius qui dece.
vel effude. l. i. §. summa. erant etia. alii comites consistorii prin
cipis qui erant spectabiles vt proconsules. l. ii. de comi z. tribu.
libro. xii. z. de cano. largiano. l. iii. in fine z. si erant hii comites
de consiliariis imperatoris vel regis iudicabantur illustres. quia
pars corporis principis. l. quisquis. ad. l. iuliam maiestatis. Erant
deniq. alii comites z. tribuni qui habebant curare pro epulis im
peratoris z. comites stabuli imperialis z. comites qui habebant
curam palatii imperialis de quibus ia. l. prepositis. de comiti. z.
tribu. iuter quos erat maioritas dicta. l. prepositis. de comi. z. tri.

Erant etiam alii comites primi ordinis qui ducebant imperiale exercitum in prouincias transmarinas qui habebant honorem qualem pro consules vel maiorem quibus uenientibus ad consistorium consules assurgunt. vt. l. prima. de comit. rei milit. Qui hodie dicuntur capitanei armorum z hii comites primi ordinis missi cum militari exercitu a principe z qui gerunt uices magistrum militum equales sunt ducibus qui prouincias regunt. l. eos. c. de com. rei milit. z. l. ii. de com. arch. erant etiam alii comites qui prouincias regunt. i. comitatus. l. i. c. de com. qui prouincias z habent. ii. q. vi. nemine; vt sunt in ytaliam comes romandiole z comes campanie de quo habetur in. c. magne. de voto. Comites autem nostri temporis sunt aliqui habentes nomen dignitatis huius sine aliquo dominio vel comitatu iuxta principem vt sunt comes palatini qui habent titulum non comitatum isti dicuntur comites abusu si non habent comitatum Bal. in. c. primo quis dicatur dux vel marchio z comes. z glo. in. l. i. de iuro. z cura. dan. ab huius. Similiter comes qui est de stirpe comitum licet non administret comitatum est comes. xxxxiij. q. i. si quis. de comitissa. ubi de rege qui est de stirpe regia. licet non administret q. est rex z facit glo. in. l. fi. c. de arbi. isti comites abusu leguntur spiritus z incestuosos z aliaz administrationem non habent z sunt alii comites qui habent comitatu prouinciam vel ciuitatem in dominio cum titulo comitatus q. hodie proprie comites appellantur de quibus in dicto ti. quis dicat dux uel comes isti sunt in tercio ordine post duces habentes prouincias uel ciuitatem sub titulo ducatus qui habent hodie maiorem dignitatem q. comites q. sunt magis propinqui imperatori vel principi z sunt in secundo ordine dignitatum z marchiones in tercio ordine z comites in quarto z isti comites simplices non pugnabunt cum ducibus vt. s. nisi comites ipsi essent liberi z tenerent in dominis suis locum principis z duces essent subditi z regalia non habentes vt sunt duces regni sicilie qui sunt uassalli regis z non habent supremam dignitatem quia duces isti non pugnabunt cum comitibus tenentibus locum principis qa licet appellentur comites tamen in dignitate z honore principes sunt in dominis z iurisdictionibus eorum z etia per supradicta

Dico q omnes isti qui vacant in curia imperatoris vel regis in officiis supradictis qui comites appellantur vt. s. pugnare posset cum comite regni uel imperii qui haberet prouinciam vel ciuitatem cum titulo comitatus z esset subditus illi imperatori vel regi q par est sibi in dignitate licet non presit ciuitati vel prouincie Et idem dico q camberlingi regis uel maior domus si sunt nobiles q pugnabunt cum comite vel marbione quia hii sunt comites de principis comitatu per. s. dicta. z ista procedent in foro ciuili tamen in foro rei militaris vnus dux princeps non li ber vel marchio non posset refutare vnum comitem vel baro nem aut nobilem magne virtutis quando vellet pugnare ex cau sa honoris uel status seu dignitatis sue lese q teneretur satisface re honori suo alias esset infamis q qui negligit famam suam est proditor fame sue. l. c. de hiiis qui poten. titu. vt. j. proximo. ca pitulo:

An princeps subditus possit prouocari ad duellu per ducem similiter subditum.

N principes subditi imperatori vel regi. vt sunt principes regni sicilie qui subiciuntur regi z sunt eius vasalli prouocari a ducibus regni qui simili sunt vasalli regis z non habent supremam pote statem astringantur pugnare cum illis ducibus vt non possint illos repulsare tamq sunt eis pares Dic q titulus prin cipatus secundum iura sine adiuncto in dubio pro imperatore seu rege monarcha intelligitur. ff. de legi. l. princeps. z. l. ii. §. no uissime. de origi. iu. quod nomen princeps est comune tam im peratori q regi in auten. vt prepo. no impera. §. si quis. z. de con stitu. princ. l. i. z cuilibet alteri qui in suos subditos haberet mo narcha nisi addatur aliud nomen puta princeps ciuitatis q intel ligit pro magistratu uel domino illius ciuitatis vt. ff. de excusa. tuto. l. spadonez. §. si ciuitati princeps qd nome qn. antonomasie ponitur intelligitur de illo qui alium superiorem non habet.

Et qui vnus vocatur in iure princeps. i. primum apud omniū
que dignitas secundum Cano. non defertur ex sanguine non ex
merito vite. viii. q. i. moyses. nec ex locorum vel generis digni-
tate aut vrbium qualitate sed motum nobilitate. xl. diffi. c. nos
qui. Vnde Seneca extra me partis hominum antiquorum opti-
mus animorumq. rector eligebatur ideoq. non poterat esse potē-
tior. est enī princeps potestas publica z in terris diuine maiesta-
tis ymago secundum poli. l. iiii. c. i. z tamq. sol habendus est. z
idem li. vi. c. xxvi. sol eminet vniuersis vt cuncta videat z di-
iudicat vniuersa solem alterum principem esse credo. inde dicit
deus terrenus. vt. ff. ad. l. fal. l. i. §. municipium. quod verum est
si sapiens est maxime iuris peritus Vnde Ysaie. c. i. non recedet
volumen legis de ore tuo. Et habetur Ysaie. xxxii. Princeps q.
digna sunt cogitabit z ipse super duces stabit Est enim princeps
in regno suo sicut pluuia in terra que est celi benedictio scdm
Aristo. ad alexandrum quis aut hoc nomen principis multis co-
ueniat vt in. l. familie. ff. de ver. sig. z in. l. i. z. iiii. de prin. agen.
in rebus. Et Io. an. in de. i. de baptis. tamen cum capitur pro su-
periore proprie conuenit ei qui omnibus preest per. s. dicta Isti
vero principes subalterni qui creantur ab imperatore vel a regi-
bus cuz titulo principatus alicuius prouincie vel ciuitatis que eis
subiciuntur sunt principes particulares ciuitatis vel prouincie cui
presunt qui ab aliis ducibus z comitibus in pte non differunt
sed in nomine z aliquo honore q. ita sunt subditi sicut alii ba-
rones z comites z ita ab eis recurritur ad imperatorem vel regē
sicut a comitibus qui principes sunt illustres z etiam duces sunt
illustres q. isti etiam imperatoris vel regis equiparantur. consuli
z proconsuli qui erant officiales imperii z erant illustres. vt dix-
it glo. in. l. qui indignus. ff. de senato. coniuncta alia glo. in Rca
de offi. quest. ff. z comites sunt spectabiles. l. i. de comi. cōfisto.
habet alias dicatur q. marchio est spectabilis z comes clarissimus
ii. q. vi. c. anteriorum. sunt enī iste dignitates regales. s. ducatus
marchionatus z comitatus. Bal. in. c. i. de feu. march. z propterea
duces qui essent similiter subditi imperatori vel regi pugnabant
cum principe qui esset subditus imperatori vel regibus licet prin-
cipes ipsi teneant primum locum iuxta imperatorem vel regem.

& videant aliquantulum digniores respectu nominis vt supra

An nobilis ex quatuor gradibus proauorum p^ouocet causa honoris ad duellum comitem uel baronē.

Obilis pro causa iusta sue iniurie vel honoris p^ouocat comitem uel baronē alicuius ciuitatis ad duellū comes uel baro p^ouocatus repugnat pugnare cū nobili asserendo se esse comitem & in dignitate positum ac dominū comitatus uel baronie & nobilem nullaz habere dignitatem ac non parem sue dignitati offerens uelle dare alium nobilem campionem qui pugnet pro ipso comite uel barone dubitatum fuit inter curiales si comes uel baro potest secundum stylum armorum refutare nobilem ut cum eo non pugnet sed det campionē nobilem ac eidem comparē super quo nobiles interrogati dicerent q^d nobilis ex antiqua auorum & p^ogenitorum nobilitate ortus & bonis moribus indutus ac uiuens in honore militari & in equis & armis q^d potest pugnare cū quocūq^e in dignitate posito. Comites uero & barones & alii dñi in dignitate positi dicerēt q^d nō tenetur cū eo pugnare rōe dignitatis comitatus & baronie sed posset dare campionez araldi & regez armoz dicūt diuersimode alii q^d nobilis hō non potest refutari in pugna a quocūq^e comite barone uel altero in dignitate maxima posito. Alii dicunt q^d pōt eū refutare tñ pro sui honoris defensione q^d teneat dare campionē nobilem & equalē armigeri dicūt q^d hō nobilis pōt cū quocūq^e pugnare p^o iniuria uel honore seruādo alias cederet ad maximaz in familiā comitis hoc recusantis. Quid aut iuriscōsulti sentiāt dico ergo q^d pro nobili facit ut pugnare possit cum quocūq^e in dignitate posito q^d nobilitas naturalis de qua in .l. stemata ff. d. gradi. & in .c. venerabilem. de preben. in nouella. & etiā que pcedit ex uirtutibus de qua .s. diximus est firmior q^d dignitas quā pretendunt comites & barones q^d dignitas induit & exiit sicut stola. sed nobilitas est perpetuo annexa secundū Bald. in .c. .i. q^s dicat dux marchio zc. q^d dignitas est quid accidentale & causari pōt vno momēto. nobilitas uero est inata a pncipio

generationis cū virtutibz z natura est innata qd cōnexū a prin
cipio z nō p accidēs subsecutū. fm Bal. in pludis feudez. vbi
dixit q nobilitas nō nascit̃ i cōtu oculi. ar. d. l. stemata. de digni
tate vero ciuili facili est p̃dicatio. nobilitas vero stat i numero
multoz insigniū p̃cessoz z antiquoz z vbi est memoria in g̃ri
um de insignibus sui generis ibi nō pōt esse nobilitas genitahs.
fm Bal. in. c. i. qs dicat dux. auctoritate apli. i. ad corin. dicet.
nō multi sapientes nō multi potētes nō multi nobiles ideo vi
det nobilitas firmior q dignitas q nō habet radices qz facili
ter dignitas abradit̃ z hō tunc nō est amplius in honore. l. i. C. ubi
sena. sed sanguis nobilitas nō ita delet. ar. nō. p Bar. C. de decu
rio. l. alexader. nā dignitas cōcupita nō durat admistratōe de
posita. C. de lega. l. cū vniuersis. p Bar. nā z accideria sunt facil
resolutionis sed natura est cōstans z p̃etua z ita Bal. in. d. c. i.
qs dicat dux. titulus. n. susceptus ex patre ob dignitatē clarissi
mā retinet claritatē. i. nobilitatē. l. i. C. de digni. li. xii. ex nobi
litate. n. p̃genitroz glōria hōis vt dicit sapien. iiii. vñ natus ex
patre nobili etiā sine alia dignitate censet nobilis. l. iiii. de com
mer. z merca. z dignitas in hoīe nihil aliud tribuit q nobilita
tis quandā excellentiā. vt nō. in. l. i. C. de digni. ppter quā sibi
debet reuerētia z obediētia. ar. l. senator. de digni. uirtus. n. seu
nobilitas pponderat dignitati. ii. q. vii. q̃q. & alias dicit q p̃su
mit̃ melius de illo qui descendit ex patre nobili. liii. di. si gens.
z facit illud qd scribit ecclesia. x. sapiētia quidē cōfortauit sapi
entē supra decē principes ciuitatis in sapiētia quidē tanquā in
virtutē nobilitas significat. xl. di. nos q. z testat Boetius. scdo.
de cōsola. q nobiles ex virtute p̃ferunt nobilibus ex dignitate
cū dixit dignitatibus ex virtutibus nō virtute ex dignitatibus
honor accedit. Itaqz vilissimus est reputādus qui honore p̃stan
tior est si nō alios virtute p̃cedat. i. q. i. vilissimus. nec ad fidez
ita est sufficiens dignitas sicut bonoz morū nobilitas. ff. de tu.
& cura. dan. ab his. l. scire. §. fi. nā nobilitas est sup̃mus honor
que etiā cōuenit regibus & volentibus ad dignitatem aspirare
ut habet ecclesia. x. c. ibi beata est terra cuius rex est nobilis ubi
glo. exponit. i. de stirpe regia. & alibi dicitur q nobiles ad dig
nitates eligunt̃. in autē. de defen. ciui. §. interī. & §. fi. q qdez

nobilitates tēporales a deo sunt institute imediate. fm Bart. in
l. i. c. de digni. vbi allegat Regū. i. & ii. nā si quis esset ignobi
lis a natura z a virtutibus & bonis moribz sibi nulla dignitas
posset attribui. p nō. in. d. l. i. de digni. ergo nobilitas nature vir
tutū aut sciētie est ianua ad oēs dignitates z sic maior ē digni
ar. l. rescripto. in prin. de mune. & ho. & de decurio. ad subeun
daz. z in auten. de mona. §. ordinatiōe. In gñum facit qz comi
tes vel barones comitatū vel baroniā hñtes a pñcipe qz dñatur
hoibz & subditis suis habet nobilitatē. c. i. qz dicat dux. z te
net. Andreas de yser. in. c. i. in fi. de capi. qui cura. vēdidit. & i
c. i. in fi. qui. ex cau. feu. amit. vbi dicit qz ex hoīz multitudie
ibi existentiū acqritur nobilitas. & Bar. in. d. l. i. de dignita. li.
xii. qz nobilitas est habere plurimos subiectos diuites & locu
pletes. in auten. vt iudi. sine quoquo. suffra. §. volumus. nā tūc
dicitur etiam imperiū habundare. eo. ti. §. i. & qto qzqz maio
ribus pēst tanto ipse maior & honestior. in auten. de defenso.
ciui. §. nos igitur. vnde gloria regis in lata gente & in dimini
tione populi contritio pñcipis. i. q. iiii. c. is ita. p. itē dauid. &
Salustius in probemio catellinarū maximam gloriam in max
imo imperio putauere sic ergo cum comites habeant nobilita
tem & titulum comitatus ergo maiores sunt simplici nobili z
nō miles non pugnat cum milite. vt in. c. i. §. si quis hominē
de pace tenen. in vfi. feudo. ergo non comes non pugnabit tuz
eo qui comes est. argumē. illius tex. qui hoc decidit. & facit eti
am pro comitibus quia ipsi dñantur nobilibus sui comitatus z
milites faciunt secundū Bar. in. d. l. de digni. & etiā possunt fa
cere quem nobilem dando sibi feudum nobile cum vassallis. d.
c. i. quis dicatur dux. & c. i. de feu. marchie. Item quia iste sūt
dignitates regales secundū Bal. ibi si ergo habent dignitates
regalem ergo maiores sunt quolibet simplici nobili & quia lo
co pñsidis habentur in suis comitatibus. glo. sing. in. c. i. si de i
iusti. lis oriat. & qz transmittūt in filios eoz. ii. q. i. q. periculo
sum. & quia in suis comitatibus equipantur pñcipi. Bal. in. l.
ii. de cōsti. pe. & qz habet excellentiā sedēdi iuxta regē. secund
Bal. in. c. i. q. feu. da. pos. & facit qz ipsi comites & barones ex
quo sunt in dominiis eoz qz pñdes vel pñores fm Bar. in. l. i.

in fi. de bono. pos. & l. stipulationū alie. de ver. ob. & l. si d pe
nis. vnde rōe status eorū & officiū qd gerunt in subditos repre
sentant rem publicā que est idem cum eius principi. l. pe. c. de
seruis fugi. & Bal. in ti. de feu. march. ppter quod non videtur
q in preiudiciū rei publice sue quā tuent q debeant eorum
psonas q sunt obligate officio comitatus & habet dignitatē an
nexam regibus periculis exponere vitā eorū pro cā priuata non
cōcernente rem publicā q talis dignitas est ppiū munus toti
us vniuersitatis s̄m Bal. in ti. de feu. march. per ea que late scrip
ta sunt. s̄. vbi diximus de pugna regū & Imperatorū maxime
pugnando cū priuato ideo poterunt dare campione equalē p
uocanti. arg. l. fi. de iniuriis. vbi in actione iniuriarū tales per
sone cōstituunt pcuratorē. & c. de pcura. l. pe. & auren. ibi po
sita. & etiā clarissimi sunt priuilegiati q non torquentur. l. se
uerā. c. de digni. & pugna equipatur torture. de pace tene. s̄. si
quis hominē. vbi Bal. nec etiā carcerant illustres. l. si graui. de
digni. nec etiā dampnant sine his qui equa dignitate cum his
sunt cōstituti. de decur. l. quicq. & facit. l. quicunq. de pcura. &
ideo dabit campio. p nō in d. s̄. miles. vbi Bal. dicit q qs pōt
inire duellū p extraneo qn esset eius cāpio. & idē in. s̄. si rusti
cus. & ibi cāpione p se dato. vbi glo. & Bal. & de alie. feu. pa.
s̄. non est cōsuetudo. vbi dicit glo q ex cā fit pugna per alium
seu per campionē. & hoc exp̄sse deciditur in lombarda. in. l. fi.
qualiter quis se defen. debet. vbi dicitur q comes clericus vel
vidua pugnant per campionem. tamen glo. tenet ibi q vassallo
possit puocare dñm ad pugnā ppter infidelitatem qd ideo est
quia dñs obligat vassallo ad fidelitatem. c. i. qualiter dñs apprie
tate priuatur. tñ ego tenerē q vnus nobilis ex quatuor gradibz
nobilitatis iure militari pōt pugnare cū cōstituto in quacūq. di
gnitate p prima iura & dicit iste nobilis ego nō curo de tua di
gnitate nisi de meo honore & nō puoco comitatū vel dignita
tem sed personā tuā tanq̄ priuatū dignitas ponat ad partem. z
tu veni ad id qd debet agere boni milites & q iste dignitates
nō dant nisi nobilitatē. vt. s̄. ergo habens nobilitatem innatā a
natura cū eo pugnat quia nihil est supra nobilitatem vt dixi
mus. s̄. e. de nobilitate. & vt rerū pbatio non pereat z veritas

regiatur & vt quis nō gloriatur in sua malicia rōne dignitatis.
q̄ iste est actus militaris. s. pugnare qd non pōt abicere comes.
q̄ est suū officiū defendere honorē p̄priū & nō esse p̄dignus sue
fame q̄ qui famā suā negligit est p̄ditor sui ipsius. l. i. C. de hū
qui poten. titulo. & diximus. s. in p̄ximo. c. p̄sertim qn comes
puocat ex delicto cōmissō cōtra repub. q̄ reatus omnē hono
rez excludit. l. i. vbi sena. vel pro fide rupta. quia ex quo illi de
dit fidem videt cū eo cōtraxisse & suam personā approbasse. d.
regu. iuris. qui cum alio iurā. l. iiii. §. idem scribit. de peculho. &
cū sit obligatus rōne fidei p̄sone cui fidem dedit nō poterit eiuf
personā quam semel approbauit reprobare. per nō. in. l. si qs tes
tibus. C. de testibus. cum similibus. vel si ipse comes illum no
bilem offendisset quia in delictis quasi contrahit. l. i. §. bestias
de postu. & l. in p̄. in fi. de iure fisci. & facit q̄ miles pugnam
denitans apūt graues milites infamie labē incurrit. ar. l. si. §. ii.
ff. q̄ metus cā. vbi si miles terret vt nō pugnet ille ē iustus me
tus ad rescindendū oēm p̄missionē scdm Angelū. in disputati
one sua. duo nobiles gallici. in l. v. de iur. fisci. q̄ inuenerunt.

An officialis exercitus uel ciuitatis puocet ad duel lū.

N officialis exercitus possit puocari ad certamē. dic
tū. q̄ nō q̄ nō d̄z remanere sine duce sine q̄ regi nō pos
set & nō tenet bellū facere sine licētia p̄ncipis sui. l.
iii. ad. l. iul. ma. nec dimittere exercitū vt ibi. alias
illo crimine tenet z idē diceret in rectore alicuius ciuitatis n̄ re
pub. obfessa ab inimicis suis vel q̄ pateret aliquā opp̄sionē. q̄
nō d̄z remanere sine rectore p̄pter piculū totius rei. pub. ar. eiuf
qd hētur. in ti. C. vt oēs t̄a ciui. q̄ crimī. vbi durate officio offi
cialis nō trahit ad iudiciū ne ab officio diuertat. z in. l. nec ma
gistratibus. ff. de iurur. z de iudi. l. ps litteray. cū si. z q̄ official
q̄ durate officio dereliquit officiū puniūt grauiter. ut in auten. vt
diffe. iudi. §. necessitate. z in ti. de admistra. §. ii. z in. l. iiii. ad. l.
iul. ma. z facit qd hētur de bello iudaico. li. vi. vbi d̄r q̄ Im
perator nō d̄z pugnare p̄sonaliter nec dux exercitus q̄ in eis est
piculū vniuersorū z salus oīm fm Quintil. in milite Mariano

& Alexander de optimo Impatore dixit Impatorē magis cō-
sultē q̄ audacter pugnare debere vel oīno potius abstinere a pu-
gna psonali & qd est dictū s̄ de pugna Impatoris & hoc quā-
do esset ppetuus q̄ tunc dabit cāpionē vt diximus. s̄ in c. no-
bils. p. cā iusta tñ qñ esset officialis tp̄alis expectabit finis offi-
cū sui. ar. d. l. i. c. vt oēs cē. s̄. all. cū si. q̄ qñ aliquis ē attrictus
rōe officiū publicū prius debet explicare negocia officiū q̄ ppria-
l. tutor scdm dignitatē. in. §. i. ff. de admī. tuto. & hoc quando
esset ciuitas quā regit in aliqua necessitate imminente vt q̄ obses-
sa vel dñs ciuitatis esset captiuus vel in lōga absentia vt. s̄. tñ si
nō pateret ciuitas maximā necessitatē p̄sone sue tunc etiam du-
rante officio. puocabit q̄ cessat causa āncedens & hoc fuit vi-
sum tpe quo rex aragonū fuit captus in mari & qdā officialis
maxime ciuitatis fuisset. puocatus excusauit se a pugna q̄ rex
erat captus & psona sua erat necessaria illi rei publice q̄ fluctua-
bat & fuit excusatio admissa & si hoc nō esset rectores ciuita-
tū obsessarū puocarent p̄ obsidentes in duella. z facit ciuitates
ipse depirent eo succūbente vel capto aut vulnerato. & scribit
Frōrinus q̄ Scipio africanus fert dixisse cū quidā parū pugna-
rez eū diceret Impatorē me mater nō. pugnatore gēuit & mā-
rius theotonico bello quidā theotonico. puocātū vt prodiret re-
spondit si cupidus morti esset posse eū laqueo vitā finire. & plu-
tarcus in vitā marci. Antonii. Rursus igit vocabat Antonius
Augustū ad singulārē pugnā ridentē satis multas ad interituz
vias. Antonio patere sic ergo exē. lis demōstrat vetēz q̄ Impa-
tores z exercitus duces nō pugnant singulariter.

Quod in pugna militum attenditur equalitas.

In pugna militū attendit̄ eq̄ltas q̄ si miles aduers⁹ mi-
litē p pace violata vel cā capitali duellū cōmittere vo-
luerit nō cōcedit̄ facultas pugnādi nisi p̄bare possit. q̄
antiquis ip̄e cū gentibus suis natiōe legitimus miles existat. &
pace te. c. si miles. z hoc de iure feudoz. vbi dixit Andreas de
yfer. q̄ hoc est vnū q̄ requirit̄ ad miliciā q̄ qs sit de genē mi-
litū. ff. q. ex cau. ma. l. penl. dicēs q̄ miles ponit̄ ibi p̄ omnī in

feudato & sic videt restringere hoc ad nobile rōe feudū, qđ nō
est vez q̄ tex. loquit de milite ex genere militū. s. q̄ sit ex gen-
tibus militaribus vel nobilis a natura q̄ miles cōphendit etiā
feuda tenēres. c. i. impator locta. cū sequēti. z etiā appellant mi-
lites q̄ sunt in expeditione z in eqs z armis p re pub. de qbus
in Ryca. ff. de testa. m. z in l. i. ff. de bo. pos. ex testa. mil. licet
nō sint insigniti. nec habeant illa insignia de qbus. in l. i. pens. s.
alf. p que dicit q̄ etiā illi q̄ sunt in mari in exercitu militā di-
cunt z isti hnt privilegia de qbus. in ti. de testa. mil. z h dixit
nō. Bal. in l. ei. q. C. q̄ bo. cedē. pos. q̄ milites nostri tps dicunt
milites licet nō habeat insignia q̄ olim dabant. vt in d. l. pens.
& hū q̄ cōtinuis armoz exercitiis sunt dediti. ff. de testa. mil.
l. rescipra. z. C. eo. ti. l. scriuarios. q̄ milites pugnare possent cū
aliis militibus in armis existētibz & etiā vbi vnus est miles
z de militū genere ortus vel hatus nobilis z miles in armis nō
posset resurare aliū milite vel insignitū non tū ortus ex genere
militū si esset in bonis moribus z virtuose viues q̄ inter istos
est paritas in virtute q̄ nobilitat q̄ etiā nobilis est qui a princi-
pe nobilitatē cōsequit z q̄ a principe vt nobilis acceptat. scdm
Bar. in l. i. C. de digni. li. xii. vbi dixit q̄ nobilitas est qualitas
illata p principē q̄ quis vltra honestos plebeios acceptus osten-
dit vbi cōcluditur q̄ non attendit natura vel origo in nobili-
tate sed virtus ergo sequit q̄ si princeps quē faciat militem q̄
ipse erit nobilis q̄ in nobilitatē nō attendit natura scdm Bar.
reprobata opi. Impatoris qui dixit q̄ nobilitas est antiq̄ diuici-
arum possessio cū paleris moribus ergo pugnabit iste miles fac-
tus a principe nobili cū milite ex genere militū z a natura. vel
cū alio milite exercitato in armis vel cū alio armigero q̄ in ar-
mis versatur z in bonis moribus viuit q̄ nobilis reputat. nam
non solum natus ex nobili nobilis est. l. nullus. de decur. & l. li
beros. de senato. in glo. & C. de decurio. l. exemplo. & l. i. cuz le-
gittime. de statu homi. in tex. & glo. & tex. in l. nobiliores. C.
de merca. sed etiā versatus in armis q̄ armoz vltus facit quem
nobile z virtuosuz vt. s. diximus. nā pugna est experientium
veritatis pbande in iudicio belli cū ense z nō d̄ quis dicēdo.
q̄ nobilis sum excludere posset a pugna aliū virtuosum q̄ nō

hū q̄ nobilis sum excludere posset a pugna aliū virtuosum q̄ nō

esset nobilis a natura & delicta remanere ipunita & veritas se-
pulta & ne deur materia nobilibus aliis iniuriandi ipune z de-
licta committendi ideo tunc talis nobilis si que offendant debe-
bit puocatus pugnare & no erit admittenda excuatio qz nobi-
lis quia ensis est iudex & talis qui disiudicat oem homine no-
bilem & plebeu & qto nobilior tanto debet virtute suam ex-
periri in armis alias tn cum infamia remaneret talis nobilis. &
dixit Angelus in. q. sua que incipit duo gallici qz mtes attele-
ta pugnam deuotans apud graues milites infamie labe icurrit.
qui ppterea si terret vt non possit pugnare erit iustus metus z
omnis promissio rescindetur. l. fi. §. ii. ff. qz metus causa. vbi er-
go quis esset nobilis ex quatuor gradibus nobilitatis scilicet auo-
rum & vellet repellere alium non ita nobilem qui nobiliter ui-
ueret & in bonis moribus a pugna no deberet sibi pmitti. nisi
i te esset aliqua infamie labe aspersus vel macula parentum. qui
fuisent in vita de pditione notati anteq sint nati isti puoca-
tes repellent. l. ii. de decu. z. l. iii. ad. l. iul. ma. z in. l. fenator. d.
digni. li. x. z fm ius logobar. repellunt a pugna nobiliu q in eo-
ru psonis essent aliquo scelere vel infamia affecti vel ppter uicia
ignobiles & oes illi q repellunt a bello iudiciali. l. i. cu sequenti.
ff. de postu. qz bellu iudiciale & armoru seu actuale equipant &
hoc etiā iure viuunt vt ignobiles ppter uicia repellant a pugna
nobiliu nisi vtergequali morbo laboraret vel simili. ar. in. l. in
arena. C. de inof. testa. cu si. & vide. j. in. c. nobilis a natura z s
in. c. an si dñs. cu sequentibus. vbi qd de iure longobardo.

**Quod in pugnis dignitas attenditur ⁊ nobilitas ⁊
reprobantur infames ⁊ criminosi ac labe aspersi. et
quid de bastardis.**

Via dictu est q in duello tā iure ciuili q etiā logardo
q ex cōsuetudine & fm cōstitutiones Imperatoris Fre-
derici editas in regno Sicilie requiritē paritas psonaru
fm Basiliū. l. cum filius. §. fi. de le. ii. & in constitu. regni Sicilie
monachia & de pace te. §. si quis militē. sequit videre q in pū

gis sicut in oī actu mundi dignitas est seruanda. ar. l. obserua-
dam. ff. de offi. p̄li. z. l. i. ff. de postu. adeo q nō admittitur ad
pugnā nobiliū infamia iuris vel facti notati aut aliquo scelere
inquiri aut vite turpitudine qz delictū excludat oēm honorez
l. i. c. vbi fena. vel clari. & tales nō sunt integri hoīes nec ascē-
dunt ad ea ad q tales nō admittunt. l. ii. c. de dignita. li. xii. si
cut etiā nō admittunt in iudiciis q dicunt p̄lia seu certamia cō-
ditionalia. l. aduocari. de aduo. diuer. iudic. & l. ii. eo. ti. de pre-
scrip. xxx. an. l. si qs emptōe. & fi. z. dicit tex. in l. aduocati non
minus pugnare aduocatos vocibus q milites armis z coraciis.
z sic equipant ista bella iudicioz & armoz. z dixit glo. in. c. i. q
de forma fide. q sicut vassallus nō pōt in p̄lio pugnare q dñm
etiā nec aduocar cōtra eū in bello iudiciali qz equipant. z xvi.
di. c. si Imp̄tor. in glo. z q sit p̄ma cā bñf. amitt. & sed si dela-
tor. z gl. in. c. cū sacerdos. de postu. And. eas d̄ yser. in ti. d for-
mā fideli. cū ergo equipant id qd de vno dicimus & de alio p
nō in. l. miles. ff. de re iudi. vbi milites inermi militā equipan-
tur militibus armate militē & in. d. l. aduocati. sic qui repeliū-
tur a certamine iudiciali repellant a bello armorū secundū lom-
bardam. arg. insti. in probemio. in prin. vbi quod de vno dici-
tur de alio dictum videtur. Nam etiā humiles viles & nota-
ti repelluntur ab accusando. de incestis. nup. l. humilem. c. licz
eli. de simo. Sic etiā non prouocabunt ad iudicium belli alii
quē nō nobilem quia infames a conuentu principis repelluntur.
dixit Baldus. c. de fur. l. falsus. hūq non integri homines a iu-
dicio belli repelluntur. sicut etiā a limine iudiciorum accusa-
tores non integri. de quibus in ti. de accusa. sicut z testes obscu-
ri & infamia notati in iudiciis repulsantur. que repulsa in iudi-
cio belli dicitur rebroza. quia qui vult pugnare cum nobili vel
militari viro. aut constituto in dignitate debet esse nobilis &
olimpus miles & sine macula. quia alias non esset paritas perso-
narum. De quibus repulsis aliquas inferamus secundum quod
vidimus de consuetudine militū & nobiliū obseruatū p̄rio eni
dico q rebroza seu reprobata duello q crimen lese maiestatis
commiserit q Imp̄torem papam regem aut alium principem
seu dominum suū in quocūq capite illius criminis de q in ti.

ff. & C. ad l. iul. maesta. etiam miles seu armiger qui delicta
comiserit militaria. l. ii. ff. de re milita. vt qui milites sollicita
uerit concitanerit ne ad seditionem aut tumultum fecerit con
tra rem publicā cui deseruit. l. i. in fi. ff. ad l. iul. maie. vñ miles
qui fuerit per ducem belli ignominiose remissus vel degradatus
qui ppter ea infamis efficit. l. sed & milites. §. ignominia. d. ex
cusa. tu. de re mili. l. qui cum vno. §. non omnis. & l. ii. ff. de i/
fami. quia talis miles non potest in vrbe morari nec alibi ubi ē
princeps rōne sue infamie vt ibi nō. nam in duello vt plurimū
preest princeps vel dux exercitus vel alius loco principis subro
gatus qd etiam cū eius licentia fit. l. i. de gladiato. & l. i. de atte
letis. & sic tanquā infamis repellitur ab hac dignitate pugnandi
in presentia principis. arg. l. milites. C. de re mili. & d. §. igno/
minia. similiter & miles qui exercitum deseruit. vel ad hostes
profugit. l. ii. ff. ad l. iul. maesta. de penis. l. si quis aliud. §. i. de
capti. l. post. §. transfuge. & de re milita. l. non omnis. §. deftor
Nam isti proditores seu transfuge essent exauctorandi & capi
te puniendi & pro hostibus habentur. l. proditores. de re mili.
Miles enim transfuga etiam furca suspendit. l. desertorem. §.
is qui. eo. ti. vbi etiā punitur miles qui rem a duce prohibita
fecerit aut eius mandata non seruauerit etiam si res bene se ge
serit & fuerit de hoc notatus. facit. xvi. q. i. monachiam. z eti
am deftor qui tempore belli se absentauit a signis qui capite
puniretur. l. i. C. de deserto. libro. xii. quinymmo etiam si mi
les leno fuerit habendo feminas questuarias. vt in l. atteletas.
§. pretor. de infami. & Andreas de ysernia in ti. quibus mod.
fend. amitta. in secunda columpna. Vel questum fecerit in pub
lico. aut cauponam exercuit. eadē l. §. siue autem. vel miles qui
fuerit periurus non obseruans iuramentum quod prestant mi
lites. l. quotiens. de dignitatibz. libro. xii. & l. penul. quibus ex
causis maio. & etiam si veniret contra propria iuramenta z eet
ppter ea lata sententia cōtra eum fm glo. ibi. & in l. si quis ma
ior. C. de transactio. etiam si fuerit preuaricator. l. atteletas. in
fi. de infami. Aut miles q seditionē etiā cū leui querela mouit
in castris vñ aliqd flagiciū cōspirauerit i castris cū aliis militibz
d. l. deftor. ē. i. fi. d. re mi. vel si fuerit passus sententiam capitale

pro crimine capitali. de infami. l. atteletas. §. si. vel si ab hostibz
captus poterat redire & non redit quia transfuga iudicatur. de
edih. edi. l. quid sit fugitiuus. §. idem. aut qui missus fuit in ex
ploracione aut spia hostium & non rediit sed cum hostibus p
manit cum redire potuisset quia transfuga censetur. d. §. deser
tor. aut qui in fraudem munez nomē milicie armate sumpsiſſz
l. non tantum. C. qui mil. non pos. vel si fuisset per prius colo
nus & ad miliciam armorum in fraudem aspirasset. nō debuit
admitti. C. qui. mil. nō pos. l. rura. sicut nec etiā qui cā litis vi
tande venerit ad miliciam aut alia conditione seruili affectus.
l. i. & l. omnis. eo. ti. aut similes secreta hostibus nunciauit. qui
vt proditor capite punitur. l. omne. §. expilatores. de re milia.
vel miles qui metu hostium langorem simulauit. d. §. expilato
res qui desertor censetur. Item si dominus habuerit preliuz cā
pate iustum & miles eius cum morantem in prelio dimiserit
ex proposito. c. i. quibus mo. feud. amitt. Nam ista culpa est in
dominum cōmissa ob quam feudo priuatur quia infideliter fa
cit quod non habet locum in alio prelio vt si dominus propter
insidias aut rūmorem aliquem arma tollit vt ibi. vel si cū in
micis domini sui in eius perniciem amicitia copulauerit vſ al
ter contra dominū suum se habuerat ppter quod inimicus dñi
presumat. secundū glo. ibi. nam rōe iuramenti qd pstat vassal
lus dñi si cōtra faciat dñi infidus. C. ad. l. iul. repe. l. si. & dicitur
ppter ea dñm offendere. vt in. §. si. q. sit pma cā bñfi. amittē. z
dixit Andreas in. d. c. i. q. est crimē maiestatis q. etiā grauatur p
pter hoc op. suam apud gentes. c. i. q. fuit prima cā bñfi. amitt.
Insuper etiā miles qui status sui cōtrouerſiam patitur q. inte
rim pro milite non habetur vel ab hostibus redemptus se non
luerit. l. qui status. de re militari. etiā si prepositus iustodie p
sone principis vel ducis belli vel ad excubias castrorum illa de
fereret fraudulentē. nam capite deberet puniri. l. qui excubias
eo. ti. & l. i. de offi. pfect. vigi. similiter & miles qui tpre belli
oia arma alienauit quia hoc crimē est simile desertioni. l. deserto
rē. §. miles. & l. qui cōmeatus. §. arma. eo. ti. Itē miles pda di
uidens cum hostibus vel qui dat operam vt hostes capiant fide
les imperii. z illas depredet q. deberet nūus cōburi. l. si q. d. re

milita. li. xxi. que sunt vera nisi esset restitutus in integrum ex
principis indulgentia. l. cu te. C. qui mili. no pos. h. xii. etiam si eet
publice excoicatus a suo superiore rebrozatus aut si de heresi nota
tus vel esset fidei fractor z de hoc condempnatus qz efficit infam
mis. l. fi. C. de infami. z tenet glo. expresse in. l. si pignore. §. si
post. de pig. acti. qz venies cotra fide sua fit infamis si de b con
dempnatus est. z in. c. constitutus. de transac. & glo. in. d. c. puenit
tenet qz venies cotra fide est infamis sicut si cotra iuramentu. z
ide tenet in. c. si. ne pla. vi. suas. z facit tex. in. c. nos sanctoru.
xv. q. vi. na grane est fide fallere. vt in. c. puenit. in glo. de fide
inso. & in. l. i. ff. de consti. pe. z qz metus ca. c. ad aures. vbi dato
fidei equipatur iuramento. & Inno. in. c. & si xps. de iureiuran.
vbi pmittens sub fide habet ac si iurasset sup euangelis vel su
per reliquiis. & Archi. xxii. q. fi. c. iuramentu. z Cy. hoc tenet
in. l. si. si aduer. ven. licet maior iponat pena venieti q iuramen
tu q q fide. glo. in. c. clericus. de iureiu. z Andreas de yser. i. §.
Ite sacrameta. de pace iur. fir. p tex. xii. q. v. q p iurat. z hoc etia
t3 Spec. in ti. de iureiu. §. i. ad fi. z licet Bar. z alii in auten. Ite
sacrameta puber. si aduer. ven. tentat q quo ad p iuriu reqratur
tactus euangelioz tn milites & armigeri seruati ius canonicuz q
venies q fide fit grauter puniedus & debeat fide seruare & t3
Archi. in d. c. iuramentu. qd quo ad obseruantia habet ac si p
euangelia iurasset no quo ad pena & est decisum p binas decisio
nes rote. ide dico in aliis nobilibus q hnt macula labi seu alia
infamia nobile q no pugnet cu alio nobili mudo & sine labe.
q ppter labe delicti qs infamat & p infamia pdit nobilitas z
dignitas. l. ii. & l. quoties. de digni. li. xii. q no posset repelli p
pter hoc vbi pugna fieret in crimine lese maiestatis. ar. l. famo
si. ff. ad. l. iul. ma. vbi di q quis famosi ius no habeat accusadi.
necetia milites aut serui tn admittut ad accusatione lese maie.
crimis licet etia mulieres in tali crimine admittut qz mulier co
iurationem Catelline detexit. l. fi. ad legem iuliam maiestatem.
Sic ergo in crimine lese maiestatis quilibet alias inhabilis ad du
ellum pnotabit q casu hodie licitu e duellu z sine licetia pici
pis pugabit tn an in hoc crimine sit duellum fiendum quando
diceret quem de principe male loqunt ex leuitate puto q non

ar. d. l. famosi. in fi. vbi glo. z qd nō. in. l. i. si qs ipe. male dixit.
sifr quis repellit a pugna nobiliū si essz bastardus vel spurius. p
mo qz isti sūt in fide instabiles z in bello incōstātes qz sunt in
honorabiles hoibus. lvi. di. diuulgatū. fm Bonifaciū ad regē an
gloz qz cōsuetudo magnatū z nobiliū nō nouit bastardos qz n
sunt d domo magnatū nec iura sanguis hnt. Bar. in. l. fi. d uer.
fig. ppter bonos mores custodiēdos. fm Bal. in. c. naturales. si d
feu. fue. cōtra. qz tales bastardi nō faciūt pclarā z famosam ciui
tatē s3 legittimi z naturales. in autē. de nup. in ptn. z. l. i. ff. so
lu. ma. qz etiā bastardi nō ppetuāt memoriā parentū. Bal. in. d.
l. i. nec pntes merent priuilegiū ppter numez eoz. l. excusant.
s. etas. de excu. tu. p Bal. qz etiā nō sunt in aliq capite agnatorū.
& cognator. l. spurius. vñ cognati. fm Bal. in. l. in testamēto. d
testa. mī. qui etiā nō dicunt ppter filiū. l. filiū. de his q sunt sūr.
nec etiā sunt pntes nobiliū. Bal. in. l. cū legittimū. de sta. ho. z
qz ad eos legis affectiō nō extendit. de. i. de baptismo. que dicit
bastardos nō includi in dispositiōe legali q ad comoda z bono
res. z. Cy. in. l. qfqs. ad. l. iuf. ma. z de ieridic. mat. l. libertū. &
Bal. in. l. generalr. C. de insti. z substi. vbi dixit q hō in digni
tate posit9 p tacitā cōditionē liberor nō intelhgē sensisse de fi
lio naturali z ad qs nō trāsiuit paternā nobilitas. l. cū legittimi.
de sta. ho. z. l. liberis. de senato. z leui. xxi. z q etiā nō includunt
in onere feudi. c. naturales. si de feu. fue. cōtra. z q sūt inobiles
z ifames ac vilis cōditionis. ut nō. azo. in sūma. de infam. etiāz
si sint legittimi. fm Bal. in d. l. generalr. z Bal. in. l. i bone fidei
C. de iureiu. qz ignominiosū est habere tales filios. l. pē. C. quēz
ad. te. apē q etiā nō pnt portare arma dom9. fm Bal. in. d. l. ge
neralr. z in. l. filiū. s. alf. z nō dicunt de genere s3 sunt degene
rati. Bal. in. l. fi. de na. libe. z in. d. l. filiū. dixit q nō portant ar
ma legittimor nisi eis cōcedant z t3 Dy. de le. ii. l. cū pr. s. mī
nec appellatiōe cōiuctoz cōtinent fm Inno. z Io. an. i. c. nōnulli
de relcrip. facit. l. spurii. vñ cog. z. l. hac pte. nec etiā sunt cōfor
tes. l. iiii. d. l. ca. de pcu. l. s3 z hec cū si. nisi ipse bastardus essz ar
miger z i armis versatus z bñ morigerat9 qz vbi pprū bono
rē psequeret repelli nō posset a pugna sicut etiā nec alias igno
bilis p ea que diximus in. c. nobilis a progenitoribus.

An bastardi legitimati possint repulsari in pugna.

N bastardus vel spurius legitimatus a Papa vel a principe natus ex patre nobili possit pugnare vñ in ire singulare certamen pro causa honoris cum nobili a natura legitimo & naturali videt q non quia datur disparitas qm licet legitimatio aspergat oem maculā in autem qui. mo. na. effi. sui. & si quis vero filios. & qui. mo. nat. effi. le. & si qs vero. nō habens tñ adhuc ipse licet legitimatus remanet cū aliqua nota infamie. Bal. in. l. generalr. de insti. & sub sti. allegat. Inno. in. c. innotuit. de elec. q nulla cōsequētia pōt eē legitima ex radice corrupta. l. si. de natura. libe. & legitimatio p̄prie non est veritas sed fictio quedam fm Bal. in. l. cā quam. C. de fidei cōmis. & quia legitimatio addit iura ciuilia & nō naturalia. autē. Itē sine de natu. libe. & q legitimatio est priuilegiū potius q ius cōe. Bal. in. ti. hic finit lex. in prin. nam licet illegitimus legitime tñ remanet nō legitimus. d. c. qto. in nouella. vnde licet oēs leges ciuiles & canones dicant q legitimatus p Imperatōrē nō debet vocari spurius & habet ac si esset legitime conceptus. Bal. in. l. imperialis. de nupt. & in. l. gallus. de liberi. & postu. & dixit Bar. in. l. si quis pro emptore. ff. de vsucapi. q legitimatus a principe dicatur vere legitimatus. z Iaco. but. in probemio. C. licet Bal. variauerit & multa sint in fauorem legitimatorum quia equipantur legitimatis per matrimonium. Bal. in. l. dñs. de natu. libe. tñ nobiles q ad pugnaz aliquando dicunt contrariū z non bene quia pnceps legitimatus illi facit habile ad honores z dignitates z oia iura dicūt p legitimatis. z idē dicūt in legitimato p oblationē curie q est cē sendus legitimus. vt in. l. dñs. z in. l. si qs. de natu. libe. & idēz eē in nobili q est legitimus z naturalis z est natus ex p̄re bastardo vñ est nepos legitime descendens ex uno bastardo q admitteret ad pugna cū nobili legitio z nali q licz nepotes nati ex legitimis z naturalibus auo existente bastardo sunt nati ex radice corrupta. & nulla consequentia potest esse legitima ex illegitimo nascendi principio. secundū Bal. in. l. si. C. de ver. sig. & q nepos nō coniungit nisi mediāte p̄re in quo non fecit

principium cōiunctio. C. de quest. l. ii. §. dūo. & vno excluso
omnes eius descendentes sunt exclusi. §. nota. qui seu. da. poss.
& de successi. seu. §. pen. Bar. in. l. ii. §. si. ad trebel. Baldus in. l.
maximum viciū. de hbe. prete. & idem in auten. si qua rui/
nas. de sacrosanct. tamen sufficit q̄ ipse sit natus legitimus &
naturalis & sit in bonis moribus quia non repellit a pugna. &
iste essent excusationes nō admittende per dicta. §. in pncipio.

**An armiger possit repulsari ab officiali exercitus ut
cum eo non pugnet.**

Miles seu armiger simplex nō pugnabit cū aliquo cē
turione vel pfecto cohortis vel legionis. vel cū eo
qui p̄est exercitū vel qui cōsularibus vtif insignis
nec cū eo q̄ dirigit alā vel numez militū. de quibus
in. l. ii. ff. de infami. vbi glo. declarauit q̄ cohors habz. x. alas le
gio vero septē milia z centū pedites z septingētos. xxx. eqtes
pm Vege. de re mi. exercitus autē habet. vii. legiones q̄ est col/
lectio totius militie vt ibi q̄ cū sint inferiores & subalterni &
eis subint & inferioris gradū nō pnt se pares facere supiori q̄
supioribus nostris pares esse nō possumus. ff. de ahe. iur. l. iiii. in
prin. z de arbi. l. nā magistratus. & de aq̄ plu. ar. l. i. §. sed si vi/
cinius. vbi glo. dixit q̄ hō inferioris dignitatis maiori persone
d̄ exhibere reuerentiā. z dixit glo. in d. l. iiii. q̄ sapiēs q̄ maio/
rem nemo p̄sumat honorē. z qd̄ habet ex de maio. z obe. c. so
lite. z facit. ff. de dolo. l. nō debet. z. l. semp. ad munic. z facit
qd̄ habet in. l. ii. z. iiii. ff. de in ius vocan. vbi subditus non vo/
cat in ius magistratū siue superiorē nec libertus patronū p̄ cau/
sa famosa sine uenia p̄oris que concedit causa cognita z ut ibi
tamen tenebit dare campionē vt diximus. §. de nobili rēgrēte
maximū dñuz q̄ ille d̄ satisfacere p̄ cāpiōnē z sic cū ad belluz
iudicialē inferior nō p̄uocet sine uenia suū supiorē minime etiā
ad bellū armoz q̄ equipant nisi hīs maiorē gradū vel honorē
etiā p̄uocator spōtaney ad duellū p̄ singulare certamē q̄ tunc de
beret pugnare cum minore p̄uocato ab eo v̄l dato campione
vt supra diximus. De campionibus similiter puto q̄ is qui effz
p̄fectus peditum p̄uocando ad duellum p̄fectū equitum

vel alicuius legionis q̄ pugnabit cum eo si alias sit miles vel ca-
poralis peditū & similis illi quem puocat tamen scdm̄ conditi-
onem pronocati quia si miles pedes requirat equestrez debebit
pugnare eques & econtra licet magister militum dicat esse pre-
fectus equitū & peditū. l. i. de offi. prefet. p̄tor. & l. i. & l. ii.
de offi. magi. mili. Et Liviū in bello macedo. in li. iiii. dixit q̄
mīlites equestres vocant equi mīlites. non tñ miles pedestris
militie puocator pugnabit cū mīlite equestris militie pedes q̄
est inferior milicia & est pugnandū secundū conditionē puo-
cati nisi a parī iudicarent. Est. n. armata milicia duplex. s. eque-
stris & pedestris. de re mi. l. non ois. §. qui in pace. de nupt. l. a-
calligato. & dignior milicia est equestris. l. i. de equest. dignita.
libro. xii. & nego ne. mili. l. eos & qui militare nō possunt. l. i.
tñ dare tenebit campionē equalem vt supra. nisi iste qui d̄r est
inferioris militie eet miles sūmē excellentie vel strenuitatis. q̄
ista strenuitas supplebit inferioritātē militie. ar. d̄ excu. tu. l. s. re
probari. vbi ratione alicuius eminentie recedit a numero. & a
iure coi. & facit quod nō. Inno. in. c. i. de consti. vel si miles in
ferioris militie esset creatus ab Impatore Papa vel principe. &
alius maioris militie a comite vel inferiore quia iste creatus a
Papa vel principe est in maiori excellentia & prefertur creato
ab inferiore. per. l. ii. ff. de albo scriben. & per nō. in. c. p. tuas. d̄
maiori. & obedi. & per glo. eo. ti. c. i. & per nō. in. c. si a se. de p̄-
ben. in. vi. & per nō. de cōseca. di. ii. §. fi. de preben. hūi qui. q̄
alia ē claritas solis alia lune. z. stellaz q̄ differūt in claritate. ad
roma. xv. inde q̄ dignus iudicat a p̄ncipe aliis p̄fert. l. restituen-
de. de aduo. diuer. iudi. & p̄ ea que dicunt de doctore iuniore
vel creato ab inferiore a principe qui esset maioris sciētie z. ex-
cellencie q̄ creatus a Papa vel principe vel antiquore qd̄ p̄fertur
ei. p̄ glo. in. auten. de mona. §. cogitandū. & p̄ glo. in. l. i. C. de
anno ciui. li. x. & in. l. restitueūdū. de aduo. diuer. iudi. z. quod
dixit Bal. de doctorello in p̄hemio. ff. of. & glo. in. l. vi. ff. pro
socio. q̄ dixit q̄ bñ litterati equipant nobilibz. z. in. l. p̄uiden-
dū. C. d̄ postul. tñ quo ad pugnādū in casu honoris non fit ista
differētia q̄ q̄libz eoz tenet satisfacere p̄prio honori & alteri9
s̄c̄r si mīng nobilis miles originē duceret ex ciuitate nobilissima

etiam magis nobilis ex oppido vel castro q̄ cum eo pugnabit.
p nō. Bar. in. l. i. c. de alexan. prima li. x. quod est vtz etiam si
iste nobilis qui staret in oppido haberet originē suā a ciuitate
fm Bal. in ti. de pa. tenen. in. §. si quis rusticus. vñ si sit natus ex
nobili genere & habitet in rure. quia non dicitur rusticus sedum
Pe. de cremo. & Bal. ibi. quia milites armate milicie iudicantur
a pari cum doctoribus qui sunt milites scientie. per nō. i. l. mī
les. de re iudi. si tamen esset aliquis nobilis paratus milicia acci
gi a principe puta in aliqua celebritate principis habebitur pro
cincto milite. argu. in. l. pe. de testa. mī. per quam. l. dicitur q̄
rex paratus coronari habetur pro coronato. sicut coniunx para
ta ad ducendum. xxvii. q. ii. c. iusta. quod est verum quādo eēt
cingi iussus & in comitatu principis retentus. & ita loquit. d.
l. penf. tamen licet esset electus non gaudebit priuilegio milita
ri si non est in numero militari receptus. d. l. penf. & l. fi. co. ti.
& l. ex eo. & l. neminem. & l. fi. de decurio. & quod habet de
priuileg. c. penf. & ante habet pro cincto quo ad comodū rei pub
lice non suū. arg. de colla. ad hec. vbi Iaco. de bel. & facit. xxi.
q. ii. si quis. & quod nō. xviii. q. i. in prin. & ideo nō equipabiūt
militi accincto qui haberet stigmata quia miles cum creat cin
gulo cingitur. & dicit sibi accipere sanctū gladiū in quo deici
es inimicos populi. ii. macha. in fi. vbi patet q̄ gladius quo mī
les cingitur debet esse aureus per quē honorē cinguli potās gla
diū sibi intelligit collata. arg. d. l. penf. vbi glo. que ponit istas
cerimonias. ff. qui. ex cau. ma. & vide politi. li. vi. c. xlii. & sic
miles cinctus repellabit electū & nondū cinctū non tñ a pug
na que quis sint iuridica tamen vbi talis tractaret de conserua
tione proprii honoris & sue dignitatis. vt q̄ esset eis data infa
mia ppter quā non possent in curia principis cōuersari tunc di
co q̄ si sint tales armigeri virtuosī & i bonis moribus viuentes
q̄ nō repellent p aliquē etiā superioris gradus militē quia quo ad
arma oēs sunt pares p ea que diximus in. c. nobilis a pgenitori
bus. & in. c. quia. s. dictū. & in. c. in pugna militum.

**An nobilis possit prouocari per armigerū in castris
existentibus ambobus.**

Obilis a progenitoribus ad duellū p̄ virū armigerū
in exercitū existentē puocatur inquit nobilis puo-
catus ego nobilitate polleo tu vero doce qualis for-
tune genitor fuerit replicat armiger non tuā quero
affinitatē non parentelā sed strenuitatē experiri cum ense no-
bilis ait de patre non doces ego vero doceo te v. li. ac rusticō
ex semine ortū quere igitur tibi similem quia pares cum pari-
bus antiquo proverbio facilius cōiunguntur & cū illo depugna-
hic inquit si nobilis es lauda parentes tuos nam & tu ignobilis
es si nobilium gesta reculas nobiles libenter pugnant q̄ officii
nobilitatis est si ergo nobilis es age vt nobilis replicat nobilis.
meum est officium cū nobilibus pugnare armiger triplicat &
ego nobilis sum quia diu in armis pro re publica molitur vaca-
ui armorūq̄ exercitacione suz illustratus & ideo te nobilior sū
nobilis instat non tibi cōuenio nec tu mihi tu queris ascendere
& ego quero nō descendere insistit armiger in bello virtus at-
tenditur & non genus & is nobilis est in quo armorum inest
strenuitas dimicandiq̄ scientia & non genus ensis. nāq̄ & vi-
res pugnant & non delicie si ergo nobilitate polles nobilitateq̄
viris experire ne de nobili ignobilis fias abiecto nobilitate
officio omnes enim ab vno patre processimus & in progenito-
ribus non laudamur nobilis vero pro positis inherendo suis re-
scribit si tecum contempnere queram te mihi similem faciam
si ergo deus te fecit ignobilem meq̄ nobilem & generosum nō
intendo degenerare & a propria natura me facere alienum nū-
mibi rescribas quia scripta abiciam & amplius verbis tecum cō-
tendere nequeo armiger nō abiecta querela iterum puocat mu-
liebris est excusatio tua aut verius tabellionis magis est eni qd̄
ego mea virtute quesui q̄ tu ab antecessoribus habuisti a quibz
degenerando a bellica virtute te facis alienū nōne ergo tu in ca-
stris armiger es & ego in numero militū sum & tibi par. nō er-
go me repellere vales igit̄ cōtra te p̄cedā ad oēm infamiā q̄ ab-
iecto omni officio milicie differs vt fame tue p̄digus iudiciū
ensis qui iudex est nobiliū & ignobiliū & ut iustissimus iudex
nulli desert & oculos non habens dis iudicat & punit iniustos
militēs quibus collectis litteris adiur iudex vt cōsilio procerū

& peritorum vt iudicet si potest iuste repelli a pugna nobilis;
hic armiger ex ignobili patre licet virtute preditus ortus z diu
in armis cum honestate versatus & consultus doceo .q. repelli
non potest. quia in officio rei militaris inspicitur accedens .z. n.
natura vel genus. per ea que probauimus .s. in .i. c. vbi offensuz
est auctoritatibus q. exercitatio & disciplina longa belioru mi
litem facit & non oia .nec delicie aut nobilitas progenitorum
Secundo. q. is nobilis est quem sua virtus nobilitat. argu. ex de
preben. c. venerabilis. xl. di. c. nos qui. vbi nobilitas mox plus
ornat q. genitorum. Tertio quia disciplina castrorum antiquior
fuit q. iura ciuilia. que de nobilitatibus loquuntur. ff. de capti. z
postli. reuer. l. postlimium. §. filius. hoc etiam probatur .q. quo
ad militandum non attenditur hominis natura. l. qui cu vno.
in prin. ff. de re mili. vbi qui natus est cum vno testiculo mili
tat & talis nature iurisconsultus inquit fuisse Sillam z a'ios du
ces & sic no refert qualis quis natus fuerit & facit quia licz fer
uus militare non possit tamen si ad milicia eligatur pro sua for
titudine & viribus beneficio principis vel ducis habilitatq. mi
litum aggregabitur numero. l. i. & l. si. C. qui mili. non possunt.
& l. ab omni milicia. ff. de re mili. in glo. & d. l. qui cum vno
§. i. eo. ti. in tex. & glo. vbi alias inlegittimus ad miliciam pro
uectus miles censebitur. & in. l. neminem. eo. ti. & pmo reguz.
c. xiiii. & ff. de castren. pecu. l. si militi. in fi. & de mili. testa. l.
ex eo. & in. l. i. C. qui mili. non possunt. li. xii. vnde cu iste mi
litauerit dia licet filius viri humilis fuerit non potest a pugna
do refutari. quia in eo exercicio & dignitate iaz censebitur di
gnaus & approbatus facit etiam quia natura est omnibus comu
nis. l. eos accusare. ff. de accusa. & de regul. iur. l. q. attinet. vbi
quo ad ius naturale omnes homines sunt equales & pugna est
defensio que est de iure naturali. l. i. §. cum arietes. si quad. pau.
fec. dica. cum similibus. & dicit Tullius q. Scipio vltra annos
p. virtute meruit nuc sola milicia possidet na nobilitas acquiri
tur ex armata milicia. ar. c. cu essent. ex de sumo. vbi papa mili
tem appellat nobilem. & armata milicia honor est. argumen. d.
decurio. l. quauis. in prin. & l. iiii. C. de re milita. li. xii. na mi
litans dignitatem habere dicitur. de agri. & censu. l. colonos. &

xxxiii. q. i. militare. in ver. dignitatis sue miles. & facit glo. in
Bca. de equest. dignita. li. xii. & dicit hoc Vege. in li. iiii. c. de
amicitia. & dicit tex. in auten. vt nullus mu. agri. q. militates
altiori nituntur fastigio & dicunt milicia decorari. l. fi. §. i. c.
loca. & ad idem. qui mili. non possunt. in Bca. cuz dicit ad mi
liciam vel dignitatem. & de sac. paga. l. fi. & l. fi. de comer. naz
militantes ex priuilegio non torquentur. ff. de quest. l. i. milites
licet alias ad armata milicia non compellant inferiores psonae.
sed nobiles genere & similes. l. i. & ii. c. ne rusti. ad vllū. offic.
admi. vnde cum iste tales armigeri a puericia sint ragaci. mili
tum in castris & maiores facti in armis versant. & deinde vt
domiti & prouecti & eorū strennitate probati per superiores
creant armigeri militantes. & in signum veteris milicie conce
dunt eis arma & equi & portant deinde galeā cum cimera qd
est in signum militantis & habent stipendia & sub se alios sti
pendarios tanquā approbati & in miliciam prouecti & nume
ro aliorum aggregati sunt effecti tirones. l. i. & ii. de tironibz
& censetur propterea omnis parentum deleta obscuritas. q. his
sunt in defensione rei publice & pro ea militant. & dati ad ser
uiendum rei publice. argu. qui. modis natu. eff. sui. §. si quis igi
tur. vbi naturales dari ad seruiendum curie legitimantur. z om
nis ab eis macula spurietatis attergitur. Nam & princeps se vo
cat comilitonem militantium cum eodem. l. i. in prin. ff. de te
sta. mili. vbi Bal. propterea infert q. milicia dignitas est que i
esse dicitur tam regibus q. principibus. Nam etiam in magnis
dignitatibus virtus attenditur & natura non curatur. i. regum
c. xi. vbi de rege Saul & dauid qui fuere pastores. z facit. xxiii
q. iiii. ista. & c. venerabili. de pben. p. quo facit. quia qui viuunt
in equis & armis dicitur viuere in honore militari & habet p
uilegium antiquorum militum secundū consti. Frederici in re
gno Sicilie editam incipientē vt vniuersis. vbi hoc dicit. An
dreas de yser. nā tantū est priuilegiū degentū in expeditōe mi
litari q. etiā qui in nauibus & galeis & in castris vt saccomāni
pugnāt militaribus priuilegiū potiunt. vt in. l. i. ff. de bo. po. ex
testa. mili. §. in classibus. z qd isti armigeri nobiles censeant. fa
cit tex. ff. de re mi. l. q. cū vno. §. ad tēpus. in ver. honorē. & i.

di. c. ius militare. & qd habet. xxiiii. q. i. militare. & l. i. nego.
ne mili. & quia pro delictis militaribus plectunt pena nobiliu
& non plebeior. l. iiii. in tex. & glo. vbi etiam Bar. ff. de re mi.
& eadem. l. i. si miles. & i. si. vbi tex. q. isti capite puniunt ubi
plebei suspendunt & non dantur ad opus metalli nec torquen
tur. d. l. iiii. sicut etiam decuriones non torquentur. vt. C. de que
sti. l. diuo marco. & l. milites. & ad pdicta facit tex. in. l. q. cu
vno. p. sed qui se animo zc. in ver. p. ciosiore se aduersario fa
ceret vbi in armis militans p. ciosior pagano efficitur. & tex. c.
ti. l. qui status. & l. ab omni. vbi seruus non potest venire ad
militiam nec ingenuus qui patit questionez status sui ergo mi
licia nobilitas est quia serui ad eam non aspirant nam dñz sunt
in armis habent priuilegium. de quo in ti. de testa. milita. Et
dum sunt in armis excusantur a personalibus muneribus. l. qui
origine. de mune. & hono. & l. ii. & l. milites. de hiis qui non
implet. stipen. & de excusa. tuto. l. sed & milites. & deinde esse
cti veterani habent priuilegia decurionum & a muneribz for
didis excusantur. vt in ti. de veteranis. ff. & C. per que vident
habere nobilitatem quandam & facit quia honorundus e ma
gis qui sua virtute pollet. ff. de capt. l. si quis in bello. valde er
go disciplinati sunt in honoribus extollendi. ff. de excu. tutor.
l. sed reprobati. i. valde. Bal. in probemio. ff. ad que accedat
quod voluit Cy. in. l. prouidendum. C. de postu. dicens q. no
bilis dicitur qui sua virtute meruit magis q. qui puenit ex no
bili genere quia nemo ex genere nobilis est nisi psumptiue. de
edili. edic. l. q. si nolit. i. mancipia. & quia magis comendatur
qui ex sua virtute pollet q. qui a parentibus habuit. d. l. si quid
in bello. & ait Seneca. melius est nobile fieri q. nobile nasci licz
Cy. dicat q. magis ad nobilitatem trahitur qui ex nobili gene
re procedit licet qui est miles & nobilis preferatur ei qui e mi
les tantu. Bal. in. l. minime. de aduoca. & dixit Bar. in. l. i. d. in
colis. q. nemo origine e nobilis. z in. l. i. de infami. ubi de nobi
li dapnato licz aliter dixerit. i. l. quoties. de digni. z qd habet i
c. de multa. de pben. licet aliqui magis attendat nobilitas gene
ris q. mox. l. scire. i. si. de excu. tu. z dixit Io. an. in. c. veniaru
li. de pben. nobilitas hois virtutu clara ppago. vn qd dicitur q

militibus in ti. de re mili. & in ti. de testa mi. intelligit de illis
militibus q antiquitus habant illa insignia. de qbus in l. penf.
ff. qui. ex cau. ma. & q vacabant armis & hodiernis temporibus.
intelligit de armigeris nostri teporis. q illa priuilegia militar
ria hodie dant militibus q sunt in matricula & vacant armis.
no de illis qui stant in domibus inermes & in deliciis. secund.
Rafa. in l. i. c. de testa. mi. & Bal. in l. fi. c. q bo. ced. pos. q ar
migeri pntis seculi successerut iuice illoru militu antiquorum
quod etia patet. q a castris remissus post annu no habet priuile
gia armate milicie. l. sed & milites. & in l. sequeti. de excu. tu.
z. c. de vetera. l. nullq. z de decurio. l. p id tepus. z in l. sanxi
mus q no ob. logi tep. pscript. z in l. fi. de resti. mi. c. z facit de
iure imunita. l. semp. s. negotiatores. ibi q diu in actu sunt. &
facit. l. i. q mili. no pos. vbi dr q milicia est dignitas licet aliq
dicant q no sit dignitas. q libertus pot esse miles. l. fi. de liber.
& eoz liber. qua intellige ex electione vel superioris vocatione.
vr. s. dictu est. & facit quia milicia est honor. l. qui cu vno. s.
ad tepus. de re mili. & de pcura. l. qui stipendia. & qd habetur
xxiii. q. i. militare. & facit tex. in l. i. c. de cōduc. in publi. or
rei. in ver. nobiles. vbi dicit Lucas de pena. q milicia nobilita
te inducit. alit. de sumo. c. cum esset. licet Bar. in l. mulieres. de
digni. dixerit. q milicia no dat nobilitate nisi militibus. vrbis
Rome. p. l. i. de equest. digni. qua sic intelligit. tn comuniter te
net contrariu q arma faciant que nobile. sicut scientia. vr. s. di
ctum est. ideo concludit q si iste armiger fuerit decenio versa
tus in armis pro re publica q censebit nobilis q per annos. x.
virtuose vivens nobil dr fm Bar. in l. quoties. de digni. li. xii
z qlibz armiger virtuosq du est i castris pot pugnare cu quocunq
nobili ibi exnti ul cu alio milite dumo no sit supior ul i castris
pfectus alicui cohorti vel legioi vel pnceps in acie militu. z no
notat de infidelitate vel pditiōe aut ut destror milicie vel igno
minia missq q puocabit nobile a pgenitoribus ad duellu licet
ortu fuerit ex genere humili z ifimo z uidebimq in alio. c. ubi
d nobilitate dicemus ad plenu z uide i. c. in pugna militu.

An armiger rusticus diu uersatus in armis qui de
de redit ad domum propriam possit prouocare no
bilem ad pugnam.

Via superiori tenete visum ē q armiger diu uersat⁹ i
armis nō pōt refutari a nobilē in pugna . vel qñ ambo
sunt i exercitu militātes z i numero militū z armiger
roy cōstitut⁹ mō succedit qñtio si vnus armiger natice rusticus
q diu i armis uersatus ē armiger effectus z militat i castris dei
de exercitu dimisso hitat i domo sua antiq z ex cā sui honoris
vult puocare vnū nobilē a natura ad duellū . ille replicat . tu es
natice rusticus q nō potes pugnare cū nobilē . vt i ti . de pa . ten.
s . si rusticus militē . hic replicat ego l3 natice rusticus ppter ex
ercitiū armoz pueni ad nobilitatē z nobil⁹ suz . vt . s . visuz ē in
pxima . q . s . hec replicat pūlegia datā militib⁹ dant qusq sūt
in expeditōe . p re pub . z qusq sunt i exercicio armoz z n̄ alias .
ille triplicat ego iā decenio militaui z suz effectus nobil⁹ . licz ar
ma nō exerceā durat i mē illa nobilitas z nō suz vltēri⁹ rustic⁹
z nobilitas acq̄sita nō p̄dit nec exuit nisi ppter delictū z ifami
am z ego honeste uiuio l3 nō in armis mō qrit qd iuris z p̄mit
to q qlibet armiger etiā natice rusticus i castris z i exercitu mili
tans aliū nobilē in castris militantē pōt puocare ad duellū . duz
ibi sunt i stipēdio uel milicia vt dictū est . itñ in hoc dubio ar
guo p̄mo q iste armiger natice rusticus nō possit illū ad duellū
puocare si dimissis armoz exercitiis i ciuitate uersat & p̄mo
q milites armate milicie gaudēt pūlegiis militaribus quo usq
sunt i castris z in expeditōe rei militaris vacāt z occupat⁹ exi
stunt nō aut qñ citra expeditōis militaris necessitatē in p̄prijs
domibus degūt . tex . exp̄suis in . l . fi . C . de resti . mi . q cessante cā
pūlegiū cessat priuilegiū . d̄ resta . mi . l . pe . z . l . fi . C . q nō ob; logi
tēpo . p̄scrip . vbi tex . q milites his t̄pibus qbus ex exercitū i do
mibus degūt nō uendicāt sibi militaria pūlegia . z facit ad hoc
tex . C . d̄ sacrosan . ec . l . q sub p̄textu . vbi q nō fuit officio i quo
deputatus existit illius officii pūlegiū si potit . z fac̄ tex . i . l . ge
nerali . de epi . z de . vbi p̄dit bñficiū ppter desertionē officii ad
qd q; est p̄positus cessante . n . cā priuilegiū cessat pūlegiūz ut ibi

1
& facit ad hoc ppositū. l. sed z miles. cū sequēti. de excu. tu. ubi
a castris remissus post annū nō hnt privilegia armate milicie. &
C. d. vetera. l. nullus. z de decurio. l. p. id tēpus. l. xii. tñ in gruz
facit qz in casu pposito nō qrit de privilegiis militaribus conti
nuādis vel nō iustu armigerū sz agit de eius nobilitate seu abi
litate ad pugnā nāsi hic fuit i castris in exercicio armoz spacio
annoꝝ. x. seu. xv. z fuit effectus armiger insignitus & virtuose
z strenue se gessit acquiuit sua pbitate nobilitatē armoz qz vt
s. late diximus si qs p annos. x. vel. xv. est versatus in armis ē
nobilis. vñ ista nobilitas semel acqfita ppria virtute nō perdit.
si desinat in armis militare ex cā honesta z sine ignominia. qz
dignitas vel nobilitas semel acqfita nō pdit nisi p delictū vel i
famā subsecutā. l. ii. d. decurio. z nō. in. l. quoties. de digni. & i
l. i. vbi sena. vel cla. z in milite pdit si cū ignominia mittatur a
castris ex cā infamie irrogatē vel exaurores. l. ii. §. ignoia missi
d. infami. de excu. tut. l. sz z miles. §. ignoia. z de re mi. l. q. cu
vno. §. exaurores. cū ibi nō. z qñ remittit a castris ex cā iusta
vel morbo aut senectute vel qz iplerit stipēdia sua aut mili
tauerit p. xx. annos nō notat infamia. l. milites. §. q. stipēdiis. d.
re mi. ymmo erit veteranus z hēbit privilegia veteranoz. vt i. l.
i. ii. & iiii. cū cōcor. ff. de vetera. cōiuncta. l. ii. z. iiii. C. d. hiis q
nō imple. stipen. z in. l. viginti. d. re mi. l. xii. vbi q militauit p
xx. annos d. militasse pfecte z sortit militū privilegia. d. excu.
tu. l. sz z milites §. qñqz aut. & nō tenebit ad munera sordida z
hēbit excusationē a psonalibus muneribz z i penis qz puniūtur
vt nobiles. d. l. i. z. iiii. sic ergo siue in ciuitate ociēt qz pax ē. si
tū sint in lista vel i matricula militū habent ut milites. siue qz
remissi hoēsta missioe si vināt nobisr nō poterūt repelli a pug
na nobilū piura. s. dicta nisi viuāt ignobisr z latrociniis se de
derint. ar. l. q. relictis. z. l. fi. d. deserto. aut negocien. i. inhoneste
l. i. C. nego. ne mi. aut se dederit in fuicio alioꝝ. l. milites. de re
mi. qz tūc nō cēlebūt qñ nobiles sz ignobiles nisi intēdēt agroꝝ
culture aut alcuī honeste opere qz retinēt privilegia veteranoz
d. l. fi. Ideo qz cōcluditur qz hii pugnabūt cū nobilibus si a castris
remissi sine ignominia nobiliter. & honeste vixerint. per su
pra dicta iura.

An dominus possit cogere uassallum ut pro eo pugnet in p̄tita facta cū alio cum quo guerram habet.

Vo dñi habet brigā sup castro vel aliq̄ dominio & co-
ueniūt ut p pugnā expediāt brigā z q̄ pugnet. x. viri
q̄nc̄ p q̄libet z ille quoz succūbet cedat z fiat pax. mō
dñs vult q̄ q̄nc̄ vassalli z ei⁹ subditi q̄s elegit hāc pugnā faci-
ant illi repugnāt z dicūt dñō cōducatis q̄nc̄ stipēdiarios qui p
vobis pugnet q̄rit an isti vassalli vel subditi possint ad h̄ cogi
p dñm suū videt q̄ nō. ar. in auten. de man. prin. §. s̄ neq̄ pro
vbertate. z ut iudi. sine q̄q̄ suffra. §. i. z de exor. crimi. an p̄onā
§. i. z facit. ff. de pen. l. moris. §. s̄ dāpnare. ubi q̄s nō pōt dāpna-
ri ut negociet z q̄ ad hoc mun⁹ nō repit teneri vassallos dñoz
q̄ nō tenet ab eis feuda ut teneat psonalr desuere dñs eoruz in
bello. ut hētur i ti. de pace iur. fir. l. hac editali. §. fi. z i ti. q. mo.
feu. am. z dixit Inno. i. c. sicut. lo fo. ex de iureiur. q̄ l3 vassalli
teneat de iure cē in cōsilio z auxilio q̄ dñi nō ledant. xxii. q. v
de forma tñ nō tenet ire psonalr p eis armati in seruicio eoruz
cū nō teneant ad psonalia fūicia nisi ex pacto vel cōsuetudine.
z facit. l. i. ne a col. ope. exigan. z qd nō. And. de yser. in d. §. fi.
vnde cū istud munus nō repiatur de iure ipositū vassallis nō te-
nentibus feuda ergo ad illud nō tenet & eis iponi nō debet. l.
patre. de his q̄ sunt sui uel ali. iu. z de ac. z ob. l. obligatōnū fe-
re. §. placz. z fac in auten. d. man. prin. §. z festinare. i. ver. colla-
tores liberi cōsuari. z i. §. deinde cōpetēs. p. neq̄. & p. sequenti
vbi ista sūt fiēda sūptu publico & absq̄ icomodo subiectoz. in
q̄rū facit. xxiii. q. viii. igit. Itē q̄ milicia munus publicū est. C
d adul. l. si q̄ndā. de cō. ob tur. cāz. l. q̄ cuitādī. l. cogi. §. si p̄. ad
treb. d. re mi. l. q̄ cū uno. §. eū q̄. de mu. & hono. l. si. §. tironū z
cū sit mun⁹ publicū cogent oēs subire nisi excusent excusationi
b⁹ ex causis i iure contētis. d. ex cu. tu. l. s̄ re pbari. §. est aut. i. fi.
z d. silen. l. ii. z l. ii. d. priuile. eoz q̄ i pala. mili. cū si. z q̄ cogant
facit. i. regū. c. xiiii. ibi quēcūq̄ viderat saul virū fortē ad plinz
sociavit cum sibi. nam verba & opera pphetarum & exempla
nobilis sunt ad virtutem. Ieroni. vi. li. super Ieremi. & facit.
xxxii. q. iiii. iste abraē. & ix. q. ii. ludōnenis. & ad predicta
facit primo Regum. xxiiii. c. assumens Saul tria milia electo-

ruꝝ viroꝝ perrexit ad inuestigandũ. z. c. xxiij. precepit Saul
vt ad pugna descenderent. zc. z. c. xxvi. z. facit de his q. latro.
l. ii. vbi oia ciuilia dirigunt auxilia. & vt iniuria illata principi
vindictetur. si. regu. xii. cõgregauit dauid populũ. zc. & i. ma-
cha. z. q. c. c. necessitas iminet nemo excusat ab angaria etiã pꝛi-
uilegiato. l. i. ii. & iiii. de qbus mune. nemi. licz se excusare. z. d.
cursu publi. l. nullus. z. facit q. subditus ex forma iuramenti tene-
tur dño suo vtile auxiliũ ferre. xxii. q. i. de forma. & in. c. i. de
noua for. fidei. in. vii. seu. tñ primã partem puto verã z. nõ ob-
stant allegata p. secunda pte q. illa intelligunt qñ res publica le-
deret & vires dñi non suppeteret alias censeret iniquũ. de epi.
& de. l. si q. in hoc genus. in. fi. vbi cõuocatur auxiliũ militare
p. huiusmodi executionibus. & facit de his qui latro. l. ii. q. si.
autẽ. & facit de libe. agnos. l. si quis a liberis. q. sed si filius. z. q.
alimenta. vbi quis filius patrem & libertus patronũ alere tenea-
tur iure nature est verum si non sit ex eis vnde alere se possint
minus ergo tenet subditi qui nõ iure nature sed vsurpatõe qua-
dam sine legittima origine debitores quodã mō reputant. nam
dñs nõ debet impendia publicis agendis deputatũ lucrũ suũ con-
uertere. xii. q. ii. quatuor. q. iniquũ reputat subditos psonalibus
seruitutibus fatigare. ar. l. ii. de colla. fun. patrimo. z. dixit rex.
in. auten. de man. prin. q. illud. q. d. princeps esse cõtetus a suis
subditis sola collatione fiscalium vt nihil extrinsecus queratur
& idem in. auten. vt nulli iudi. q. nulli. vbi non decet subditos
angariis & quoquo dispendio grauari. & videtur casus in. l. ne
opere a colla. exigan. & facit de cursu publico. l. cõperimus. z. l.
i. de offi. pfecti augustal. Nam a subditis ista ministeria sũt re-
mouenda. de offi. presi. l. in licitas. q. ne tenuis. in. p. si in licital
que sunt fienda p. stipendiarios domini. argu. in. auten. de mã.
prin. q. sed etiã pro vbertate & eius sumptu. l. si. de fabri. q. qti-
ens. in. p. confestim. c. publico. quia ideo habet dñs redditus
sui dominiũ vt conseruet statum sine grauamine subditorum. se-
cundũ Andream de yser. de statu & cõsuet. eccle. q. naaigia. &
xxiii. q. i. c. militare. nisi essent feudatarii & obligati dño ser-
uire in pñio campestri. qui. mo. seu. amitta. circa prin. & iõ non
cogant inuiti & sine stipendio p. s. dicta.

**An uiri negotiatores militantes in castris possint of
ferre pugnam nobili similiter militanti in castris.**

N viri humiles negotiatores aut artifices qui nunc essent
in exercitio armorum in castris si offerat duellum vel pug
nam alicui militi nobili vel armigero in disciplina mili
tari exercitatio non ignobili nec negotiatori possit rebrotari seu
repulsari ab eis. dicitur quod sic ea ratio qua dicitur quod is pugnat cum nobili
qui militare potest. si quis. c. qui militi non potest. ubi dicitur quod suus cum
nobili non pugnat. quod militare non potest unde cum haberes artes a mi
licia prohibentur & etiam a certamine pro re publica. l. i. c. neg. ne. mi
li. per quam dicitur quod miles negotiator non dicitur proprie miles quis ars
sine vicio agere possit. ut ibi quod licet possint esse decuriones ff. de
curio. l. eos. si qui prestat alicui stationi non militat. l. eos. nego.
ne mili. sicut etiam non militat alii negotiatores. l. nobiliores. de
commer. & mer. & de cohorta. l. si cohortal. §. sed etiam. z. i. regno
Sicque est constitutio expressa quod ad honores milicie non ascendit
quinon est de genere militum quod etiam galli & germani observant &
ideo est quod negotiatores non militant quia ut plurimum debiles
sunt z. invalidi z. malo defacili succubentes ob vite suavitatem &
& indeficientem habentes animum ad lucrum. ar. ff. loca. l. milites. z. l.
si cohortal. de cohorta. quod quod infirmum est inutile inuenit. sapien.
vii. fm. Vega. de re mi. c. ii. quod dixit quod a castris longe pellendi sunt
artifices propter fabros carpenterios macellarios aprorumque venato
res quos convenit sociare milicie quod fortes sunt. z. hoc etiam di
xit Lucas de pena. i. d. l. eos. z. dixit marcus cato se audivisse in
macedonio bello plico ius non esse ei qui miles non esset cum
hoste pugnare. Nam regulariter is ad miliciam debet assumi qui
ex genere militari duxit profapiam. & ignobiles militare non
possunt sine speciali principis licentia. ut in auren. de mand. prin.
§. si. Quia sepe solet filius similis esse patri. argumen. de edili.
edicto. l. quod si nolit. §. qui mancipia. Et intelligitur de genere
militum ex parte patris. ff. de senato. l. liberos. in fi. & in. l. i. d.
digni. lib. xii. nam plebei etiam decurionum honoribus fungi
non possunt. de decuri. l. honores. §. is cui licet. de iure romano
simplex milicia non sit dignitas. l. i. c. quod militi non potest. & l. i. pen.

de re mili. & iste honor milicie extenditur vsq. ad pronepo-
tes. glo. in. l. i. de digni. li. xii. & ideo isti artifices negociatores
& similes licet essent in exercitū armorum poterunt rebrozari
a militibus nobilibus vel armigeris in exercicio armorum. &
in honorem rei militaris longo tempore educatis & exercita-
tis [qui] nobiles censentur propter longum exerciciū armorū
per ea que supra diximus in precedentibus capitulis diu de no-
bilitate tractauimus.

**An si is qui conuenerat cū alio pugnare in certa die
efficiatur ante diē infamis possit repulsari a pugna**

Vo milites ad pugna se diffidauerūt z statuta die bel-
lare decreuerūt signo belli se astringētes die uero nūq.
cedēte alter ifamia notat ob delictū pditionē vel alia
labe criminis afficit z tali q. a pugnādo cū alio milite ifignito re-
pelli possz mō alter uult illū repellere tanq. militē reprobātū ob
sui delictū qrit an hoc possit z pmo arguit q. n. q. si qs psonam
uel mores approbauit alteriq. illiq. psonā nō reprobāt. ff. de adul.
l. si uxor. i. fi. z d. excu. tu. l. i. z reprobari. cū si. nā etiā dicit regu-
la iur. q. nō est nouū ut ea q. semel utiūr cōstituta sunt durēt. li-
cet ille cas. extiterit a q. inīciū cape nō poterit. l. in. ambiguis. §.
i. ff. d. reg. iur. z d. ver. ob. l. pluribus. §. i. z si. z de seruitu. l. pro-
pte. z q. qdā ipediūt faciēda q. nō perimūt iā facta. l. pīe furo-
so. d. his q. sunt sui. z de ritu nup. l. si q. mibi. cū si. vñ cū iste fir-
mauerit pignus belli z cōuentiōē pugnādi cū illo l. z efficiat in-
famis āplius repellī nō pōt q. semel utiūr gesta ē cōuentiō. in q.
riuz facit q. assūptus ad dignitatē etiā consularē delictū uel tur-
pitudinē supueniēte remouet a senatu. l. cassius. d. senator. l. ii. de
digni. li. xii. l. ead. §. i. ff. ad. l. iul. rep. ubi qs remouet ab admī-
nistratōe ppter delictū supueniēs uel infamiā. z d. excu. tu. l. i. z
z milites. §. i. z ignominia. z. l. ii. §. ignominie. ff. d. infami. ubi
miles alias ad miliciā assūptus z approbatus a milicia reicit. p-
ter supueniēs in eo delictū z cū ignominia mittit z etiā infig-
nia militaria sibi exautorant & iuramēto soluit. vt d. l. ii. §. mi-
les. z facit p hac pte tex. in. l. si uxor. §. si qs. ff. de adul. ubi ux

or ppter superueniens adulterium repudiatur a viro. z fac tex
tus nō. in. c. quēadmodum. ex de iureiuran. vbi qui iurauit ali
quam ducere in vxorem potest illam repudiare ppter fornicā
tionem vel deformitatem sequentē. & facit e. ti. c. debitores. ubi
qui iurauit alicui soluere non tenet si deinde ille sit excōcatus.
& hic intēligit conditio si is cum quo pmissi pugnare die tali
in eodē statu pmanerit. ff. de solu. l. cum quis. vbi dicit iuriscō
sultus q̄ qui promissit soluere ticio intēligitur si maneat in sta
tu in quō erat tempore promissionis. quia si deinde detur i exi
hum vel ei aqua & ignis interdicatur vel sit seruus effectus nō
recte ei soluitur. & facit quod habetur in. c. ii. de rescri. z glo.
ampla in. d. c. quēadmodum. & facit. xxii. q. ii. c. ne quis. & di
cit Seneca in li. de bñficiis. q̄ ad hoc vt hō teneat facere q̄ pro
missit requirit q̄ oīa ip̄mutata pmaneant. & ideo cōcludo. qd̄
si hoc delictū esset notoriū vel probari posset q̄ non tenebit cū
illo pugnare & ip̄ n̄ poterit reprobare.

**An submissus in campionem ⁊ deinde dampnatus
ad mortem possit impediri executio sententie ut per
prius pugnam expediat.**

Līqs puocat ad duellū palique q̄ asserit eis fremi occi
disse iste puocat⁹ submisit unū p se ad pugnādū q̄ sub
miss⁹ postea ē accusat⁹ z condēpnat⁹ ad mortē an illa
de cā possit differri ex: cutio mortis illius ut pugnet. tex. ff. de
sta. ho. l. Impator. facit q̄ sic q̄ differt executio matris ppter
ptūne pereat z quē lactare tenet. z p hac pte qd̄ nō. in. l. i. de
bo. pscrīp. z i. l. is q̄ reus. z plene in. l. interdū. de pub. iudi. vbi
differt executio condēpnati ad mortē q̄ tenebat alteri rōez red
dere. z p nō. p gl. in. l. arche gerōtes. de epi. au. ubi dī q̄ differt
tur executio cōdēpnati ut pagat penitentiā iniūctā p p̄sbitez d̄
peccatis. tñ Guil. i. d. l. impator. quē refert z sequit̄ ibi Bar. tenz
griū q̄ ex cā q̄ sit obligatus duello nō differat executio talis
cū hoc alii ibi p̄trascūt z dixit Spec. i. ti. d. teste. §. nūc tracte
m⁹. i. prin. q̄ testis q̄ dz bellū cāpestre ingredi q̄ de eius morte
timeat pōt peti q̄ exaietur ad futurā rei memoriā.

**Liber octauus de casibus duelli ⁊ de pactis pugna-
tium.**

An facta conuentione q̄ equites pugnent ita q̄ rumpantur decem lancee ⁊ unus cadat sit finis.

One q̄ sit conuentio q̄ equites deb:ant pugnare ad
tucta oltranza & tot vicibus q̄ rumpantur decem
lancee & vnus eorum ceciderit ab equo .an possint
plus currere. dic q̄ sic. quia dicit decretum nec cur-
rentium soluitur cursus nec luctantium conrentio licet aliquis
forte ceciderit sed inoffensa manent certamina. de peni. di. iiii
c. ille rex. & quod nō. Bar. in. l. i. §. per seruū. de acqui. pos. z. l.
i. §. quesitum. de aqua cotidia. & alii in. l. cum seruum. de vir.
obli. & in. l. si duobus. §. i. quēadmo. testa. ape. vbi de equo cur-
rente. ad brauium cuius equitator cecidit & equus iuit solus ad
brauium quod lucratur brauium non obstante q̄ ceciderit. Et
facit. quia verus dicitur atteleta qui fortiora perfert iuxta illud
Tulii de officiis. Fortes & magnanimi sunt habendi non qui
faciunt sed qui perferunt iniuriam. ⁊ nunquā periculū sine pe-
riculo perferunt. nihil est enim magnum in rebus humanis nī
si animus magna despiciens. Et dicit Seneca ad Lucillū nō po-
test magnos honores atteleta afferre qui nunq̄ sigillatus est. sed
solū corona deferenda est illi qui sanguinez suū despexit cuius
dentes crepuere sub pugna. nec proiectus animum proiecit sed
quotiens cecidit contumaciter resurrexit cum magna spe descē-
dit. multum enim sibi accidit virtus lacerata. Lucas. in. l. i. de
atteletis. Tamen armigeri dicunt contrarium. quia ille qui ce-
cidit non potest habere premiū illa die & succumbit & di-
cunt q̄ finitum est duellum. quia videtur dei iudicio hoc actū
nec obstat cōuentio de rumpendis tot lanceis. quia iste est caus
obmiss⁹ in cōuentione p̄dicta & iō remanet in dispōne legis. l.
vt cōuens. de cōdi. ob cau. cū si. z. iō si quis ceciderit in duello ⁊
nēht egare ⁊ bellare nō vī hoc posse q̄ vī finitū duellū ⁊ erit
deuici⁹ qd̄ puto habere locū si alius eū ceperit vel supererit an

teq̃ equitet quia si equitaret illico postq̃ ceciderit & vires resu-
meret se defenderet q̃ non sit deuictus licet in contrarium fa-
ciat. de peni. di. iiii. c. in cassum. vbi dicit tex. frustra velociter
currit qui prius q̃ veniat ad metam decidit. In quo videt di-
stinguendum si pugnant ad tucta vltanza q̃ potest plus curre-
re quia de natura illius pugne est q̃ nunq̃ sit finita nisi q̃ vnus
sit mortuus vel distinctus & ore proprio confessus in qua pug-
na etiam q̃ quis cadat & alter stet supra non est victus q̃ pos-
sit se subleuare & vires resumare ideo oportet talem expectare
finem quia non est victus licet ceciderit secus si causa experien-
di vires vel ex voto pugnent etiam pedes quia cum cadit sta-
tim est finitum duellum vel etiam si manus tangit in terra. Et
plerumq̃ attenduntur pacta pugnantium & lombar. dicit qd̃
qui cecidit non debet ab alio erigi nec subleuari. vide in. c. i. du-
ello secundum iura.

**Quando duo pugnantes in terram ceciderunt . et
unus alium ⁊ ambo mortui sunt.**

N si duo pugnant pedestes ⁊ vnus cecidit ⁊ se pstra-
uit ad terrā ⁊ alter se posuit desup illū dicendo cū gla-
dio in ore renditi o te recidi altero dicēte renditi tu
⁊ recedisti tu ⁊ stāte isto cōfliktu iste q̃ erat subtus dedit pmo
in uentre cū mucrone seu gladio illi q̃ desup stabat ⁊ ille qui sta-
bat desup senties se pcutsum pcutsit in ore subtus abstante ⁊ di-
misit illū q̃ surrexit ⁊ ambulauit ⁊ statim mortui sunt ambo . q̃ris
qs fuerit victor ⁊ pmo videt q̃ victor ppter ordinē exeundi
a capo ppter famā ⁊ memoriā ⁊ ppter spolia . ⁊ pmo videt q̃
victor sit ille q̃ aliu subtus se pmo posuit dicēdo renditi. ar. in
l. in laqz. ff. de acq. re. do. vbi fera bestia q̃ in nostrā potestātē
puerit mea ē hic diu luctādo a laq̃ se possz expedire ⁊ facit. l.
si qd bello captū. ff. d. capti. nā is q̃ a nobis i bello manu capitur
nō est fūus. l. nāturalē. §. si. ff. de acq. re. do. ⁊ facit. l. libertas. ff.
d. sta. ho. ⁊ insti. d. his q̃ sunt sui. i. §. ii. ⁊. l. ex hoc ture. d. insti.
⁊ in. ad qd facit. ff. de acq. po. l. i. in prin. vbi tex. dicit. nāz hēc
aptinus eoz fuit q̃ prio possessor eoz apphēdit. Itē bellocapta.
⁊ sic si te prio i duello cepi & supra te fui megeris captiu

q̄ ea que mari ⁊ terra inueniunt eius sunt q̄ primo possēdōz
eor̄ nactus est. p̄ tex. ibi exp̄ssū. nā id qd̄ ego teneo ī posse meo
dicor naturaꝝ possidere. l. possideri. in prin. eo. ti. vñ si ego te/
neo subitus me inimicū & supra eū incūbo eius p̄sonā possideo.
& sic est meus captiuus q̄ licet surrexerit tñ ex quo est in cōspe
ctu meo nō p̄pter hoc prius eius possēdōe. p̄ glo. in. d. l. i. de
acq. pos. nā pluribus pugnantibus pro victoria belli ille iudicē vī
ctor qui primo aduersariū supauit vel eius p̄sonā occupauit vī
cepit. ar. ff. de pecul. l. si vero. vbi melior est cōditio occupantis
& l. inter eos. ff. d. re iudi. & de noxa. l. si qs a multis. cū si. &
q̄ iste censet̄ victor ex alio capite demonstrat̄ q̄ illū vulnera
uit in ore ex quo vulnere statī mortuus est. nā de consuetudine
pugnantīū est vel q̄ puocatus confiteat̄ id de quo pugnatur ut
se recedat qd̄ si nō fecerit p̄ pugnā debellat̄ capitur aut occida
tur. In contrariū tñ facit̄ q̄ iste qui stabat subitus & volebat se
reddere nec se dare victū resistebat & rixā faciebat & se defen
debat licet stetit̄ subitus aliū tñ ceriando & luctādo & se de/
fendendo adhuc poterat insurgere p̄at in surrexit. ar. l. q̄ actio
ne. §. si qs in colluctat̄. ad l. aq̄. & d. l. in laqueū. in. p̄. p̄terea.
ibi ut expedire se nō possit vel diu luctādo expediturus se fue
rit ⁊ aliū supare ⁊ q̄ se defendēdo p̄ viribus p̄supponit̄ q̄ ipse
prius mortuū p̄cussit aliū q̄ eū tenebat sub se ⁊ se leuant̄ ⁊ am
bo mortui sūt statī ex q̄ sequit̄ q̄ cū ipse p̄ prius aliū ad mortē
p̄cussit q̄ secuta morte fingit̄ ille mortuus in illo p̄cto in quo
percussit. tex. est in. l. haic scripture. in. §. sed si manumissus. ad
l. aq̄. l. vbi text. dixit q̄ quis videtur occisus cum mortifere
vulneratur morte secuta. vbi glo. dixit. q̄ tunc mors retro tra
hitur ad tempus percussionis. per texrū. eo. ti. l. Item ait. §. i. &
sic iste censendus erit victor. quia prius occidit & socum su
perauit occidendo. Et licet iste prior percussor fuerit mortuus
ex vulnere alterius secundi percussoris eodem momento p̄ pre
dicta mortuus fingitur post mortē primi p̄cussoris. ⁊ sic hora
p̄cussiois q̄ fuit ex post. & ideo q̄ p̄mo fuit p̄cussus mortuū vī
det p̄mo mortuus p̄pter qd̄ uidet̄ succubuisse ī certamine p̄ iura
p̄dicta q̄ videt̄ strigere p̄ hac p̄te tñ vī distinguendū an mortuū
fuerit eod̄ momēto ⁊ ut nō possit secerni qs prior mortuus fuerit

& tunc dicatur succubuisse ille qui alium prouocauit ad bellum. ex quo explicitè non potest dici victor cum dubia sit eius victoria & dubia probatio non releuat actorem. c. in presentia de proba. cum sy. & quia actor qui a parte non obtinet dici succumbere ex quo inimicu non deuicit ut promisit aut unus post alium & uictor sit qui postremo moritur quia tempore mortis primi reperitur uiuus & retinet campum. vel potest distinguui qd ille sit uictus qui moritur intra campum & alter uictor qui extra campum moriatur. z si ambo extra moriantur qui pmo moritur uictus censetur & si ambo eodem momento erit pacta vel erit uictus prouocator qui promisit cum ense probare & est occisus ab alio.

¶ Quando unus pugnatum stans pedes occidit alterum uolentem ab equo descendere ad pugnandum

¶ N si duo sint pugnaturi ad tucta oltranza. i. ad tucta offesa uel auantagio z conuenerant pugnare cum ense equites & non aliter & sic inceperunt pugnare deinde prouocans descendit ab equo & pedes existens equum alterius per frenum cepit & eundem sic tenebat & ille qui perat equo percutiebat pedestrem cum ense quem nequiens offendere propter arma ac uolens descendere pedes cum ipse pedem tolleret de strepidio z eleuaret tibias ut ab equo descenderet alter q pedes erat cum ense infilcavit ipsum per nates siue anum z illu interemit. modo ille petitur puniri qd illum occidit contra conuentionem factam de pugnado equester & iste pedes illum offendit. querit an sit puniendus vel dici possit victor. & uidet qd debeat puniri & no sit censendus uictor & pmo qd conuentio fuit facta de pugnado equester z non aliter & talis conuentio debet seruari vt in. l. conuentionu. ff. d. pacti. & in. l. ex hoc iure. de iusti. z iure. z. ff. de re mili. l. officiu. in prin. & securitas pugnandi fuit data ut eqtes pugnarent q nullo modo contra suam formam est excedenda. & ar. ff. ad. l. inf. maie. l. i. in prin. & in. l. desertore. q. in bello. in. p. mandata no seruauit. ff. de re mili. & xvi. q. i. monachia. z in. l. si. de reru diui. ubi spernens

mandatū superioris fuit grauiter punitus. e contra q̄ sit cēfen-
dus uictor q̄ iure belli qui pugnant eq̄tes fufficit q̄ incipiant
bellum equestre q̄ deinde pōt quilibet eorū descendere ad ter-
ram & offendere uel defendere pro suo arbitrio ppter uitandā
mortem & ideo nō punit q̄ hosti non est fides seruāda. ut in
l. i. §. non fuit. ff. de dolo. vbi lictū est aduersus hostez machi-
nari. & fu. xxiii. q. ii. c. dñs noster. vbi dicitur q̄ licitū est per
insidias pugnare. sicut moyses fecit nec dicitur guenisse cōuen-
tioni de pugnando equester q̄ a principio equites intrauere in
hiza & cum ensibus pugna inceptum ut cōuenerant & princi-
piū debet actēdi. l. q̄ ait lex de adul. vnde licet deinde pe-
des descendant alio remanente eq̄te dicit pugnā equestris quia
cum equite pugnat licet stet in terra. ar. nō in. l. qua actiōne. §.
si quis in colluctatione. ad. l. aquil. & in. l. in laqueū. de rerum
diui. naz. q̄ ipse pugnet pedes & alius eques est detrimētum eius
qui stat pedes & eius conditio efficit deterior q̄ qui stat eques
favorabilius se gerit contra peditē in loco plano & quilibet po-
test suo fauori renunciare. l. si quis in cōscribendo. de pacti cuz
sy. & in regula iuris non est nouū vt que semel utiliter consti-
tuta sunt derant. licet iste casus euenerit a quo incipe non pos-
sunt. & fa. l. q̄ ait in fi. ff. d. adul. cum ibi nō ubi inspicit pñ-
in offensa alterius. nam est ibi casus q̄ pater qui poterat occide-
re adulterum in p̄pria domo si inuenerit eum in rebus ueneris
& ibi inceptū offendere q̄ aufugit & p̄sequitur eum extra do-
mū per magnū spaciū & extra domū offēdat q̄ dicitur in
domo offendere ex quo ibi inceptū offensaz. q̄ dicitur actus cō-
tinuatus & sic in casu nostro si duellum est inceptū per equitē
si ex causa aliqua descendant pedes & pugnet cum eq̄te dicitur p
seuerare in bello equester. ar. d. l. p̄sertim ubi pugna ad tucta
oltranza seu ad tucta offensa. in q̄ pugna licet superare inimi-
cum cum oī ingenio solercia & arte per. d. §. non fuit & etiā de
consuetudine militari nam non debet cui qd plus est licet qd
minus est nō licere ut in regula iuris non debet. vnde si potest
pugnare eques qd est maius multo magis & pedes qd est minus
autē multo magis. de sacro san. nam nullus uidet dolo facere
qui suo vritur iure vt in alia regula iuris nullus. & q̄ cūlibet

habet sanguinem suum redimere per fas & nefas. l. transigere. C.
de transac. & l. i. de bo. eoz qui mortem sibi consue. nam cum
iste uideret quod eques armatus descenderet ad eius offensam non
debeuit expectare quod ille descenderet eum occideret. fm glo. in. l.
i. C. unde ui. quod sufficit terror armorum. l. iii. §. si armati. ff. unde
ui. nam per tale actum descensionis ab equo denotant actus et
signa manifesta quod ille descenderet contra eum. ar. d. glo. ubi dicit de
signis manifestis ad offensam. nam melius est ante tempus occurre
re quam post vulneratum caput adhibere remedium. l. fi. in qui. cau. in
integrum resti. nam licitum fuit illi captare uictoria omni modo quo
potuit et peruenire alium in occidendo. ar. d. l. fi. de his qui mori sibi
consue. & ne quis industrie sue penam laetetur. l. fi. C. de potesta. & ideo
dicitur ad tucta oltranza quod quocumque quis potest inimicum offende
re astucia dolo & fraude ut ipse ab eo non offenda. & ideo di
co quod ipse erit de iure uictor. licet aliqui armigeri dixerint con
trarium & aliqui per ista opinione que uerior est.

**Quando ambo equites pugnantes uno impetu ca
dunt stante pacto quod cadens esset uictor.**

Ero duo sunt in duello equites pugnantes ad oltranza &
currunt unus contra alterum & conueniunt quod is qui caderet es
set uictus & alter uictor: & ambo ex reciproca astutia
percussione cadunt ut faciunt ungari. nec apparet qui primo socium
euertat & finita est dies & non fecerunt alia facta laudabilia. quod
erit uictor an puocans uel puocatus. uidetur quod puocatus quem pu
uocator conuenit ad bellum cum ense in se onus probandi et uincendi
di assumat. & primo per tex. in argumentum in. l. i. §. cum arietes
ff. si qua pauper feci dicat. ubi si ex conflictu inter duos malum con
tingit. illud imputatur puocanti uel aggressori fm Cy. in. l. qui
multa facinora. C. ad. l. iul. de ui. et quod puocatus agere uidetur ca
lore iracundie. ar. l. quod calore. de re. iur. & q. iii. si quis iratus & tri
dubius per reo iudicamus contra actorem. de acti et obli. l. arianus. hoc
ideo quod actor est certus quando experiat. l. si quando. C. de dilati. & fa. de
re. iur. quotiens dubia interpretatio est secundum libertatem respondendi
erit. nam hic reus puocatus tractat de libertate persone sue ad

duellum provocate & morti exposere ergo pro eo iudicandum
& fa. d. condi. ob tur. causam. l. cum te. z. l. mercalem. vbi in p
hibitis pro reo iudicamus. & qd nō. de iudi. l. inter pares. z. fa.
q. in dubiis probationibus actor succūbit z. reus absoluitur. c.
in presentia. de probatj. z. l. neq. natales. z. l. non hoc unde co
gaa. vnde cum hic actor appellauerit reum q. uolebat sibi pba
re per pugna z. in pugna ambo uno ictu ceciderūt. videtur q.
actor succubuisse dicatur etiam q. stante paritate pbatonuz re
us absoluitur ut in regula in pari. d. re. iurj. z. in. c. in nostra. de
testibus. z. in. c. in lictis. c. de pba. z. quod nō. in. l. admonē
di. de iureiuran. z. dicit reus si ego cecidi ad terrā cecidi de in
cuntro meo potenter tibi dato ut armigeri dicunt z. nō ex tuo
ergo tu actor succubisti q. mihi non pbasti q. reus etiaz si nī
hil probat aut male pbat actore nō pbante absoluitur. l. qui ac
cusare. de eden. In contrarium fa. q. dictum duellū seu rixa sit
pacta q. uterq. uidetur deuictus z. sic uterq. uno ictu sit uictor
z. uictus. ar. nō. c. in. l. aretusa. de sta. homi. z. in. l. sed z. ptus. cir
ca. ff. q. me cā. in. jo. q. fecit passus est. z. fa. l. eū actum in p.
de ne. ge. vbi de connexis z. in separabilibus. z. ar. in. l. sciam. §.
cum instrumta. ff. ad. l. aquil. ubi si duo ad inuicē ludendo se of
fendant z. non apparet q. unus aliū euerterit q. uterq. puniatur.
ergo uterq. reus est. ideo dicit q. si duo mutuo se percusserint nō
fit absolutio sed uterq. cōdemnabitur. ar. l. quēadmoduz. §. sed
si nauis altera. ad. l. aquil. z. qd nō. Bar. in. l. si in rixa. de sicca.
z. fa. qd dicit in. l. si ex plagis. §. cum pila. ad. l. aquil. ubi si lu
dentes ad inuicē se impellant z. alter eor. cadens debilitetur. q.
neuter tenetur z. sic erit pacta. q. sit pacta fa. qd habetur. i. l. ui
ro atq. uxore. ff. jo. ma. vbi in delictis fit cōpensatio hinc inde
ut. l. si ambo. ff. de cōpensatj. z. in regula iuris. cum par delictuz
z. qd nō. Bar. in. l. si seruus stipulatur. §. sequar. de. jo. ob. ubi po
nit qn duo se percusserunt z. nō apparet qui primo alium. pculse
rit z. sic uidetur q. sit pacta in quo distinguo q. siquidē. prouo
cator fundauerit suam querelam dicendo prouocato q. tu fefelli
sti mihi fidem uel tale quid actemplastu uel dixisti z. intendo
tibi hoc probare per pugne iudiciū uel cum ense in manu et
e. conuincere z. facere recedentem z. tunc ipse prouocator non

potest dici uictor ymo erit uictus qz onus probationis assum-
psit & non probauit ymo cecidit per terram per iura primo lo-
co allegata aut simpliciter pugnatus est inter ipsos qz unus dicat
bene actum alius male actum. uel si unus dicat hoc esse uel hoc
ita fuisse alter dicat ita no esse nec ita fuisse & uenerunt ad pu-
gnam z tunc erit pacta et iterum pugnabunt. ar. iurium secun-
do loco allegator. & ar. l. sed cum ambo. ff. d. iudi. ubi duobus
simul puocantibus iteru res sorte dirimit. & p dicta. s. in. i. c.

Quod unus pugnantium ex equo deiectus tenebat
equum alterius per frenu z illum iam percusserat
z inde duellum finiuit.

Vo equites pugnandi federa inire & in eadez pugna
equestri vnus alterius impulsu in terra deicitur qui re-
surgere nequens genu flexis existens deiectoris equu
per frenum tenens multis vulneribus percusserat in ventres &
intestina erant extra & equus modico spacio iam corruerat &
eques reputiebat deiectum renditi traditore & percutiendo &
repercutiendo cum ense illu non permictebat erigere & ipsum
sub equo tenebat complexum & genu flexum. qui erat morti p-
ximus ppter qd iudex clementia motus iussit qz amplius non
pignarent septru iacendo modo iste qui copugilem ad terram
prostrauerat a duce impetrat cadente ut captiuum is replicat ni-
si quia iudex inibiuit ulterius pugnari tuo p me equo in uen-
tre percusso ad tetrâq deiecto te iugularem & sic uictoria mi-
hi contigisset & ideo non sum a te uictus quia z tu in statu p-
ditionis eras equo tuo vulnerato & bello no dum finito. que-
ritur quid iuris. & videtur qz iste deiectus iaz sit uictus & per
ducem dandus ut captiuus illi qui in equo stabat & deiecerat.
quia iam certamen equitum est finitum quia unus est prostra-
tus ad terram & non poterat se erigere & eques eum iam supe-
rauerat deiciendo d equo & stabat quersus z non poterat se eri-
gere nam finis belli est uictoria z ad terram deiectio. vñ cum

ego te deieci ab equo dicor tibi vim intulisse & te superasse mea
potentia. ar. in. l. ii. ff. q. me causa. vbi dicitur q. vis est maioris
rei impetus cui resisti non pot. fa. tex. in. l. iii. in fi. cum glo. in
jo. deiecerit expugnauerit vel ceciderit de vi. z. vi. arma. & ar.
l. i. §. hoc interdictum. vbi dicit tex. q. vim pati dicunt qui de
iciuntur de fundo vel de edificio. vbi glo. & Dy. dixit de vi
deiecto ab arbore & ea. l. §. si quis de nauis. vbi dicit deici nio/
lenter de nauis vel de vehiculo. sic ergo si te deicio a sella dico
te vi superare ar. dictoꝝ iurium. z. fa. tex. in. l. idem. z. l. si qs.
eo. ti. vnde cum iste eques illum iam deiecit z. superatum suppe
ditabat & non permittēbat erigere quē iam deuicerat z. ad ter
ram coegerat dicit eius fore captiuus. ar. l. i. C. de priua. carce.
vbi dixit Aug. per illum tex. q. quilibet qui inuitus tenet in
uia licet non claudat dicit esse in carcere detinentis eum. nam
carceratus dicit is qui de loco libere z. tute non pot. recedere. l.
succurrit. ff. qui. ex cau. maio. etiam dicit esse captiuus hostiuz
qui est in eoz potestate vel intra presidia hostiuz. ff. de capti. l.
post lumen ius. in. jo. presidia cum iste deiectus fuerit ad terrā
& non poterat se leuare sed stabat genu flexus eques stabat sup
eum non pmitendo insurgere & sic detinebat inuitus in ter
ram q. censetur esse in potestate aduersarij ergo deuictus vnde
illum iuste petere videt ut captiuū non obstare q. ille deiectus
percutiebat equum aduersarij z. poterat ipsum occidere q. pre
sens status debet attendi. l. si alius. §. idem. ff. q. ui. aut clam. &
l. i. abanus. ff. qui. z. a quibus. z. de. jo. ob. l. si filius. de stipu. ser.
l. si usum fructum. vbi casus aduenticii nō sunt considerandi. &
est uerum q. in hijs q. consistunt in facto merito ut quo ad pxi
num non inspicimus id qd. euenire pot. l. sciendum. §. qui fun
dum. qui sat. dare coga. fm. Bar. z. Bal. in. l. si id quod. §. si una
de iur. o. iudi. & q. non debemus sperare fortunam aduersam
hominis. l. inter stipulantem. §. sacra. de. jo. obli. In contrarium
quia iste poterat aduersarium superare z. uincere. ar. l. qua acti
one. §. si quis in colluctatione ad. l. aquil. z. in. l. in laqueum. §.
preterea. de acqui. rrum domi. & per ea que infra proximo. c.
dicuntur. z. ideo duello non dum expedito non poterit iudex
istum dare in captiuum alteri quia potuisset uincere. nam talis

iudex non poterit pronuntiare istum uictum qui adhuc relictus
erat sine uictorie non expectato si tamen iste qui dicitur al-
tum proiecit ad terram petat illum vel ut captiuum eius pro-
nunciari uel ut eundem ad statum pristinum reducat in quo erat
ipse quo bellari dux inhibuit iuste petit quia ex quo qui erat iu-
dex duellum aboleri mandauit omnia ad statum pristinum de-
bet reducere. ar. l. sed si per pretorem p totam. l. ff. qui. ex causis
maio. cum sy. & tunc reintegrato duello si ille qui erat deiectus
ad terram uellet pugnare debebit se ponere in eo statu in quo
erat tempore dissolutionis duelli. & si ipse hoc facere denegaret
& se in statu pristino reponere tunc debebit iudex in cotuma-
ciam deiectionis nolentis se reponere in statu pristinum dare sen-
tentiam & pronuntiare illum qui cum deiectione fuisse & esse ut-
ctorem usque ad illam horam qua duellum dissoluit & illum fuisse
se ad terram deiectionis & dissoluisse duellum ex clementia & de-
iectionis noluisse amplius se in statu pristino reponere & prout
uidebitur consiliariis et milibus expertis & per eorum deputatis
deklarando etiam modum deiectionis & statum deiectionis in quo
erat tempore deiectionis. quia iudicium redditur in inuitum. l.
inter stipulantes. §. sacram. d. ver. obli. & hoc quando ipse de-
iectionis se non reddidisset ei nec se fecisset recedentem quia tunc
super hoc sententiam pronuntiabit deklarando quod ille deuictus
se reddidit uel se fecit recedentem & dare illum ut captiuum al-
teri quia in confessu nulle sunt partes iudicis nisi in condem-
nando. l. proinde. ad. l. aquil. cum similibus. tamen iudex nunquam
debet dissoluere duellum nisi expectato sine quia is qui per ter-
ram fuisset prostratus posset se erigere & alterum uincere. ideo
non potest dici ex toto uictor qui alium ad terram deiecit nisi
illo mortuo uel quod se fecerit recedentem. & propterea sententia
qua illum decerneret captiuum deiectionis esset iniqua. quia non
dix superatus erat. & vide infra in. c. proximo. & in. c. fi. huius
sexti libri.

Quando duobus pugnantibus uno deiecto ad ter-
ram alter stans supra illum eum tenebat & ille cadens di-
xit se deuictum & cum gladio supra eum incubente occidit

Vo nobiles gallici uicissim se p'ditorea appellates ane/
lantes ad bellum aduerunt dñm paduanuz p' licentia
bellandi in sua ciuitate cuz oibz pactis de qbus in cō
cordia forent quibus benigniter concessa pacta inierunt ut qui
uictus forte captiuus & p'ditor remaneret equū z arma perde
ret. qui campum intrarunt z ad bellū pcedentes eoz alter alte
rum fortī impetu p'strauit in humo & collapsus impetu supra
pectus alterius recubens qui p'stratus uociferans se deuictuz in
ipsa uociferatione absq; temporis interuallo recubentē supra pe
ctus eius occidit. dubitat in foro armate milicie z civili qz eo
rum sit uictor & qz uictus. uidet q occisus fuerit uictor rēne
casure causate ex potentia p'sternentis. qz uincitur p'stratus. ar.
ff. ad. l. aquil. l. qua actione. §. si qz d' ponte. z. l. idē iuris. §. pe.
& l. sciam. §. cum stramta. z. l. si ex plagis. §. in chuo. z. §. si et
uidet tex. de p'strato. in. c. lator de homi. z in. c. tua nos eo. ti.
& facit de aleato. l. solent. §. i. z. l. opprimendoy. C. qñ licet sine
iudi. & qd glo. nō. in. l. stipulationes non diuidunt in fi. de. p.
ob. & qz existens sub aliq; est quodāmodo sub eius manu z po
testate. ff. de aqua plu. l. i. §. si uicinus. de serui. urba. l. si ita. z. l.
manumissione. de iusti. z iur. & superior dicit habere dñum
uite z necis illius. l. i. in fi. ff. de his qui sunt sui. Scdo qz se uic
tum asserens eo ipso est uictus qz bella p' pugnā finiunt z qñq;
submissione. ut patet in p'hemio. auten. in fi. z. c. nam non pōt
de uictoria melius cōstare q; per p'p'iam confessione; dicētis se
uictum ne occidat. ad. l. aquil. l. p'inde. §. nō. de iur. fi. l. eius q
delatorem. de infami. l. qm. vnde hic confitendo renunciauit
bello. l. postq; liti. C. de pacti. & finitū fuit bellū z secuta uicto
ria vnde occisus fuit bello iam finito. nam epparantur iudicia
ciuilia z duella. de pace tenen. §. si miles. & in lomb. d' homi.
liberi homi. vñ hic se submisit potestati p'sternentis. & p'pte
rea aliquid q uictorem machinare non pōt. ar. l. i. §. si ad fili. z
l. qua actione. §. si quis. ad. l. aq. vnde pcutiendo. uidet prodī
torie percussisse. l. fi. de dela. statī enim q renunciauit bello cō
fitendo se uictū fuit sibi ablata potestas offendendi eum. d. §.
si quis. & sicut p'stratus amplius offendi nō poterat sic nec ecō
tra p'sternens ut eqūitas seruetur in bellis sicut in iudiciis. ut in

re. iur. in iudiciis cū sy. In grū q occidēs sit uictor pugne ra/
tione finis belli q occisus fuit pternens z campus occisori re/
manit qz uictoria nō attribuit incipienti sed perseveranti z cō/
sumentī bellum. Iudith. iiii. c. & exemplo Olofernes q tot ci/
uitates destruxit cuz factus esset pnceps milicie q postremo nō
uicit sed uictus fuit per Iudith. Iudith. c. fi. sic ergo solus finis
inspicitur ut patet in Cyro q mactauit Babiloniā. & in Calde
is qui destruxerūt iudeā. Esdre. x. c. qui ergo gladio perit in bel
lo aut capitur ille deuincit qz uictoria sū finez estimat. Iosue
c. xii. Iudith. iiii. in fi. unde scribit regū. xi. & non te frangat
ista res varius enim est euentus belli z nūc hunc nūc illū gla/
dius interficit. fa. ff. de pecu. l. qs ergo casus. Item iure diuino
& canonico res iudicat bona z mala respectu finalis effectus.
Mathi. vii. z scriptū est Exitus acta pbat. ff. d iure fisci. l. in
telligit. §. si qs. palam. & fa. c. de dona. c. inter dilectos. de ac/
qui. pos. l. exitus. nam in actu bellicoso ille dicit. uictor q finē
habet triumphantē z inimici supatium. l. i. c. de actelej. l. fi.
de tiro. li. xii. & nō glo. in. l. in executione. §. fi. de. p. ob. z fa.
tex. in. c. i. de de. pugna. in duello ubi fit mentio de uictore et
uicto z vī tex. in. c. suscepimus. de homi. ubi ponit de cōflicij
qui uiribus reassumptis aggressores occiderūt. & q occidens fue
rit uictor pbat per notorietatē facti qz occisum ad non esse
reduxit. ar. l. hō mortuus. de. p. ob. que est suplatina pbatio. ff.
finium regun. l. si in ruptione. & p ista uidetur supuiuentē esse
uictorem. tñ hoc est uerū qñ ipse mortuus qui supra stabat tē/
pore quo ille qui erat subtus & dixit se deuictuz nō acceptauit
illam submissionē z reditiōē factam p subtus stantē qz tunc
bellum nō fuit finitū. si aut ille stans supra tacite uel expse ac/
ceptauit illam reditiōēz ut qz relaxauit illum subtus stantem
uel incepit propter illa uerba illum aliquatiter relaxare. conten/
tus et satisfactus de dictis uerbis & ille uidēs se aliquatiter re/
laxatump erussit supra stantem qui tenebat eius brachia ad
terram. & tunc quia fuit finitū bellum per renunciationem
illius. ar. d. l. postq lri. & l. fi. illud. c. de tempo. appell. z. c. de
appel. l. si quis libellos. & ideo oīs percussio post renunciationē

& cessionem belli perfectam & consumatam est facta post bellum & non in bello & requiritur quo ad victoriam quod in bello quis victor remaneat & ideo de tali percussione posset puniri ex quo facta fuit reconciliatio facta & duello finito. ar. de pace. tene. §. si quis hominem. & quod dicta percussio esset traditorie facta quod facta ab eo qui postea tenebat offensum ab alio defendere. ar. l. si. de delato. & ad fil. l. i. & l. ff. & sic ex dicta percussione dampnabitur non debet quis victoriam reportare de interdictis & relega. l. relegatorum. §. si. ff. de ne. gest. l. siue cum sy. ubi non incubens nolit acceptare illam submissionem & renunciationem & tunc occisor erit victor quia bellum non erat absolutum. ar. l. contractus. de fide instrum. victoria enim est gratia. in autem. de gful. §. & post. & ad laqueum. l. qua actione. §. si quis in colluctatione. ubi non constat confessionem fuisse acceptatam vel non apparet confessionem factam ante percussione vel post sed uno momento vox percussoris & confitentis emanauit ac etiam ipsa percussio occisor erit victor in foro armate militie. nec potest dici victor ille prostrator ex hoc solo quod illum prostrauit nec potest dici prostratus uictus quia potuisset per colluctationem resumere vires & resurgere. ar. l. naturalium. & l. in laqueum. de acq. rer. do. & insti. qui. mo. ius pa. potestatis. §. post limitum. in prin. & in. §. post limitum. ius. & sic hic occisor se liberauit per colluctationem illum occidendo. qui victor est & facta quod confessio talis fuit directo facto gratia & inspicimus tunc factum & non uerba. c. cum. M. ferrariensis. de const. p. ber. & Inno. de appell. c. sollicitudine. & de codi. inde. l. quod quis. & per actum percussione directe gratiam submissioni declarat intentio confitentis. de acq. here. l. per heredem. & sunt illa uerba sum uictus enunciativa de pnti quod non inducunt dispositionem obligatoriam. ff. d. p. ob. l. v. §. stipulatio. conuacta. l. tale pactum. in pn. de pacti. nec dicit renunciaisse bello quod non uidetur alio renunciantem dixisse illa uerba propter pactum gratiam percussione quam fecit & ita disputauit Ang. in sua disputatione incipiente duo nobiles.

Quando duobus pugnabibus facte sunt hinc inde diuersa uulnera in membris corporis & percussiones. quis dicatur habere maiorem honorem.

Vo in singulari certamine equites pugnare cōueniūt
cum pacto q̄ qui melius se habuissit uictor foret & q̄
prius uictus foret & pugnauerit usq; ad tenebras noctis
& ultra non est pugnandum qz duellum est pugna vnius diei
fm Bal. in ti. de pace tenen. §. si quis boiem. & Cano. in. c. i. de
torneam. vbi dixit Io. an. q̄ ad hoc solent cōuenire milites ad
certam diem z locum & neuter alterum potuit in totū supera
re uel uincere. tamen unus in conflictu abstulit alteri humera/
le z tibiale cum lancea. is qui ista perdidit abstulit scutum alte
ri. queritur quis eorum maiorem consequatur honorē laudem
uel premium & melius fecisse dicat. dic q̄ ille qui abstulit scu/
tum alteri quia sunt arma digniora. ar. in. l. qui cōmeatus. §. ar
ma. ff. de re militari. vbi. maiori pena dignus est qui alienauit
scutum z ensē q̄ qui alienauit humera e z tibiale. nam per/
dendo ista dicitur alienasse. ar. l. iiii. §. miles. eo. ti. vbi amisisse
arma in bello vel alienasse iudicant a pari. vbi glo. dixit q̄ idē
est si in ludo amisit quia arma turpiter amictuntur z uestes &
non sine flagicio. l. ii. de captiuis. & ideo dixit glo. in. d. §. ar/
ma. q̄ plus punitur qui maiora arma alienauit & sic magis ui/
tuperatur qui maiora arma perdidit in duello q̄ ille qui mino/
ra. ar. in. l. leuia. ff. de accusa. & idē si quis perderet ensē qm
pugnarent cum ensibus z alter perderet scutum quia is qui ab/
stulit alteri ensē remanebit cum maiori honore quia ensis est
principale instrumentum bellicum quia ordinatur ad totalez bel
lorum ordinationem & est dignius omni alio bellico instrumē
to quia cingitur militi cum miles creatur fm glo. in. l. penl. ff.
qui. ex cau. maio. ar. l. filius. C. de re mili. & fa. tex. iuncta glo.
in. d. §. arma. in. p. gladium. vbi glo. dixit. q̄ plus punitur qui
maiora arma alienauit z sic presupponit gladium esse maius in
strumentum bellicum. similiter si quis perderet elum siue ga
leam z alter scutum quia cum minori dedecore remanebit qui
scutum perdidit q̄ qui elum siue galeam quia caput est nobi
lius & principalius membrum hominis dicit textus in. l. cum
in diuersis. ff. de religiosis. & facit insti. d. rerum diui. §. locus.
& facit quod dicitur de statua Nabucodonosor que habebat ca

put aureum pectus argenteum & tibias ferreas z pedes terreos
& ideo caput in illa statua fuit aureum quia dignius membrum.
& sic de ceteris. Ideo homo in capite ungitur cum baptizatur et
erigitur. ex de baptis. debitum z instrumentum bellicum quia
ro maiori & digniori membro hominis imponitur tanto dig
nius iudicatur. ar. ff. de rei uen. l. que religiosis. nam pileus qui
caput tegit est dignior sotulari qui tegit pedem. & fa. qd dixit
Bal. in. l. arbor eoi diui. qui dixit. Si caput unius sancti est in
vno loco & in alio loco membra qd festuz celebratur ubi caput
ratione dignitatis capitis qd est in superiori parte corporis in q
conseruantur ters sensus visus oderatus & auditus & etia me
moria & cerebrum os dentes lingua aures nasus z barba. & ce
tera pars corporis non conseruat tot sensus. & idē si quis in du
ello oculum perderet & alter dentes qd cuz minori dedecore re
manebit qui dentes perderet qd oculus est membrum inter ali
os uicinus anime. & oculi cōprehendunt omēs sensus corporis
glo. in. §. fi. de gradi. & nō. in. l. i. c. qui morbo. l. x. & qd nō.
Inno. in. c. ii. d. corpore uiciati. z lxxxix. dif. singula. z Arch.
xxxii. q. v. c. nec solo. & dentes sunt officia membri z non est
difformitas qd maior pars hoim dente aliq caret. de edil. edic.
l. cui dens. & idem si quis esset in facie grauer percutus z al
ter in pectore spatulis uel in brachio. qd is qui in facie est per
cutus remanebit cum maiori dedecore. quia facies hominis est
ad similitudinē pulchritudinis celestis figurata. l. si quis in me
tallum. c. de penis. vbi imperator prohibet hoim bullandum
in fronte ne pulchritudo celestis maculet. & idē ubi quis per
deret oculum dextrum alter sinistram qd dexter oculus digni
or est sinistro fm cōmunez opy. hoim qui in re carissima dicūt
est oculus dext. & dicit Canon qd archidiaconus est oculus epi
scopi. c. ad hec. de offi. archi. z fa. c. ii. de corpe uici. vbi d. oculo
infecto qd inducit difformitatem in corpe huano. & de edil. edi.
l. qui clauduz. §. i. & idem ubi qs esset debilitatus z percussus in
manu dextra z alter in sinistra quia dextra dignior est et potē
tior ut notatur in auten. nouo iure. c. de seruis fugi. z dicitur
debilitari membrum quando eius exercitium impeditur. Bar.
in. l. ii. de publi. iudi. & idem vbi quis esset percussus in brachio

& alter in tibia q̄ brachia sunt magis necessaria hominibus q̄
tibia & digniora sunt membra q̄ tibia q̄ cum eis operatur co
meditur & oia officia fiunt & cum tibiis tm̄ ambulatur licet
claudus sit morbosus. l. claudus de edil' edic. & .j. dicemus lat
us. & idem si q̄ is percussus in capite alter in pectore q̄ caput
dignius est q̄ q̄n caput dolet cetera membra languent. vi. q. i.
uerum. de simo. c. licet. & .x. distin. nolite. & idem si unus ha
beret duos oculos z alter unum & habenti duos oculos effoda
tur unus oculus & habenti unum oculum truncef brachium uel
manum amittat in totu q̄ is cui unus oculus est effusus rema
nebit cum opatione unius oculi q̄tum cuz duobus q̄ uirtus ui
sua fortificatur in illo. sed is cui abscondit manus erit hō imp
fectus z uitam ducere nō poterit cum una manu sed perpetuo
mendicabit. & ideo remanebit cum maiore honore qui habuit
oculum cecatu q̄ ille qui habuit manum abscisam. licet dicatur
q̄ habens unum oculū non possit promoueri. l. v. dis. c. si euan
gelica. & idem in habente manū abscisam. c. i. z .ii. de corpore
uiciato. & ideoz cui truncat manus z alteri pes q̄ is cui pes erit
cum minori uituperio per. s. dicta. & idem si cui auferat ciro
teca ferrea z alteri humerale. q̄ is qui cirothecam perdidit erit
cum maiori dedecore q̄ ciroteca tegit manuz que est pncipale
membrum bellicū z in ea est uirtus opationis belli. & etia in
signum dignitatis ciroteca dari cōsueuit loco pignoris q̄n aliqs
diffidat ad bellum & non dat humerale. & idem si qs deiciat
de sella & p̄perea cadat in terram z alterius sella frangat z p̄
pterea cadat q̄ is qui cecidit ex impetu socii & nō ex defectu
selle remanebit cum maiori dedecore z is qui ex defectu selle
cum minori. & idem si qs cadat ex defectu equi qui fuit debi
lior uel nimis strintus uel fractis cintis uel q̄ aliqd in cōpedi
bus equi accidit impedimentū z aliū cecidit ex impetu alteri
us pugilis q̄ iste remanebit cum maiori dedecore quia fortitu
dine alterius fuit defectus & ille ex defectu equi cadentis cui
non tantum imputatur. textus est in. l. ii. in. p. sine culpa equi
tantis. ff. de capt. z per nō. in. l. actenus. §. i. ff. d. aqua p. u. arc.
& ar. in. l. marcus. z i. l. opus. ff. loca. ubi nō imputat opifici q̄n
iūcio opis aut solis uel naturaliter cecidit edificii secus si iūcio

fui artificii vt ibi & in iuribus ibi allegatis. & p nō in .c. signi-
ficati. de homi. & uide in alio .c. incipiente in pugna facta in
duos. & in duobus capitulis sequentibus.

**Quis magis laudatur in bello. ⁊ quis maiorem co-
sequatur honorem.**

Vero de casu qui accidit in ciuitate Neapolis q̄ astrū
ludūs duo inuicē decertantes stimulatīs equīs cūz astis
vnus q̄ alterum cucurrerūt & vnus currentiū asta tali-
ter cōpugnatorē ex maximo equi ipetu percussit q̄ ipso solo ictu
spoliāuit coratiam scutū abstulit & galeam siue elmu ppter qd̄
ille percussus remāsit coratīa ⁊ dictis armis spoliatus in diploī
de super equū. & ipse in contrauit alterū eodem impetu cū lan-
cea siue hasta taliter q̄ fracta posteriori pte selle cōpugil qui ab-
stulerat dicta arma ab equo cecidit & iuit per terras. querit q̄s
eorum habuit minorē uerecundiā. dic q̄ ille qui remansit in eq̄
licet alter cadēs abstulerit sibi oīa arma. q̄ fm opy. armigerorū
& pugnantiū nō pōt quis habere maiorē uerecundiā circūscri-
pta morte q̄ d̄ equo in bello cadere etiā culpa equi licet minor
uerecundiā sit q̄n cecidit cum toto equo q̄ sine eq̄. q̄ obseruant
armigeri & milites q̄ si quis una die oēs pugnatores deuiceret
& ipse postremo caderet q̄ nō habebit premiū. q̄ ualde uitupe-
ratur cadere ab equo uel cū equo v̄l etiā si pugnaret pedēs ui-
tuperium reputat manus in terram ptingere ex impulsu cōpu-
gnatoris. & similiter reputatur maior honor sociū cum lancea
equēs currendo pcutere in elmo seu in galea q̄ in humeribus ūl
in scuto & magis in manu q̄ in scuto & quāto magis pcutit in
loco eminentiori tanto magis laudatur & tanto minus quādo
in locis inferioribus & magis laudat qui currit cū lancea satis
bene & rectus q̄ ille q̄ male defert lanceaz quis alium pcutiat.
& lanceā frangat. & inter frangētes lanceas plures ceteris pari-
bus is laudatur qui in loco magis eminentiori percutit & qui
grossiores lanceas fregerit & qui magis alterum facit inclina-
re & qui melius equitat & qui animosius se gesserit & ex duo-
bus currenibus si vnus cecidit in terrā alter ueto ex percussione

lancee fuit positus extra mentem z sensus z iuit suspensus longo spacio in sella magis uituperu habebit iste q ille qui cecidit quia iste cecidisse uidet & fuit factus semi mortuus. & ille tñ cecidit. licet alii teneant contrariu z non bene & magis estimatur qui uiriliter animose z potens cum maiori uehementia se gesserit q ille qui non sic strenue se gesserit licet alteru n percusserit z magis ille qui abstulit cimera z q ille qui abstulit aliud ornamentum currentiu. vel dedit in arciono z ibi lanceaz fregit & minus estimatur qui dedit equo in fronte uel in alia pte corporis equi z lancea fregit q ille qui non tetigit aduersarium z lanceam nō fregit licet bene iuerit & minus estimat qui equū percusserit qui in totu uituperat licet plures lanceas frerit z minus estimat qui equum continere non valuit z qui plus solito inclinabat z caput dabat in posteriori parte eq z minus estimatur ille qui nullaz fregit lanceam z bene equitauit & magis estimatur qui abstulit galeam q ille qui abstulit scutu z minus qui abstulit aliquam armaturā leuem pter scutu z galeaz q ille qui lanceas fregit z magis qui alteru cum suo impetu abstulit a cursu z fecit ipsum desordinare z magis estimatur qui perdidit stas ex incontro alterius q ille qui perdidit lanceaz z minus estimat ille qui non potuit lanceā ponere in resta q ille qui ex impetu equi lanceam perdidit currendo & magis estimat qui lanceam fregit in loco magis firmo q qui in loco debiliori & magis qui totam lanceā conqssauit q qui fregit eam in uno loco z magis qui se non cōplicabat ex percussione socii q ille q se cōplicabat & magis qui ponebat lanceā in resta z eam tollebat & picebat q ille qui tepide currendo eam fregit & magis qui lanceaz currens eam in resta posuit. cum fuit ppe in contru q ille qui anteq equū moueret ad lanceam arrestauit & deinde cucurrit & ceteris paribus qui melius equitans cucurrit z ceteris paribus qui cum maiori potentia & qui melius arma & personam gerebat & cum minori auxilio suorum se iuuabat & q arma potentius perferebat & qui magis perdurabat intra arma & qui numq sibi abstulit galeam usq ad finem. ista enim sunt moribus multum constituta vsu eorum. vt dicit textus in l. post luminium. & ff. de captiuis. quod est ex usu ius gentium

sicut et bellum fm glo. ibi z in .l. ex hoc iure gentium. ff. de iu-
sticia z iure. qz ita milites dicunt & obseruant in ciuitate Nea-
politana vbi magis frequentant astriludia ad exercitium mili-
tum z oia tollenda ne armorz usus abiectus milites uilescant.
Item quando quis currendo incōtrat in coꝛꝛeꝛto alterius z ibi
frangit lanceam magis estimatur q̄ qui fregit in scuto qz cense-
tur dedisse in elmo. Item qui incōtrat in rota dicit in contrare
in manu & est dignius q̄ in scuto z dignius est. in contrare in
manu. Item qui percutit equum uel vulnerat eum cum ferro
lancee & qui cadit non potest habere premium illa die quia uis-
tuperatur. Item qui nō cōpleuit cursus suos uel tandas ordina-
tas licet prostrauerit alium uel bene iuerit non habebit premiū.
Item qui cecidit non potest illa die ulterius currere tamē is q̄
expectat qui dicitur tabularius si caderet potest reuerti. qz est
pro tota die omnibus obligatus usq̄ in finem non obstat qz ce-
derit & ista sunt iura militaria.

**Quando unus pugnantium desert in prelio clauā
cum ueneno an attribuat sibi uictoria.**

Vō pugnare cōuenerant cum claua seu cum maczā fer-
rata ad tucta o' tranca & unus fecit clauaz artificii cō-
cauam in q̄ erat uenenum latens calcina uel fumus pe-
stilis de quo in .l. i. §. i. ff. de extraordi. crimi. ut cum daret in
capite cōpugnatoris subintraret in hora z faciem eius & mor-
tificaretur uel eluscare & cum pugnarent ad inuicē cōpugnato-
re se uiriliter defendēte & eundem in galea cum illa claua per-
cussisset puluisq̄ uel uenenum intrasset eius galeā oculi percussi
sunt inumbriati z sensus ebetati z sic captus fuit arte z isto in-
genio qui alias se bene defendisset ut iam inceperat. an iste sit
censendus uictor. pmo uidetur qz sic. nam Hanibal aduersus af-
ros rebellantes missus cum sciret gentē auidam esse vim men-
dragorā uino cōmiscuit & cuꝛ prelio leui cōmisso ex industria
cessit nocte nocte deinde relictis intra castra quibusdā sarci-
nis z omniū uiuo infecto fugam simulauit. cumq̄ barbari occu-
patis castris in gaudiū effusi medicatum merum haussent &

strati ut mortui iacerent reuersus cepit eos & trucidauit. & fa-
cit qz debemus manus hostiu euadere quocunq; ingenio arte vel
fallacia. l. nihil interest. ff. de capi. & xxiii. q. ii. dñs noster. &
quod nō ff. d. re. iuris. l. iure ciuili. z quia dolus uel uirtus quis
hec in hoste regnat. l. i. §. i. de dolo. qz metus fraus z uis eggot
lent. xv. q. v. c. i. & Tull. i. de offi. qz dicit duobus modis ui et
fraude fieri iniuria. fraus qsi vulpecule. vis qsi leonis. & qz lici-
tum est in hoc certamine aduersariu occidere tamq; diffidatu
qualitercuq; ut diximus de banito. in. l. amissione. ff. d. capi. di-
mi. iunta. l. iiii. §. ff. de fidei. si ergo licet occidere impune g li-
cebit etia cum ueneno ipsum exaiare ut citius ad mortē perdu-
catur. qz ppter unum qd qz z illud magis. autē. multo magis &
cui licet qd est maius licet qd est minus. ut in re. iuris cui licet
& qz cui licet cōsequens licet antecedēs. l. cui iurisdicctio. d. iur.
o. iudi. & qz non refert occidat quis uel mortis cām prebeat. l.
nihil interest. ff. de fidei. & qz uenenu est ad occisione z ita pu-
nitur qui ueneno hoīem occidit sicut qui ense. l. iiii. in pn. et q
si per totam. ff. de fidei. ubi dicitur qz si quis dederit cicuta ad
necem hoīs qz tenet cornelia qz idem est gladio qz ueneno hoīez
interimere ut ibi z in. l. item si obstetrix. ad. l. aquis. vbi de eo
qui posuit uenenu per cruxetē alteri qz tenetur. In contrarium
fa. qz duellum debet fieri cum eq̄libus armis. ut. s. tactum fuit
in princi. & nunc fieret cum armis ineq̄libus contra naturam
duelli & hoc est decisum in lombar. qz non liceat uenenu imi-
ctere. & fa. qz cōuentio fit z fieri solet qz cum armis pugnet et
non cum rebus uenenosis qz appellatiōe armoz non cōtinetur
sed tm̄ scuta gladii galee fustes z lapides z his sifia. l. armoz. ff.
de. p. signi. z oia tela. l. si pignori. de furti. & lancee habētes ro-
stum uel rāpones ad hoīes capiēdos. tex. cū glo. in. l. iiii. in pn.
de uis z ui ar. & qz illud non est sine pditiōe maxima z non
est ex uirtute bellica ut dixit tex. in. l. in bello in pn. ff. de ca-
ptiuis. & ideo dico fm̄ legem scriptam qz ille qui alteru supera-
uit cum tali ingenio & non ex uirtute militari nec ppris uiri-
bus qz non debet habere uictoria. nam ait Tull. iiii. de offi. qui
stadium currit eniti & contendere debet qz maximuz possit ut
uincat. supplantare autē cum & manu depellere nullo mō debet

nam turpis est uictoria dolo quesita. fm yfide. ethi. c. xv. & Te
roni. ad palmam ludi magistrum qui salistorum liberos perdidit erat
vintum pueris traditum nec sceleratam populū romanū susce/
pisse uictoriam. hoc etiam testatur frontinus in suo ope in ri.
de iusticia. ubi etiam de medico pirri regis epirotarum pollicē
ti fabricio duci romanorū se regi daturum uenenum data mer/
cede qui fabricius hoc facinore uictoriā suam agere non est ar/
bitratus & regi hoc detexit qui ppter ea pirrum cōpulit ad per/
tendam amicitiam romanorū. Vidi insuper cum rex Alfonso
maximo cum exercitu obsedisset Iacobū caldolarū ducem tunc
regis Renati in montem excelsum essentq; castra Alfonsi regis
in plano munita & uallata uento ingenti sufflante qui cum Ia/
cobo duce erant persuaserunt nocte ignē in castra regis alfonsi
immictere ut iram ignis fugientis uictoriā assequeretur & ob/
sessus euaderet. qui nequaquā talem uictoriā assequi uelle ait ubi
tanti regis persona erat nolens ignis uictoria uti sed potius re/
gi succubere sed ferro & uiribus ancipiti fortuna potius euade/
re qui deinde suis occurrentibus euz honore obsessus euasit. nā
turpe est hostem dolo ferire non uiribus. unde fraus & dolo
uidetur aliena ab hoie. sed fraus odio digna maiore fm Tull.
primo d. offi. Illi enim corona uictorie digni sunt qui dolo et
fraude sunt seclusi. de peni. distin. i. potest fieri. tamen marcia/
ciales & armigeri dicunt q; ubi sit pugna ad tucta oltranza li/
citur est uincere aduersariūz dolo fraudibus & quomocūq;
potest ppter tuendam uitam & ne aduersariū uitāz meam adi/
mat possum omnia facere ut suam uitam tollam & mea salua
fiat. quia ad uitam tollendam pugnatur & sic querenda est ars
& ingenium & ita tenent armigeri q; omnia liceant pro uita
tuenda. uide ad hoc. c. contingit casus. ubi de illo qui imisit ua/
sapedes in campo.

**Quando unus pugnantium ex sanguinis uisione
factus est in exteri & ligatus deinde alter moritur
quis sit uictor.**

Vo certabant vnus erat percussus in gula ad mortem
per alterum pugnatores adeo q sanguis rutilat at mo
do percussor ex sanguinis visioe sicut sepe accidere so
let factus est in extasi & semi mortuus & sincopizans ad ter
ram cecidit ppter quod ille percussus ad mortem eum cepit &
ligauit & volens eum eicere extra locum pugnatium ut ipse re
maneret in campo mortuus est statim ex sanguinis habundan
tia defluente & deinde ille semi mortuus uenit ad prium sen
sum & peti se dissolui & mandato ppositi in certamine est dis
solutus: querit quis istorum dici possit uictor uel uictus. & p
mo dicitur q iste qui cecidit & fuit ligatus sit uictus q ipso
capto & ligato fuit finitū duellum & finis belli est uictoria uni
us & uictoria est subiectio repugnantium. Augu. de ciuitate dei
in. c. xii. l. 3 iste fuit ab alio captus & ligatus. g. fugatus e & deu
ctus & dicit ligantis captiuus. ar. in. l. i. in fi. ff. de fugi. ubi q
aliquem cepit & ligauit dicit illum sub eius diligenti custodia
habere. & q istud duellum est nunc a superiore permissum iō
captus efficit captiuus capientis. l. hostes. de capti. Bar. in. l. qui
a latronibus de testa. Inno. in. c. olim. de resti. spo. presertim q
duella sunt ex cōsuetudine permissa. qñ presidens in territorio
duellare permittit fm Bal. C. de posi. l. is penes. per glo. nō. in
fi. de here. q ab intef. s. per contrariū. ubi dixit q duellum qd
generalis cōsuetudo pmittit non est illicitum & q licet illum
capiens esset mortifere vulneratus. potuit illum cape. ar. l. fi. d
condi. insti. ubi factuz non regrens temporis intervallum pōt
ultimo uite spū impleri. & fa. l. scrupulosam. C. de cōhen. & cō
micten. stipu. & q iste ligans primo aduersariū preoccupauit.
& in uictoria puenit. ar. de re. iur. l. qui prior. & per nō. in. l.
pluribus. de pcura. & de iudi. l. qui prior. & p nō. per Bar. in. l.
quo minus. de flumi. ubi de pccupatione & per capturā perso
ne fit preoccupatio. per nō. in. l. pluribus. de le. i. & Io. an. in. c.
i. de obli. & ratioci. & ad pdicta fa. in. l. i. s. q. i. ff. de aqua
cotidia. ubi si quid erat hois artificio faciendum sufficit si na
turali operatione sit factum. & tex. in. l. qui funduz. in. s. i. ff.
quemadmo. serui amictan. unde cum ex nature pprie operati
one iste fuerit sincopizatus & ad terrā ceciderit & captus fuerit

sufficit ad uictoriam capientis. qz dampnum sua culpa contin-
gens sibi imputat ut in regula iuris dampnu. sciebat enim suaz
imbecillitatem qz ex uisione sanguinis sincopezabat & fuit bel-
lando in culpa. per tex. expressum in .l. idem iuris. in .§. mulio-
nem. ff. ad .l. aquil. ubi de eo qui ppter infirmitatez suam non
potuit tenere equu qz sibi imputat ad culpaz. z ar. in .l. hoc edi-
cto cum sua glo. ff. q. quisqz iur. z .l. illicitas. §. sicuti. de offi. p-
sidis. ubi de assessore impito uel inabili qui uidet asserere se p-
tium z abilem qd ei imputatur si quid imprudenter egerit scie-
bat enim suam imbecillitatem qua ignorare cadebat in lataz
culpam. l. quamqz. ad uell. z .l. si quis cu sciret. p empto. qz in fa-
cto pprio quis melius est informatus. l. heredes. §. non tm. ubi
Bal. no. ff. fam. h. q. & qz ubi culpa est admixta uicio naturali
non parit. l. si seruus seruus. §. fornicarius. ad .l. aquil. In contra-
rium tn fa. qz ipse ligatus sit uictor z eum ligans sit uictus. pri-
mo qz iste ligans capiens erat per pus ad morte vulneratus qn
eum ligauit & equiparant mortuus z ad moi te vulneratus in
materia belli. c. i. ubi Bal. qui. mo. seu. amit. per illum tex. z sic
si erat vulneratus mortifere morte secuta. fingit a principio oc-
cusus per vulnerante & ideo captiuus uulnerantis. ar. l. naturalē
autem. §. illud. ff. de acqui. rez. do. ubi fera bestia que ita vulne-
rata est ut capi possit statim nra est. & insti. de rez. diui. §. fere
& qz mortifere uulneratus uidet occisus a uulnerante tempore
vulneris illati. l. huic. §. i. z .l. ita uulneratus. eo. ti. cum sy. Secdo
qz quis iste ceperit illu cadentem ex infirmitate non pot victo
censeri ppter hoc qz ubi aliquid est facienduz ppria uirtute ad
premium cosequendu non sufficit fato fieri. l. ii. d. condi. z de
mon. de acqui. here. l. eum qui de man. tes. l. si ita fuerit. §. i. &
de le. iii. l. si ita legatu. qz nullum bonu nisi uoluntariuz. xx. q.
iii. presens. z Phs. i. ethi. dicit qz ex inuoluntariis non laudamur
& qz victoria in ludo usqz in certamine requirit factum pprium
et non conatu. de. p. ob. l. in executione. §. si. unde iste qui liga-
uit sem uiuum no fecit sua uirtute uel strenuitate sed a fato z
casu illi succedenti qz aborrebat uisione sanguinis. ideo sibi no
patrociniatur sicut nec capienti vel occidenti banitum a casu et
a fortuna. d. l. ii. & facit tex. in .l. respiciendum. §. si. ff. d. penis

in .p. casu uero. & Bar. in .l. si quis in graui. in .q. ulti. ad filii. vii.
de non debet sibi uirtus attribui sed casui cadentis. & q. lga/
uit hominem semi mortuum. ar. l. iubemus. de testa. in .p. se/
mi necis. qui non ualet uulnerari. iiii. q. iiii. cum geltrudam. fm
Bal. in .l. i. qui accu. & q. uidetur similis ebrio qui habet mentis
exilium. c. a crapula. de uita z honest. cleri. cui ignoscit qn aliuz
offendit qui equiperatur infanti. per no. in .l. i. de .p. ob. z facit
q. iste dicitur dormiens & dormiens ex quo no habet affectuz
non dicitur uinci nec superari. ar. l. i. q. adipiscimur. de acqui.
pos. & ad .l. acqui. l. si seruus. q. fornicarius. ubi parci dormien
ti si no est in culpa. & dedecus reputatur mihi superare uel ex
pugnare dormientem. sicut etiam pugnare cum muliere. & legi
tur de natura leonis in libro de naturis animalium q. leo non offe
dit mulierem nec hominem dormientem. & q. in litibus actendi
tur exitus contouersie. l. rem non nouam in fi. C. d. iudi. vbi
tex. no. dicit cause etenim terminus manifestare poterit qui ti
midus quicq. audacius iudiciu uel reliquerit uel protulerit & sic
cum ex fine belli ille qui p. no legauit reperit mortuus ex vul
nere sibi illato a legato z ligatus reperit uiuus q. ipse uiuus erit
uictor maxime q. ligatus non se reddit. & in actibus hoim fi
nis aspicitur. q. vulgo dicitur q. omnis laus in fine canitur. ar.
in .l. mater. C. ne desta. de fun. & fa. de acqui. here. l. illud. fam
her. q. l. si filia. & sic cocurrente uulnere primo sibi illato z mo
te secuta. & q. uiuus reperitur iste ligatus z sibi campus remari
fit. concludo q. ligatus sit uictor non obstat q. armigeri z ali
qui nobiles mihi dixerunt contrarium non attendentes nisi so
lum ad capturam que primo fuit z non alia considerantes nec
etiam finem. nam per illam solam ligaturam non fuit bellum
sopitum. q. potuisset se calcitrando dislaqueare. per .l. in laqueu
de acqui. rerum domi. & s. tetigimus in alia questione. z. j. in
ultima questione. z in pugna ad tucta oltranza no sufficit que
esse ligatum nisi sit mortuus aut disdictus. unde ille qui est ui
uus fuit uictor qui mortuus obiit ex sua percussione & sibi re
manet campus licet reperiatur ligatus per illum & no aliter ui
ctus aut occisus seu disdictus & mors omnia soluit. zc. & qui
occidit alium dicitur uictor. q. hominem ad non esse deducit

ar. l. homo mortuus. de verbo. obli. 3.

Quando ambo mortui ceciderunt cuius sit honor.

One q̄ duo equites certauerūt cum lanceis et ad ferri politi ad tucta oltranza vel q̄ se diffidauerunt currere ul̄ rumpere tot lanceas & q̄ esset uictus perderet arma & remaneret captiuus uincētis & cucurrerūt z in ip̄o cursu pari impetu ambo percussi hīc inde ceciderunt mortui put alias accidit. dubitātū est q̄s sit uictor uel victus. & dici posset uana uidetur cōsultatio tua q̄ mors omnia soluit. auten. de nupti. §. deinceps. z. C. si reus ul̄ ac mortuus fuerit. l. si. & ista sunt inuestiganda ppter prioritatem puncti. q̄ aliud est unum esse morte preuentū & aliud ambos uno ictu perisse. ar. l. aretusa. in tex. z glo. ff. de sta. homi. tamen dico q̄ non est uana consultatio q̄ aliquando mortuus uiuere fingit. propter gloriam z bonam famam. l. qua actione. ff. ad. l. aqui. & insti. de excu. tuto. §. filii aut. & quod habetur in. l. in bello §. amissi. de excu. tuto. cum sy. & aliquando uiuus fingit mortuus ppter uituperiū z malam famam. l. i. de cōstatu. z glo. sa in dicto. §. filii. z. iiii. q. iiii. hii. qui. & ideo consultatio uana non est. q̄ dampnari potest memoria hominis post mortem in suis casibus. l. i. si reus uel accu. mor. fue. z propter bona & filius potest post mortem imperi de statu defuncti. ut. l. si qua pena de penis. z de rei uen. l. utiq. z. l. iiii. si pen. ap. & ideo cōsultatio non est uana Inquo distinguo q̄ siquidem aliquis eorum prouocauerit primo ad duellum uolendo per pugne iudiciū aliquid probare prouocato z tunc ipse prouocans ab alio occisus dicitur uictus q̄ non pbauit id quod probare obtulit per ea que supra dicta sunt in pcedenti. c. licet posset dicere prouocans mortuus si loqui posset. ego te occidi & sic probauit & ille replicaret & ego te occidi z sic non pbasti mihi. ergo uictor sum ego prouocatus quod est uerius sic magis uictoria incalescit contra prouocantē qui uidetur uictor z uictus ar. l. querit. de sta. homi. & facit quod habetur in. l. aretusa. eo. ti. ubi eodem memento

duo serui possunt esse serui & liberi vbi ponitur questio de eo
qui dixit si obtinueris libero liber esto &c. et facit quod habe/
tur in .l. qui heredi. de condi. et demo. & ideo prouocatoris cor/
pus tamq̃ uictus p̃mo exibat a loco duelli & dampnabatur eius
memoria & etiam heredes p̃uocati poterunt petere q̃ declare/
tur ipsum prouocantem non fouisse iusticiam in duello nec p̃/
uocatum comisisse id super quo fuit prouocatus & habere arma
& etiam hoc propter famam & statum defuncti. & idem ubi
quis fecisset notum numq̃ brachium suuz uestire uel semper pe/
dem portare nudum uel aliud simile nisi prius pugnauerit cuz
aliquo q̃ ipse esset prouocator alterius. ar. l. qui prior. z. l. in tri/
bus in prin. de iudi. z. per nō. in. c. cum dilectus. de ordi. cog/
ni. z. dictum est. s̃. Si uero nullus alium prouocauit sed simpli/
citer dixerunt curramus tor lanceas ad nostrum exercitiuz mī/
litare ne dediti simus in ocio uel etiam si princeps mandauit q̃
duo current premium offerendo uel etiam q̃ statutum fuis/
set inter duces duoz exercitiuum vt tali die duo milites certa/
rent uel current & tunc q̃ neuter eorum est prouocator nec
prouocatus & tunc dico q̃ erit pacta & neuter erit victor uel
uictus. ar. l. sed si ambo. ff. de iudi. & ar. eoz que dicunt de plu/
ribus currentibus ad brauium q̃ si ambo simul uenerint q̃ ite/
rum est currendū. de quo per Bal. in .l. qui filiabus. §. si quis ita
de le. i. referendo dy. in prima constitutione. ff. vbi Bal. di/
xit q̃ ubi data est forma q̃ vnus habeat brauium qui p̃mo ue/
nerit q̃ ambobus simul uenientibus neuter habebit. ar. de her.
insti. l. inuicem. de manu. testa. l. cum ex pluribus. & de rebus
dub. l. si fuerit. vbi dixit q̃ debent iterum currere. ar. l. hec con/
ditio. in prin. de condi. z. demon. & de elec. c. cum bononien/
ses. & sic cum iterum debent currere sequitur q̃ erit pacta quā/
do ambo eodem impetu sunt mortui. ar. dictoz iurium & sic
erit tunc pacta. & dixit Ange. in disputatione sua que incipit
duo nobiles gallici. q̃ si duo colluctantes simul cadant & non
apparet quis preualuerit nullus iudicat uictus. ar. l. generaliter.
de fideius. quia utriusq̃ uirtus prostrernitur ideo nulli debet ui/
ctoria attribui hoc casu quando plures mortui sunt in bello et
non apparet de prioritate & posterioritate multa habentur in .l.

cum in bello. & in .l. sed interuentu. & in .l. si fuerit. & in .l. q
pariter. & in .l. qui duos. §. sed si de rebus dub. licet aliqui dixe
rint in .l. nihil. de adult. q. ubi ex vulnere duo moriuntur pre
sumitur citius mortuus ille qui erat fortioris nature altero qui
erat debilior. q. fortius emittit sanguinem qui est nature for
tioris. per glo. in .d. l. nihil. attñ in casu nostro apparet utroq;
simul mortuos & ideo cum neater fuerit prouocator uel puo
catus nullus erit victor uel victus. ar. iurium predictoruz. &
quando vnus fuisse prouocator ad tucta oltranza ipse prouoca
tor diceretur uictus per predicta.

**Quando deiectus ab equo concitauit equuz suum
contra alteru equite adeo q equis rixantibus eques
cecidit ⁊ fractis cruribus moritur.**

Vo pugnabāt in singulari certamine arato designa
to equites & unus fuerat per aliu ad terram pstra
tus & deiectus extra signu certaminis arato defig
natum. & alter eques stabat cōtra eum cum ense di
cendo renditi traditore si non ca te amazo. ipsumq; iam pcul
serat pluribus pcssionibus ad mortē qui dixit. descende ab eq
ca mi rendero quando sarra tempo. ⁊ in hoc conflictu qui iam
ceciderat freno sui equi deposito illum cum ense cōcitauit qui
equus impulsus cōtra alterum equite rectus se leuauit dentibus
& pedibus taliter q. equus alterius etiam rectus se leuauit cōn
alterum equu ut assolent equi facere & ad terraz cum equite se
deiecit ⁊ in ipsa deiectione q. stabat eques fractis cruribus mō
tuus est. queritur quis uictor & quis uictus sit. nam in rixis ic
tus uniuscuiusq; cōtemplari oportet. l. si. ff. de sicca. & glo. in .l.
item mela. in .fo. icctus. ad .l. aquī. ppter quod uidet primo q. ui
ctus sit is qui fuerat primo ab equo deiectus extra signa certa
minis ex triplici uictoria habita q. eum. pma q. uī deiectus ē
signa ⁊ vulneratus mortifere ab eqte q. ppterea mortuus uide
tur eo tempore quo fuit uulneratus. ff. ad .l. aquī. l. huic scriptu
re. §. i. ⁊. l. ita vulneratus eo. ti. cum suis sy. Item q. ab equo et

sella ui deiectus ad terram altero remanente inuicto sup equū
videt deuictus. qz dicit Cassio. ep̃la última hostem agredi ua-
rius semper euentus in dubia uero uictoria. & dictum est. s. d
cadente ab equo qz est uictus. z qz de natura belli equestris qui
deicitur a sella censet deuictus & deiciens uictor quod est sine
dubio. In contrariuz fa. qz ipse sit deuictus qui mortuus est in
duello. qz mors est ultimū terribilium. ff. de penis. l. ultimū. &
oem precedentē uictoriā soluit. in auten. de nuptj. §. deinceps.
& finem uoluntati imponit. ff. loca. l. iiii. & in oi negotio finis
inspicit et exitus. l. is qui. §. sed si. z. l. scio. §. opus. de noui ope-
ris de adimē. lega. l. iiii. cū sy. & sic inspecto fine belli iste oppo-
sus ab equo pprio uidet occisus a concitante q̃ eum equū appri-
um qui pperea eum occidisse uidet per tex. in. l. item si obste-
trix. §. si feruum meū equitante concitato equo effecerit in flu-
mine precipitari. ff. ad. l. aquis. & qz iste cōcitor equi sui occi-
disse uideat est tex. eo. ti. l. item mela. §. item. & cum eo qz canē
irritauerit & efficeret ut aliquē morderet zc. & eo. ti. l. qua ac-
tione. §. proinde si quis ipsu alterius. & l. eleganter. §. si q̃du-
pes. d. dolo. z fa. l. i. §. sed si instigatu. z in. §. ideoqz si equus do-
lore concitatus. ff. si qua paup. in rōne sui. z fa. id qd dicitur de
equo currēte ad brauiū. qz si ragacius ceciderit z solus equus iue-
rit primus ad brauiū sine hoīe qz lucrat brauiū z uictoriā ob-
tinet fm Iaco. de are. quē refert Bal. in. l. qui funduz. ff. quēad-
modum serui admictan. per illū tex. z fa. l. i. §. q̃situm. d. aqua
cotidia. & qd dixit Bar. in. l. i. §. per seruū. de acq. pos. z in. d.
§. quesitū. sic qz per equū dño uictoria parat mediāte facto dñi
qui equo abstulit frenū ut forcior esset z eum stimulauit z im-
pulsit cōn alium. nam equus est instrumentum equestris milicie.
ar. l. ii. ff. de captj. iuncta. l. non oēs in prin. in. j. qui in pace. de
re mili. ff. qz equi sunt ad usum belli & sine eqs equestris mili-
cia non pōt fieri. qz oē qd est paratū causa belli dicit esse de bel-
ar. l. i. in. j. si solemus. ff. de incen. rui. nau. licet equus nō cōti-
neat appellatiōe armoz. glo. in ti. de fra. de nouo bñfi. inuesti. z
ideo iste erit uictor qz impulsit equū suum q̃ aliū qui eum occi-
dit qz & ipse impellens dicit occidisse qui casum mori prebet
l. qua actione. §. celsus. & in. l. item si obstetrix. ad. l. aquis. &

in. l. nihil. de sicca. & idem dico si eum non occidit sed ipsum
extra limites equus impulsus eiecerit uel sibi crura fregit uel of
fenderit taliter q non poterit amplius consurgere uel se iuuare
quia erit deuictus per. s. dicta iura.

**Quando unus equitum descendit ab equo ⁊ copu/
gnatorem cepit per pedem qui se deiecit supra illum
⁊ eum obtruiuit.**

Initum est singulare certamen inter duos qui fece/
rant federa pugnandi eqtes cum ensibus & non cū
aliis armis. modo cum multo tempore bellassent ⁊
enses fregissent & qz unus eorum fregerat etia⁹ fre
num equi sui quem propterea cōtinere non poterat alter descē
dit ad terram ⁊ cepit pedem equitis ut ipsum piceret ab equo
qui exiuit de sella & se precipitauit supra alium qui eum cepe/
rat per pedē ad eiciendum de sella & ppter pressuram armorū
& casum ex alto illum ad terram pstrauit & eum genibus op
primendo interemit uel cepit. queritur an iste sit uictor. & ui
detur q non qz federa sunt seruanda etiam inter animalia sūm
sententiam Esopi poete moralis cum dixit panē quem pepigit
reddere reddat ouis. & qz pretores pacta tuentur etiam in bel
lis. l. conuentionum. ff. de pactis qz nihil aliud est tam naturali
ratione consonū q̄ conuentiones seruari. l. pretor ait. ff. de pactj
& legem quam dixisti seruari oportet. C. eo. l. legē. & qz consti
tutio apposita debet obseruari in forma specifica. vnde nō suffi
cit in equipollenti. ff. de condi. ⁊ demo. l. et heredi. nam uicto
ria hoc casu debet pcedere a potentia ⁊ uirtute pugnatoris cu⁹
ense que uictoria nūc uidet̄ deficere ex infidiis fortune. ar. nō.
in. l. i. C. de insti. ⁊ substi. sub condi. factj & ar. glo. in. l. suus qz
puto. ff. eo. vnde cum enses fracti fuerint duellum uidetur de/
fecisse a fortuna ⁊ non a potentia uel impotentia pugnantium
& ideo uidet̄ sopitum duellum. in. l. i. §. sin autem sub condi.
de cadu. roll. vbi dispositio defecit aliqn a casu & a fortuna ut
impleri non possit. vnde cum isti debebāt pugnare cu⁹ ensibus

& sic duellum perficere si aliter offensa sit explicita non uidetur
 satisfactum legi conventionis. ar. l. cum quid. ff. si cer. pe. ubi id
 quod agimus pro cauto habendum est. nec aliter quam cum ense pro
 ut conuentum erat debebat alter in pugna satisfacere. ar. l. si se
 §. ait pretor. ff. de re iudi. & l. ii. ff. si cer. pe. z. l. p. missor. ad fi.
 de consti. pec. & quia forma specifica conventionis est ubique obser
 uanda. ut. l. constitutionibus ad municip. de iure fisci. l. certa. z.
 l. qui rome. §. flavius. de. jo. obli. In contrarium facit quia duplex
 est forma. scilicet uerborum z. intellectus. c. i. ubi Bal. no. de noua for
 ma fidelita. & in. §. fi. de forma fidelit. erat. §. principaliter per
 gnandum corpore ipsorum pugnantium & cum instrumto
 ensis & hec forma erat in intellectu ipsorum. unde sufficit cum en
 sibus incepisse duellum quibus fracti sunt quia principium debet at
 tendi. l. p. ponius scribit. ff. de ne. gest. ubi Bal. dixit quod in rixa
 debet attendi principium. & rixa est duorum sicut duellum. ff. de ui
 bo. rap. l. pretor. §. i. & ad predicta facit quod non in. l. clam in
 prin. de acqui. posses. de adul. l. q. ait. §. fi. & quod habet in. l.
 i. de ori. iuris. & cum iste cum corpore illius occiderit. insti. ad. l.
 aquis. §. ceterum. & in. l. item si obstetrix. ff. eo. naz. corpore pu
 gnandum erat. & sic non potest dici quod contra federa illum deu
 cerit quia suo corpore deuictus. & etiam quia iste deuictus conabatur
 istum ex equo proicere ad terram quia cum ceperat per pedem vo
 lendo ipsum a sella deicere & sic licitum fuit uim inceptam en
 se cum persona repellere sine ense & sic cum equalibus armis pro
 non in. l. ut uim. de iusti. z. iure. nam cum ipse incepit corpore
 offendere non debuit expectare se opprimi & offendit. fm glo.
 in. d. l. ut uim. & in alis capitulis est actum & per decisione boni
 facit quia iste excessit terminos suos quia rupto ense cepit illius per
 pedes ut eum a sella deiceret. ergo debet a suis terminis excedi
 per non in. l. ut uim de iusti. z. iure. & in. l. i. c. unde ui. de exce
 dente modum in offendendo uel defendendo. & pro hoc fa. bo
 nus tex. ff. ad. l. corne. de sicca. l. in. l. cornelia dolus. ubi dicitur eo quod
 ex alto se precipitauit z. alium occidit. & ideo concludo quod iste
 erit victor. licet fractibus ensibus alterum deuicerit et offenderit.

Quando equus unius propter framenta cecidit ea

suauiter sine impulsione ⁊ cadens fuit ab alio captus
an detur honor capienti.

Ites ad ostentationem uirium pugnare volentes con
uenerunt bellare equites cum lanceis ut qui alterutrum de
uinceret uictor esset & in premium sue uictorie deuic
tus esset & uincens captiuus. modo cuceretur ⁊ lanceas opti
me fregerunt & cum unus per campum curreret eques non tamen
contra socium sed ut se a socio elogaret causa alterius cursus fa
ciendi successit quod equus illius posuit pedes supra lancea framē
ta in terrā astantia & cecidit in terram equoque existente supra
eum alter illico ex equo descendens accessit ⁊ illum cepit ⁊ liga
uit seu uulnerauit & uendicat illum ut captiuum ⁊ replicat quod non
sit eius captiuus quia non fuit a capiente deuictus sua strenuitate
nec uiribus superatus aut captus. sed a casu ⁊ a fortuna equi ca
dentis fuit captus. querit quid iuris. & multa hinc inde argu
menta colligi possent ex dictis in capitulis precedentibus. tamē
dico quod iste collapsus equo cadente non dicitur deuictus nec su
peratus ab altero pugnatore quia iam stabat subter equum. nam mi
lites debent cum strenuitate pugnare ⁊ bellare. l. i. de com. rei
milit. in. 30. strenuissimo uisu. dicitur autem miles strenuus potētia
sui macro. in saturnalibus. que strenuitas dicit dextritas inge
nii ut dicit Lilius. viii. de scdo bello punico. ubi de strenuita
te scipionis que etiam consistit non modo in uiribus corporis sed
etiam in consilio belli gerendi. ex deuoto. c. ex multa. §. ii. ⁊. §.
fi. & fa. ii. q. vii. in prin. ⁊ de proxi. sacro. l. proximos. & qui
dam sunt ad pugnam inepti sed ad bellum disponendum apti. ff.
de post. l. i. l. post. l. i. §. fi. nam miles dicitur strenuus quia for
tis debet esse ad sternendum & quia aduersa sternit sicut papias
que strenuitas congruit proprie militibus armate milicie. dicta. l.
i. de come. rei militaris. & bene facit. l. i. C. de acetelet. libro de
cimo. ubi aceteleta qui corruptis emulis uicit in duello non de
bet habere coronam quia non propria strenuitate deuicit unde cu
milites debeant sua strenuitate hostes superare ⁊ sternere per predi
cta non sufficit aduersarium superare a casu & a fortuna & habere
premiū quod est prestandum ob uirtutū merita & non sine

uirtute & a casu z a fortuna aliquid agentibus. l. i. de uetera. li.
xii. & l. i. de diuersis offi. & l. uirtutum. de statu z imagi. quia
honor est uirtutis premium. fm Aristo. iiii. ethi. & l. cora pu-
blicam in fi. de re mili. & l. i. de offi. magistri offi. unde iste
miles non debet iudicari uictor si fortuna z a casu ille cadēs sit
denictus ad seruitutem. ar. l. iubemus. de ppo. sacri cubi. li. xii.
& fa. l. i. como. ubi ex fortuna quis dampnum patitur. & facit
l. postq. in principio. ut in pos. le. z depo. l. fi. ubi aduersa for-
tuna aliqui facit quem pauperē & ex infortunio quis patit nau-
fragium. l. fi. de nau. feno. & que ex naufragio supersunt dicū-
tur fortunae miserie. l. iiii. §. fi. de incen. rui. nau. & sic cum iste
casus puenerit fato huic cadenti. nō erit alteri ascribendus ad
gloriam z uictoriā q̄ preter suam strenuitatē z sine suo consi-
lio accidit. z fa. qd dicitur de occidente bāniti a casu z a fortu-
na q̄ non habebit premiū. ut diximus in uno. c. j. in. c. facta.
& ideo dixit Egyptius de bello Iudaico. li. v. lex nempe natu-
re eadem oibus est infusa ut q̄sq̄ cedat potentiori & ibi non oī-
bus uictoria dat & pesse paucis natura dedis penes paucos emi-
nentia. & fm iura ciuilia si quis fato agat premiū non habebit
ar. l. ii. in fi. ff. de condi. z de mo. & ar. l. si ita fuerit. ff. de ma-
testa. §. i. z. ff. de acci. empti. l. iul. §. si ticius. de dam. infec. l. si
finita. §. hec stipulatio. z l. dāpnī in prin. & d le. iiii. l. si ita lega-
tum. q̄ nullum bonum nisi uoluntariū. xx. q. iiii. p̄sens. cum cō-
cordan. & P̄s. iiii. ethi. dixit q̄ ex inuoluntariis nō laudamur
neq̄ uituperamur. & fa. xxxii. q. v. c. sicut peccatū & ideo non
erit uictus ab illo q̄ nulla sua strenuitate uel uirtute sed a casu
& a fortuna ita accidit & sic esset iterum pugnandū. & hoc lo-
cum haberet q̄n pugnarent ad ostentationē uirium uel cā uoti
emissi uel ad gloriam uel cā honoris uel causa publice leticie. nō
tū ubi pugnarent ad tucta oltranza. q̄ tunc milites q̄ quocūq̄
potest haberi uictoria est amplexanda. per illud uirgih. dolus
an uirtus quis hec in hoste requirāt. q̄ dicitur hoc diuino iu-
dicio actum ut alias diximus. & fa. qd dicit de Hannibale qui
cum explorasset neghgentē castra Fulniū romani ducis munita
prima luce cū densiores essent nebule z p̄tarēt obscuritatē pau-
cos egres uigilijs suaruz oñdit q̄ fulnius repēte exercitū mouit

Hanibal p aduersam partē castra eius occupauit & illico in ter-
ga romanorū effusus octo milia fortissimorū militū cum duce
ipso trucidauit & sic in pugna ad tucta oleranza licitū quomo-
documq; uictoriā captare ppter uitam. & uide in. c. facta sunt
federa.

**¶ Quando unus pugnantium detulit intra lizam
tripedes.**

Ontigit casus in partibus de quo fuit consultus duo se
diffidauerunt ad duellū cum equalibus ensibus obtinu-
ere campum & securum a pldente in territorio qui fi-
eri fecit lizam planam & clausam & iuxta morē ad pugnadū
& cum intrassent in liza vnus portauit certā quantitatem tri-
pedum uel uasapedū in quodam sacculo quos seminauit & ster-
nuit in illa parte in qua erat focus pugnator & ipse intrauit cū
calciantis & sotularibus subtus ferreis ppter qd cum pugnaz in-
ciperet aduersarius pedes ambos imposuit in dictis trepidibus
propter qd non potuit ulterius se mouere nec se defendere aut
pugnare & fuit debellatus captus & superatus ab aduersario &
quesitum fuit an iste sit iuste captus. uidet q sic. nam legit q
Tiberius craccus in hispania cercior factus hostē inopē cōmer-
tio laborantem instructissima castra oibus esculentis deseruit.
qui adeptū hostem & repertis intemperant repletum grauiemq;
reducto exercitu subito oppressit. Idem de Hanibale apud can-
nas cum cōperisset vultūnuū agmē ingentes auras mane pflare
que arena & pulueris uerticē ageret sic direxit aciem ut tota uis
a tergo suis. romanis uero in ora & oculos incideret quibus infi-
diis mire hostibus aduersantibus uictoriā est adeptus. & mari-
us aduersus timbros pugnaturus milites cibauit & acies suas or-
dinauit ut aduerso sole uento & puluere barbarorū occuparet ex-
ercitum in quo armigeri diceret q si isti pugnabāt ad tucta ol-
tranza siue ad tucta offesa q ille sit captiuus. q dolus an uirtū
quis hec in hoste regrad ut in aliis capis plene diximus. in fm
iura scripta dici posset grūm & pmo q qui pugnaturus est de-
bet iurare q non aucto aīo pugnabit & q secū nō portet herbā

venenū uel aliud maleficiū. glo. in ti. de pace iura. fir. circa pri.
que allat lombard. quod sequit. ibi Andre. & in ti. d. pace tenē.
nam homicidiū pōt cōmicti in cantationibus diabolicis. insti.
de publi. iudi. §. eadem. l. & de malef. l. eorum. in prin. in. jo. §.
salutem hoim. qz possunt demones morbos imictere & aerem
uolando morbidū reddere. xxvi. q. iiii. c. sciendum. & ideo ar
ma eligant in duellis vt cum electis pugnet & non cum aliis
non bellicis instrumētis vel cum arte magica. ar. de penis. l. si qs
aliquid qz dux belli dedit campum pugnatoriū ipsis certāribus
tutum z securum & ad pugna mutuam paratū. & cum iste im
miserit in campum dictos uasapedes utolauit securitatē loci et
campi qz amplius non est securitas nec facultas pugnandi. ergo
non meretur premium sed est puniendus. nam iste locus certa
minis designatus z destinatus ad pugna per principē dicitur sa
cer. l. aceteletas in pn. in. jo. in certaminibus sacris. ff. d. infami.
vbi dixit tex. nō. q. illud officiū designandi locum pugne non
pro modico beneficio a pncipe datur. vt in. l. i. de acetelet. h. x
vbi dicit tex. q. ille locus appellat certamen sacrum qz a pncipe
est appbatus. & sic cū sit locus sacer z publicus qz usui publico
est destinatus vt in. l. apud iul. §. si. ff. de le. i. z insti. de lega. §.
non solum. ubi de campo marcio destinato certaminibus sequi
tur q. iste imicteus uasapedes in tali loco vsibus publicis depu
tato tenet. ar. l. i. z. ii. iuncta glo. que dicit q. habet locū in do
mo fiscali. ff. ne quid in loco sacro per qd incōmodum irroget
alteri. & idem in imicteudo aliqd in loco publico. ut in ti. se
quenti. & bene fa. tex. in. l. eos. de specta. h. xii. vbi impediens
equū currentē ad brauium tenetur pena. v. libraz argentī. z fa.
tex. in. l. si seruus seruū. §. inquit lex. ad. l. aquil. vbi de eo q.
ad corrūpēdam segetē alienam imisit lolium z auenā q. pu
nitur. & eadem. l. §. rupisse. & fa. eo. ti. l. qui foueas cum sequē.
per quam doct. regni dixerunt q. non licet imictere brocas in
fundo ppro nisi denunciēt publice. & fa. optime ad hoc pposi
tum tex. nō. in. l. si ex plagis. §. cum pila. ff. ad. l. aquil. ubi si lu
dentes adinuicem se impellant & alter eorum cadens debilitē
tur uel deterioret. impellens nō tenet nisi studiōse fecisset z ex
naturaz ludī. & est ratio qz in ludis licitū est supare cōludentē.

de prescrip. verb. l. si rem. §. fi. & de. p. ob. l. in executione. §. fi.
faciendo. tamen s'm naturam ludi. d. §. pila. s'm Bal. & Flo. ibi
vnde cum ista non fiunt de natura duelli ymo contra naturaz
duelli & pditorie facta et sint cōtra federa depugnando cum
enibus equalibus nō poterit censerī victor. patet etiam q' isti
paciscendo q' pugnarent cū enibus paribus uident pugnā re
ducere ad terminos iuris s'm qd alterū alteri insidiari nefas est
l. ut uim. de iust. z iure. & s'm qd unicuiq' licita est ppulsatio
cum moderamine inculpatē tutele & cum eq'libus armis. ut in
l. i. c. vnde ui. per glo. z doct. & in. d. l. ut uim. & hic nō fuit
seruata armoz equalitas & data ineq'litate excedit terminos pu
gne. ergo exceditur & q' duella sunt odiosa q' uitā hoibus adi
munt cum perditōe aiarum. ii. q. v. monachia. z in. c. i. de tor
neamen. & etiam hoies armoz timore patrias derelinquunt ut
in auten. de armis. & fa. tex. in. l. fi. c. de feri. in. p. lacrimosa
spectula merito eoz modus z forma debet restringi z regulari
s'm pacta predicta ut non liceat cum alio instrūto offendere
q' cum ense. vnde ultra non licuit. ar. l. quicqd abstringende. d.
p. ob. cum sy. nam cum iste deuicerit non ppria virtute sed cō
rupto duello. q' proditorie immisit aliud non imictendum q'
non meretur uictoriā. ar. l. i. d. acetelet. ubi aceteleta qui alias de
beret habere uictoriā. q' in tribus certaminibus deuicit non
habebit si corruptis emulis deuicerit z non sua pbitate. ad que
facit que dicta sunt. s. in. c. milites duellantes. vnde cōcludo q'
iste debet puniri pro huiusmodi excessu q' uiolauit campū pu
blicū & securitatem principis cōcedentis. ar. l. i. z. ii. ff. ad. l.
iul. maie. iuncta. l. i. cum glo. de acetelet. s. all. vbi dicit q' cer
tamina fiunt principe approbante & ideo ipsius principis psen
tia etiam offensa est ob hoc tale immissum. ar. l. nullum. c. de
testi. vbi ob falsitatē cōmissam in litē dicuntur aures principis
offense. vnde ego non darem sibi uictoriā q' turpis est uicto
ria tali dolo z proditione quesita vide ad hoc propositum que
habet in. c. duo pugnare conuenerunt.

Quando unus pugnantium dixit io me rendo z
ista uerba dicendo strinxit ensē aliumq' occidit.

Vm inter duos pugna more solito iniretur acerbissime
q̄ certarent alter dicebat renditi traditore z alter repli
caet rendite ad me tu traytore sicq̄ mutuo altriuscui
se offenderent tande altero dicentj rendite ca. nō poy piu alter
stringendo gladium z irruens contra illum dicendo. yo me rē
do eundem cum ense percussit letaliter ita q̄ ex illa percussio
ne statim obiit. fuit dubitatu inter prefectum duello & eius co
sultores an ille qui dicendo ecco ca mirendo in alterum irruit.
& percussit eum letaliter sit deuictus z censeatur captiuus mor
tui ita q̄ debeat primo exire aliza & deinde corpus mortui z q̄
ad honorem z memoriā defuncti sit censendus captiuus illig
& primo videtur q̄ sic quia dicit prouerbium antiquorum ver
ba ligant homines taurorum cornua funes ut insti. de ob. & q̄
videtur quedam stipulatio illo dicente reddenti alio respon
dente ecco ca mirendo ar. ff. de verborum obligatōe. l. i. in pr
cipio nam uerbis p̄p̄is quis illaqueatur & obligatur. ff. de acq̄
z obli. l. i. §. uerbis z q̄ dictum a promissione non differt in ef
fectu. l. sciendum de edil. edic. nam hic videtur accedere conse
sus utriusq̄ partis. f. se recedentis z alterius qui interpellabat ren
diti. ergo naturali ratione est pactum utriusq̄ consensu acceden
te. l. i. in principio. ff. de pactj. & l. i. de polli. & facit quia inter
simplicem loquelam z iuramentū deus non facit differentiam.
ut. xx. ii. q. v. c. iuramenti. q̄ Io. Andre. in. c. i. de sepultu. quod
Ange. dixit nota pro armigeris qui se rendunt alteri in. l. ait p
ror. §. iurari. ff. de iure iurando. & dixit idem Ange. in. l. non
cogedu. ff. d. procur. q̄ idē ē dicere reēdo me tibi ul. dotibz fidē
ar. l. post liminy. de captj. dixit Bal. i. uti. de pace. iur. fir. §.
item sacramenta quod p̄būm habet vim iuramenti in anten. sa
cramenta puberum si aduersus vendi z facit antiquum prouer
bium quod exiit ab ore meo non faciam irritum & quia dici
tur q̄ non debemus credere hominem uelle nisi quod dicit. l.
ex hiis de excu. tuto. & l. i. §. si cui. C. de caduc. toll. z. l. sponsg.
§. si quis donauerit de dona inter uirum cum ergo iste se rede
bat non potuit alterum offendere cuius erat captiuus ar. l. fi. de
delato. qui dicitur proditor fm Archidia. xvi. distinct. c. clerj
cus sicut etiam qui maliciose aliuz circumuenit in auten. de litē.

§. i. & xv. q. i. si cupis & quod nō. Bar. in. l. respiciendum. §. de
linquunt de pen. cum ergo iste a seipso clamauerit. io me rendo
pro captiuo debet haberi illius qui cum eo pugnabat ar. predic/
torum quia respōsio refertur ad ea de quibus est qituz. l. i. de di/
uerfis rescrip. l. aurelio. §. sticco. de libe. lega. & de cura. furio.
l. consilio. §. sticco. quia uoluntas alterius ex uerbis magi q̄ ex
mente colfr. l. labeo de suppel. lega. nec presumitur istuz uelle pe/
nitere in continenti & uelle illum occidere ex proposito. ar. de
condi. z de mo. l. nam ad ea z quia stamus uerbis ubi mens nō
potest probari. l. si alii de usu fructu. lega. de exerci. l. i. §. is q̄ na/
uem & l. iure genci. §. pactorum de pactis. & quia onso animo
stamus uoluntati l. iure genci. §. q̄ fere eo. ti. quia nemo loqui p̄/
sumitur id quod non uult de supelle. lega. l. labeo. §. tubero. qz
vox hominis est significatio mentis ut ibi & nemo mentitur.
nisi animus menciatur de fal. l. nec exemplū in contrarium facit
q̄ in factis mens inspicitur. l. iure genci. §. sed utrum de pactis.
glo. in. l. cum fundo de seruitu. rusticorum ex actibus exterior/
ibus iste uidetur habuisse animum illum occidendi stringendo
gladium & in eum irruendo cum dixit illa uerba non te rendi/
di ergo zc. quia animus & ppositum aliquid facientis debet ac/
tendi. l. etiam de usu fructu. l. sint certo. §. plane. como quia quod
est ex mente alicuius dicitur esse ex illo. l. nominis & rei. §. unū
de uerbo. signi. unde ex mente illius declarata per signa fuit oc/
cidere & non se redere quia alicuius magis attenditur uoluntas
q̄ uerborum forma. l. fi. C. que res pigno. unde cum iste dicendo
illa uerba iruebat in alium uidetur facto contrario suam uolun/
tatem ostendere ad perniciem illius & nō ad se reddendum ar.
l. de quibus de le. & l. reprehendenda de insti. & substi. ubi fa/
cto datur uoluntas intelligi quia per actus extrinsecus cogno/
scuntur in trinseca. C. de sicca. l. i. & ff. eo. l. i. §. i. cum glo. cū si.
& quia plus est quod facto ostendi q̄ uerbo pronunciari. ff. de
edif. edic. l. si tn. §. ei qui & Archi. de cleri. coniuga. c. i. in. vi.
& tulp. q̄ salustium ubi rerum testimonia assunt quid opus est
uerbis. & quod habetur in. c. dilecti. de appell. z glo. de offi. de
le. c. cum super & quia ex facto presumitur animus insti. de he/
redum quali. §. fi. & quia uoluntas & ppositum in criminibus

distinguunt actus hominum ff. de iniur. l. infans. & l. diuus.
de fidei. & quia ordinata ad perniciem non opantur eius opposi-
tum. l. creditor. de usur. & de opis liber. l. operis sicut ordinata
ad per emptione obligationis non possunt eius operari opposi-
tum. l. in numerationibus & l. qui hominem de soluc. & quia
ex difformi usu alicuius eius intentio non colligit ar. l. sepe. §.
medico de amminis. lega. de fun. instru. l. quesitum. & facit. l. ne-
mo. §. temporales de re. iur. vnde cum iste dixerit illa uerba &
q̄ fecerit irruendo ad mortem colligit q̄ intentio sua fuerit nol-
le se rendere quia uerba illa cum factis non conueniunt & quia
uerba restringuntur ad cogitata. l. si quis. de testa. tute. & l. cre-
dendum qui pe. tuto. de acq. z ob. l. ex maleficiis. §. longe ming
vnde iste cogitauerat in mente illu p̄mere qd̄ apparuit p̄ extrin-
seca in mediate secuta ergo uerba sua restringunt ad cogitata z
nihil operantur ultra uoluntatem agentiu. l. non ois. ff. si cerpe.
& q̄ ipse dicta uerba dixerit non animo se reddendi sed inter-
cipiendi alterum & per fallaciam ut se non defenderet p̄batur
quia animus alicuius probatur ex suoz actuum qualitate. l. qui
alienum. §. si iactum. ff. de fur. & ex facto presumitur animus.
insti. de hered. qua. & disse. §. si. & alias dicitur q̄ ex modo lo-
quendi presumitur voluntas loquentis. l. pe. de condi. insertis. d̄
acqui. pos. l. si quis ex diuerso. §. si. nam iste gladium contra aliu
stringendo z irruendo & dicendo io me rendo. uidetur eius co-
trarium asserere ex modo nam causa probatur per effectum. l. i
§. sed & si quis de laci. liber. & dixit Bar. in l. hoc articulo. d̄ he-
redi. insti. q̄ uerba adiecta actui sunt uerisimiliter intelligenda
vnde ista uerba io me rendo adiecta in sultui facto per istu ve-
risimiliter deceptoris presumuntur q̄ factum eius contrarium
iudicat quia forcior est actus facti q̄ uerbi nudi uel tacite uolu-
tatis. ar. l. diuisionis. C. de pact. fm̄ Bal. in l. nostra. C. de testa.
nam ex actu apparet q̄ ista uerba fuerunt ficticia z deceptoris z
ironice dicta & ideo non considerata quia aliud est fictio. &
aliud ueritas. l. ossa. de religio. in fi. nam cum iste facto ostende-
rit uoluntatem suam ad perniciem succedit id quod dicitur q̄
plus est facto q̄ uerbo aliquid exprimere. l. si tamen sine culpa. ff.
de edil. edic. z. d. l. reprehendenda & facit q̄ effectus rei plus q̄

verba attenditur. l. si filius. ff. ad mace. ubi glo. z concordat nec
 attendenda sunt illa verba ubi contrarius fuit secutus effectus.
 quia principalem propositum hominis debet attendi. l. i. §. unde
 offitius de exercito & Bar. in. l. cetera. §. si. de le. i. q. presumit
 quis a principio talis fuisse propositi qualis postea fuit. l. sed Iulia
 nus. §. sed si ab initio. ad mace. nam re & non verbis peculum
 augetur. l. si uero. §. peculum de peculio. & facit quod dicitur in
 passione Christi Auerex iudeorum. & dabant ei alapa. & facit quod
 habetur in. l. pacta nouissima. C. de pac. ubi protestatio est con-
 traria facto quod non opatur unde cum ex actibus connexis ostē-
 ditur contrarium eius quod dictum fuit uerbis. dico quod acten-
 ditur factum & non verba que nihil hoc casu opabuntur tamq̃
 fraudulenter dicta sicut etiam stipulatio iocosa uel sine proposito
 se obligandi facta obligationem non inducit. ff. de acq. & ob. l.
 obfectionum substantia in fi. z facit de insur. l. illud relatus in
 fi. in uerbo dum certat cum non habeat consensum. l. an inuti-
 ff. de acceptis. & quod non consenserit in se redendo patet. quod strin-
 git gladium & dicendo ista uerba irritum contra eum & occidit.
 ar. l. i. §. diuus. ff. de sicca. & uidetur casus pro decisione ista in. l.
 nuda. ff. de contrahen. emptio. iuncta glo. ubi venditio nuda z
 ymaginaria pro non facta est ut quod fingit uendere cum non ve-
 dat per glo. ideo concludo quod iste non dicitur captiuus illius sed
 mortuus dicitur uictus ab isto quod exitus duelli hoc ostendit. ut
 supra diximus in alio capitulo.

**Quando unus cadit ab equo z alter uadit stordi-
 tus longo tempore.**

Vo in astruludio certantes unus ex equo cecidit ex
 incūtro. alter uero fuit a cadente percussus z factus
 est semel mortuus & dimissis habentis z perditis stat
 fis auxilio sibi prestito per astates. queritur quis isto
 rum euaserit cum percussus cecidisset nisi iuit longo spacio semel
 uiuus ipseque minori vituperio aliqui quod ille qui cecidit ad terraz.

quia uidetur ex suo in cunro cecidisse qui alterum ita ferociter
in curauit & percussit q̄ nisi fuisset auxilio aliorū tentus cecidi
set & sic habetur ac si p̄trauerit illum & eo amplius quia illuz
percussit cum sanguine & q̄ qui alteri extrahit sanguinem ha
bet honorem q̄ sanguinis emanatio in bellis dat honorem per
cussori & uituperium percusso. & percussus. non potest in die
illa habere premium & sic uideur ex duplici capite se uituperi
abilibus gessisse q̄ uidetur p̄tratus & quia percussus & ille qui
cecidit non habuit nisi vnum d̄ meritum q̄ cecidit. tamen alii
dicunt contrarium quia potuisset contingere q̄ ille percussus nō
cecidisset ad terram etiam si auxiliatus non fuisset quod relin
quo iudicio militum.

**Quando unus leniter armatus i p̄rio cursu post ter
ga equi percussit & alter cecidit.**

Vo conuenerunt pugnare equites cum tribus cursi
bus lancearum & deinde dimissis lanceis cum ensi
bus si uiui & sani forent & uictus & supatus esset ca
pitius uictoris & vnus istoz accessit ad duellum eques in max
imo equo bene copertato & armatus cum coracia spallariolis. &
cum p̄astronis duplicatis & cum certis rotellis que in motu eq
mouebantur ita q̄ cum lancea percuteretur asta ipsa penetrare
non posset sed ex motu rotarum percussio euitaretur & euade
ret alter uero accessit eques in quodam equo inediocri stature q̄
satis uelociter mouebatur & ip̄e armatus leuibus armis & cum
essent in loco duelli & in p̄cinctu currendi ille qui uenerat cū
equo maximo & duplicatis armis munitus primus cum equo
uenit contra alium uelociter currens hic similiter se comouit le
ni galoppo seu cursu lento contra eum. qui cuq̄ essent in p̄cin
ctu mutue offensionis hic leuiter armatus a cursu deuauit & p
misit alium transire & se reuoluens lanceam proiecit & post al
terius terga currens equū eius percussit in posteriori pte tibiariū ta
liter q̄ equus dolore & percussione neruorum concitatus rectus

se leuanit in altum & in terrā cum equite cecidit alterq; leuiter armatus ex equo uelociter descendens .supra cadentem accessit cum ense & illū cepit ortaq; est cōtrouerſia inter ipſos coram p̄fecto pugne q; iſte cadens z deuictus dicebat q; alter uenerat q; federa quā primo .debabant pugnare cum lanceis & deinde fractis uel dimiſſis lanceis cum enſibus & nondū lancearū pugnā perfecerant & in primo curſu iſte cum enſe percuſit contra pacta z quia in primo curſu non erat pugnandum cum lanceis & enſibus ſimul ſed tm̄ cum lanceis z erat deueniendum ad enſes explicitis lanceis & non in uno curſu erat pugnandum cum armibus armaturis z ſic ordo ſeruandus fuerat peruerſus & nō ſeruatus uictor uero dicebat q; pacta ſeruauit quia uenit ad pugnā cum lancea z cum ea cucurrit contra conpugnatorem .z uictus contra eum & mutuo curſu lancearum ſe non impellenciūz explicito ego te uici & ſupraui in primo curſu & licuit uenire ad enſes finito curſu lancearum z ſic a lanceis ceperunt & cum enſe finis factus eſt in pugna queſitum eſt quid iuris .z dico ſaluo iudicio bellancium q; uictor iuſticiam fouet quia uerū eſt q; cū lanceis pugnarent ſtatim q; cucurrerunt alter contra alterum q; pugna dicitur pugno & uerum eſt q; in illo curſu ambo lanceas depoſuerunt ergo licuit alteri uenire ad enſem .nam ſimplex diſpoſitio uel pactum uerificatur in prima uice ar. l. boue. §. hoc ſermone de ver. ſigni. & facit. l. cum pater de le. ii. nam cum iſte preuenit ſillum in poſcupanda ſibi uictoria in primo curſu uictor dicitur ar. de iudi. l. qui prior. & per nō. in. l. in executione. §. ſi. de ver. ob. licuit enim fallacia uictoriā procurare. l. i. §. n̄ fuit de dolo. & legitur q; ſem. prius craccus aduerſus celtiberos metu ſimulato continuū exercitum emiſſa de inde armatura leui que hoſtē laceſſeret ac ſtatim pede referentē uocauit hoſtes de inde ordinatos agreſſus uſq; terris cecidit vnde caſtra capet ſm̄ qd̄ refert Frontinus in ſtratagenit; & cū bella ſint odioſa . ſunt reſtringenda non dilatando ſm̄ Bal. in ti. de pace tenen. §. ſigs. hominē vnde cum finitum fuerit duellum hoc modo non ē amplius querendū q; uidetur factū dei uoluntate qui ut dicunt armigeri in bellis oſtendit potentiā & iudiciū ſuū ut q; aliū ſup̄auit p̄ſumat iuſticiā fouiſſe z ita nō erit aliū pugnandum.

Quando duo longo tempore pugnarunt. ⁊ modo unus erat desuper modo alter an fuerint sepandi.

Vo pugnarunt in duello q̄ vnus inpinguebat alteri crimen lese maiestatis & alter negabat tandem pugnaverunt in partibus coram illustri Iohāne de andegania & fuerunt in magna colluctatione & mo vnus supabat alterum ⁊ mo alter alteꝝ & datis hinc inde diuersis vnlneribus sanguine rutilante .ambo in colluctatione mutua ceciderunt in terram & interdum vnus supra alium interdum se euertebant & alter supra alterum quibus longo spacio colluctantibus & iam ex labore pugne ⁊ vicium ostentatione ac sanguinis effusione utroq; debilitato & iam fatigati sudoribus & reciprocā repēcussione vires defecerant utriusq; ibiq; milites astantes & ceteri p̄ceres duci persuadebant ut pugna animo deficientēte aboleret ⁊ ut ulterius pugna minime fieret ducem hortantur. dux inquit hoc diuino iudicio agitari & ut pro tanto crimine pugne exitus durissimas expectaretur illis deniq; replicantibus deum fore ultorem criminum . tamen in hoc crimine forsan innocentem reum accusatum fore & patitur accusatores aliqua iusta occasione ad accusatores non temere ptulisse. dux de creuit nolle iniquam abolitionis proferre sententiam sed finem pugne expectari debere tandem illis repetitis precibus pugne abolitionem possentibus recessit. iubens ut ipsi si decens videret. hoc ageret qui in humanitatem declinantes certamen diuiserunt utroq; semel uiuo reperto quod an fieri debuerit sedꝫ stilū armorum ⁊ s̄m iura certum ē q̄ non q̄ in hoc crimine maiestati uel perduellionis ueritas debet acerrime inquiri & abolitio non dat. fallaciter in fi. C. de abol. quinimmo in eo crimine torquetur tam accusator q̄ accusatus. l. iiii. ad. l. iul. maie. & d. l. fallaciter ⁊ etiā licitū est p̄ditore priuata autoritate occider. ff. de sicca. l. iiii in fi. & dixit Andre. de yser. in ti. de pace tenen. §. siq; hominē q̄ torquetur accusator in crimine maiestatis ⁊ sacramentis a milite desertis ut probet que detulit & accusatus ad purganda que negat ar. d. l. fallaciter & ideo p̄pter criminis immanitateꝝ abolitio pugne concedi non debuit quia iuste interficiēdus nō debet

fugere mortem nec eam euitare tanta est uis iusticie. c. si nulla.
xxiii. q. viii. in. c. in summa in glo. ea. q. ii. & q. i. quinimmo
in bello iniusticiam fouens & se defendens peccat. xii. q. ii. c. cū
deuotissima. xxiii. q. iiii. c. Item cum sequenti. & q. v. c. non est
nostrum. Et ideo in tantum pugnandum erat. ut uel accusatus
deuictus per pugne torturam confessus fuisset ueritatem. uel ac-
cusator similiter deuictus confessus fuisset calumpniosam accu-
sationem instituisse ut sic huiusmodi criminis nota punita uel
purgata fuisset nec mirum si accederit q̄ neuter alterum in tali
pugna superauerit quia sicut dei iudicio plerumq̄ euenit ut qui
iusticiam fouet uictor existat. & qui iniusticiam reus fiat. uel si
nistrum quid sibi eueniat & deuincatur & superetur. Iuxta il-
lud: mihi uindictam & ego retribuam uel etiam propter alia d-
licta dei iudicio agitur ut quis in duello succumbat. etiam ius
foues suis peccatis exigentibus. c. i. de purga. uulga. ubi dicit te-
xtus q̄ in pugna delicta occulta reuelatur. deo operanteq̄ pecca-
tum uetus penitencia noua s̄m hostien. & Iohan. Andre. ibi sic
etiam dei iudicio agitur aliquando ut neuter uictor uel uictus
existat uolens deus pugiles conseruare ut alios trucidet in hoc
mundo in quo deus opera malorum hominum ad uindictam.
& punitionem aliorum utitur ut ait Paulus apostolus uel ut ipsi
acrius tridentur uel conuertantur & aliquando neuter succum-
bit nec optinet in duello neutro iniusticiam fouentes. ut si accu-
sator reum fecerit crimen maiestatis sua confessione conuictus
& is confessionem docet erroneam uel metusq̄ extortam tunc
enim neuter improbam litem fouet non accusator quia confes-
sum detulit non reus quia confessio nulla tunc enim deus eorū
neminem uult perire.

**Quando ex cōsuetudine ciuitatis iuuenes. pugnant
& colluctantur.**

One q̄ ex consuetudine ciuitatis iuuenes collu-
stantur & inuicem preliant partes faciunt & la-
pides proiciunt vna pars alteri & pugnans .tales
faciunt & contingit q̄ vnus ex eis ictu lapidis ē
percutus & mortuus .post dies multos . an tale
homicidium in hoc duello usitato sit punibile dic q̄ iure stric-
to & consuetudine sunt aliqua ad inuenta contraria equitati z
iuri ut bella seruitutes torneamenta uirtutis causa & glorie in-
troducta .& etiam duella .l. manumissiones & .l. ex hoc iure .de
iusti .& iure .& .l. qua actione .§. si quis ad .l. aquli . & extra de
torneament .per totum .& de gladiatoribus .l. i .& de cler. pu-
gna .in duello .c. i .& .ii .& deinde sunt secute leges hoc ius con-
trarium equitati quā possunt restringentes .d. l. manumissio-
nes .Item sequuta sunt iura canonica consuetudines duellorum
& torneamentorum reprobantes propter periculum animarum
ut in .d. c. primo & secdo .de iure autem civili colluctationes vir-
tutis & glorie causa ad inuenta non uidentur spetialiter repro-
bate facit .l. i .§. bestias d̄ postula .z posito q̄ p̄ leges ul̄ statuta ter-
rarū tales ludii .noxii ex quibus crimina oriuntur .inueniant̄
expresse prohibiti . tamen dicunt canoniste .q̄ postquā a mala
consuetudine auerti non possunt cum uenia ingenio sunt relin-
quendi ne forte peiores existant si a tali consuetudine prohibe-
antur .iiii. distinctione .c. deniq̄ .vbi dicit textus q̄ que legibus
sunt constituta si a communi usu approbata non sunt transgres-
sores reos non arguunt .vt ibi in .§. hec . & si legibus . ut enim
leges moribus cō .pbāt utētū sic moribz utēciū .nōnulli le-
ges sūt abrogat̄ eadē dist. §. leges .& in probeio institutōis .vn-
de si iste usus puerorum lapides proiciendi & pugnandi . hinc
inde uetustissima consuetudine tolleratur . similiter tolleranda
videntur vulnera que ex ea secuntur quia in prohibitis & per-
missis omnia prohibita & permissa secuntur ea sine quibus lu-
dus z colluctatio explicari non potest .l. oratio de spōsa z .l. cui
iurisdicō d̄ iur. o. iudi .z iō tali ludo cōcesso oīa q̄ secunt̄ & q̄

sunt connexa & inseparabilia intelliguntur permissa. viii. di. c. q.
iure. xvi. q. i. si monachus. de re iudi. quidam consulebant & c.
i. de offi. de le. cum ibi nō. & facit. c. super grā eo. ti. in vi. & iō
si concertatio talis ageretur gladiis sicut Neapolum ubi alias erat
locus carbonariae ubi pugnabatur secure uel p usū homicidia que
ibi committerentur essent impunita etiam si sit certum quis fe-
cerit quia postq talia loca auctoritate publica conceduntur penā
nō inrentur fm Bal. in. d. §. si quis in colluctatōe quia genera-
lis consuetudo talis ludi reddit eum excusatum licet talis con-
suetudo dicatur corruptela ut in. c. cum uenerabilis. d. consuetu.
in ver. abbas. & ita consuluit Petrus de Anca. in consilio. cc. lx
xxv. tamen predicta uera sunt quādo talis consuetudo de pub-
lico permitteretur q sit impunitum secus si partes communi cō-
sensu pugnent quia non ualet conuentio eorum ar. l. si vnus. §.
pacta de pactis. & ar. in. l. liber. homo. ff. ad. l. aquil. & ad tur-
pil. l. i. §. si autem in autentica ut in medio lit. non fieri sacras
inssio. in principio. & in. l. iiii. de his qui mor. sibi consue. §. si
autem ideo tunc puniretur percussiens nam ludus ad calces z la-
pides inter pueros prohibitus est si non reperitur permissus fm
glo. in. d. §. si quis in colluctatione.

**Quando frater unius expugnantibus clamauit in
fauore fratris. ut contra alterum iret an sit punien-
dus.**

Vcessit casus q cum duo pugnarent equites in lom-
bardia z staret bānum superioris sub pena capitū q
nullus tempore duelli clamaret loqueretur nec facerz
signū & frater pugnatoris q ibi astabat. uiso q eius
frater atqz ad terrā deiecerat z nesciebat illū deiecis-
siebat p campū illū uidere. clamauit in contralo cū lo cauallō ca-
sta ad terra fraterqz eques. z pugnator audita uoce fris hoc fecit
illūq cū equo incōtrauit z ad terrā pstrauit talī q se erigere nō
ualebat & deiector ex equo celeriter descendens illum cepit.
z petit a iudice dari sibi ut captiū. ille dicit ego nō sū captus.
nec supatq d filo armorū. nec iuste qz fuit uiolata. securitas capi

quia ille clamauit fratreꝝ inuauit contra me. z duo fuerunt ad-
uersus me vnus factis alter auxilio z consilio & nisi ille clama-
set & mandasset. q me insultaret non fecisses. immo ego te su-
perassem quia equum tuum in uentre uulnerassem. & cecidisses
ad pedes meos ille replicat. ego eram hoc facturis a meipso. Iu-
dexq; auditis partibus imitando iudicium salomonis qui dixit
mulieribus de puero uiuo litigantibus diuidatur & mater que
uera erat dixit. nolo q diuidatur sed tibi detur. & sic salomon
cognouit matrem. dixit dabo tibi istum in captiuum. sed uolo
q frater tuus de capiteetur qui te instruxit & clamauit. z ut fra-
ter non decapitaretur hns conscientia lesam q mediante illo vi-
ctoria fuerat affectus dixit nolo istu ut captiuu & renunctio.
& sic iudex no decapitauit fratre. tn illa sententia non erat iu-
sta q daretur ille ut captiuus q fuit violata securitas campi. &
non fuit seruatus stilus armorum & antiqua consuetudo pugnā-
ciu q nullus dz loq nec auxiliari z io tãq capt9 ul deuict9 non
fuato ordie armoz dz relaxari p plu. nō. Bar. in sua disputatōe la-
pus fuit capt9 indebit9 z iniuste z fuat hoc etiā armigeri in bel-
lis uniuersalib9 q ille q nō ē iust9 capt9 ul q pacta z q federa re-
laxat. l. in bello circa prin. z. l. post lūitis ius de captiui & eo. ti.
l. si qd bello. & sic iste nō debebat dari ut captiu9 q nō seruata
forma belli z duelli deuict9 tn ingriū facit q qn pugnāt ad tu-
cta oltrāza e licito co oīne ingagno supar. z uincer lātero ad qd
respōdet q nō licz alicui tūc i fauorē alterius pugnatorē clāre &
facit etiā q istud q nō clamef ē inter iudice z clamātes nō aut ē
couertū inter pugnatōres s; pōt ad hoc rīderi q iudex fecit fauo-
re pugnāciu & nō suo q pīudicat z pdest pugnatōrib9 q cōfen-
serūt tali legi & uidet pugnare s; cōsuetudinē obseruatā z sū r nī
ob q clamauit ille q iste erat alias illud fact9 ergo nō cōsidera-
bit p nō. i. l. cōsiliū d re. iur. z i. l. itē apud. s. siqs māda. z i. s. ope
d iniur. z iura q dicūt erat fact9 vel nō. l. qcuq; de seru. fu-
gi. q ad sedaz ptes i frater pugnatōris q sic clamauit sit capite pū-
niēdus & uidet q nō p tex. in. l. q cū uno. s. edita. ff. de re milī.
ubi ē tex. nō q milīti emātori dat uenia ppter affect9s pēntum.
& affiniū q alias grauit̃r puniretur z facit. l. ii. ff. de recepta. ubi
receptans latronem q ppter ea puniret capitalr nō puniret cap-

taliter si receptauerit consanguinitum suum. z ideo hic frater q
clamauit non paniretur capite sed alta extraordinaria pena. per
nō. An. de yser. in ti. de pace iuramen. firmā. in. §. receptatores
& per Cy. in. l. i. §. expilatores. ff. de hiis qui latro occulta. z sic
bānū itel. sz ius cōe ar. l. iij. §. hec uerba de ne. ge. z. l. si. serui. ue
stri de noxa. & nō. in. l. omēs populi. de iusti. z iure. licet incon
trarium faciat tex. in. l. fi. de rex. diuī. ubi frater romuli ueniens
contra mandauum fratris capite fuit punitus in ibi remulus nō
uenit contra preceptum fratris pro aliquo suo consanguineo sed
simpliciter eius spreto mandato aliqui dicunt q ex inuidia illa
quesita occasione romulus fratrē interemit & sic non obstat. &
hic fuit quidam nobilis neapolitanus de domo de paganis cuius
frater eodem pugnante clamauit.

**Quando alter currens ab altro insecutus cecidit z
crus fregit an insequens sit uictor.**

Acta sunt federa pugnandi inter pugiles cum pacti
& conuentionibus ut qui alterz uulnerasset uictor fo
ret modo cū vnus eorum per campum alterum perse
quente fugeret cecidit & cadendo se uulnerauerit in
aliqua parte corporis an iste qui insequabatur sit uictor uidetur
q non. qz hec uulneratio non ē facta in uirtute bellica perseque
tis sed a casu & fortuna ar. l. in bello. in principio de capti. in uer
bo in uirtute bellica & qz seipm uulnerauerit ergo alteri uicto
ria non debet attribui. sicut dicitur de illo q sibi manus intulit.
ar. in. l. si. ff. de hi qui ante sententiā mortē sibi consciuerit. z fa
cit qd dixit Bar. in. l. si gemina arbor. ff. arbo. fur. cesa ubi deci
dit q si te fugauit & dū fugēs cecidisti z cadēdo uulnerasti te q
nō teneor qz te uulneraueri sz qz uulnerari feceris ar. l. q actōe. §.
per inde. ff. ad. l. aquis. z. l. itē si obstrux. §. si seruū z. l. si. ex pla
gis. §. si. eo. ti. z pacta dicūt de uulnerate nō de uulnerari facien
te ergo nō ē uictor in contrarium facit q iste sit uictor quia in
istis inspicitur animus z propositum hominis. l. diuq d sicca. &
facit. l. finali. de crimi. expila. hereti. ubi si delictum alicuius ten
dit ad illum finē qui secutus est inspicimus euentum z facit. c. i.

de homi. in vi. & l. quoniam multa ad l. iul. deui. vnde cum ista
persecutio tendebat ad uulnera secutis uulneribus exco q' cecidit
me persequente uideor ego percussus & facit quia hec persecutio
uidetur esse de natura duelli ergo iste uidetur fecisse ar. d.
§. si. ubi si ludentes se impellant & in naturam non tenet & facit q'
non refert an aliquid fiat uel id per qd perueniatur ad illud .l.
nec timore. ff. q. me. causa ubi glo. non in si. nam ppositum alterius
inspicitur l. i. §. vnde offitius de exercito & Bar. in. l. cetera.
ra. §. si. de le. i. & iste cum hoc pposito in sequebatur ut illum per
cuteret iusta pacta §. eo cadente & in eodez impulsu se percutien
te ego uideor fecisse quia q' causa dampni dat dampnum dedisse ui
detur. d. §. pnde cum suis si. & facit illud cassio in libro uariarum
in ultima epistola hostem egredi uariis semper euentus in du
bitata uero uictoria unde cum iste habuit uictoriaz ex sua agres
sione uidetur uictor tñ distinguendū est si pugnare ad tucta ol
tranza dicitur uictor secus si ad experientia uirium & causa ho
noris per ea que dicta sunt in uno capitulo incipiente milites
ad ostentationem in ti. de casibus duelli.

**Quando est facta conuentio q' qui plura uulnera
faceret uictor esset. & uno ictu sunt facte plures per
cussiones.**

Edera sunt inita inter pugnatorem ut qui alterum
pluribus uulneribus percusserit uictor existat & per
cussus pluribus uulneribus sit captiuus pcutientis mo
do accidit q' ambo pugnantes equites cū lanceis curre
runt vno impetu vnus contra alter & vnus primo ictu dedie
in iusta elmi cū lancea & intrauit lancea & de directo perfora
uit facie cū ferro a parte sinistra uultus dexter oculus cecatus fu
it ex frament lancee alter uero istum percussit cum lancea in
spatula & pferatis armis pertransiuit lancea ad terga q' tota facto
maximo uulnere de q' tñ nō mortuus ē q' an. iste sit uictor q'
duo uulnera uno impetu fecit uel ille qui pertransiuit pectus.

post terga qui etiam duo uulnera fecit unum a parte anteriori.
aliud uero ex parte posteriori que maiora sunt primis. uidetur
q̄ ille qui duo uulnera fecit cecando oculum & faciem perfora-
uit aliam percussione fecit in loco oculi & aliam fecit in oculo
quia tria videntur uulnera licz uno impetu facta per nō. bar.
in. l. nūq̄ plura de priuatis de li. & in. l. si gemina arbor. ff. arbo.
fur. celsa. vbi etiam Bar. dixit q̄ si percussus aliquem in cerbelleria
& percussio cerebellerie uulnus facit in capite uel fronte q̄ uide-
or uulnerasse ar. l. item miela. in principio ad. l. aquis. & Bal. in.
l. si familia. in repe. ff. de iur. o. iudi. z Bar. in. l. inficiando in. §.
infans. ff. de fur. vbi de pluralitate percussionum per que prius
questio deciditur.

**Quando unus effodit oculum alteri ⁊ alter abici-
dit narem quis habeat maiorem honorem.**

N p̄gna facta inter duos vnus offodit alteri ocu-
lum ⁊ alter narem abiecit effodenti sibi oculū ⁊ sic
finita est pugna ⁊ dubitatur quis sit uel quis eorum
maiozem honorem habuit. & primo uidetur q̄ qui
oculū offodit habeat maiorē honorē q̄ cecitas facit hominē inu-
tile ⁊ miserabile p̄pter cecitatē a muneribz remouet. C. qui da-
ri tuto. l. luminibus & q̄ morbo. l. i. & sic capiti. diminuit. Itē
q̄ oculum ē menbz capiti nobilissimū qd̄ prestat capiti ministeri-
um q̄ per oculos uidet colores ⁊ alia que per uisum representan-
tur cerebro & cordi & de omnibus habet noticiā per uisum p̄
quem omnia decernuntur & hominis memoriā conseruatur &
uisus ducit hominem per uiam ⁊ facit eū ambulare legē arma
& oia ministeria exercere sine q̄ hō esset corpus in utile. nasus
autē ē membrum capiti inutile & uile q̄ ē umentorium celebri &
non habens officium nisi odoratum quasi in nullo deseruiens.
hoī q̄ plurimi sine odoratu uiuūt nasusq̄ tm̄ facie ornat oculus
q̄ nobilius est mēbrū respectu officii nam propter cecitatem sit
redibitio que non fieret ratione nasus. l. queritur. §. si de edil.

edico. est enim cecitas morbus partis corporis licet quis ita sit
natus eo. ti. l. i. §. sed sciendum que totum corpus reddit in uti-
le omnia eius officia & econuerso lumē habere est maius donū
in humano corpore quā omnes alii sensus quia sine odoratu si-
ne gustu & sine tactu homo est utilis qui sine uisu est prorsus
inutilis ergo dignissimus est oculus fm Bal. in. l. non sunt libe-
ri. desta. homi. membra humana gubernans. nam dicitur q si ce-
cus cecum ducat ambo in foueam cadunt z membra franguntur
& corpus dissoluitur quod non est in nare cuius officium est ui-
sissimum oculus enim qui non uidet non dicitur oculus nisi eq-
uoce fm Auerrōi & facit de uerbo. signi. l. edificia. §. fi. & ideo
perculso facta in oculo dicitur iniuria atrox. ff. de iniur. l. uul-
neris magnitudo in uerbo oculo percusso z refert labeo iuriscon-
sultus pbiūm cecum uersa sella abruto destitutum cum uellet
postulare natura enim pro conseruatione oculorum fecit palpe-
bras que sunt porte claudentes z conseruantes oculos Bal. in. l.
data opera. C. qui accu. quod non est in alio membro in corpore
humano est enim oculus iustū anime sensitius fm pñm. z Bal.
in. l. non ignorat. C. qui accu. & ponitur pro naturali ratione q
est oculus mentis fm Bal. in. ti. de cōtrouersia inter do. z uaxa.
& sic quanto excellentior est oculus tanto offensa in eodem fa-
cta dicitur atrocior z ideo oculū offendens dicitur maiorem ha-
bere honorem incontrariuz facit quia uno effuso oculo eius uir-
tus fortificatur in alio remanente fm Bal. in. l. fugitiui. C. de ser-
uis fugi. & remanet homo utilis quia ad munera & officia hñs
oculum admittitur. C. de excu. tuto. l. frater. z q da. tuto. pos. l.
luminibus ubi glo. z legitur anibalem uno amisso oculo exerci-
tum contra Romanos feliciter duxisset & adeptum plurimas
fuisse uictorias & dicitur in euangelio melius est oculum unū
habentem in celum ascendere q habentem duos oculos micti
in gehennam ergo ex uno oculo lustrato homo non in comoda-
tur sed remanet utilis scdo quia grauius est vñm habentem
narem illum perdere q habentes duos oculos vñm amittere
natus est membrum uatū in corpore humanū suū habens
misteriū Bal. in. l. fi. de indict. liberta. udi dicit q deformitas
naris deformat faciem hominis q vno naso pñto nullū restat

perdenti autem oculum alter superest & sic deterius est narem
habenti illiū perdere q̄ habenti binos oculos alteruz & pro hac
parte facit quia maior in homine est difformitas nasus truncatio
q̄ vnus oculi effusio & maius est uituperium q̄ manus vnus
truncatio que potest abscondi naris autem carēcia in oculis om-
nium patens nullo potest modo celari maiusq̄ est apud gentes.
improperium nasus truncatio q̄ alterius membri .ideo maiorem
honorem habebit qui narem alteri abscidit q̄ qui oculum effo-
dit & hoc sapit ratio naturalis quia si equum unum habens illū
perdat magis dāpnificatur q̄ duos habens si alterum perdat quia
remanet alter cum quo potest equitare uel si quis haberet tres fi-
lios & alter vnū filium & moriatur vnus q̄ magis incōmo-
datur habens vnū si moriatur & dixit Bal. in autē sed no-
uo iure. C. de seruīs fugi. q̄ maior pena est abscisio manus in ha-
bente vnā q̄ in habente duas & fm opi. gentium maior infir-
ritia & uituperium est nasus truncatio q̄ oculi cecatio & dicit cō-
stitutio regni sicilie edita per Fredericum imperatorem nasus
truncatio est seuera & atrox punicio & ideo cum maiori uitu-
perio & de decore remanebit is cui fuit nasus truncatus & si fu-
isset prouocator dicitur succubuisse in duello quia non probauit
id quod opposuit nec cepit prouocatum nec ipsum fecit recede-
re ymmo cum maiori uituperio remansit.

**Quando unus percussit in brachio debitando in to-
tum brachium ⁊ alter percussit in gamba. ita q̄ tota
fuit debilitata quis habet honorem.**

Vobis pugnantibus vnus alterius manū sinistram
cum qua frenum equi tenebat cum lancea perforauit
& in arzonē selle anteriori parte confinxit taliter q̄
brachium totaliter perdidit cum quo se iunare non
potest alter uero in genu percussione alteri facta armisq̄ perfo-
ratis tota gamba est deperdita cum qua ambulare non ualet du-
bitatur quis eorum maiorem honorem uel uituperium habeat.

videtur qd is qui in manu percussit maiorem habeat honorem.
quia manus est munus totius corporis quia per eas mandamus.
& per eas munimur. l. si quis. C. qui mili. non possunt fm Lucā
de pena ibi & Bal. in autentica. sed nouo iure de seruis fugi. &
quod nō. glo. in. c. l. & c. si. de corpore vicia. & Bal. in. l. si. C. de
in dicta liber. ubi dicit qd homo constat ex vii. membris mani-
bus & pedibus cossis inguine uentre collo z capite in quo est fa-
cies nam manus est membrum militibus per necessarium quia
brachiis abscessis homo est inutilis ad pugnam glo. in usibus feu.
qui. mo. feu. amicta. cum ergo manus est unūde membris prin-
cipalioribus sine quibus homo operari non posset nec uitaz du-
cere Iuxta illud Genes. de sudore uultus tui uesceris pauē tuo
ista enim est maior infelicitas que homini posset ultra cecitate
accidere. quia carens manibus oportet continuo mendicare &
uitam ducere nequid. & dicit Ise. qd infelix est ualde condicio.
mendicant. qui si non mendicat fame necatur. & si mendicat
rubore confunditur ergo qui brachium z manum alteri debili-
tatis in totum uidetur maiorem fecisse offensionem qd qui gam-
bam & pedem quia manus magis est necessaria nam sine pedi-
bus homo cum manibus operando uitam ducit & manus maig
prestat ministerium homini qd gamba per sdicta in contrarium
facit quia pedes sunt magis necessarij militi qd manus. nam uide-
mus uirum ambabus manibus carentem in armis iuerfari z de-
ferre manum ferream in qua cum opus erat ensem cū mutatione
ex ingenio imponere & pugnare fortissime & in alia manu ha-
bere ramponē ferreum cum quo capiebat captiuos etiam mani-
bus carens eques uersabatur in armis que sine gambis & pedib9
fieri non possent etiam habens pedes sine manibus utitur offici-
o cursoris uel exploratoris in castris uel spie. per quos pstant
hostium insidie. l. non om̄s. §. item qui a presidio de re mili. ubi
glo. dicit qd istud officium exploratoris est utile in castris potest
etiam in castris consilia dare ar de capti. l. post limi. in fi. & ma-
nibus carens multa officia gerit que homo sine pedibus non fa-
ceret quia carens pedibus oportet ut ab alio gubernetur z habes
pedes z non manus potest gubernare eum qui manibus caret z
sic utilior ad plura officia est hō habens pedes & carens maibus

q̄ habens manus ⁊ carens pedibus nā uidimus in diebus nostris
quendam armigerum qui carebat pedibus ⁊ gambis quas habe
bat de ligno ⁊ equitis officio fungentis gesta armorum uirili
ter per agere tamen oportebat ut quatuor fortissimi viri ipsam
in sellam ponerent ⁊ hoc respectu erat inutilis quia tantorum
auxilio egebat. ⁊ ideo si prouocator fuerit qui fuit in manu ul
in pede percussus ppter quā percussione[m] membrum perditur ul
non perdiderit . si erat pugna ad tucta oltranza erit deuictus ⁊
prouocatus erit uictor quia non fuit occisus . puocatus nec cap
tus nec factus recedens per prouocatore[m] si uero nō erat ad tu
cta oltranza tunc qui manum perdidit habebit maius vituperiū
q̄ qui bodes.

Quando mancus pugnauit tum dextro ⁊ ambo p cussi sunt in manibus.

N pugna duorum prouocator qui erat mancus ⁊ de
bebit uincere abscidit manum dextram puocato ⁊
prouocatus abscidit ei sinistram. an prouocatus meli
us fecerit uidetur q̄ sic. quia abscidit manuz dextrā
prouocato cum qua magis poterat operari ⁊ sic . digniorem ma
num quā habebat incōtrarium facit quia . puocatus abscidit ei si
nistram que erat eius dextra ⁊ cum qua magis poterat. ergo er
rat pacta uel succūbet prouocator quia ista manus manti est loco
dextre. l. qui clauū. ff. de edil. edic. ⁊ facit quod habetur p dēt.
in dicta autentica sed nouo iure. l. de seruis fugi. ubi de eo qui
percussit cum manu manca que est loco dextre ut in illa punia
isti enim manci sunt periculosi in duello quia semper percussio
n's eorum sunt iuxta dextram aduersarium discopendo qui di
fficulte se potest ab eo defendere ⁊ precauere ideo quando ef
sent multi manci qui alam facerent talis ala esset ualde periculo
sa quia non possunt pugnatōres se habiliter precauere ab eis ⁊
ppterca puocatus erit uictor . ptoans uictus censetur q̄ non
pauit cum ense id quod dixit uelle . pbare quiniūmo sibi est.

probatum per p[ro]uocatum qui ipsum offendat simili percussione
in alia uero pugna que non est ad tu[m]cta oltranza erit pacta quia
utraq[ue] manus censetur hoc casu dextra.

Quando factis hinc inde percussionibus ulterius n[on]
pugnant. quis sit uictor.

One q[uod] in duello neuter alterum superauit nec deu-
cit nec cepit aut recedentem fecit. sed facta sunt hic
inde uulnera & p[ro]uocator percussit & uulnerauit p[ro]-
uocatum & p[ro]uocatus uulnerauit & percussit p[ro]-
uocantem non minus q[uam] p[ro]uocans p[ro]uocatum & finitum est
duellum uel quia ambo uulnerati amplius non depugnant uel q[uod]
ambo debilitati. uel quia arma utriusq[ue] erant fracta uel nocte su-
perueniente dies qua erat pugnandum finita est. queritur quis
eorum sit uictus & quis uictor. dic q[uod] ceteris paribus actor seu
p[ro]uocator qui illa die se cum ense probaturum se obligauit di-
citur succubuisse quia in probatione defecit nec rerum p[ro]uoca-
tum superauit nec deuicit & ubi cedes & uulnera essent excessi-
ua tunc erit arbitrio iudicantis quis eorumq[ue] maior animo-
sitate & uirilitate & ardimento se habuerit in duello & si p[ro]-
uocator maiora uulnera intulit reo p[ro]uocato & p[ro]uocatus mi-
nima p[ro]uocanti & ec[on]tra & si uulnera unius sint omnino mor-
talia uel periculosa & membrum aliquod debilitancia & alterius
uulnera sint leuiora uel nulliuscula uel que uulnera sunt in men-
bris dignioribus corporis & sanguinis quantitas & ex loco ma-
gis digno quia sanguinis effusio dat honorem percutienti & ui-
tuperium percusso ut .j. dicemus. & pro ut diximus supra in p[re]-
cedentibus capitulis que iudex arbitrabitur cum consilio aliorum
militum & nobilium quos debet secum pro recto consilio ad-
hibere & iuxta n[on] in .l. fi. C. de re mili. li. xii. cum sit tamen sem-
per poterit dici uictus p[ro]uocator qui optulit probare cum eu-
se in illa die & defecit in sua probatione.

**Quando quatuor pugnant ⁊ unus occiditur alter
capitur. an iste captus sit captiuus amborum.**

N fiat duellum inter quatuor milites duo pro vna
parte ⁊ duo pro alia ⁊ vnus occidatur ⁊ alter soci
us occisi cupiatur ⁊ se ad fidem reddat sit captiuus
amborum. dic q sic. ar. ff. de capti. l. hostes. ⁊ quia qs
potest esse uasallus duorum ar. ff. de usu fruct. l. si ticius. §. i. de
noui operis nupq. l. stipula. §. quesitum. ⁊. ff. de iure iuran. l. si
duo patroni. ⁊ ad. municip. l. si quis. a pluribus ubi. deliberto
plurium dominorum si tamen eodem tempore ab ambobus vo
catur cui primo debet parere si non potest ambobus eodez tem
pore satisfacere quia sunt facti inimici uel in discordia ⁊ quis
bet illum prouocat Bal. in. l. in adoptione. C. de opq. dixit q il
li cuius lictera est primo aperta quia est facta preuentio ar. glo.
in. l. ciues de incolis. ⁊ in dubio quando hoc non apparet q de
bet parere meliori. ar. in autentica. de heredi. ⁊ falsis. §. si quis.
⁊ de defen. ciui. §. in trum. ⁊. l. si. de fidei. ⁊ de natura. libe. l.
si quis. si uero sint pares tenetur parere illi qui eum reuocat ad lo
cum magis habilem ar. l. si. qui bo. c. possunt ⁊ de pacti. l. maio
rem alias utroq loco pariter habili est locus gratificationi. l. si.
de religio. ⁊ de le. primo. l. si quis seruum. §. si inter. ⁊. l. plane. c.
condi. inde uel alias inter reuocantes erit locus forti. l. si. coia de
le. l. si ambo. ff. de iudi. alias se impediunt l. quotiens. ff. de usu
fruct. ⁊ glo. plena. C. de incolis. l. ciues. ubi late ⁊ doct. in. l. si
quis in graui. §. sed cum omis ad fil. ⁊ Bal. in. l. in adopq. C. de
ad opq. in repe. ubi dicit q si diuerso tempore reuocant debet
omnibus parere ⁊ hoc etiam tenet Ange. in disputa. q renoua
ta guerra non allegat Baldum

**Quando est facta partita ut septem pugnent cum
septem. ⁊ ex una partita duo ceciderunt. ex alia quin
q pessime se gesserunt ⁊ duo optimi.**

Acta est partita seu conuentio ut septem milites eq
ter cum alijs septem militibus in astruludis seu tor
neamentis de pugnarent equites cum lanceis & illa
partita que melius die illa se habuit victoriam uel
brauium modo accidit q̄ pugnauerunt & quinq; ex una parti
ta satis strenue & uiriliter se habuere ceteri uero duo ex illa par
tita fuerunt ad terram p̄strati ex alia uero quinq; se pessime
habuerunt & minus uiriliter de pugnauerunt & om̄s in cursu lan
ceas perdiderunt ceteri uero duo egregie & strenuissime se gesse
runt & illos duos ex alia partita ad terram defecerunt oritur cō
tentio que partita dicatur se melius gessisse in die illa ut premiū
habere mereatur dicebatur q̄ illa partita ex qua quinq; se optime
gesserūt q̄ ex quo maior pars ita optime & uiriliter se habuit de
bet actendi benefactum maioris partis & non male factuz mī
noris partis in contrarium facit quāt fm stilum armorum qui ca
dit illa die non potest habere premiū nec coronam cum ergo
ex ista partita duo ceciderunt non potest dici istam partitam se
melius gessisse quia immo peius quia in re militari non potest
aliquid preter mortem vituperabilibus contingere milici q̄ ex
equo cadere & sic uidetur q̄ illa partita ex quibus nullū cecidit
& quinq; lanceas perdiderūt dicatur peius fecisse quia maior ps
dicte partite sepissime habuit quia quinq; ex eis male se gesserūt
& om̄es quinq; lanceas perdiderunt & fm stilum armorum q̄
lanceam perdit in astruludio non potest pro illa die habere pre
miiū & cum maior pars ipsorum lanceas perdiderit actendi
debet male actum maioris partis sicut ecōtra debet actendi bñ
actum maioris partis unde isti quinq; sunt magis indigni pre
mio q̄ duo cadentes quia ex illa partita maior pars bene fecit &
ex ista alia partita maior pars pessime & sic cum maior pars se
pessime gesserit lanceas perdendo ergo ipsa partita premio ca
rebit & non prima in qua questione opus esset decisione cesarea
tamen p̄ nunc uidetur q̄ ista partita ex qua nullus cecidit debe
at habere premiū quia licet maior pars eorum se pessime ha
buit lanceas perdendo que infelicitas quo ad premiū admissiōe
et p̄patur infelicitati cadentium & ita una infelicitas priuet a
premio sicut alia tamen vituperabilibus reputatur cadere quā

lanceas perdere. licet possit dici q̄ numerus quinq̄ lanceas per
dentium & p̄pterea premio indignorum sit maior & numerus
duobus & sic cadentibus sit maior indignitas & infelicitas in i
ta partita ex qua quinq̄ male fecerunt q̄ in alia ex qua duo cec
derunt. z sic soluat apollo quia isti sunt quinq̄ qui premio satis
indigni. z illi cadentes sint tantum duo licet cum maiori vitu
perio eorum ex quo ceciderunt.

**Quando prouocator abstulit ensē prouocato .i
alter eum non superauit.**

N si prouocans dum pugnabant in collectatione a
stulit ensē prouocato tamen usq̄ ad tenebras & us
q̄ ad finem duelli prouocatus non permisit se capi.
& quia erat bene armatus similiter non fuit percul
sus & modo currendo modo huc illuc transfugiendo & sepe ca
uendo ab insequente superfugiendo ictus & uulnera collectan
do ensēq̄ socii cum manu recipiendo & cum brachijs taliter
recuperando se precanit q̄ finita die regeritur uiuus & illesus.
an prouocator sit uictor uel victus. uidetur q̄ sit uictus quia ex
quo in die illa permisit probare cum ense suam querelam & die
elapsa hoc non fecit ergo iudicabitur. uictus. quia duellum siue
pugna est bellum vnus diei ut dixit Lucas de penā in .l. i. C. ut
armo usus infcio princip. sit interdictus z dixit Bal. in ti. de pa
ce tenen. in usibus seu. q̄ si actor qui se iactauit probare nisi die
assignata probet non est ulterius audiendus ar. q̄ ui aut clam .l.
si uicem. §. si. quia in pugna in qua vnus habet alium superare
non datur noua dilatio de uerbo. ob. l. in execut. §. si. ubi licitū
est se non permictere uinci. z dixit glo. in .l. iure civili. ff. de re
iuris q̄ l. citum est pugnatori subterfugere nē uincatur resiten
do. nam possum omnem resistentiam facere in bello ne me vin
cas in termino statuto. l. ut vim de iusti. & iure. & etiā per do
lum. l. i. §. non fuit de dolo & facit de alcato. l. solent. & qd̄ nō.
ff. de prescrip. verbis. l. si rem. §. si quis z sic cū licuit interponere

impedimenta ne uinceretur currēdo ⁊ subterfugiendo non dī-
cetur victus ex quo non est passus se uinci ⁊ superari sed erit vi-
ctor sine armis ⁊ facit quod dicit de romulo . qui per latebras
captiꝝ parte disposita tamen ad fidenas accessit ⁊ simulata fuga
temere hostes insecutos eo perduxit ubi occultos habebat mili-
tes qui undiqꝫ ad orti infusos ⁊ incautos ceciderunt. in contra-
rium facit quia qui perdit ensē in bello succumbere videtur.
quia arma in bello non sine flagio ⁊ uituperio perduntur . l. iiii. i
princi. ff. de captiuis. ⁊. ff. de re mili. l. desertorem. §. miles. ubi
punitur miles . qui arma in bello admisit. ⁊ quia a uictoria est
exclusus qui armis cum quibus bellum geritur est ab hoste pri-
uatus ar. l. post liminio. carent de capti. z. l. qui cū meatus. §. ar-
ma. de re mili. ubi miles ensē alienans . punitur sicut desertor
milicie ergo succumbit in bello in quo distinguendum. puto qꝫ
si quidem isti pugnant ad tucta oltranza seu ad omnem offensā
⁊ tunc quia prouocator tenetur omnino in die belli prouocatū
per uim armorum ore proprio facere recedentem. uel ut confitea-
tur se culpabilem quia ut supradictum est in principio pugna ē
loco torture ut accusatus confiteatur uel eum occidere ⁊ qꝫ neu-
trum fecerit prouocator succumbit ⁊ erit victus. sine armis ⁊
prouocatus absoluetur aut pugnabunt ad ostentationem uirum
uel amoris causa uel ex uoto facto ⁊ non ad tucta oltranza ⁊
tunc maiorem honorem habebit qui ensē abstulit q̃ qui ensē
perdito fugiendo ⁊ reluctando tota die resistentiam fecit quia
in bello fugiens ex auctoratur ⁊ punitur. l. non omes de re mi-
li. ⁊ eo. ti. l. omne delictum in principio ⁊ in. §. qui in acie ⁊ i
p. sed ⁊ caligatus licet in contrarium faciat qꝫ is qui perdit en-
se nō permisit se capere uideatur in maiori honore quia sine en-
se se defensauit ⁊ se non permisit superari ⁊ uinci.

**Quando prouocator detulit artificium in ignitum
ut equus alterius fugeret.**

Rita controuerſia inter milites vnus pignus belli ꝑoffere
afferens cum eodem pugnaturum eques. ⁊ in pugna e-
queſtri ꝑbare qđ inꝑingebat ⁊ prouocatus acceptauit

pugnari . & pignus deuentaq; pugna . prouocatus detulit .
eneum pomum habens foramina multa cratq; repletum pu-
ueri tali artificio q; in misso igne & ad terram deiecto mire in-
sufflabat ignisq; lintillas immictebat equosq; terrebat adeo ut cō-
tūci nullatenus appropinquarent qua pīecto equus cōpugnato-
ris patiens nunq; uersus cōpugnatorem currere uoluit sed potius
concitatus ut curreret retro cedebat talisq; in genio opposito com-
pugnatori ab eo illesus euasit ortoq; inter eos coram duce exer-
citus litigio oriturq; dubitatio quis fuerit uictor & facit q; ui-
or fuerit prouocator q; ensibus & non igne pugnare conuenerāt
scdō quia iste pollicitus est pugnare cum ense . z sic alter paratus
uenit ad pugnam z per deferentem igneum pomum stetit quo-
minus pugnaret impedimentum interponendo . ergo habetur
ac si pugnassent deuictus foret immictus ne pugna fiat impedi-
mentum ger regulaz iuris ut quando stat per eum cui debet ad
impleri . p̄ impleta pmissio habeatur . l. iure ciuili . ff. de re . iuris .
& de condi . demo . l. iure ciuili . tñ in contrarium est ueritas per
glo . in . d . l . iure ciuili . que decidit q; si quis p̄mictat . x . mihi si
uicero eum & is interponit impedimentum aliquod quo min⁹
vincam non habetur conditio p̄ impleta quia tacite fuit actuz
ut possit resistere & sic habetur p̄ expresso ar . l . cum quid . si cer-
pe . nam licitum est ne quis vincatur omnem resistantiam inter-
ponere ar . l . ut vim de iusti . z iure . uel etiam dolo . l . i . § . non fu-
it de dolo & ar . de fal . c . fi . ubi nequis vincatur potest omnē de-
fensionem opponere z de elecq . c . cum dilect⁹ in fi . & faciūt nō
in . l . solent de aliea . z per nō . in . l . in execuq . § . fi . de p̄ob . si tam
esset sponso inter duos q; causa uirtutis currerent & qui melius
faceret tunc si unus non uult currere uel interponit impedimē-
tum aliquid quo minus consocius currat & sic eum impedit nō
dicitur uictor per nō . in . d . l . solent z in . d . § . fi . in glo . hoc fallit
tamen iste actus impeditiuus in hoc casu debet imputari illi ar .
de condi . & demo . l . quibus diebus in principio debet enim tūc
uterq; currere uel ducere ut appareat quis uictor sit ul' si alter no
lit currere habeatur pro uicto . per nō . de prescrip . p̄bis . l . si rem .
§ . si quis sponsonis quod est uerum quando unus non uult cur-
rere quod habetui pro uicto . secus si impedimentum prestat ut

non uincatur quia tunc hoc licet per nō. in. d. l. in execut. §. fi. d.
ver. ob. & ideo in questione nostra iste potuit interponere im-
pedimentum ne uinceretur & est victor ar. iurium predictoruz
quia non est dandum uel faciendum condicio in quibus habet
locum dispositio. d. l. iure ciuili. & ideo qui promisit probare in
duello tunc succumbet quia licuit impedimentum interponere.
ne me uincas & facit q. semiramis siccarum regina ceru. per say
ducez equo Marte certans simulato metu elicit amotos milites
ad angustias atq. ibi couerso agmine natura loci ad tuta deuicit.

An prouocans qui se recedit debeat puniri.

N si prouocans in pugna dicat ego me rendo tibi z
oro. noli me interficere quia iniuste feci & contra iu-
sticiam & me recedo & ius non habere confiteor sit
punendus si in introitu duelli iurauerat in manibz
superioris non per calumpniam sed cum ueritate causam suam
defendere & se credere ius fouere & modo reperiatur calumpnia
se & se esse periurum. Marciales z armigeri dicunt q. grauiter
debet punire ppter periurium & calumpniam ore proprio con-
fessam nam dicunt q. secundum stylum militarem aliquando
morti traditur & aliquando fertur sententia contra ipsum tam
q. contra proditorem. ita q. ipse & posterius deinceps descenden-
tes ex eo sint infames & ab omni dignitate priuati & exuti &
rebrozati. non tamen iam nati ista macula afficiantur. tamen
ista sententia uidetur iniquissima. & ab omni humanitate &
iusticia declinans quia in criminibus probationes debent esse
luce clariores. l. sciant cuncti de probac. & licet proferatur ex co-
fessione prouocati tñ ista confessio nō est spontanea sed p. metum
mortis & cruriatu cor; oris extorta & cū gladio in gula q. nō dz
pudicare ad mortē. p. l. i. de questio. cū uero sup. q. confessio q. u.
fuerit extorta z sit d. natura duelli tal. confessio ut dixit Bal. in.
l. i. de edil. acq. q. est uerum. ut quis sit uictus. non tamen ut.

pena mortis uel alia grauissima puniatur & cum ista probatio ē
in ualida omni iure non potest sequi ex ea atrox punicio quia ē
non leuis probatio ex qua leuis pena sequi debz per nō. Andre.
de yser. in ti. de pace tenen. §. si quis hominem ubi hoc tenet. ut
conuictus per probationes duelli non puniatur pena que alias ue
niret imponenda pro delicto quod impingitur sed leuiora pena
& hoc etiam sequitur Bal. quia iste probationes sunt a iure rep
bate & bdiue quia non sumus certi quia potest a casu & fortuna
succedere q̄ quis deuincatur contra iusticiam quia dicit lombard
da multis uidimus sub clipeo isto perisse & etiam tenet Bal.
in. l. liberti de testi. q̄ sententia lata per istas pbatōnes duelli est
nulla nec p̄ periurio uenit tam grauissima pena imponenda nā
dicitur q̄ periurus ut principalis deponens solum deum habet
ultorem. l. ii. C. de iureiuran. cum si. z ē decisio Andre. de yser.
de consue. recti feudi in. §. sacrm. & licet dicatur coram princī
pe iurasse. & deinde contrariam fecisse confessionem non puni
retur tam graui pena quia illud iuramentum quod prestant pu
giles cum intrant in pugna nō est iuramentum ueritatis sed di
cunt credere iusticiam fouere & est iuramentum calumpnie p̄
quo periurio non uenit imponenda grauissima pena. sed tenet
crimine stellionatus. l. si. ff. de crim. stell. uel alia. ut in. d. l. ii. &
licitum est cuiq̄ per fas & nefas defendere sanguinem suum. l.
si. de hiis qui. mo. sibi consue. & l. transigere. de transac. z. l. i. C.
de iuramento calup. nec talis periurus dici potest proditor quia
etiam si iurat per principem non punitur alia pena si periurat.
nisi quia fustigatur. l. si duo patroni. §. si. ff. de iureiuran. quod ē
ibi ratiōne peccati & iuramenti & etiam alias est infamis. l. ii.
de digni. libro. xii. & priuatur dignitate ut ibi z aliquando pu
nitur capite in autentica. ut non luxu. contra naturam & ē glo.
in. l. ii. C. ad. l. iul. maie. quod est ibi speciale in casu illo & ali
quando punitur similitudine supplicii in criminalibus. l. i. §. i. de
feca. z in. l. i. §. i. de fals. ubi dicitur q̄ punitur falsi que locunē.
in falso teste & que nō. in. l. si quis maior de transac ubi non pu
nitus crimine piuri q̄ iuramētū p̄stat cogēte impio & illa uox
metz cā factū ē ratū nō habeo fuit uox diuina z in. l. cūctos po
pulos que iura nō habent locum in casu nostro z iō dicta pena.

est nimis rigorosa quia lege non cauetur q̄ periurus sit proditor
qui iurauit se iusticiam fouere ergo ista pena periurii non exten-
ditur ad posteros cum non sit lese maiestatis crimen. & sic q̄ ta-
les sententias proferunt sunt iudices iniqui & modestiam ius-
ticie excedentes z non est mirum quia sunt marciales qui d̄ cri-
delitatibus gloriantur. & dixit Andre. de yser. in ti. de pace te-
nen. q̄ quando fertur sententia per iudicium belli debet mitiga-
ri pena quia non sunt uere probationes sed sunt dubie z incerte
& reprobate ab omni iure z q̄ ista sententia sit iniqua ostendit̄
quia macula patris non debet officere filiis z posteris in casu p̄-
iurii paterni uel succumbentie in duello. l. ii. §. nullum. ff. dedde
cur. ubi nullum delictum patris innocenti filio pene est. z in l.
crimen. ff. de penis ubi nullus alieni criminis successor constitu-
itur. z ita diui fratres Neapolitanis responderunt nisi in crimi-
ne lese maiestatis. l. iiii. C. ad. l. i. inf. maie. & in aliis grauissimis z
reseruatis delictis ut ibi in glo. & ideo talis sententia erit inu-
stissima nt posteri paciantur ex patris delicto in duello succum-
bente forsan a casu & a fortuna z per uim confitentis quia con-
fessio in criminibus solet esse fallax ubi fuit tortura. l. i. de que-
stio. in. §. questioni ubi dicit iuris consultus torture nuq̄ habenda
fidem quia res est fragilis & periculosa que ueritatem fallit.
& aliquando sunt tanta in patientia tenti ut in quouis menti-
ri q̄ pati tormenta uelint z uario modo confiteantur z non tã-
tum se uerum etiam alios criminantur. & sic huic cōfessionī cū
gladio in gula facit licet sit sufficiens ut confitens uictus dicat.
non tamen ut ex ea ipse & posteri perpetuo condēpnentur per
dicta nisi fuerit deinde cessate metu per senerata uel nisi in cri-
mine lese maiestatis fuerit facta talis confessio quia grauat ipm
& posteros. z dicit constitutio regni sicilie summo periculo. q̄
in crimine lese maiestatis accusator qui in pugna succubuit pu-
nitur ad mortem sicut reus qui succumberet.

An qui ui armorum se recedit. possit allegare uim
z metum z non fecisse sponte.

N si quis pugnat cum aliquo qui eum deuicit & superauit in ipso duello z fecit eum recedere. & ore proprio confiteri quod id super quo pugnauerant fuerat falsum & q̄ fouerat iniusticiam possit. deinde dicere q̄ fuit confessus per vim z compulsionem aduersarii & per metum armorum & terrorem mortis dic q̄ si ad duellum e peruentum inter ipsos pugnatore legitime & seruatis de more seruandis ut quia iudex competens audierit causas pugne. que erant legitime ac etiam reus prouocatus qui deferebatur de crimine illo erat de crimine notatus uel suspectus ut dixit Bal. in l. cum filius. §. fi. de le. ii. & contra eum erant iudicia z uerisimilitudines q̄ delictum tale commiserat & prestitum fuerat iuramentum calupnie inter bellatores ante initium belli iuxta morem & stylum armorum tunc secuta confessio ex tortura per potentiam armorum erit legitima confessio in iudicio belli z in foro armate milicie q̄ extorta seruatis sollempnitatibus z uidet de iudicio actū ut dicunt armigeri & milites. est enim duellū. tortura qdā ut conuictus dei iudicio cōfiteatur ore proprio. ut dixit Bal. in ti. de pace tenen. §. si quis hominem ubi de dei iudicio ad q̄ torturam ordo substantialis in iudicio belli & in foro armorum. est traditus ut precedant iudicia s̄m Bal. ibi. ubi dixit ista iudicia esse arbitrio illius qui habet publicam auctoritatem sup hoc que iudicia si non precedant sed sequantur tortura & ea que secuta sunt minime conualescunt glo. singulariter in. l. maritus de questi. ubi Bar. & Bal. in. l. fi. de accusa. cum ergo precesserint iudicia & presumptiones ac iuramenta talis confessio inde secuta ualeat. l. fi. ff. de questiō. cū si alias enim in iudicio belli sine iudiciis ex tortura confessione non ualeat nec tenet ar. l. i. eo. ti. & etiam ex tortura legitimis iudiciis non semper preiudicat nisi sit uerisimilis ista confessio quia tortura reddit eam fragile. d. l. i. §. que stioni & l. confessionibus. ff. de interro. actio. & l. inde neriarius in fi. ff. ad. l. aquil. ideoq̄ uidebit iudex duello prepositus an sit uerisimilis illa confessio z tunc si esset uerisimilis confessio. & cōcordaret cū iudiciis precedentibz stabit confessioni p iura pre dicta z iō bal. i. l. fi. C. de edifi. liber dixit q̄ siqz se redat i duellum ut alia pacta apponat sūt suada si obstat executione metus que.

posset opponi per. l. si quis maior. C. de transac. & l. nam z ferit.
us. de ne. ge. quia metus iste tunc est de natura uictorie & ideo
licitus. l. in executione. §. si. cum ibi nōt de uer. ob. z dixit nō.
Bal. in. l. ex hoc iure de iusti. z iure q in bello non attenditur
belli periculum sicut nec in mari quia hoc est de natura sua ar. d
usu fruct. l. arboribus. §. i. nam duellum est experimentum in/
nocentie & initur in defectum aliarum probationum z est le/
gibus ualde odiosum l. i. de gladiato. sed ppter consuetudinem/
genti prohiberi non potest fm Bal. ibi cum ergo. ista confessio
facta & extorta fuerit iudiciis precedentibus & parte confiteri
te sponte sua uenient ad pugnam ualebit confessio quia metus
z dolus non inferitur uolenti. l. uero de re. ius. z. C. de transac.
l. cum donationis & ut diximus fm opy. gentium deus operat
iudicium suum in duellis ut is succumbat qui iniuste pugnat &
sequenda sunt iudicia dei que sunt abyssus magna ut dicit sacra
scriptura. tamen dicit constituto Frederici edita in regno sicilie
qua Bal. approbat in dicto ti. de pace tenen. q probatio que fit
per pugnam non est uera probatio sed est diuinatio quedam q
vero non consonat z deuiat ab omni equitate quia vix duo pu/
giles equales poterunt inueniri quorum vnus non sit altero for/
tius q habet maximam rationem quia quis ibi a casu & a for/
tuna potest uincere z uinci etiam sine fortitudine & sine uerita/
te pugnatoris tamen hoc approbat consuetudo gentium & ideo/
econtra ubi prouocator succubuisset z per torturam pugne fue/
rit confessus q iniuste prouocauerit quod stabitur huic confessi/
oni quasi dei iudicio extortu seruatō stilo armorum. per sdicta
que pugne tortura est utriusq communis quia prouocator in pu/
gna torquet prouocatum & econtra z ideo si prouocator succum/
beret z prouocatus eundem cogeret cum ense in gula confiteri su/
am prouocationem fuisse iniustam stabimus confessioni z crit ca/
ptiuus prouocati uel eum occidet per nō. Andre. de yser. in. d. §
hominem ubi dixit q accusatus de homicidio si de eo confitetur
uelit accusatus pbare q ad sui defensionem hominem occidit &
non habeat alias pbationes poterit pugnam offerre accusatori
ad hoc probandum z pugnabitur super hoc quo casu reus accusa/
tus erit actor im. pbada ista defensione fm Andre. ibi.

Quando iudex diuidit ante finem belli similiter po
test conquiri de iudice.

N si cum duobus pugnantibus duello prefectus pu
gnam dissoluit iacendo signum uel uirgam iuxta mo
re & unus illorum dicat ego eram uictor quia ego eo pu
cto quo bellum interdictum & abolutum fuit in sta
tu uictorie adheram & in actu proximo conpugilem superan
di e contra dicitur licet tu in meliori statu uictorie esse censeba
ris multa tamen accidere potuissent per que ego te superassem.
& uicissem. & sic exitus debeat attendi. queritur quis sit uictor
primo facit qd ille qui erat in meliori statu uidebatur quia prius
status debet attendi. l. si alius. §. idem qd uel aut clam. & l. iul. ff.
qui & a quibus de ver. ob. l. si filius de stipu. seruorum. l. si usus.
fructum in contrarium facit qd finis erat expectandus. qd finis
manifestat ea que fiunt ad finem. l. si. de alimen. pupil. z. l. lex q
tutores. §. i. de admini. tuto. & omnis laus in fi. unde cum duel
lum non fuerit perfectum & completum & absolutum pugna
toribus cedentibus & recedentibus ar. l. contractus de fide. in
stru. z. Bar. in. l. inficiando in. §. infans. de furti. aut per unum co
secuta uictoria & neuter uictor censi poterit donec duellum
sit ex toto perfectum & absolutum quia ad huc restat spes per
ditionis quia multa accideant poterant per que ille succubisset qd
alter luctando z resistendo se potuisset explicare z altez superare.
ar. l. naturaliter & in. l. in laqueum de acqui. rez. do. & facit. l. q
cu maior. §. accusasse de bo. liber. & in. l. in seruituti. §. pecisse.
eo. ti. z qd exitus de expectari de penis. l. aut facta. §. euentus p
pterea non potest dici uictor ille qd erat in statu uictorie qd uictoria
est subiectio repugnantiu Augu. xix. de ciuitat. dei. c. xii. & facit
l. i. pu. leti. z iste non est ex toto uictoria affectus z uno ictu po
tuisse succubere lz sit cu maiori honore inter milites qd cu maio
ri uirilitate se habebat qd alter & neuter censebit victus neqz vic
tor tamen considerabitur status unus ad alterius quis melius se
gesserit p honore & ita iudex decernit statum belli significan
do & qualiter se habuerant.

Quando unus erat percussus cū effusione sanguinis ⁊ alter erat i terā ⁊ ille stabat cū ense ut eū occideret. ⁊ fuit dissolutum duellū ⁊ statim percussus fuit mente alienatus.

Atur campus gladiatoribus pugnantibus ad bellū anelantibus per midiolanensem ducem ut qui uict⁹ existeret esset captiuus uictoris intratq; lizam equites armati atq; ornati pugnamq; exercentes asta pcurrentes. vnus sinistram alterius qua equum continebat asta percussit perforatamq; sinistram selle infixit aste ferro uulneratus lancee mucrone potenter eulso forti animo certamen insequit. sanguinem tamen manentis ex uulnere renouato que cursu percutiens equo cadente decidit hic prius sinistra percussus exquo proficiens supra alterum in spacio pstratum corpore & genib⁹ instat & incumbit gladio q; cadentem ingulare sistinans gladius cuspide fracto non perforat ac ppter ea dextram mucroni imponit ut lenata baneria cadentem perimat dux clementia mot⁹ sceptro iure belli abiecto pugnam inibet & dissoluit amboq; resurgunt & qui desuper uictor incumbere postulat sibi victori am victumq; decerni alter resistit se non uictum q; duello nondum finito uictor existeret poterat ac uiribus. & fato alterum superare dux decreuit cadentem uictum incumbens q; supra illum gladio esset captiuum iubens iure belli ex liza. primum exire qui coram dure reclamatione non debuisset pugnam mature dissolui cum sepius luctando uictor euasisset stantq; litigio uictor ex sanguinis manatione semi mortuus ad terram decidit fact⁹ in extelimentis victus. iterum reclamatione nisi bellum in tempestiue abolitum foret uictoria mihi parata erat ex uulnere p me illato dux debilitato conualente ait cadenti reponere te in statu in quo eras cum septrum deieci & finiatur certamen hic inquit. Iam finitum est quia ex uulnere per me illato alter sanguine emisso ut mortu⁹ decidit alter replicat finitū ē certam te deiecto ⁊ ducto tibi⁹ morte iā crispate mucronis parata ⁊ p demetia remissa cōtētonēq; facta iter milites sistitab⁹ cui⁹ erat victoria & pri⁹ arguit q; cadēs fuerit vict⁹ triplici rōe. pri⁹ q; iur belli

non potest esse maius dedecus et uirperium in pugna equestri.
circūscripta morte q̄ ex equo cadere uel deici s̄m consuetudinem
armorum cui standum est quia est optima legum interpret & ē
altera natura. ff. de legi. l. de quibus & l. sed & ea de consuetu.
c. cu n tanto per Inno. ii. quia erat iuxta mortē quia aduersarij
stricto gladio illū ingulabat & dixit glo. singularis iuncto tex.
ff. ad. l. aquis. l. gnta. & facit. l. iiii. §. qui. de ui. & ui. arma q̄ cū
terror armorum inferitur dicitur imminere periculuz mortis erat
enim hic in actu mortis satj proximo quia non restabat aliud.
nisi q̄ euaginato & stricto gladio gulam precinderet ar. in. c. i.
extra q̄ me. cā ubi dicitur q̄ ubi gladius euaginat ad perniciē
alterius q̄ factum esset pretextu gladii rescinditur tamq̄ factuz
mortis timore & quod habetur in. l. interpositas. C. de transac.
& ff. q̄ me. causa. l. metum primo r̄iso Item quia iam erat in
terram prostratus z alter super eum incubebat z sic erat in po/
testatem aduersarii deductus z supatus ar. l. qua actiōe. §. siqs
de pontj. z. §. siqs in colluctatiōe. l. idem iuris. §. pen. ad. l. aquis.
& facit. ff. de aleato. l. solent. §. i. z. l. opprimendoz. C. qñ licet si
ne iudice. z q̄ glo. no. in. l. stipulatiōes non diui. in fi. ff. de ver.
ob. & facit q̄ existens sub alio uidet esse sub eius potestate ar. d.
aqua. plu. arq. l. i. §. si vicinus & de iusti. & iure. l. manumissio/
nes z sic superior uidebatur habere in eum dominium uite z ne
cis. l. i. in fi. de his qui sunt sui in ratione sui in contrarium fa/
cit quia ex quo habebat potentiam reluctandi z manus suas ex
eundi per vim non dicitur sub sua potestate constitutus q̄ pote
rat colluctando de sua potestate exire & recuperare uires z eua
dere per tex. in. l. naturalem de acqui. rerum domini. z. l. in la/
queum z insti. qui. mo. ius pa. pos. solui. §. si ab hostibus & ff. d.
capt. l. post. limi. in principio. §. post liminio. & §. ii. & l. post
limi. ius in principio. eo. ti. vbi dicitur q̄ captus ab hostibus nō
dicitur eorum captiuus. nec seruus quousq̄ sub eorum potestate
non intuerit ut uirtute bellica liberari non possit cum ergo iste
potuisset se explicando liberare z alterum superare non potuit.
dici victus & superatus ab illo nisi fine belli expectato in tali
enī bello ad tucta oltrāza finis d̄z expectari iure belli q̄ oportet
ut tantum pugnent uel q̄ unus occidatur uel q̄ se recedat.

vide sine z exitu belli non expectato non potest dici victus q
vno ictu gladii potuisset esse victor. Exitus enim acta probat.
ff. de iure fisci. l. intelligitur. §. si quis palam. facit extra de dona.
c. inter dilectos. de acquiren. pos. l. exitus. z is dicitur victor qui
habet finem triumphantem z inimici superatiuum. l. i. c. de at/
thele. z de tiro. l. fi. z glo. in. l. in executione. §. fi. de ver. obli. z
no. i. c. i. de de. pug. in duel. z facit de homici. c. suscepimus. vbi
de conflictis qui viribus reassumptis aggresores occiderunt z eti
am. xxii. q. ii. c. dominus noster. vbi per superfugia fuerunt ho
stes victi z superati z frontimus in stratagematibus refert plu
res post conflictus fuisse victores z plures simulata fuga z post
conflictum vicisse victor enim non dicitur quis nisi victoria
vitima permanente. ff. de cap. l. legiones. in verbo victis germa
nis. z dicit lex civilis q nullus dicitur in actu aliquo victus do
nec aliquid superest de vincendi potentia. ff. de euicti. l. si plus.
§. mora. z. c. eo. l. qui rem. nam quousq; bellum durat nemo po
test dici victor aut victus. nam scribitur regum. xi. non refran
gat ita ret varius est euentus belli z nunc hic nunc illuc gladius
interficit. nam quousq; quis superari potest non dicitur vicisse.
ar. l. iii. §. cum igitur de vi z vi arma. vbi non dicitur quis aliu
de possessione deiecit quousq; deiectus habet potentiam recu
perandi z facit. ff. de in rem verso. l. si pro parte. vbi ver. cum
concordan. ibi allegat. vnde non sunt consideranda auspicia rez
sed exitus. l. rem non nouam. c. de iudi. Et describit Iulius pri
mo ab urbe condita. de bello singulari inito inter tergeminos fra
tres romanos ex vna z alios tergeminos albanos paris potentie
quibus pugnantibus singulariter tergemini albanos duos ex roma
nis occiderunt remanente vno viuo qui tergeminus viuus om
nes tres albanos postremo vnum post alium occidit ecce q finis
est expectandus belli cuius victoria potest in vno consistere. Le
gitur etiam de quodam gallo qui singulariter pugnavit cum yta
lico z ytalicum prostravit quem diversis vulneribus mortalibus
percutit adeo q seminiuus erat qui astans sub gemibus galli col
luctando z se explicando se reuoluit supra gallum ipsumq; supe
rauit gladiosq; interemit. nec enim diti potest victor iste astans
desuper q deinde modico spacio decurso factus e semimortuus

z si dux nō preuenisset in abolendo duello iste fuisset postrema
parte duelli superatus z victus a prostrato z ideo debuit finis
duelli expectari quia nihil videtur actum cum aliquid superest
ad agendum. l. cum silentium. C. de his qui. vt indignis.

**An si princeps parcat uicto possit uictor petere a
principe indulgentiā expēsas in preparamētis factas**

Officialis armorum me interrogauit si princeps in
sua ciuitate concedit pugnam fieri per duos mili-
tes exterōs z illorum suācipit iudicium z uelit ex
clementia indulgere victo in hac pugna ne occi-
datur a victore z ut non detur ei vt captiuus. si
victor poterit petere a principe expensas quas fecit in illa pugna
in se preparando armando z veniendo ad locum ex longinquis
partibus. Ego dixi q princeps non potest tollere ius alterius sibi
non subditi glo. singularis in. l. venia. C. de in ius l. voca. z quod
no. Bar. z Bal. in. l. cunctos populos. de summa trinit. vbi prin-
ceps non statuit in non subditiū z in. l. qui se patris. vnde libe-
ri. nam princeps non intelligitur alii preiudicare z cassat factuz
propriū ne ius alterius auferat. c. i. §. quis. vbi Bal. de inuesti.
de re alie. z extra de elec. innotuit. in nouella. nā princeps est sub
lege nature z rationabili de. pastoralis. de re iudi. z Cy. in. l. dig-
na uox. de legi. z propterea liberalitas principis intelligitur saluo
iure alterius. l. nec aus. de eman. libe. z. l. si. §. si quis igitur. ne
quid in loco pub. de aucto. z usupa. ex tuarū. nam prin. eps qui
debet esse rigor iusticie ius alterius tollendo videt tyrannus Bal-
dus in preliis feudoz. z Bar. in. l. gallus. §. z quid si tm. de li-
be. z postu. dixit q ius alieri questum princeps tollere non pōt
nec debet z facit vnde vi. l. meminerint. z dixit glo. in. l. penf.
de here. insti. q princeps debet abstinere ab omni re illicita ergo
non debet princeps in preiudiciū victoris illi indulgere si tm
ille princeps hor uellet facere ex causa z de certa scientia ratione
alicius utilitatis z qz ille victus erat miles insignis cuius psona

erat rei publice necessaria vel qui reipublice fecisset insignia ser-
uicia propter que meruisset insigne benemeritum vel quia cog-
nosceret victum fouisse iusticiam tamen casu fortuito succubu-
isset. tunc princeps hoc posset facere de certa scientia ex quo i suo
dominio pugnauere z eius iudicio se submisserunt tamen debe-
bit soluere illas expensas victori. argu. l. item si verberatum. ff. d.
rei. vendica. vbi princeps ex causa potest rem alterius tollere ali-
quo precio dato vbi dixit Ange. q. princeps etiam ex plenitudi-
ne potestatis z sine causa posset auferre rem priuato eo inuito al-
legat. l. bene azenone. de quadri. prescrip. z qui z a quibus. l. si pri-
uatus. de polli. l. quotiens. z. ff. si serui. vendi. l. venditor. §. si co-
stat. z Bar. in. l. anthiocensium. de priuile. credito. quando facit
ex certa scientia pro quo de vsufruc. l. si pendentes. §. doacarii.
Tamen omnes doctores tenent contra Ange. z intelligunt q. in
l. item si verberatum. fuit factum cum iusta causa propter mili-
tum renunciationem. z ita intelligunt. l. lucius. de euecti. z glo.
in. l. i. de vendi. rerum fiska. z in dubio erit presumptio q. prin-
ceps ex causa hoc faciat secundum Cy. singulariter in. l. rescripta
de preci. imperj. offeren. z in. l. si. si contra ius. z q. princeps prop-
ter publicam vtilitatem possit auferre rez vnus z alteri dare so-
luto precio tenet Andre. in. ti. de capitaneo qui curiam vendidit
in. c. si mulier. Et idem Andre. de vser. in prologo constitutionu
regni per glo. in. l. si. de nata. restitui. Et idem Bal. in. l. ii. de serui-
tu. z aqua. z in. l. rescripta. de precibus impe. offeren. z facit no.
in. l. si. si contra ius. z in. l. prescriptione. eo. ti. z facit glo. in pro-
hemio. fforum in. §. omnem. z quod no. Innocenti. in. c. que in
ecclesiaru. de constitut. z pro hac questione bene facit tex. in. l.
ii. c. pro qui. cau. serui. vbi si princeps propter premiu. velit da-
re seruo alieno libertatem debet soluere precium domino. quia
princeps gratis non debet quem priuare iure suo argumen. l. mu-
lier. de capti. z quod notatur in. l. i. in prin. de iusti. z iure. z de
deferto. l. i. i. libro. xii. z quod habetur. iiii. q. vltima. per principa-
lem. z. xix. distincti. c. in memoriam. Et ideo conduco q. prin-
ceps tenebitur non solum ad illas expensas sed etiam ad id pre-
cium quo victor potuisset illum redimere z in facto contingit
q. cu quida nobilis neapolitanus nominatus Antonellus bracciuis

pugnasset mediolani euz alio nobili in presentia ducis filippi ma
rie illum uicisset dux pecuit ab antonello vt donaret sibi vitam
illius victi qui antonellus libenter fecit z deinde pecuit a duce p
dicto vt donaret sibi vitam cuiusdam baronis ipsius ducis dese
ti in carcerem pro delicto grauissimo qui debebat decapitari. z
dux filippus in remunerationem primi doni relaxauit baronem
antonello iam dicto que fuerunt insignia beneficia.

Explicit liber octauus. Et incipit liber nonus.

**An captus in duello et relaxatus sub fide possit de
inde occidi per victorem.**

N si miles alium militem in duello superauit
qui se reddidit vt captiuus possit victor deinde
ad certum tempus illum occidere. dic q quis
in illo impetu pugne z in conflictu duelli pos
set illum occidere. l. iiii. §. fi. de sicca. vbi licz in
bello licito occidere inimicum tamen si reddi
dit vel se disdixit z victor illum vt captiuum recepit z accep
tauit q deinde non potest occidere illum quia videtur tunc qua
si contrahere secum q sit captiuus z non moriatur argu. l. iiii. §.
idem scribit. de pecuu. z Bal. in. l. i. C. de edi. acti. z facit textus
in. l. si venditor. ff. de seruis expor. in ver. animo seuienti. nam
humanitas est inter homines z homines. glo. in. l. ii. ff. de inoff.
testamen. z homo homini bseneficio non pene astringitur. l. ser
uus. ea. l. de ser. exportan. qz dicendo io me rendo z do te lafede
per tuo presone z ille acceptat illum vt captiuum non potest euz
deinde occidere nisi reediderit se p homine mortuo secudu Bal
dum in. l. fi. C. de edi. liberta. vbi dicit q isto casu potest in euz
animaduerti si alia pacta non sunt apposita pro quo facit. l. suus.

¶ de hijs qui ad ecclie. vbi si bellum est illicitum ex parte vnus
potest occidi non tamen ex intervallo z facit ar. in. l. libertas. §.
ferui. ff. de statu homi. vbi imperatores captiuos seruare z nō oc
cidere solent. vbi Cy. dixit q. in bello licito non est licitum occi
dere inimicum postq. se reddidit z sicut nostris licet occidere in
bello ita z econtra q. equa debet esse conditio vtriusq. sicut in
captiuis videmus. ff. de capti. l. postlimi. ius. z. l. in bello. in prin.
secus in bello illicito. l. si quis inge. de cap. in. §. in ciuilibus. z. l.
minime. de religio. z facit. ff. de cap. l. hostes. z. l. diuus. vbi cap
tiu non occiduntur sed seruantur z q. pugna fit vt confiteatur
z se reddat z iste se reddidit ergo zc. z facit tex. in. l. quia actōe
§. si quis in colluctat. ad. l. aquil. iuncta glo. vbi dicitur q. non li
cet in publico certamine offendere cedentem z facit. xxiii. q. ii.
dominus noster. vbi capto misericordia debetur nisi pacis p̄tur
batio timeat. Et Alexander de optimo imperatore dixit capti
uos bello aduc stante ne occiditō recordatus incerte fortune naz
in ipso actu duelli liceret eum occidere quando noller se redder
vel se descendere z se armis defendere hoc ideo propter aucto
ritatem asscurantis campum z ex iur. gentiū hodierno quo ta
lia duella essent approbata inter nobiles z milites sicut olim bel
la licita que ex iur. gentiū sunt inuenta. l. ex hoc iure. de iusticia
et iur. vnde licet tunc licita foret occisio in illo conflictu ad su
perandū vel defendendū se. duello autem finito non videtur li
cere captiuum occidere propter mandatum diuinum Non occi
des. z q. vt dixi iusgentiū captiuos seruare z non occidere ius
fit z seruatur de stilo armorū q. capti in bello licito qui deinde
vt capti sunt non occiduntur sed seruantur. z quia vbi licet i. ali
quo actu vel loco occidere extra illum actum vel locum est illi
cium argu. no. in. l. vt vim. de iusti. z iure. §. allega. z in. l. i. c.
vnde vi. vbi dicitur licere occidere in discrimine vite nō tamē
ex intervallo. z per tex. in. l. q. ait lex. cum sequen. z. l. patri. cum
sequen. ff. de adul. vbi adulter qui potest occidi in domo non oc
cidetur in alio loco z extra actus veneris inuentus cum si. etiā
licitum est occidere furem nocturnum. l. furem nocturnum. ff.
de flica. z in. l. itaq. §. lex. ad. l. aquil. z in. c. superfo diens. de ho
mici. non tamen deinde ex intervallo hoc liceret z facit ad hoc

tex.in.l.i.in prin.in.fo.z qui hominez occiderit.non habia dif
ferentia cuius conditionis homo fuerit iuncta.l. inde neracius.
§.fi dolo.ff.ad l.aqui.vbi etiā p seruo pprio occiso cōpetit cor
nelia.de ficca.z insti.eo.§.liberum.z tex.in.l.i.de hīs qui sunt
sui.z in.l.i.¶.de emen.ser.vbi occidens proprium seruū pun
nītur nam captus in bello licito s̄z indicto a superiore efficiatur
seruus capientis.ff.de capti.l.hofte. Et Innocen.in.c.olim. d̄ re
stitu.spolia.z Bar.in.l.qui a latronibus.de testamen non tamen
habet locum ius captiuitatis in bellis particularibus scdm Barto.
ibi tamen hodiernis temporibus ex iure armorum isti capti in
duellis qui se reddunt pro captiuis efficiuntur captiui capientis.
qui posito q habeant instar seruorum tamen occidi non poterūt
per iura. s̄. dicta. quinimmo etiam puniuntur qui seruū castrauē
rit inuitum vel sinentem. ff. de ficca.l. lege cornelia. §. fi. vnde p̄
supposito q iste deuictus in duello qui se captiuū fecit vīcen
ti sit effectus quasi seruus ipsius capientis non tamen poterit ip
sum occidere dato q seruus fiat per. s̄. dicta. tamen aliqui armī
geri z milites q occidi possūt. Alii dicunt contrarium q ex in
teruallo occidi non potest quod habet rationem quia sufficit q
se dederit in potestatem capientis vt captiuū z eum acceptaue
rit que captiuitas videtur surrogari in locum illius antique cap
tiuitatis per quam efficiuntur serui z appellabantur mancipia q̄
si manu capta z hodie capti in bellis in partibus vltimontanis
gladio occiduntur secundum morez veteris testamenti z aliqui
seruantur tamen finito bello z captis z deuictis hostibus non oc
ciduntur sed seruantur z hoc tenet Cy. in dicta.l. libertas. vbi
dicit q postq se reddidit aliquis in bello non potest occidi. Et
in questione disputata per Iacobum de are. quam refert Io. an.
in ti. de accusa. §. sequitur in quarto articulo.

• **An uincens possit uicto demandare seruida uilia.**

N si miles vel nobilis succumbat in duello z red
dat se ad fidem alteri militi vel nobili cum eo

pugnante cum pacto q̄ sit eius captiuus possit ipse capiens dein/
de demandare sibi seruicia vilia z indecentia dignitati qualitati
z honori ipsius denicti. vel teneatur sibi seruire vt famulus vel
seruus. aut illum ducere ligatum vel carceratum tenere. vel alia
obprobria sibi inferre aliqui armigeri z nobiles nulla ratōe mo/
ti dixerunt q̄ sic dicentes q̄ potest illum facere comedere in
terra z sub eius mensa Iuxta illud sacre scripture de Faraone q̄
dixit. quinquaginta reges z principes amputatis manum z pe/
dum submitatibus colligebant sub mensa mea ciborum reliqui/
as. Ego alias dixi q̄ iste victor debet potius consuetum obsequi/
um q̄ seruille ministerium petere argumen. l. libertas. C. de obse/
qui. z facit textus de vsufruct. l. locum. ver. quamuis. vbi habes
vsufructum serui non potest contrariis ministeriis aut in vsi/
tatis artificium eius corrumpere sic ergo non poterit vincens no/
bilem vel militem captiuum ad opus seruille proponere qd̄ cum
dedecore ledat eius extimationem pietatem vel turpitudinem
vel famam ad sue dignitatis obumbrationem. argumen. de ver/
borum significati. l. nepos proculo. z. ff. si vsufruct. peta. l. prima
in fine. z de statu liber. l. si peculium. in fi. de auro z argen. lega.
l. quintus. §. seruus. z in quibus cau. feudum amitta. §. sed nec. in
fine. z de ope. libertorum. l. hec demum. z. l. sicuti. vt ad fodien/
dum terram vel vilia exercenda nobili indecentia que si non fa/
ciat non poterit eum torquere vel flagellis cedere argumen. in. l.
quoniam. in fi. eodem ti. vbi seruus non potest torqueri aut fla/
gellis cedi per vsufructuarium serui z facit quia olim capti i bel/
lis publicis z indictis ab imperatore vel a principe efficiebantur
serui z in potestatem capientium que potestas est iurisdictionum.
z licebat dominis in ipsos captos z seruos animaduertere z ius
necis potestatemq̄ fuisse. tamen deinde tempore imperii roma/
norum decretum fuit nullis hominibus sub eodem imperio ex/
istentibus licere supra modum z sine causa legibus cognita inse/
uire. z ex constitutione diui pii qui seruum taliter sine causa oc/
cideret iubetur puniri cuius constitutione maior asperitas coher/
cetur. z hoc scribit Gayus iurifonsultus in. l. prima. in fi. ff. de
huius qui sunt sui vel alieni iuris. Et scribit Vlpianus iurifonsul/
tus q̄ si dominus in seruos captos seuerit vel ad impudiciam

turpemq; violationem compellat ex rescripto diui ad procusum
lem entice dominorum potestatem in seruos suos illibatam esse
oportet z dominorum interesse ne auxilium contra seuiatiz vel
famem vel intollerabilem iniuriam ipsorum denegetur ideo
cognoscendum per presidem de querelis eorum. vt si durius ha-
bitos quam equum est vel in fami iniuria affectos vendi iube-
at vt in potestate dominorum non reuertuntur vt dicit tex-
tus ad litteram in. l. secunda. ff. de his qui sunt sui vel alieni iur-
is. vbi subditur diuum quandam matronam in quinquenium
relegasse que ex leuibus causis ancillas atrocissime z crudelissime
tractasset z est optimus textus in. l. prima. C. de emendat. pro-
pinquorum. vbi punitur dominus tractans seruum cum inma-
nitate aut atrocitate vel crudelitate quadam. si ergo hec non li-
cent contra seruos minime etiam contra captiuos milites vel no-
biles vel alterius maioris gradus. quia oculis hominum etiam
sunt infecta quia hominem homini insidiari. nephas est. vt. ff.
de iusticia z iure. l. vt. v. m. Huius enim cruciatus seu martiria cor-
poris contra nobiles omnimodo sunt prohibiti. vt. C. de decuri-
onibus. l. diuo. vbi decuriones cruciatibus plebeyorum non subi-
ciuntur. z de penis. l. decurionum. quinimmo nec mandabit si-
bi contraria eius ministerio nec inuitata. vt argumento. ff. de
usufructu legato. l. locum. §. primo. z. l. sed z si quid. §. manci-
piorum. vel aliquid contra bonos mores quia tunc non creditur
posse facere argumen. de condit. institu. l. filiusfamilias. nec ali-
quid delusorium vel derisorium argumen. ff. si cui plus q. per. l.
fals. l. hec autem. primo responso. z. ff. de condit. institu. l. con-
ditiones. nec etiam aliquid illicitum. argumen. de legat. tercio.
l. xi. §. si quis illicite. nec etiam petet ab eo ea que sunt contra le-
ges diuinas argumen. xi. question. iiii. c. non enim semper. z. c. si
dominus iubet. z argumen. de forma fidelitatis. c. iuratos milites
vnde si vellet q miles tamq pedes seruiret sibi vel calcem ad fa-
bricam portaret. vel priuatum opus facere non tenebitur. Illud
ergo quod sibi imponeret extimabitur iustum ex dignitate z
valitudine illius argumen. de operis libertorum. l. patronus qui.

z. l. eius. §. finali. z. de usufructu legato. l. locum. §. primo. Et se
quenda sunt exempla maiorum. vt. ff. ad trebellianum. l. q. iuli
anus. ad finem. z. xvi. questione. finali. quicunq. z. in. l. prima.
ff. de manumissa vindic. Videmus enim dominos z. milites ca
pientes alios in bello aut in prelio campestri illos honoribus affi
cere z. relaxare ad fidem z. sic etiam armigeri inferiores quos ca
piunt relaxant ad fidem vel pecuniā credimunt fz non afficiunt
captiuos iniuriis aut contumeliis Vnde puto q. posset ipsum de
tinere vel arrestare ad tempus vt pecuniā redimeretur z. fidem
sibi dimittere z. liberare premio aliquo vel pro expensis factis
in duello argumen. in. l. liber captus. z. l. is qui. C. de capti. etiam
si eum iam liberasset ad fidem z. victori superueniret necessitas
quia iniuste ab alio opprimeretur vel impugnaretur vel ipse ali
um iuste impugnaret q. posset illum requirere z. petere ab eo au
xilium personale vt in prelio campestri quod haberet eum iuu
are z. auxilium prestare argumento notato de vfu. feudorum. in. c.
primo. quibus modis feudum amittatur. vbi vassallus qui debet
domino fidelitatem tenetur illum iuuare in bello licito z. iusto
non tamen in bello iniusto z. illicito quia non prestat opem qui
ad peccandum nos adiuvat. xii. questione. vi. si res. z. latius in
c. primo. hic finitur lex corradi. z. glosa. xxxii. questione. prima.
z. questione. vltima. c. de forma. Et q. sit iustum vel iniustum.
habetur ibi clarius per Andream de ysernia. vbi late per eum.
quod est verum si ipse potest adiuuare si autem non potest adiu
uare vt quia si in prelio esset debilitatus non tenetur venire ad
dandum auxilium. vt de reu. c. finali. de feudo sine culpa non
amittendo. si q. tenebitur eum iuuare salua persona sua. z. sine
aliqua lesione sui corporis z. salua vita sua. quia non debet vi
tam suam propriam preponere vite sui victoris. quia eius ser
uus non est argumen. glo. in dicto. c. primo. quibus modis feu
dum amittatur. z. ibidem de alienatione feudi paterni. c. si a
morte. nec mireris si istum equiparo vasso. ratione moueor
quia sicut vassallus obligatur domino suo ratione iuramenti pre
suti z. fidei preste. sic iste captiuus obligatur victori ratione

fidei z captiuitatis z tenetur ad eum venire cum vocatur ab eo
Vt dicitur de Marco regulo romano capto a carthaginensibus
qui reuersus romam redit deinde carthaginem vt non viola-
ret iusiurandum. vt in. l. postlimini. ff. de capti. z facit quod
non possit sibi demandare obprobriosa seruicia argumen. l. filius
z. l. conditionis. ff. de conditi. institu. z de verbo. significa. l. ne-
pos proculo. in fi. xxii. questione. ii. faciat. z institu. de lega. §. fi.
in fine. tamen mandabit ea que sunt de arte bellica argumen. ff.
de operis libertorum. l. si libertus artem. Et Tuli. tercio de offi.
circa princi. posuit questionem de sapiente qui promisit testatori
instituenti heredem fallere quod est contra eius honestatem. z
Andre. de yser. in ti. per quos fiat inuestitu. §. pretere. in versi.
notato q̄ insolita non presumuntur. Ideoq̄ dico q̄ cum isti nō
perdant libertatem sed tantummodo sunt captiui z obligati per
idem victori q̄ non poterit eos male tractare nec ab eis exige-
re seruicia non condecencia ipsis captis quinimmo nec. possz car-
cerare eos auctoritate propria quia semel eos liberauit ad fidem
propter quod dicunt armigeri q̄ non poterit carcerari amplius
Et ita fuit determinatum in persona Roberti de sancto seueri/
no armorum conductori qui fuit captus z ad fidem liberatus q̄
requisitus per capientem vt rediret. z fuit decisum. q̄ si rediret
q̄ non posset carcerari amplius sed deberet stare obligatus sub fi-
de data de reuertendo z non carcerari. Tamen licet istud fuisset
sic decisum. Contrarium fuit obseruatu in duce andeganie que
cepit dux burgundie in bello campali z liberauit ad fidem z de
inde fuit ab eodem detentus cum redisset. z facit quia carcerans
committeret crimen priuati carceris contra. l. primam. de priua.
carceri. in ver. in prouinciis. vel in agro aut domi. vbi dicit tex-
tus q̄ ista est arrogancia z crimen lese maiestatis. nisi hoc faceret
ex ca cū licetia domini ciuitatis in qua morā trahit vel ducis ex
ercitus argumen. l. de militibus. ff. de custodia reorum. z. l. non
est dubium. eodem ti. nam carceratio regulariter non permitti-
tur nisi pro maximis criminibus. l. vt. l. i. ff. de custo. reorum. z
hic non commisit crimen licet sit deuctus nam isti ex iuregen-
tium in talibus approbato ad fidem liberantur. Et dicit tex-
tus in dicta. l. prima. de pri. car. q̄ aliquando milites custodiendi

traduntur satis enim videtur miles esse in carcerem qui est sub
fide sua relaxatus. vt diximus supra in multis alijs capitulis zc.
z dicimus. j. proximo. c. z vbi vellet eum male tractare aut tor
quere pro redimendo in pecunia non dbeet sibi licere nec dux
aut qui preest permitttere qz milites non torquentur. l. milites. d
questio. z facit dicta. l. de militibus. vbi ius animaduertendi in
milites spectat duci exercitus z non victori qui est priuata per
sona z etiam in talibus ex consuetudine militum z armorum no
solet persona affligi vt redumat se licet secus sit in rusticis de co
suetudine stipendiarioru. Et dixit Bal. in. d. l. i. de edili. edict. q
hijs qui se reddunt in bello vel manibus alterius se ponunt vide
tur vt in bonum viruz ar. glo. in. l. fi. de arbitris. C. similiter no
poterit sibi mandare vt perpetuo de ciuitate aut loco non disce
dat ipse deuictus quia ista est species seruitutis perpetue vt in. l.
ticio. centum. §. ii. de condi. z demonstra. z in. l. i. §. i. de libe
homi. exigen. z. l. ii. eo. ti. z per ista ius libertatis infringitur qd
est iuris publici quod per priuatum non potest derogari. ff. de pa
ctis. l. ius publicum. maxime quia isti qui sic in duello vincun
tur non efficiuntur serui capientium sicut etiam non efficiuntur
serui capti in bellis publicis indictis a superiore. vt. l. hostes. vbi
Bartolus de capti. z in. l. ex hoc iuregentium. de iusticia z iure.
sed tantum sunt captiui victoris ad fidem z veniant ad omnez
ipius requisitionem z vocantur presuni ala fede de consuetudi
ne militari. Et dixit Baldus in Rrica extra de troua z pace. q
victus in duello non efficitur seruus victoris quia testari potest
et facit quod habetur in. c. primo. z secundo. de deri. pugnan. in
duello. z in ti. de purga. vulga. etiam non poterit sibi manda
re vt cum eo accedat ad loca inhonesta vel ad hostes aut ad pro
ditionem committendam argumen. ff. de arbi. l. fi cum dies. §. vn
de elegantur. ff. de arbi. cum ibi nota. in glo. nec posset sibi man
dare ne ingrediatur in propriam ciuitatem vel in aliam qz hoc
ius habet non suo iure sed ciuitatis. ff. de loq. z itinere. publici. l.
i. z ne quid in loco publico. l. secunda. §. primo z secundo. z. l.
prima. de nundinis. argumen. in. l. pleriq. de in ius vocando. z
C. de prepo. l. i. libro. xii. nec etiam poterit sibi mandare ne vlt
rius militet vel q non vtatur aliquo suo seruicio argumen. l. ii

z. l. quero. de iure patro. z. l. fi. de obsequi. z. de operis libertorum
l. libertus negotiatoribus. Et dixit Andre. de yser. in ti. in qui.
causis feudum amittit. q. dominus non debet esse onerosus in pre-
cipiendo vasallo nec vasallus delicatus in parendo sibi ar. de pig
no. acti. l. si seruus. vbi etiam subdit q. si dominus dat feudum
vasallo vt seruicium faciat non intelligitur de immoderato ser-
uicio argumen. dicte. l. si libertus. de iope. liberto. Et facit quod
dixit Andre. de yser. in ti. si vasallus feudo priue. §. si quis decef-
serit. q. excusatur vasallus si dominus petat seruicium quod nō
potest facere sine dedecore z. etiam si promississet illicitum serui-
cium permutab. tur in aliud licitum ad eius honorem dummo-
do non sit onerosum vasallo z. fiat tamq. per bonum syrum per
glo. no. in constitutione imperialem. §. preterea. in fi. dicens q. si
baro tenens feudum a rege efficiatur rex liber q. comutabit ser-
uicium ad quod tenebatur in seruicium concedens regie dignita-
ti. dicens q. si rex dicat vasallo militi q. seruiat pedes vel portet
calcem ad castrum q. non tenebitur. vbi latius per eum nam cuz
ista duella fiant ad experimentum veritatis. vt dixit Bal. in. di.
l. i. de edi. liber. z. ille se reddiderit vt captiuum non licet vltra
inseuire. argu. iurium. predictorum. licet autem aliquos armige-
ros aliquando hec fecisse dicatur processerunt contra omnem ra-
tionem z. contra stilum armorum z. legum. nam stilus armorum
etiam in ratione debet esse fundatus z. communi militum ob-
seruatione probatus argumen. l. distinc. c. consuetudo. z. de tri-
en. z. semis. §. consideremus. vbi dicitur q. dictuz rationabile de-
bet mouere homines sicut lex. nam in bellis z. inter milites ratio
naturalis obseruatur vt in titulo de re milita. ff. z. c. z. in ti. de
testamen. mili. ff. z. c. z. cum ista caeant ratione non habent co-
sequentiam. l. quod uero. de legibus. z. de conditj. indebi. l. fi. §. si
nali. nam in omnibus ad rationem naturalem est recurrendum.
que est optimus clipeus. Baldus in. l. prima. §. primo. de caducj.
tollend. vbi in bellis ratio naturalis attenditur. quia non est cer-
tior z. maior ratio in mundo q. naturalis ratio. vt institutj. de iu-
re naturali. §. sed naturalia. Baldus in. l. ii. c. si plures vna sentē.
z. sic cum talia obprobria committere contra captos in duello eo
finito sit q. naturalez ratione z. grum eius consonet rōni. naturali

vt non fiant cum nullo modo sint fienda merito ipsa naturalis ratio est sequenda licet aliqui armigeri aliquando non vt homines rationales sed vt belue ex quadam feritate sine ratione naturali z absq; religione z sine pietate. contrarium fecisse dicatur qd non est trahendum ad exemplum argu. dicte. l. qd uero de legi. qd nullo iure nec aliqua auctoritate antiquorum militum z principum hoc possit probari ergo non est sequendum sed semper i hu maniorem sententiam est inclinandum. l. sed si de interpretatõe de penis. nec potest dici hoc esse de stilo armorum quia si d hoc pecceris nobilibus ab armigeris vel a militibus quotquot erunt in varias z contrarias sententias inclinabunt. quia aliqui dicent qd sic aliqui qd non. z alii vno modo. alii alio. Et ego plures interro gaui in talibus expertos z contraria dixerunt. z sic non potest dici esse de stilo armorum argumen. eorum que notantur in. l. de quibus. z in. l. si quis diuturno. de legibus. z in. l. i. c. que sit longa consuetudo.

An captus in duello relaxatus ad fidem qui deinde requiritur a uincente et a domino suo teneatur accedere prius ad dominum uel ad uincentem.

N miles vel alius deuictus z captus in duello et relaxatus ad fidem cum promissione de reuertiendo si est uasallus regi vel principis aut alterius domini temporalis interpellatus a victore qui eundem liberauit ad fidem z a rege vel principe eius qui indigebat uasallo propter guerram vel bellum qd habebat teneatur accedere ad victorem suum vel ad regem vel principem uidetur qd ad victorem ratione fidei quam tenet obseruare. vt de marco regulo romano dicit in. l. posthumium. ff. de cap. qd graue est fide fallere. l. fidem rumpens. c. de infami. cum si. tñ qñ est veru. qd licet iurauit ad illum victorem accedere tñ prior dñs pferet qñ dñs indigeret seruicio uasalli. ar. l. i. c. d. cõsu. z ff. loca. l. i. opis qd sacramentu militare si tollit sacramentu ligiu qd e pñu ar.

c. intellectu. de iureiuran. z. c. veniens ad penitentiam eodez. ti.
nam omne iuramentum vasalli intelligitur nisi contra principem
vel imperatorem eius. c. illud. de forma fide. z. c. qui fidelitatez. in
fi. z. in. c. est z. alia. z. de feu. z. bene. l. imperiales. §. fi. qz princeps
omni creature est preferendus. c. solite. de maio. z. obe. in prin. z
§. q. autem. nam magna secreta debentur principi ab uniuersis. l.
quicunq. de operi. pub. qz etiam omne iuramentum intelligitur pre
ter contra honorem ecclesie vel dei z. fautorum de sacra. z. forma
fidelit. c. iuratos. in fi. z. c. ea te. primo responso. in fi. z. c. petitio.
z. preter contra superiorem. dicto. c. veniens. ad fi. qz q. minus e
cedit maiori de auro z. ar. lega. l. q. si non fuerit. §. pronunciamus
Et ait Caro maiori cede. z. facit. l. i. z. ii. de offi. diuer. iur. c. ubi
minores viris celsioribus debent honorem. etiam tale iuramentum
non extenderetur contra patriam suam quam quis defendere de
bet. in auten. vt cum. de appel. cog. §. causas. z. l. minime. de reli
gios. qz pater non posset resistere filio rone patrie potestatis quo
minus patrie obsequatur. ff. de mune. z. hono. l. iii. §. filius. z. §.
plebei. Idem etiam esset dicendum in patre vt tale iuramentum
non extendatur contra patrem qui filium interpellaret pro dese
sione qz militis sacramentum non aufert patriam potestatem. l.
errat. c. de castren. pecu. quamuis dicatur qz disciplina castrorum
antiquior fuit ciuibz romanis q. caritas liberorum. ff. de capti. l.
postlimi. §. filiusfam. qz etiam pater debet filium in omnibus tu
eri. ff. de iniur. l. sed si vnus. §. q. deinde. in fi. nisi dominus no
indigeret vasallo vel si vocatio domini esset voluntaria aut pro
curata quia non tenetur obedire domino sed fidem seruabit. ar
gumen. ff. quibus ex cau. maio. l. is qui. z. l. secunda. in fi. si quis
cautionibus. z. l. succurrit. in glo. quibus ex causis maiores. Si ta
men essent duo victores qui interpellarent prior prefertur dicta
l. prima. de consuli. z. dicta. l. in operis. Et ad predicta facit ple
ne nota. per Andre. de ysernia. in ti. si de feu. defunc. mili. con
trouerfia fuerit. §. si propter z. late. ff. ad silicianum. l. si quis in
grauis. §. sed si cum omnes. Si tamen aliquis fuisset in bello pub
lico indicto ab eius superiore z. fuisset relaxatus ad fidem cum
pacto qz quandocumq. requisitus deberet redire z. deinde capies
eu regreter z. superior suus diceret nolo qz uadas qz es uasallus meus

z mibi per prius obligatus fidelitatis an excusatur dic q non. z
eius dominus hoc non potest prohibere q statim q ipse bellum
indixit contra hostes z voluit q eius milites z vassalli pugna-
rent pro eo in ipso bello preiudicat iuri suo quia ipsi capti in ipso
bello obligantur capientibus propter inditionem belli per euz fa-
ctam argu. l. cui iurisdic. de iurisdic. om. iudi. quia imputat
sibi debet dominus qui bellum indixit z voluit suos milites in
tali bello pugnare quia videtur ius obligationis remittere argu.
l. si debitor. z. l. soluitur. cum. l. si consenserit. iuncta. l. sicut. ff. q.
mo. pignus vel ypote. sol. ubi tex. dicit q iure recide creditor
id quod remisit postulat z facit. ff. de procurator. l. ad rem mo-
bilem. z. l. ad legatum. ubi cui permittuntur precedentia viden-
tur etiam permitti sequentia z facit de pigno. l. fideiusso. §. pa-
ter. in ver. consensum obligationi dedisse videtur z facit. ff. qui
bus cau. pignus. l. si gratuitam. §. si quis. z idem puto si vassallus
pignaret in duello domino suo consentiente vel campum asse-
curante vel iudicium pugne suscipiendo vel mandando vassal-
lo impetito de crimine q per pugnam se purgaret q si ipse va-
sallus vincatur z relaxetur ad fidem q dominus non poterit euz
prohibere ne accedat ad victorem cum requiritur quia videtur
consentire per iura. §. dicta ideo redire poterit etiam domino co-
tradiciente z non tenebitur sibi obedire si eum prohibet nisi car-
ceraret q excusatur si no sit procurata carceratio per ea que dixi-
mus. j. proximo. ff. capitulo.

**An relaxatus a victore sub fide teneatur requisitus
a victore accedere ad eum si ille sit effectus rebellis
uel proditor domini uel excocatus.**

N si deuictus in duello relaxat ad fidem z victor
deinde committat crimen proditoris contra dnm
suum vel contra rem publicam vel sit excocatus te-
neatur victus requisitus a victore ad eum redire. dic
q no per tex. in. c. domino guerra. circa prin. hic finit lex corra.

Et argu. no. per An. de yser. in ti. qui. mo. feu. amit. in prin. z in. c. de forma. xxii. q. ultima. qz interim solutus est ab illo iuramento per no. in. d. c. domino. z de forma fidelitatis. c. a fidelitate. nam propter tale delictum omni privilegio z beneficio exiit de decuri. l. nec infamem. z. l. ne quis. z. l. i. vbi senato. z vide proximum capitulum.

An captus in duello relaxatus sub fide de redeundo possit de iure compelli ad reuertendum.

N captivus in duello relaxatus ad fidem de redeundo possit de iure civili compelli ad reuertendum Bal. in. l. in adoptioe. C. de adopti. dixit qz si captus esset hostis rei publice ei non esset fides observanda. l. i. §. non fuit. ff. de dolo. z glo. in clem. pastoralis. de re iudi. tamen potest reverti si vult. ff. de cap. l. captivus. que glo. dixit qz si captivus ad penam vel mortis periculum relaxatus iuramento de redeundo ad carcerem certa die si mors erat iniuriosa non tenetur redire alias tenetur redire hoc qz iuramentum non est servandum. si sine periculo mortis servari non potest. xxii. q. ii. §. si. z in. c. si vero. de iureiuran. z si est peccatum fugere carcerem hostium glo. est in. c. ius genti. i. dist. Et idem si quis est captivus soldatorum qui vadunt invadendo territoria. qz non tenetur redire dic. §. non fuit. z per glo. in. l. nam z servus. de nego. ges. Et idem si sint stipendiarii alicuius regis qz in actu publice guerre capiunt gentes armorum inimicas z illas p tallia redimunt qz non tenentur reverti etiam si iurassent per. s. dicta iura. nam tale iuramentum est reprobatum. de capti. l. post limi. §. captivus. qz tales dicuntur latrunculi. ff. de testa. l. qz a latronibus. tamen consuetudo gentium armorum est in contrarium que est iniuriosa z non servanda etiam coram magistro militum. l. deprecatio. ad. l. rod. de iac. z in auten. navigia. C. de fur. z in corpore unde sumitur. si autem esset guerra licita tunc captiva e licita secundum Inno. in. o. olim. de resti. spo. z Bar. in. l. hostes. de cap. qz tunc tales captivi si quid promittunt servare tenentur

carcerantibus & tenent redire sicut iuste carcerati. fm Bar. in l.
in carcerem. ff. q. metus ca. & in l. qui a latronibus. s. allegata.
& vide tex. in d. l. postumi. & idem tenet Bal. in d. l. na & fer
uus. & dixit Bal. in l. i. C. si a non copete. iudi. q. hosti priuato
seruanda est pax non tamen publico. & idem quod supra tenet
Angelus. in l. atletas. §. i. de infami. vbi dixit q. captus in bel
lo licito debet redire secus in capto in bello illicito. & idem vbi
esset dubium sit licitum vel non. quia captiuatio est licita fm
Innoc. in c. olim causa. de resti. spolia. ad finem. & dixit Bald.
in dicta. l. nam & seruus. q. si captiuus prestat iuramentum de
reuertendo no tenetur reuerti. per illam glo. vbi dicit q. de con
suetudine armigerorum hoc seruatur. Tamen Baldus ibi in se
cunda lectura dicit quod glo. dicte. l. nam & seruus est vera i
capto a latronibus. per d. §. non fuit. secus in capto ab hostibus
vbi est bellum iustum. quia ibi est obligatio naturalis cui acce
dit iuramentum. & idem tenet Angelus in disputatione sua re
nouata guerra. & vide glo. in l. succurritur. ff. qbus ex cau. ma
fo. vbi captus iniuste & iurans reuerti non efficitur periuus. si
non reuertatur. quam glo. allegat Baldus. in d. l. nam & seruus
secus si esset iusta captura. & hoc etiam tenet Ludouicus. in l.
pleriq. de in sus vocan. & dixit Baldus. in l. nec non. §. i. ff. q
bus ex causis mafo. q. si miles iurauit hinc ad mensem esse in q
dam castro. & dum esset in itinere accedendi baro quidam re
tinuit ipsum mandando sibi q. non recederet nisi sibi mille sol
ueret qui promissit sub fide sua non recedere quousq. soluere.
q. non auditur allegando hoc impedimentum q. promissit sub
fide non recedere quod non debet audiri. quia qui tenetur ide
bite in priuatis carceribus debet aufugere si potest. secundum
Cy. si non iurasset excusaretur. quia iuramentum metu extor
tum debet obseruari donec absoluiatur. secundum Bal. in dicto
§. i. & vide Io. an. in aditio. Specu. in ti. de iureiura. vbi refert
distinctionem marti. si tamen in hoc casu quando quis est deu
ctus in duello priuato & relaxatus ad fidem deueniendo ad om
nem requisitionem victoris an teneatur redire. potest colligi
ex supra dictis. quia si duellum fuisset celebratum in casu a iu
re permissio. vel auctoritate publica Imperatoris regis vel prin

cipis vel ducis belli & tunc teneatur redire. quia habet istar bel
h iusti. secus si fuisset factum duellum non auctoritate publica
per. s. dicta. & hoc sedm iuriscōsultos tñ milites & armigeri in
distincte seruant q̄ redire teneat alias sit fractor fidei & depi/
gitur vt p̄dītor. & multa sibi fiunt obprobria & iteruz poterit
ad pugnandum compelli. & hec est eoz consuetudo antiqua ex
iure gentiū ipsoz militū qui valde seruant fidem suam z facit
quod diximus pluries de Marco regulo romano capto a carta/
ginensibus qui iuramentū seruare voluit reuertendo.

**An si relaxatus sub fide timeat si redierit carcerari.
teneatur redire.**

N captus in duello & relaxatus ad fidem si timet i
eius reuersione a relaxante capi z detineri de psona
teneatur ad illum accedere. dic q̄ si quidem fuit cū
capiebatur relaxatus ad fidem nullo alio pacto ap/
posito & tunc venire tenetur cum requiritur vt fidem seruet.
ff. de capti. l. postlimi. ius. in fi. vbi de Marco regulo qui relax/
atus redire promisit & reuersus est vt fidem seruaret vbi dixit
Bar. q̄ in dubio quis videt velle suum iuramentum obseruare
nam fides ideo dicit vt fiat id quod p̄mittit. fm Lucā de pen/
na. in. l. ii. de dela. h. xii. alit papiam. tñ detineri non poterit in
carcerem. quia semel fuit sibi data libertas. & ideo non poterit
reuocari. argu. in fi. qui. ex cau. manu. nō possunt. §. semel autez
causa. si aut in ipsa relaxatione fuit appositū pactum q̄ deberet
reueri ad omnem eius requisitionem & sua mandata implere
& facere id quod sibi dixerit & tunc tenetur venire & poterit
carcerari vt pacta seruēt p̄ dicta in aīcedenti capitulo. & ita
alias fuit iudicatum in persona illustris dñi Roberti de sancto
Seuerino in castris p̄ capitaneos milites & conducterios tamen
vt. s. diximus contrariū fuit obseruatum in persona ducis Re/
nati qui in hoc fuit alter Marcus regulus.

**An si captus i duello ⁊ relaxatus sub fide de reuer-
tendo si princeps efficiatur teneatur redire.**

N miles captus ⁊ deuictus in duello a milite uel ab
alio nobili qui relaxatus ad fidē si deinde efficiat prin-
ceps uel dux uel comes aut armorum capitaneus uel ad
aliam dignitatem aspirat an sit liberatus a fide data
ita q̄ ad illū non teneat accedere. dicit q̄ nō. q̄ isto modo nō re-
mittit fides & iuramentū ymmo q̄to maioris dignitatis ē tan-
to magis fidē suā debet seruare. ut diximus de Marco regulo.
vñ hoc casu ista pmissio de ueniēdo ad eū cōmutabit in pecu-
nia uel aliter. pñō. p. Andrea de yser. in ti. si. vassallus seu. pri-
c. si quis. in an teneatur requisitus a victore uenire ad eū tanq̄
eius captiuus. Iac. de ardyon. in summa seu. in. §. Itē. vassallus
dixit q̄ vassallus excusatur ab obsequio dñi ppter dignitatez sibi
accrescentē. ut si forte vassallus incepit esse eiusdem imperii cuius
est ipse dñs. ar. ff. de iudi. l. iudiciū soluit. vel si ad eā dignitatē
perueniat. ut sit incōueniens domino seruire. ff. de ope. liber. l.
interdū. §. sed si libera. quis dicat hoc non fieri sine iniuria do-
mini. per. l. operibus obligat. eo. ti. subdens q̄ non excusatur p-
ter dignitatem antea acquisitam. & pro hoc facit tex. cum glo.
ff. si ex noxa. cau. agatur. l. si. ubi dicitur q̄ status a principio i-
plicitus videt inesse etiā post ⁊ q̄ rōe dignitatis superueniētis sol-
uat ista obligatio de redeūdo ad victorē ⁊ ead sua mandata.
facit etiā tex. in. l. libert. C. de ope. liber. z. ff. eo. l. libertus. qui
post. z. l. nec audiendus. & glo. alit ista iura in. l. nec patronus.
C. eo. per que iura dicunt ibi doct. q̄ dignitas superueniēs effi-
cit ut quis ad operas sordidas cogi non possit. nisi ad ea p que
dignitas nō vilescit. ubi dixit Iac. but. q̄ scriptor qui locauerat
operas suas si efficiatur rector q̄ dignitas rectoratus eū excusat
& idē in notario adepto dignitatem ut de nouo instrumenta
conficere non teneatur licet antiqua sit. l. si quis decurio. C. de
falsis. & facit extra. ne clerici. vel monachi. c. sicut. & quod nō. glo.
in. c. ut officium. de hereticis. in. vi. que incipit. per hanc lram
& facit. li. di. c. par. & Specu. in. ti. de statu monachi. §. i. p. xxviii
cum sequenti. Io. an. in. ci. de obli. ad ratioc. ubi refert Inno.

& facit. l. exceptores. de actuari. & facit. l. ad similitudinem. d. epi. & cleri. vbi dignitas superueniens eximit personam principis. & facit quod dixit nō. Andreas de yser. in ti. si vassallus feudo priuet. in. c. si quis decesserit. vbi dicit q si baro vassallus efficiatur rex liber ab imperio q seruiet per substitutū z nō tenebitur ad seruicia indecentia dignitati regie. vel mutabitur seruiciū in aliud seruiciū quod non dedecorat statum vtri usq vt q veniat ad exercitum pro consilio & fauore non tam esset decens q rex liber staret cum alio rege. fm Andream ibi late in vna additione. facit q quis potest seruire per substitutū & dixit Bal. in. l. nepotes. de his qui sunt sui. q dignitas superueniens facit quem sui iuris ad sui comodū. & facit. l. vniuers. c. de decurio. h. x. & Bal. in. l. senatores. de senator. vbi d. dignitate superueniente que statum mutat. & facit. l. hereditas. ff. de procur. vbi dignitas superueniens facit cessare vile officium vbi procurator qui se obligauit procurare potest dimittere ratione dignitatis. & facit. tex. nō. in. l. si. c. de decurio. h. x. vbi per dignitates superuenientes quis liberatur a curiali conditioe & obligatione. & tex. in. auten. sed episcopalis. c. de epi. z cler. ubi dignitas episcopalis liberat a nexu patrie potestatis. sicut etiam dignitas consularis & prefectura & magisterium militare. & omnis dignitas valens liberare a curia. & tex. in. auten. constitutio que de dignita in prin. vbi seruus qui miliciā aut aliaz dignitatem a principe consequitur liberatur a seruilī conditioe & facit. tex. in. c. indecorum. de etate & quali. vbi ordo sacerdotis talis a patria potestate liberat. & Bar. in. l. patre furioso. de hiis qui sunt sui. & tex. in. l. vecticii. de decurio. vbi illustris dignitas liberat quem a curia. Nam dignitas episcopalis antecellit regiam. c. solite. de maio. & hobe. z iō liberat ab obligatione pdieta z nō ob. iuramentū siue fides pstita de reuertēdo ad capientē q de iure redire nō tenet ut dictū est. s. pxi. c. q intelligit iuramentū vel fides si res in eodē statu pmaierit maxime quia ista duella sunt omni iure phibita vt tactū fuit in prin. opis. ergo nō tenet ad obseruantia fidei q per metum ut. s. in proximo. c. & in bello illicito vt ibi tactum est. licet Bal. in. l. i. c. de edil. acti. dixerit q iste metus nō pōt allegari in duello quia est

de natura duelli & est licitū. per. l. in executione. §. si. ff. de ner.
ob. & qñ esset licitum duellum vel a superiore approbatū ex cau-
sa dicit q̄ iuramentū tale nō astringit victū adeptū illustri. vel
excellenti dignitate. ar. nō. in. l. si. ff. qui. sa. cog. vbi iuramentū
indefinitē p̄stitū h̄z tacitā conditionē nisi iusta cā supuenerit z
sic videt̄ seruata iusticia cause supuenientis. z idē in. l. si. ff. ad
munī. z in. l. si. de nō nu. pec. vbi dicit q̄ habet cōditionē si pla-
cuerit dño. z in. c. veniētes. de iureiu. z Io. an. in regula iuris.
ne initeris. nā z iuramentū habet etiā tacitā conditionē. si deo
placuerit. xxii. q. ii. ne quis arbitretur. vbi si iuro te ducere in
vxorē z es effecta mererix. Itē si iuro tibi fidelitatem si es ef-
fectus bannitus nō tenet iuramentū. c. i. hic finit lex. & facit. l.
si. de reg. reis. z etiā vbi mandatū superioris venit. In cōtrarium
ex de censu. c. significauit. nā si iuro nō petere hereditatē intelli-
git̄ nisi ex noua cā. ex de renūc. c. p. ganfedi. & si iuro tale quid
intelligit̄ nisi difficultas supuenerit. c. breui. z. c. querelā. ex eo.
Itē quia in iuramento intelligit̄ seruatiū nisi quid inicu mi-
bi mandaueris. c. qñtallus. de iureiura. cum si. & facit glo. in
l. non videt̄. §. qui iussu. de reg. iuris. vbi iurans seruare manda-
ta intelligit̄ si iusta sint. vt in. c. i. de iureiu. z nisi supueniat cau-
sa ob quā possit recedere a iuramēto. c. i. de cōsti. Bal. in. l. & si
seuērior. de infamī. z in auten. s. nouo iure. de ser. fu. nā etiā
rōe casuū emergentiū l̄z transgredi iuramentū. s̄m Inno. i. d. c.
i. de cōsti. z Bal. in auten. hodie. C. de iudi. z in. §. pena grauior
vn̄ licet iurauerit parere mādatis victoris intelligant̄ dicte re-
seruationes q̄ hic cadunt. q̄ iste est effectus in maxima digni-
tate z liberatus ab illa seruitute. z facit q̄ si qs iurat parere mā-
datis alicuius nō poterit ille iniūgere aliqd graue vel insolitum
Abbas in. c. veniēs. de iureiu. ar. l. fistulas. §. si. de ghen. emp. si
cut etiā iurans seruare statuta intelligit̄ de licitis. Inno. in. c. de
ricus. de iureiu. z nō. in. l. eos. C. de vsuris. vbi dixit Inno. qđ
iurans seruare cōsuetudines intelligit̄ de laudabilibus. vbi dicit̄
q̄ nō debet qs iuramēto astringi ad id ad quod verisim̄ astrin-
gi nō potest. sicut nec iuramentū extenditur ad casum iprouisū
d. §. si. & nō. Bal. in. l. i. de inoffi. do. sicut etiā non extendit̄
ad id de quo nō est cogitatu. nō. in. c. pe. de iureiu. & Inno. in

d. c. ventēs. z facit qđ dixit Andreas de yser. in ff. quo tēpore miles. in. §. facit ad. q. vbi dixit qđ iuramentū non extendit nisi ad exp̃sa & cogitata. ar. de iureiur. clericus. & in. c. inter quos de renūc. & facit quia in iuramento excepta intelligit̃ auctoritas superioris. nō. in. c. ueritate. de iureiur. & in. c. i. de noua for. si deli. & in. c. i. xx. q. v. & ideo quia hoc est insolitū & graue & illicitū & nō laudabile & tale ad qđ verisimilr nō videt̃ se astringisse & est casus iprouisus & incogitatus & videt̃ superioris auctoritas reseruata qui ipm ad maximā dignitatem pmouit. & ideo iuramentū tale ad hoc non extenditur & sic non tenebitur ad illum amplius venire tanq̃ liberatus per dignitatē a nexu d. cte seruitutis tamen fides non videt̃ sibi remissa p ipsam dignitatē ideo scdm milites remanebit obligatus vt is cui qđ est capitiuus possit ipm pecunia redimere attentis facultatibz quas habebat tēpore quo fuit relaxatus & non tēpore dignitatis adeptē. & ita milites seruant. quia dignitas supueniens. non debet nocere. per iura. s. dicta. licet in contrariū faciat quia debz pns status attendi. l. si alius. §. idē. ff. q. vi aut clā. & l. ius. ff. qui z a quibus. & de stip. seruo. l. si vsumfructū. de ver. ob. l. si filius. z hec. q. fuit de facto tēpore quo dux Burgundie cepit i bello ducem Andeganie & eum relaxauit ad fidem qui dux Andeganie fuit deinde effectus rex Sicilie & requisitus a duce Burgundie accessit ad eum qui eum detinuit & propter hanc detentionem perdidit regnum Sicilie. nam nō tenebatur ad eum accedere ex quo erat effectus rex & voluit facere vt marcus regulus & vidi tunc tēporis disputatū de hoc Florentie in concilio Pape Eugeni qui tunc ibi residebat & oēs cōiter tenebant. qđ non tenebat redire ad illū ex quo rex fuerat effectus.

An si armiger cū pluribus pugnauit ⁊ ab oībus fuit sub fide relaxatus ⁊ deinde eodē tēpore interpellat̃ ab oībus cui illorum teneatur prius accedere.

N & quando aliquis armiger vel nobilis in singulari certamine pugnauit bis vel ter cum diuersis. & fuit ab oībus deuictus & ad fidē relaxatus. z deinde

vocatur ab omnibus eodem tempore cui ipsorum debet parere. dic
q primo victori qui in eo ius potentius habet. ar. l. ii. in fi. de i
ius voca. z. l. iiii. & l. contra pupillu. §. is qui ad maius. de re iur
di. z. ad municip. l. libertas. §. i. vbi obligatus duabus ciuitati/
bus debet obedire i loco originis. l. ciues. de incol. vbi glo. ma/
gna. z. ff. loca. l. in opis. vbi obligatus duobus dz parere cui pri
mo promisit. z. facit qd no. in. l. privilegia. ff. de priuif. credit.
Angelus in disputatioe renouata guerra. z. Andreas de yser. i
ti. fi. de feu. fue. contra. §. si ppter. & late per mod. ff. ad. ius. l. si
quis in gravi. §. sed cu ois. & Bal. in. l. in adoptioe. C. de adop.

An captus in duello possit redimi per pecuniam a capiente.

One q aliquis se redidit in duello. & fuit captiuus
victoris qui victor vult ipsum redimere per pecu
niam an possit. dic q sic. arg. l. nam & seruig. cu ibi
no. ff. de nego. ge. & C. de capti. l. ii. & facit. l. fi. e.
ti. & ita seruant milites & nobiles saltez propter dampna z ex
pensas passas a victore in veniendo a longinquis partibus ad
duellum. argu. no. in. c. sicut. de iurein. & in. l. hostes. de capti.
& in. l. inuasor. vnde vi. & in. l. si quis ad se fundum. e. ti. vbi
iniuste bellum mouens contra alium est obligatus ad dampna
passa tanq predo. & tenet Innoc. in. c. si. q. metus causa. vbi d
diffidante iniuste ad bellum q tenetur ad dampna & ad inter
teresse si tamen aliquis redimeret pro precio istum captiuuz &
posset ipsum in pignus retinere donec soluit precium redemp
tionis. argu. d. l. ii. quod est speciale fauore redimentis qui se/
demptus seruendo per quinquenniu liberaretur a nexu taf pig
noris. eo. ti. l. fi. & non tenebitur ad alimenta interim prestita
dicta. l. fi. vel quolibet pro eo precium offerente posset ipfuz li
berare a redimente. l. cum post. eo. ti. si tamen illi imponet vel
let aliquod seruicium vituperabile vt q esset leno ad questum
ancillarum pro redimente faciendum ille non teneretur ad p
cium redemptionis. & fugere iuste posset. argum. l. fedissime.
de capti. nisi redimens istum captiuuz esset talis qui faceret aio

pietatis vel donandi. l. lber. eo. ff. & l. deniq. §. sed vtrum. ff. de mīno. & quod nō. in. l. metum. §. & licet. ff. q. me. cā. & poterit captū in pecunia redimere p̄sertim propter expensas quas fecisset vincens in veniendo ad duellū & se p̄parando quia p̄sumitur rōne victorie iustam querelam fouisse. de iureiur. l. fi. §. sin. autem. & quia iniuste mouens bellum vel prelians tenet ad omnia dampna & expensas ei cui bellū mouit. sm. Inno. in c. fi. q. metus cā. & in. c. fi. & in. c. sicut. de iureiur. de qbus statitur eius iuramento. vt in d. c. fi.

An captus in duello ⁊ donatus duci vel iudici possit redimi ab illo per pecuniam.

Liquis in duello fuit deuictus qui tandem ex gratia fuit oblatus vel donatus capitaneo exercitus uel p̄ncipi. vt fecit quidam partenopenfis qui in singulari certamine alium nobilem deuicit in Mediolano i presentia ducis Filippi marie cui idem dux dixit vt sibi donaret vitam illius & hoc fecit & ut fecit dominus Galeacius de Mantua quem cum regina Iohanna prima in ciuitate Gayete conuiuasset & cum eodem salleret. Galeacius vouit coram illa serenissima regina accedere pugnando per orbem & si vita sibi comes foret ducere aliquem captiuum pro munere eidem dñe regine qui tandem profectus ad partes Burgundie pugnauiť cū duobus militibus ipsosq; deuicit & cepit & ad dictam reginā ligatos detulit & sibi pro munere obtulit. que domina illis captiuis munera dedit amplissima ipsosq; cum pecunia ad patriā dimisit. queritur modo si isti domini quibus isti captiui fuerūt ex gratia oblati & restituti potuissent ipsos pro pecunia uel alio premio redimere. dic q non. argu. l. cum non redēptus. z. l. ab hostibus. C. de capti. vbi dixit Bald. per illum tex. q si captiui ex gratia restituantur capitaneo guerre ipse nihil debet recipere ab illis. quia quod sit gratis vendi non debet & ideo nullū ius quereretur in personis illorum ipsi capitaneo cui gratis restituti fuerunt. & propterea eos non poterunt detinere. nec talliam imponere. per illum tex. secundum Bald. & idem dicit in. l. si

cusi. eo. ti. vbi de animalibus in bello captis & gratis restituti.
& facit. eo. ti. l. ab hostibus. & hoc ne fiat hominum mercatu-
ra. argumen. l. i. de epi. audi. vbi glo. adeo q si quis soluisse non
posset ultra solum exigere. l. i. vbi Bal. de capti. & in. d. l. i.
de epi. audi. & idem alias successit q quidam regnicola. quen-
dam in singulari certamine deuicit & cepit. quem captiuu de
inde obtulit & donauit basilice beati Petri apostoli Rome. Et
canonici illum faciebant ecclesie predicte seruire purgando ec-
clesiam certa die. Nam non bene fecerunt. quia gratis acceper-
unt & gratis libertatem dare debuerunt & illi non imponere
seruitutem personalem. per predicta. quia dicit sacra scriptura.
gratis accepistis. & gratis dare. de. i. de magistris. & quia non
efficitur seruus victoris ille qui capitur in duello. secundu Bal.
in Rubrica de treuga & pace. & idem Bal. in. l. i. C. de caducis.
tollen. vbi de captis in bellis non publicis q non efficiunt ser-
ui capiendum.

**An captus in duello ⁊ relaxatus sub fide sit capti-
uus filii capientis eo mortuo.**

N si quis fuit deuictus & captus in duello & relax-
atus ad fidem de stando mandatis victoris mortuo
victore possit filius victoris illum vt captiuum su-
um requirere & vendicare saltem. vt eum pecunia
redimat. sicut pater poterat redimere videtur quod sic quia vi-
ctoria patris est victoria filii. & sicut si pater fuisset in duello
deuictus fuisset dedecus vituperium & infamiam totius gene-
ris paterni & descenditium ita eius victoria debet cedere ad
honorem & profigium & gloriam filii quia pater ex voto oia
acquit filius. ff. vnde liberi. l. scripto. in fi. & votum patris est ut
filii sibi succedant. & vt eis acquirit. C. de legit. here. l. de emanci-
patis. & l. fi. in prin. de damp. infect. & quia eadem psona cen-
set pater ⁊ filius. insti. de inutil. stip. §. si ei q. & l. fi. C. de im-
pube. & al. substi. nam filius eodem vitur privilegio quo pater
l. fi. §. i. de agen. in rebus. de offi. pfect. vrbis. l. i. §. sed cu patro-
nis. de pximis sacrorum. l. in sacris. ff. soluto matrimonio. etiam

Ideo dicitur q̄ ita priuatur feudo vassallus si concubat cum fi-
lia domini. ac si cum vxore. c. i. qui. mo. seu. amitta. & nihil p̄-
ciosius est patri q̄ filii. in auten. neq̄ ex iure & dot. §. i. & laus
est parentibus filios suscipere honores. in auten. constit. que de
digni. §. preterea. & filius editur vt patris memoriam cōseruet
de ver. sig. l. liberorum. in fi. & libertus patris est libertus filii.
ff. de nata. resti. l. nec filio. & c. de operis liber. l. liberti liberte
q̄. & l. qui manumittunt. eo. ti. & quia promissio facta defun-
cto videtur facta heredi. ff. de proba. l. pactum. & iuramentū
prestatum defuncto videtur prestitum filio. in auten. iusiuran-
dū quod p̄statur. in prin. nam iuramentū licet sit personale ex
parte iurantis tamen ex parte eius cui iuratur est reale. vt in. c.
veritatis. extra de iureiur. vnde licet non fuerit facta mentio fi-
lii in iuramento ipsius erit captiuus & obligatus filio si sit he-
res patris. argu. de ope. liber. l. a duobus. & l. cum patronus. §.
cum libertus. & de ritu nup. l. libertus. §. i. & hoc saltem vt re-
dimat eum pecunia. sicut pater poterat secundum legistas licet
aliqui armigeri dixerint contrarium nulla ratione moti z ego
obtinui q̄ filius quendam captum in bello per patrem z ad fi-
dem relaxatum mortuo patre imposta sibi talia redemit & li-
berauit a fide. quia nulla est ratio quare non sit obligatus filiis.
sicut patri. quia illud non est priuilegium personale. nec p̄mis-
sio facta censetur persone victoris tantum. sicut habetur. in. l.
ii. de iure iurata. & in regula iuris beneficium personale quia
est simplex pactum quia habet heredem subauditum a iure per
supra dicta.

**An si captus in duello relaxatus sub fide qui requi-
situs est impeditus venire teneatur.**

Verò denūciatū i duello ad tucta oltrāza vel aſſer relaxa-
tu ad fidē q̄ deinde requirit ut veniat ad uictorē an ſi q̄
q̄ iuſto ipedimēto teneat ut venire neq̄at excuſari poſ-
ſit. dic q̄ ſic p̄ tex. i. l. q̄ cōmeat. z. i. l. iiii. §. ſi ad diē. ff. d̄ re mī-
li. erūtq̄ iuſte cāe ipedimēti ſi eēt cā rei pu. occupatq̄ ſine dolo
malo. l. i. z. l. is q̄. ff. q̄bus. ex cau. maio. vel ſi militaret Rome

pro causa publica. vt in .l. milites. eo. ti. aut infirmitate. vel in
vinculis detineretur publicis vel priuatis. vt si esset in alio bel
lo captus & tentus. eo. ti. l. Item ei. nisi esset transfuga. l. Itē ei.
eo. ti. qui licet absens nullum mereat auxilium legum. l. transfu
ga. de acqui. re. do. vel a potentiore coherceretur aut a militibz
stratoribus captus & detentus. l. succurritur. & .l. in eadem. eod
ti. vel si esset ad paupertatem deductus ita qd non posset nisi cū
dedecore comparere coram victore ppter nuditatem. d. l. in ea
dem. vel si esset alligatus alteri ad seruendum vt si esset armis
ger alterius qui non posset recedere ante finitam fir mā sine perī
culo mortis. l. pe. & .l. ei. quoq. eo. ti. aut etiam si iurasset nō re
cedere de loco aliquo. glo. in. d. l. succurritur. & .d. l. penf. vel si
militari detinet custodia. l. i. z. l. ii. z. l. iii. z. l. sed z. si. ff. si quis
cau. vel si victor esset effectus infamis aut excommunicatus. aut
rebellis domini cōmunis. ar. nō. in ti. qualiter vsus benefi. sit te
nendū. §. sanximus. in vñ. feu. & in ti. Incipiunt cōsuetudines
regni. c. hec sunt capitula. pmo Bnso. & in ti. qui. ex cau. feud
amitta. §. prima autem causa. & de feu. & benefi. imperiale. §.
preterea. & .l. quicunq. §. nemo miles. uel si capitales inimicitie
interuenerint de nouo vel a casu inter victorem & victum si
ne culpa victi. vel esset dubiū. qd si dz quis lucrū sentire ex sua
malicia. ff. de dolo. l. ne ex dolo. & pro socio. l. vez. de decuri.
l. ne quis. ita qd victus tenetur verisimiliter de persona sua si ve
niret ad victorem. vt. s. dictis iuribus. vel si cum inimicis ca
pitalibus ipsius victi conspirauerit victor. vel affinitatem con
traxerit. argu. de feu. & benefi. l. vassallus. & ar. ff. de procur. l.
aut affinitatis. & de re mili. l. iii. §. is qui. & de hijs quibus ut i
dignis. l. si inimicitie. & de excusat. tutor. l. si autem. §. dant
& de arbitris. l. licet. Nam non tenebitur committere se i ma
nibus sui inimici capitalis. vel amici. aut affinis suorum in
micorum. per iura perdicta. nisi iste excusationes essent fictæ.
vel procurate. Vt habetur in dictis iuribus. ff. quibus ex causis
mato. Si tamen efficiatur clericus an teneatur venire. vide in
c. pmo. de obligationi. ad ratiocini. vbi per Canonistas. & in. l.
si curialis. de episco. & cleri. & argumē. in decretis. lxxx. si qs
sacerdotū. z. in. c. eos. z. in feu. in. c. q. sibi. §. miles. & si de feu.

vassallus fuerit interpellatus. §. si clericus. cum ibi nō. & uide. s. ubi terigimus qñ assumit aliquā dignitatē. mulre etiā cause si miles esse possent. de qbus in legibus. s. dictis etiā rōne guerre excusaret. ar. de pace cōstan. §. vassalli q tēpore. de qbus ipedi/ mentis stare. dicto ipsius cū iuramēto si esset bone fame. arg. de re mī. l. non ois. §. a barbaris. cum si.

An capiens aliquē in duello ut captiuū quē sub fi de relaxauit possit illū dare alteri ut captiuum.

N si qs se redidit in duello ad tuētā oltrāzā vt cap tiuus & deinde relaxatus fuit sub fide de redeūdo quotiens fuerit requisitus & iuxta morem possit dē inde victor illum dare alteri in captiuum. vt sicut est captiuus victoris inuitus sit captiuus illius tercū. dic q non ar. l. inuitus. cū glo. ff. de fideicō. liber. ne cōpellat alteris. eē cap tiuus. sicut vassallus non pōt inuitus alienari vt aliter etiā dñm habeat. ar. eo. ti. l. is q. ne duriori subiciat seruituti. l. generalr. in fi. eo. ti. sicut etiā filius pōt contradicere. ne de vnus trāseat in alterius potestaté. l. cū in adoptiuis. §. scimus. C. de adop. naz istud ius qd habet victor in victū non pōt in aliū trāsserre ar. insti. de pa. po. §. fi. & ff. de adopti. l. ii. licet in vassallo dica tur q maior dño potest alienari inuitus. vt in. x. colla. d. l. cor radi. §. si inter pares. & qz hoīm non est faciēda mercatura. l. i. de epī. au. & habetur. s. in. c. aliquis in duello. & hoc puto ve rum. licet secus dixerim in filio. quia ad filium transfertur. vt supra.

An occidēs in duello bannitū consequat premium.

One q aliquis in duello pugnavit cum suo aduersa rio qui alias erat bānitus & in duello illū cepit. & occidit an debeat habere pmiū statuti quod dat oc cidenti bannitū. dic q nō. qz hoc nō fecit pncipalr fauore rei pu. s. ad sui defensiōez z iō tale pmiū n cōsequit. ar. nō. p Bar. i. l. nulla macula. C. d. delat. li. x. & facit. l. i. §. vtrum.

ad filij. vbi vindicās necē defuncti vt se defendat principalr.
non conseqūt premiū libertatis qz cā principalis inspīcitur .l. si
quis nec cām. & .l. rogasti. ff. si cer. pe. & qz hoc fecit ducty ne
cessitate belh p. s. dicta iura.

**An percusso in duello ad mortē penitentia denegēf
z an careat ecclesiastica sepultura. z an sit seruus pe
ne si occidatur.**

N qz capīt z occidit in duello ad tuctā oltrāz efficiat
suus pene. dic qz nō. qz de facto fit. l. ii. ff. de pen. & qz
pmissio pncipis cōcedētis duellū statū nō mutat. d. in
fam. l. qd ergo. §. qdū. z dixit Bal. in. l. i. C. ex delict. defuncti.
qz si bānitus occidit a suo inimico pmittere statuto qz non est
seruus pene. z t3 Bal. in. c. i. de treu. z pa. qz deuictus in duello
nō efficit seruus victoris qz pōt testari l3 isti priuent sepultura
qn occidunt in duello. fm Thomā de aquino. scda scde. q. xl.
articulo pmo. tñ eis penitētia nō denegat. c. i. de torne. vbi tex
z glo. z in. c. ii. eo. ti. z facit qd plene nō. Bal. in. l. i. C. si a non
cōpe. vbi de bānitis ad mortē qz nō efficiunt serui pene. & idēz
in. l. i. qz exheredato. §. si eius. de iniust. rupt. tñ an isti possint
accipere corpus xpī. glo. in. c. monachia. ii. q. v. arguit qz defēdēs
pōt sumere corpus xpī. tñ Archi. ibi t3 qz fiat distinctio qz si leta
liter sint pculsi z peniteat qz possint sumere corpus xpī. p nō. in
c. i. de torne. alias si nō penituerit nō dabit. de cose. di. ii. nō pō
hibeat. z idēz Pe. de padule. in. iiii. di. viii. z. q. iiii. cōclusionē
viii. z. ix. tñ anteq pugnēt hoc nō possunt. qz accedunt ad deli
quendū. §. tex. in. c. i. & ii. de torne. tñ si vnus pugnantiuz fo
uet ius in veritate & opprimat ab altero qui tenebat ipsū sub
se cū gladio in gula z nolit se recedere z ille eū occidat an mo
riat in mortali peccato ex hoc qz se occidere pmitit nolēdo di
cere mendacium z se recedere z puto qz nō. qz nō debem9 mē
tiri. tñ teologis relinquo p nunc occupatus.

**An occidens aliquē in duello uel eum uincēs possit
ipm bonis ppris spoliare cū qbus pfecit duellum.**

N pugnans cum aliquo in duello ad tucta oltra: a
qui intrauerat in campum cum multis vestibus p
ciosis & iocalibus. & vincens vel cum occidēs pos
sit sibi auferre arma & spoliare bonis cum quibus
intrauerit duellum. dic q̄ quo ad arma videtur q̄ possit vin
cens illa lucrari si occidatur vel se didicat. quia habet p mor
tuo & perdit ipsam belli ergo cōsequenter bona. & tali argu
quia arma sunt de victoria belli q̄ non sine flagicio amittunt.
& non gaudent postluminio arma ab hostibus capta q̄ recupera
per cōmilitones primis dñis non restitunt quia turpiter p̄dun
tur. l. ii. ff. de capti. & idē in vestibus. l. iii. eo. ti. & hoc in odiū
perdentis & succubentis. & quia arma sunt instrumenta belli
ca & seruanda sicut vita adeo q̄ miles illa alienans punitur ca
pite. l. iii. §. miles. & l. qui cōmeatus. §. i. eo. ti. Nam equi & ar
ma de consuetudine auferuntur militibus captis in bello l3. eo3.
persone relaxentur ad fidem secundum morem ytalicu. in aliis
autem vestibus preciosis & bonis & iocalibus. dico quod non
efficiuntur victoris in duello quia ista nō cōcedunt occupanti.
sicut bona capta in bello iusto. nec sunt de victoria duelli. pro
quibus facit. l. diuus adrianus. ff. de bo. damp. vbi dicit q̄ bona
panicularia dampnati ad mortē que sunt modici valoris sunt
spiculatorū non aut ea que essent magni valoris & facit q̄ licet
vbi alias q̄s posset offēdi in p̄sona z i bonis nō tñ poterit mor
tuus spoliari q̄ mortuus nihil possidet. l. i. §. scuola. ff. si q̄s te
liber eē ius. sue. z q̄ hō mortuus nō patit iniuriā. vt nō. l. i. l. i. c
q̄ accu. & hoc t3 Bal. in. l. ii. c. q̄ accu. nō pos. z uide in. l. i. c. d
cada. puni. nā leges phibēt mortuū spoliari. l. q̄cūq̄ igit. §. ii. ff.
d. insti. z. l. ii. §. aduersus. ff. de sepl. viol. nā etiā si viueret n̄ li
ceret sibi bona q̄ nō sunt infra publica auferre. q̄ i isto duello
quīs indicto auctoritate indicentis non venit nisi licentia pur
gnandi offendendi. & deuincendi personas non autē bona lu
crandi. sicut est in bellis publicis vbi bona hostiū conceduntur
occupantibus propter auctoritatē iusti belli & indicētis belluz
p nō. in. l. ex hoc iure. ff. de iusti. & iu. z in. l. hostes. z i roto ti.
d. capti. vñ bona istoz q̄ i duello viciunt n̄ concedūt victori de
iure. nā capti in bellis priuatis nō efficiunt serui capientiu. q̄ n̄

sunt hostes sed ptiales. fm Bal. in. l. i. de cadu. tol. & Inno. in. c. ficus. de iureiu. & aliquid per Bar. in. l. fi. de iure fisci. li. x. z qd nō. Bal. in. l. iiii. C. de ingenuis manu. z in. l. ex hoc iure. de iur. fci. & iure. tñ in contrariū obseruatur iure belli veterū auctori- tate. nam legit de Torquato romano qui pugnauit cum milite Gallo quem superauit & deuicit & abstulit sibi torquā auream quam gestabat. & exinde nomen torque assumpsit. legitur etiā in cronicis q rex Carolus pugnam singularem inuist cum rege Hungarie & ipsum supauit & occidit & sibi vindicauit arma siue cimertā quā rex Hungarie victus gestabat. s. caput cū col- lo elefantis cum ferro equi in ore que cimertia deinde rex Ca- rolus & successiue rex Ladislaus filius vsi sunt. Et aliqui vltra montani dicunt q arma bona z vestes z equus deuicti vendi- cant per iudicē pfectū duello q illa ptitur ministris pugne. Et ita dicūt araldi z officiales armorū q puto esse vex qñ occiditur p quo facit. d. l. diuus. & que nō. ff. de acq. re. do. l. naturaliter in fi. & i. di. c. ius militare. & c. de dona. l. si quis p redempti- one. vbi dicit q bona capti in bello distribuunt p ducē exerci- tus dantibus operā bello p qualitate laborū que cōsuetudo artē dīc vbi est. tñ in ytalia nō obseruat. z vide in. c. araldus magni regis. tñ hz spolia z arma z equus sint iudicis z mistrorum vbi mortuus foret de cōsuetudine nō tñ signa z bāderie. z alia q cā honoris z inprisie deferunt qz illa occupabit victor. de h dixi- latius i vulgari.

An q relaxauit captū in duello z stetit p. xxx. annos
q eū nō requisit possit ulterius eum requirere.

Liqs fuit deuictus z supatus i duello q se ad fidē reddi- dit z pmissit uictori qncūq eēt requisitus uenire ad suaz obediētā tanq ei9 capti9 q deide stetit p annos. xxx z nō fuit requisitus an possit opponere pscriptiōē z dicere se li- beratū tpe. z dīc q nō. qz pmissio fuit cōditional' iō pscriptiō nō cucurrit. l. i. i fi. C. d. anna. excep. z d pscript. tri. an. l. cū notis simi. §. i. hīs. z hoc in sili t3 Bal. de bannito. in. l. data opa. C. q accusa. nam videt etiā q ratione male fidei n pscriptat. xxvi. q iiii. c. p singulas. tñ Ang. in cōsilio. l. iiii. dixit q q pmissit qncūq

reuerdere pſcribit. xxx. annis. allegat. l. licet. de iure deli. q. ea
que ſunt mere facultatis eo tēpore pſcribuntur. per. l. fundū. §.
illud. de damp. infeſ. l. ſi rem. de pigno. acti. & de pſcrip. xxx.
an. l. cum notiſſimi. §. in his. & Bal. plene in. d. licet. dixit q. in
priuatis mere facultatis. xxx. annis pſcribit. na. ea que ſunt fa
cultatis poſſunt pſcribi. l. ſi. ff. de vſucapi. & de tempo. appel.
l. quiſq. & facit. ff. de capti. l. in bello. §. ſi quis ſeruum. vbi pre
ſcribitur iuri & facultati offerendi. & facit quod idem Baldus
dixit allegando Guil. in. l. ii. C. ſi quis obmiſ. cā teſta. vbi dixit
q. conditio poteſtatiua in reali & pſonali non impedit curſum
longiſſimi tēporis. & facit glo. in. l. inuitus. de fidei comi. libe.
vbi glo. q. vaſſalli pſcribunt. & in. l. nec ſi volens. C. de li. cau.
& facit quia vbiq. liberū arbitriū pducit cauſam & ius agē
di tunc libere facultati pſcribit. ſecus vbi non pducit cauſam z
ius agendi. vt quia eſt obligatio ſub cōditione vel in diem. q.
curſus pſcriptionis incipit poſt conditionē. ſecundū Angelum
in. l. cum notiſſimi. in prin. de pſcrip. xxx. an. & glo. in. l. i. de
annali excep. & ludo. & alios late. in. l. q. diu. de acq. here. & ita
intelligit prima opinio. & dictum Bal. ſupra alſ. in. l. data ope
ra. vbi ponit de ſtatuto q. quicunq. bannitus capiat decapitetur
quia ſi ſtetit p. quinquaginta annos q. nō potuit capi nō pſcribit
quia ratione ipoſſibilitatis & cōditionis non euenientis nō po
tuit agi. l. ſicut. eo. ti. vbi in obligationibus ſub conditione tem
pus pſcriptionis currit poſt conditionem vel diem. & quia in
obligationibus annuis quo ad cauſandam pſcriptionē inſpicit
iniciū ceſſationis non iniciū obligationis. l. cum notiſſimi. §.
in his. §. alſ. & iſta obligatio non eſt annua. & facit quia homi
nes conditionati vt cenſiti & coloni pſcribunt libertatē. xxx.
annis. l. cum ſcimus. & l. cum ſatis. vbi glo. & Bar. de agric. &
cenſi. & tenet Azo in ſumma de pſcrip. lon. tēpo. que p. liber
tate. & Bar. in conſilio quod incipit dubia occurrentia. & An
dreas de yſer. de probi. ſeu. alie. per Fredericū. c. i. §. p. terea. z. §.
ne dominus. & quod Bal. nō. in. c. i. quid ſit inueſtitura. nec ob
ſtat ei mala fides. quia Bar. in. l. ſequit. §. ſi viam. de vſucap. di
xit. q. in actione pſonali nulla requiritur quo ad pſcriptionē poſ
ſeſſio nec bona fides cuius opinio vera eſt in foro ciuili. ſcdm

Bar. in ti. de controuerſia inueſti. §. ſi qſ per. xxx. & idem Bar. in. l. ſi. ff. quemamodum ſeruū. amictan. tamen Bar. in. l. pignori de vſuca. tenet. q̄ ſi conditioni poteſtatiue non preſcribitur uſq; ad uite ſpūm per. l. ſi. de condi. inſti. licet ipſe tener cōtrarium in. l. ſi. de condi. ex. l. & Ange. in. l. ſi pignori. §. alſ. tenet contra Bar. vbi latius ledō. & Bal. in. c. i. in. jo. quicumq; de feudo dato inuicem. l. cōmiſſo. tñ moderni in. l. ſi. finita. §. poſtea. ff. de damp. inſec. latius diſtinxerunt in preſcriptiōe mere facultati. vbi dixit ludo q̄ dictio quādoq; adiecta mere facultati reſtringitur ad annos. xxx. ar. l. in cognitione ad ſiſſ. & in. c. i. §. preterea. de capi. corra. in glo. in quo dici poſſet libertatis fauore q̄ ſi iſte ſe geſſit pro libero a tali nexu captiuitatis publice & bona fide ſpacio annoꝝ x. dicendo in preſentia uiſtoris q̄ erat in ſua libertate & ad nihilum ſibi obligabat et erat adeo liber q̄ uiuendo ut liber homo preſcripſit libertatem ar. l. ii. c. de preſcrip. lon. tempo. que p̄ libertate tamen armigeri hoc non acceptant. ſed dicunt q̄ ſemper quouſq; uiixerit erit obligatus ſidem obſeruare. hoc tñ nulla ratione dicunt.

An ſi prouocator non obtinet in prelio poſſit prouocatus petere ut puniatur ſimilitudine ſupplicij. uel q̄ detur prouocato ut captiuus.

Vidam accuſant militem de crimine leſe maieſtatis uel morte abſconſa uel de alio grauiffimo crimine pro quo locus erat pugne ut. §. diximus circa pn. & q̄ probationes non habebat. obtulit velle probare per pugnā ad tucta oltranza & per ſuperiorem fuere ad pugnam admiſſi q̄ erant indicia & preſumptiōes contra accuſatum. pugnaq; facta prouocator nō deuicit prouocatum nec eum conſiteri fecit per pugne torturam uerum nō eſſe quod defendit. accuſatus uero petit a ſuperiore q̄ ex quo prouocator in probatione defect ut puniatur ſimilitudine ſupplicij ſicut puniendus fuiſſet accuſatus ipſe caſu quo fuiſſet ſibi pbatum uel ſuc-

cubisset uel q̄ accusatus detur ut captiuus prouocato uel accu/
sato eo modo quo si ipe accusatus deuictus fuisset dandus erat
ut captiuus puocanti dubitatum est an puocatus bene dicat d̄
iure ciuili uel armoz stilu & dico q̄ pugna fit ubi deficiunt p
bationes accusatori. ut. s. in prin. est probatum & succedit tunc
pugna loco torture. ut dicit Andre. de yser. in ti. de pace tene.
& etiam. s. in prin. probatum est. & requirunt iudicia ut pug/
na concedatur loco torture sicut etia in tortura fm Bal. in ti.
de pace tenen. §. si quis hoim. ubi dicit q̄ prouocans ad duel/
lum pro criminibus debet pbare per iudicia & coniecturas &
tunc ista pugna que succedit loco torture deficietibus probati/
onibus fit ad eruendam ueritatem. ar. ff. de questio. l. edictum
ubi Bar. & C. de infami. l. nullam in tex. z glo. & in. l. si quis
in graui circa fi. & in. l. et si certus. ad filf. cum sy. & nō ad pe/
nam dictis iuribus. unde fm stilum armoz puocator tenetur
in pugna que fit ad tucta oltranza uel ad tucta offesa cum en
se probare quod detulit q̄ reum & ipsum uel occidere aut cofu/
teri facere esse uerum q̄ q̄ eum prouocator opposuit uel esse fal/
sum quod prouocatus contra puocatores dixit uel fecit & ubi
prouocator succubit punitur similitudine supplicii ut est consti/
tutio regni sicilie q̄ incipit summo piculo. nec sufficeret in pu/
gna ad tucta oltranza q̄ puocator in pugna caperet puocatus
uel eum ligaret uel grauiter percuteret uel q̄ se redderet ut ca/
ptiuum nisi per pugne tortura cogat prouocatu sua uoce confi/
teri uel se recedere. ar. l. qui sciam. C. d̄ penis. aut eum occidat.
quo casu puocator erit uictor. & ubi istud nō fecerit extorque
do talem confessionē per torturam pugne uel illum occidendo
non dicit satisfecisse nec probasse per pugna & erit periusus. &
ideo tunc iudex pugne debet p̄nunciare contra puocatores.
q̄ sit captiuus puocati eo modo quo puocatus deuictus & cō/
fessus fuisset captiuus puocantis uictoris. ar. l. fi. C. de accusa.
ubi dicitur q̄ calumpniates ad uindictā poscat similitudo sup/
plicii. z idem in. l. i. C. de iuram. calump. in tex. & glo. in. l. fi.
C. de calūp. cum sy. tamen fm iura ciuilia fallit in patre & ma/
rito & filiis z aliis de quibus in. l. ii. z iii. C. de calūp. q̄ excu/
santur a calūpnia & est constitutio regni sicilie facta p̄ impatore

Fredericum q̄ si is qui in duello succūbit prosequat suum do-
lorem q̄ non morietur sed tamq̄ periturus puniē. vbi glo. p̄ sua
iura & hoc ratione equalitatis q̄ esset iniustum ut ipse accusa-
tor prouocans ad pugna & non satisfaciens sit impunitus et re-
us facta p̄batione puniatur. ar. l. fi. c. de fruct. z. litis exen. vbi
de equalitate seruanda. & ideo impator Fredericus iudicē in re-
gno siclie q̄ puocator in duello succūbens in crimine lesa ma-
iestatis vel mortis absconse in quibus permittit dēctum sicut
& reus si succubisset esset ultimo supplicio puniendus. milites
tamen dicunt sufficere q̄ si puocator ista non fecerit q̄ prouo-
catus absoluitur & ille puocans remaneat cum infamia. tñ nō
bene q̄ ipse est calūniator z periturus & non debet transire in
punitus.

**An prouocatori uincenti sint pacta seruanda si
bannitus efficiatur.**

N si quis capiatur in duello & relaxet deinde ad fidē
per uictorem cum certis pactis z cōditionibus si dein
de uictor sit bannitus a ciuitate sua sint sibi illa pacta
seruanda. dic q̄ non q̄ ista pacta non sunt sibi seruanda exquo
potest impune offendi quod est fauore publico introductus. l.
opprimendoz. c. qñ licet sine iudice. & q̄ uidetur bonus dolus
sibi nō seruare pacta exquo est effectus hostis. l. i. §. non tñ. de
dolo. hī enī hostes dicunt quibus est indictum bellū. de ca-
pitis dīmi. l. admissione. §. qui deficiunt. de quo uide nō. Bal.
in. l. i. c. quando licet sine iud. & latius. in. l. i. c. si a non cōpe-
tenti iudice.

**An captus in duello per armigerū sit captiuus ca-
piētis uel conducterū sui patroni cui se reddidit.**

N si armiger uel sodalis conducterū armoz uel dūcis
belli existentibus exercitibus in castris inuēit singula-
re certamen cum armigero uel sodali alterius cōducte-
rū uel dūcis armoz inimicorum qui illum deuicit & p̄pterea

se reddidit eius domino an iste captus sit captiuus capientis vñ
conductor sit patroni cuius victor erat subditus cui se reddi
dit. Bal. in. l. in adoptione. C. de adopt. distinxit q̄ aut iste cap
tus non obstat q̄ se reddidit domino uel duci fuit captus &
ductus in castra per ipsum victorem & eius erit captiuus. ar. ff.
de acqui. rerum domi. l. in laqueu. arguendo de aialibus irratio
nabilibus ad rationabilia que si sit in nullius bonis sunt. ff. ad. l.
aquis. l. liber homo. nam captiuus a captura dicunt & etiam mā
cipia dicuntur q̄ in manu capta. ff. de sta. homi. l. libertas. z. l. cu
seruo. nam verba se reddentiu non sunt attendenda ex quo per
capientes dicitur sunt in captiuitate in uirtute bellica. si aut ipsi
non fuerint ducti captiuus per ipsos capientes sed postq̄ se reddi
derunt fuerunt relaxati sponte ob reuerentiam illoꝝ quibus se
reddiderunt tunc sunt captiuus illius quibus se reddiderunt. ar.
ff. de pactis. l. conuentionu. z. l. iuris genti. §. pretor. & q̄ ppte
rea capiens se penituit illos dimittendo cuz se reddiderunt do
mino eoz & ppterea erunt captiuus dñi sui cui se reddiderunt. ar.
l. cum nō reddentiu. C. de capti. & ff. eo. ti. l. v. in prin. ubi aut
a consociabus copulsi eos relaxauerunt non dicunt capti. in fñ.
qui. mo. ius pa. pote. soluitur. §. si ab hostibus. z. l. naturaliter.
& l. in laqueu. de acqui. re. do. & fa. ff. de in rem uerso. l. si pro
parte. §. uersum. & fa. de fideiu. l. si balsadorā. vnde cuz isti sint
capti in duello qd sit auctoritate publica & per consuetudineꝝ
armoz inueteratam inter inimicos castra metantes vnus cōtra
alterum. dico q̄ erit captiuus capientis. q̄ licet ista sit particula
ris pugna tñ sit inter hostes publicos z nō inter priuatos & sit
iure publici belli inter singulariter pugnantes. & est similis bel
lo indicto auctoritate publica ab imperatore uel a principe ne
delicta sint impunita. per nō. per Inno. in. c. super hīs de uoto
& q̄ sit inter hostes uel rebelles quo casu captiuus sunt capienti
um z non aliorum. ar. d. l. in laqueu. z ar. nō. per Bar. in. l. ho
stes. de captiuis. nam ista duella cōsuetudinis auctoritate indi
cta z cum licentia superioris in castris & territorio indicentis
permissa habentur pro iustis bellis & ratione consuetudinis ar
morum captiuus efficiuntur capientiu sicut quando fiunt duella

inter hostes publicos. ar. s. dictorum iurium. & per nō. Inno.
in c. olim. de resti. spoliat. in ultima glo. & Bar. in l. hostes. s.
all. & cum pugna sit indicta ex causa iusta per superiores et p-
missum ut singulariter illi pugnent dicet publicum z iustū bel-
lum quo ad ipsos & merito iste erit captiuus capientis eum et
non domini sui qz si eum cepit & duxit nō uidet acceptasse id
quod dixit captus uidelicet qz se reddebat domino suo. z facit
ff. de capti. l. de captiuis vbi actus redentium se hosti pre timō-
re in tantum dampnatur a iure qd ius post luminū in eo locuz
non habet & sic ratione odii non poterit suam captiuitatem ad
sui comodum z honorem interpretari & dicere se esse captiuū
domini cui se reddidit. qz hoc nō obstante fuit captiuatus per
uictorem tñ iure armoruz actendi debet cōsuetudo. vel an iste
capiens erat famulus sacromānus vl armiger illius domini sui
qz si famulus erit captiuus dñi secus si armiger licet sub alio mī-
laret. in quo me cōsuetudini remicto.

**¶ An intra lizam propter uerba iniuriosa possit pri-
me querele renunciari z sup iniuria pugna psequi.**

Venit qz quidam se iactauit concubuisse cum foro-
re militis. hic miles super diffamatione huiusmodi
prouocat diffamatorē ad pugnam. anteqz diem pu-
gne soror fratris eundemqz puocatore ut a pugna
cesset exortatur. frater sororem interpellat si diffamatio uera sit
uel falsa. tandē die belli cedentj soror fratrem consulit ne pugnet
ne iniustam causam foueat. hic iam accinctus duelluz intrat et
cum certamen insrent frater prouocator subterfugiebat bellum
circuens locum certaminis. alter pugil eum insequit clamando
post illum uoltati traditore. hic se reuoluens dixit pme querele
renuncio. tñ quia me proditorem appellasti super hac tecum pu-
nare intendo qz me pditorem fore asserēs. ideo si ualens es p-
tege causam tuā qui pugna ceptam insequentes certauerunt lori-
go certamine. tandem frater prouocator in secunda qrela iustit-
iam fouens preualuit & uictor fuit illumqz cepit & recedere
fecit. deinde uictus dicebat qz non erat legitime deuictus sed ipse

erat uictor q̄ fecit illum recedere de prima querela & ipso re-
cesso non potuit amplius pugnare cum eo tamq̄ falsarius q̄ nō
potuit alter mutare querelam. sed debuit in prima persistere in
qua iusticiāz fovebat & ea finita p̄ponere super prodicione cau-
saq̄ ḡdictionis huiusmodi intellecta iudex cōpetens duello p̄-
positus sententiā debet proferre q̄ uterq̄ sit uictor. ille in p̄ma
querela z alter in secunda. q̄ debet imputari primo uictori q̄
non debuit amplius cum illo p̄sequi pugnā qui semel erat con-
fessus & q̄ potuit querelam emergentēz cumulare cum prima
& q̄ in emergenti iusticiāz fovebat dei iudicio actū est ut dis-
famans illum de p̄dicatione succūberet de hoc tñ latius in libro
vulgari & .j. in alio. c.

**¶ An captus in duello relaxatus ad fidem si
deinde faciat maximum seruiciū domino capi-
enti debeat sibi fides relaxari.**

N si aliquis miles fuit captus in duello quem vic-
tor ad fidez relaxauit ut quoties esset requisitus ad
eum ueniret si uictori supuenit guerra uel inimici-
tia & misit regrendo militem uictuz ut ad eum ue-
niret qui uenit & uictori auxilium p̄stitit in guerra & bello p̄-
prio p̄pter cuius strenuitatem & p̄uidentiam uictor cuius erat
captiuus in illa guerra obtinuit uictoriāz vel ipsum uictorem
a mortis periculo liberauit vel coniurationē contra eum factā
detexit aut iniurias eius armata manu uindicauit aut aliud ma-
ximum seruiciū sibi fecit. an teneat uictor istum militez p̄ ista
seruicia uel similia digna remuneratione ipsum a fide liberare.
dico q̄ sic. ar. l. i. C. p̄ qui. cau. serui. liber. reci. ubi dicit tex. im-
peratoris. religiosa sollicitudo ad augendā p̄uocandāq̄ fidei ob-
seruationē iuris premio affici debent qui necē dñi suo strenuo
uifu uindicant ut libertatem consequantē serui. ut cōstitutioni-
bus p̄ncipum sancitum est. & ad idem tex. in .l. qui ad necem.
ff. qui sine manu ad liberta. pueni. & in .l. i. de p̄ci. impato offe.
q̄ si uictor facere denegauerit poterit a suo principe uel a duce
belli cōpelli ad relaxandam sibi fidem & obligationēz qua erat

victori ascriptus per tex. in dicta. l. i. pro qui. cau. seru. & d. l. i. de preci. impera. offe. ubi dicit q. seru. qui in bellis capiebatur debebant consequi libertatem qm dñs suis aliquod magnu obsequium faciebant q. est merces eximii laboris qd ad religionem actinet ut dicit tex. d. l. i. pro qui. cau. seru. in quibus tribus uidetur vera imperatoris decisio.

¶ An rex pugnans cum alio possit sibi auferre coronam uel cimariam.

Raldus magni regis me interrogauit si duo reges coronati pugnant in singulari certamine ut uidimus multos fecisse. presertim regem Carolum tercium cum rege vngarie & vnus deuincitur si victor pot illi auferre coronam seu cimariam cum qua intrauit campum & ego ab eo peti si duo armor. duces veniunt ad pugna duelli et intrant cum standardis & vnus uincat si uincens pot illi auferre standardum proprium & cum priuare ut perpetuo no deferat standardum tamq deuictus nisi de nouo acqrat aliud ego dixi sibi q in pugnis eligi iudex competens qui inter pugnatore iudicet quod iustum fuerit. & siquid de graui crimine pugnant quod per pugnam pbari oportet. q. alia non superest probatio tunc si superatus non confitetur & occiditur a uicente & hoc casu potest oia auferre ad instar romanor. hoc facientium ut diximus. s. in. c. an pugnans cum aliquo. si uero crimen confiteatur vel se recedentem faciat crimine confessato. declarabit contra confessum per iudicem uel codempnabitur fm quod iuris fuerit & si pugna facta sit p crimine lese maiestatis de quo accusabatur coram eius ordinario iudice. ut dicit constitutio regni monachiam. & glo. insti. de here. que ab intesta. §. perduelliois & in sy. & fuit admissa probatio per duellu tunc codempnabitur cum bonor. publicatione & omni dignitate. l. iiii. z. l. quisquis. ad. l. ius. mate. & bona applicabunt fisco & ubi esset accusatus pro alio crimine tunc punietur tamen cum alleuiatione penes iuris q. probatio per duellum non est uera probatio ut. s. est dictum. ubi autem pro criminibus uel aliis iniuriis pugnarent

coram alio iudice per partes electo ad pugnam tunc per ipsum iudicem decerneretur more solito quia dabitur ut captiuus uictori & qd sit notatus vt nō possit ulterius pugnare cum aliquo & sit rebrozatus tamq̃ infamis & si sit pugnatum in crimine maiestatis talis infamia extendetur usq; ad posteros nascituros tā quam natos ex sanguinum infecto macula paterna prout etia; supra diximus & ubi separatus se fecerit recedentem & ut captiuum se dederit uictori tunc si uictor illum relaxat ad fidei; adimit arma uel iocalia sibi reseruet vt uoluerit more militari quia milites pro honore ualde ista extimant. ar nō per Bal. in l.i. de edil. acti. & ar. nō. in. l. nam et seruus. de ne. ge. z in. l. in adoptione. C. de adopti. per Bal. & idem de banderiis uel standariis erit que sunt signa muta ducis exscitus ale vel legionis fm Vegecium de re mili. qui dicit qd sunt signa cu; quibus ducitur exercitus & sine quibus non bene dirigitur. & facit. l. i. d. offi. consul. z. ff. qui. ex cau. maio. l. pene. in. p. a. signis. naz ista signa auferre superato in duello est de consuetudine illius certa minis nec sunt aliena a certamine singulari ubi uenit occupatio signorū vi armorum quesitorum quibus signis etia; aliquando per superiorem priuatur ex causa prodicionis vel criminis lese maiestatis. l. eorum cum ibi nō. per Bar. ff. de penis. uel ex alio delicto militari pro quo capitū puniretur miles vel cum ignominia a milicia mictetur. l. omne delictum. z. l. non omnes eo. ti. & sic cum bona delata intra signa duelli concedant occu pantibus sicut alia bona capta in bellis iustis. vt in. l. iiii. in. fi. d. acqui. rerum domi. z in. l. hostes. de cap. prima. distinc. c. ius militari. ad. l. ius. pecula. l. qd. cum sy. merito corona z standar do priuabitur superatus per uincentem. z ideo in foro armorū potest tolli corona z banderie z alia eius signa sicut diximus d romanis. in. c. an. pugnans cum aliquo. ubi de rege Carolo tercio qui abstulit cimeriam regi vngarie cu; quo pugnauit in singulari certamine z illum occidit. z araldi dicunt qd alia spolia sunt iudicis z ministrorum quando deuinct z occiditur. z late scripsimus in libro vulgari. banderie enim tollebant in uictis per duces romanos. z deferebant romani in signum z testimonium uictorie z sic iste victor facere poterit in signum

2
victorie & ad suam futuram gloriam & ostentationem zc.

¶ An superatus in prelio si negat hoc possit iterum prouocari.

N si deuictus & superatus in duello ad tacta oltra
za & sub fide relaxatus & deinde dicat non esse ue-
rum nec fuisse captum & deuictum ab illo possit ui-
ctor illum iterum prouocare ad pugnam dic q sic.
quia cum iste victus habebatur pro mortuo & perdiderat in-
presiam si se fecit recedentem & habuisset hoc beneficium
a victore q ipsum non occidit & eum relaxauit ad fidem ne-
gando hec debet tali beneficio pvari. ar. l. i. z. ii. ff. de iure anu.
aure. quia non debet sibi prodesse negatio sua. ar. ff. ad treb. l.
illud. §. si negauerit. nam ratione negationis & mendacii quis
amittit beneficium & priuilegium. l. i. C. ad mace. & ff. de fi-
deiu. l. si dubitetur. §. ita. ff. de re iudi. l. sed hoc ita. z. l. ii. C. si
minor se maiorem. z ar. ff. ad l. faf. l. hereditatum. §. si. de iure
delibe. l. si. nam iure longobardo ratione debiti negationis fit
duellum. quia uidetur spoliari & etiam ratione infidelitatis et
spoli z falsitatis. ut habetur. s. circa prin. ubi tractatur ex qui-
bus causis fiat duellum. nam etiam hoc casu posset ipsum uen-
dicare coram iudice ut captiuus obmictendo usum armorum
per non in Bzica. z in. l. i. ff. de rei ven. & per ea que diximus. s.
in capitulis antecedentibus ubi tractauimus an relaxatus ad fi-
dem possit cogi ad reuertendum. & ideo quando fiunt duella
adhibentur notarii qui rogantur de uictoria alterius eorundez
vel fiunt hctere patentes per illum qui preest duello ut nulla pos-
sit dubitatio oriri in posterum. & qualiter pcedatur contra ip-
sum deuictum qui nolle succurre ad uictorem. s. est tactum.

**¶ Quando unus alium cadentem longo tempore
tenuit per pedez usq; ad tenebras quid iudex debet
pronunciare.**

Vo milites ad pugnam diffidati ad tucta oltranza
equites ad terram procidentes colluctantes. tandem
vnus alteruz cepit per pedem in quo erat calcar ip/
sumq; logo tempore tenuit stans extra lizam & qui
in terra erat stabat intra lizam se non ualens erigere z nec iam
aduenit & opus est ut diuidatur pugna & qui in terra erat pro
testatur contra aduersarium q; perdidit campum q; exiuit ex
tra lizam & ipse eum erexit licet ceciderit. alter ptestatur q; ad
uersarius est uictus & superatus ac captiuus eum tenentis & si
stat cum pedibus extra lizam est intra lizam quia tenet intra li
zam ipsum captiuum. nunc queritur quid erit agendum. dico
q; si iudex dissoluit pugnam faciet iniuriam parti. & si uelit p
rogare in sequentem diem non poterit hoc facere quia fuit una
dies statuta. in quo dico q; iudex debet declarare q; de comu
ni uoluntate differant pugnam in diem sequentem. z q; quisq;
sequentis die redeat ad statum pristinum quibus hoc facere no
lentibus vel ipsos sic stare permittet aut ipsis sententiaz poscen
tibus declarabit q; usq; ad tenebras pugnarunt z vnus tenebat
alterum in terram tenendo eum per pedem q; resurgere no ua
lebat & qui detentus erat nolebat se discicere nec se dare. vin
tum & poterat etiam declarare q; ille qui erat in terra erat uic
tus z tenes uictor vel cum maiori honore & hoc in pugna ad
tucta oltranza in qua finis est mors uel disdicta in iudicio bel
li aut separatio iudicis ex clementia.

De partita quatuor pugnantium qualiter decernat.

Quatuor milites ad pugnam uenerunt equites ad tu
cta oltranza & cum intrassent lizam duo ex una p
te accedunt contra vnum alterius partite. & illum
opprimebant. alter ex equo descendens ab recto en
se incedit contra illos qui opprimebant consocium & vnu per
cussit graui a tergo & alter se recedit z fugit extra lizam iste
qui iam pedes erat insequit illum qui exiens fugebat. est que

ratio inter ipsos que partita erit uictrix. vna partita dicit nostra est uictrix q̃ unus ex aduersariis est grauiter cum sanguine percussus & alter disiectus & fugatus. per alteram partitam dicit q̃ vnus alterius partite exiuit ex hanc & sic est uictus & alter percussus. ergo illa partita succubuit. modo dicitur q̃ sententia dabitur contra illam partitam de qua vnus est disiectus & alter percussus. quia disiecta est maximum uituperium & similis morti. & licet vnus ex alia partite exiuerit extra hanc iuit non impulsus sed insequendo fugientem & sic campum non perdidit alterius impulsu. sed uictoriam insequendo contra fugientem a hanc quod est de natura belli.

¶ Quando unus detulit arma leuiora ut esset agilior an possit obtinere.

Vobis milites diffidat ad pugnam cum ajs seu clauis et armis militaribus & vnus eorum ut esset agilior & uelotior detulit armenes de pergamenio argenteos in modum armorum & factum est prelium inter eos. & iste qui tales detulit armenes percussit in facie cum sanguine copugnatorem & diuisum est prelium. alter dicit q̃ dolo & fraude uersatus est & non debet habere uictoriam. ille replicat ego potuissim venire nudus & meam facere conditione deteriore. Ideo uictor sum. modo dubitatur quid iuris. dicitur q̃ ipse est uictor seu qui honorem meretur. q̃ non est dolo nec fraus nisi in se ipso. non tamen in consocio & tanto magis laudandus quia ex artificio se precauit de percussione in pedibus & gambis ubi erat inermis.

¶ Quando renunciauit prouocator prime querele & agreditur nouam.

Vobis nobilibus pugnantibus ad tecta ostranza quorum alter iniustam cognoscens fouere querelam. subfugebat prelium. alter dicit uoluntati traditore. hic audi

eo sermone tali vires assumit & ait illi ego renuncio prime querele & super ista noua querela uolo te expugnare q̄ nō sum proditor & preliando uicit & superauit illum & petit sententiam in sui fauorem & honorem decerni. uictus dicit tu non debes habere honorem nec uictoriam q̄ renunciaſti prime querele. tamq̄ iniuſq̄ & sic fuiſti diſdictus & coſeſſus in iuſticiaz tuam & ſic tamq̄ miles reprobatus non potuiſti ulterius offendere. aliter replicat imo ego pro tali iniuria te potui expugnare & prima fuit finita per renunciationē meam. & potui uenire ad ſcdam emergentem. querit quid iuris. iudex competens determinat q̄ uterq̄ eſt uictor & uictus. q̄ ille qui renunciauit prime querele fuit recreſus & coſeſſus primaz querelam iniuſta & ſic perſurus. & ideo denunciatis reſpectu prime uictus eſt & reſpectu ſecunde eſt uictor q̄ debet ſibi imputare alter qui audita renunciatione non debuit amplius pugnare ſecum & pugnando quaſi contraxit & approbauit eius perſonam & eſt uictus maxime q̄ talis iniuria non debet cum aliq̄ interuallo tollerari imo ſtatim debet ſequi punitio q̄ non patit dilationem ex quo pendente dilatione eſſet in mente & in aīo hoīm proditor non purgata tali infamia. licita eſt enim ꝓpulfatio iniurie in continēti facta & talis iniuria meretur gladio inter milites ꝓpulari. & ita uidetur uera ſententia.

¶ Quando uictor uult q̄ qui ſe reddidit ut captiuum ſe recredat poſt prelium.

Rto preho inter duos milites ad oltrāza vnus qui ſubtus ſtabat deuincitur & ſuperatur & reddit ſe ut captiuū uincētis qui ꝓpterea illum dimiſcit & reſurgunt & poſtq̄ reſurrexerunt uictor dicit uicto tu dediſte te pro meo captiuo hoc mihi nō ſufficit. q̄ uolo ut te recredas & conſitearis iniuſta fouiſſe querelā. ille hoc denegat facere dicē ſemel me acceptaſti in tuū captiuū & ſepatum ē preliuz int̄ nos qđ ſemel placuit amplius diſplicere nō dī. finitoq̄ ꝓho & habita uictoria ꝓ te nō teneor me recredere q̄ tibi dī imputari q̄re

talem uictoriaz contra me acceptasti. replicatur istud est de natura uictorie ad tucta oltranza q quis sit mortuus aut recre-
sus ideo tu teneris facere id quod est de natura uictorie. repli-
cat alter bellum est finitum tali pacto q sim tuus captiuus qd
semel diffinitum est partium ineunte consensu amplius restaura-
dum non est. queritur quid iuris. iudex competens determinat
q ex quo fuit contentus iste uictor q esset suus captiuus & ali-
ud non peciit q non debet aliud facere nec se recedere. quia fi-
nitum fuit prelium. & ppter ea q lex dicit causas uel lites tras
actionibus finitis instaurari no oportet. & de hoc diximus. s.
in simili questione de illo qui dixit io so uenzuto.

¶ Finit liber de captis in duello.

¶ Incipit liber de inpresijs 7 disdicta.

¶ Quis habeat maiorem honorem in prelio pro in presia facto.

Vperius uidimus de preliis factis singulariter
per signum belli expressum. modo superest vi-
dere de hiis qui deferunt inpresias seu signa bel-
landi in propria persona ex pollicitatione voto
aut ad virum ostentationez vt qui talia signa tetigerit pignus

belli recepisse conferetur ad preliandum cum deferente fm legem datam illi imprefie per deferentem. ifta enim imprefia appellari poteft faida more tufcorum vel armilla quā antiqui milites deferebant in brachijs ad uirium oftentationem. ficut etiam naues & galee quo requirunt prelium deferunt p figno paruum vexillum in medio fine fui parte anteriore. quam imprefiam aliqui deferunt ut pugnet ad oltranza. aliqui ut prelientur cum armis deputatis & cum certis offenfis & ictibus determinatis quibus finitis & liberatis vterius finis eft prelii. in quo prelio inq̃tum mors & vulnera accidere poffunt videtur ad tucta oltranza. nec poteft tunc aliqua fraus vel dolofitas excogitari aut fieri nec auantagium queri ficut quando pugnatur ad tucta oltranza & talis prelii per imprefiam finis eft liberatis ictibus ordinatis & ille uictor iudicabitur qui cum maiori uirilitate ac ftrenuitate fe gesserit in ipfo prelio armaturis corporeis utendo ut membris mouendo fe in armis ut inermem & agilitate pugnanda cum prudentia & cum temporis moderatione & cum brachioꝝ & pedum temperamento. offenfus & defenfas faciendo ubi et quando oportunitas aderat fines modeste non exercendo ac arte & artificio belligerando & non fola fortitudine fed ingenio mixto profiliendo non offendendo incaute nec defendendo indefeffus. armaꝝ cum menfura mouendo. is etiam maiorem reportabit honorem qui amplius de campi fpacio occupabit & qui melius occupatum fpacium conseruaret. Is etiam honorabitur qui proprium vultum numq̃ conuerfifet nec retro nifi oportune ceffiffet. & is qui melius infidias hostis & offenfus euafiffet & is qui in faciez percuffus & repercuſus inuictus permaniffet. & qui hoſti non ceffiffet & is qui fe non exinaniffet. & is cui fe non plicaffet nec manus aut crura ad terram tetigiffet quia cadenti fimilis eſſet. & is maxime qui sanguinem inimici feciffet fe illeſo. Is etiam qui inimicum in capite percuſſerit vel in manu. aut in membris nobilioribus. Ideo dixit Vegetius de re militari. q̃ puginator pedestris debet

habere artem dimicandi & Salamon ait q̄ in bello requiritur prudentia cū fortitudine & de honore pugnantiū. s̄. diximus.

¶ Quis sit prouocator an deferens inpresiam uel eam tangens.

Equitur dicendum de deferentibus inpresias causa p̄s-
andi cum tangentibus quis erit prouocator. an is qui in
presiam deferat vel qui tangit. dici posset q̄ prouocator
seu requisitor sit qui inpresia deferat. q̄ requirit oēs milites ad
prehum eos incitando comouendo irā eorū ad experimentum uir-
tutis bellicę ut ostendant q̄ non sint minoris roboris q̄ ipse ali-
as talis deferens si nullus responderet p̄ testaretur q̄ nullus mi-
litum fuit audax tangere estimantes eius potentia & sic redun-
daret in dedecus totius milicie. In contrarium q̄ is qui tetigit
sit prouocator q̄ hoc agit q̄ prohibitionē inpresiam deferentis
& q̄ tangendo p̄sonam in eum impetuz & insultū facit ad irā
prouocat deferentē. sicut is qui alterius narem tangeret in eius
uilependiū & iste deferens uidet defendere rem suam & comi-
nari q̄ nullus insultum aduersus se faciat. suam tangendo per-
sonam sub pena prehī. si prout castellanus minat q̄ nemo ap-
propinquet castro. alias faralicas dabit & sicut facit canis q̄ den-
tes ostendit ne canes ceteri contra eum p̄siliant. & ideo prouoca-
tor erit qui tangit q̄ si ipse nō tangeret ille quitus permaneret
& hec uidetur uera sententia & lactus scripsimus in libro uul-
gari. tñ qui deferunt inpresias ad preliandū sunt hī qui deum
temptant ut. s̄. diximus. & catolici principes non debent tunc
permittere ut pugnaz faciant in suis dominis q̄ nulla ad hoc
urgenti necessitate honoris & fame defendendū. mouentur ut
sunt uoluntarij concitatores preliorum. & ut plurimū succum-
bunt. Ideo contra barbaros ad experimendam propriam stre-
nitatem accedant.

¶ An deferentes inpresias intrare possint ciuitatem
sine licentia domini.

Vbi sequenter dicendum de inpresias deferentibus q
isti nō debent de iure intrare ciuitatē alicuius pncipi-
pis cum tali signo prelii sine licentia pncipis. qz cōci-
tare uidentur miliciam. & quasi pacē et quietē publicā turbare z
dare occasionē delinquendi z arma mouendi in suo dñio z tē-
plant milites. & temptans de iure puniū sicut ille qui in castris
est causa alicuius seditionis tumultus aut rixe qz puniū. etiā nul-
lus militū sine licentia sui dñi pōt illam tangere qz tangēs puo-
cat ad bellū & puocatores tales puniū ut diximus in pñ. opis.

**¶ An miles reprobandus possit tangere inpsiam ⁊
deferens cum illo pugnare teneatur.**

Continuando sermonem de deferentibus inpresias cau-
sa plū. est uidendū si unus miles dignus repulsa qui ex
aliqua infamie labe posset alias a pugna repelli si tāgat
talem inpresiam possit merito reprobari per inpresia deferentē
ut posset repelli si puocaret aliūz. & uidet qz non qz debuit in
suis ordinationibus hoc exprimere qz qz vult tangere & se ppte
rea obligare ad preliū debeat esse miles olimpus & ab infamia
mundus. vñ qz sub generalitate oēs inuitauit sibi in hoc preliū
dicasse uidet & vbi auctor nō distinxit nec nos. tñ in contrariū
facit qz dispositio generalis cōprehendit abiles z numqz inabiles
et odiosos ac phibitos & indignos & in oī generalitate subin-
telligitur cōsuetudo seruata & qz infames sunt ex mente iur
exclusi ab oī actu dignitatis & sunt in mēte pborum indigni
& presumendū non est qz de talibus intellexerit. ideoqz oēs in-
uitati uidentur qui erunt abiles & non indigni.

**¶ An iudex sine iniuria possit diuidere pugnatōres
pro causa inpresie.**

Ost hec videndum est si duo pugnam faciant pro cau-
sa inpresie ad oltrāza si iudex sine iniuria poterit illos
diuidere. dico qz sic qz est in eius arbitrio. est enim ta-
lis pugna voluntaria & prohibita & nō ex necessitate sicut qñ

preharent ad oltraza pro causa honoris & fame q̄ tunc est ex
causa urgenti & necessaria. & iudex debet expectare finem p̄
li cuius est mors uel disdicta. & ut dicūt milites deus tunc est
iudex & debet ueritas patefieri per preliū. & dicūt in Psalmo
clxi. Benedictus dñus deus meus ipse docet manus meas
ad preliū & non expectando finem si ex clementia diuide/
ret tunc esset casus pietatis z non iniusticie & cum iniuria fa/
ceret. tñ in aliis causis q̄ honoris debet illos diuidere non ex/
spectando mortem cruentem & peccaret si homicidiū subse/
quatur ut diximus. s̄. solent enim principes aliquando permít/
tere q̄ intrent & incipiant ut uideant eorum audaciam & qua
quisq̄ eorum animositate & constantia & uirilítate se gesserit.
& quo quisq̄ colore aut pallore aut trepidatiōe se habeat ut ex
motiuis perpendat z mentem suam informet. q̄ etiam posset
propter aliquem eorū fieri disdicta in principio prelii si et p̄ut
pluries accidit. & presertim semel in Alamania coram impera/
tore duobus anelantibus ad preliū ac incipere uolentibus. vnus
dixit q̄ alter arma quedam secreta gestabat ultra conuentionē
quī uestes nudus abiecit alterq̄ illico aufugit & cōpugnator di/
misso quī constanter campū tenuit die tota. noluitq̄ imperatō
ut abiectis uestibus se indueret. sed uestes imperiales sibi est p̄
premio elargitus sibi decernendo honorez & fugienti dedecus
quia fuga uictus extitit sine armis. multi etiam ante preliū fu/
giere & pre timore fecerunt disdictam de quibus diximus.

¶ An postq̄ inpresia est tacta sit locus penitencie.

✠ Equendo de portantibus inpresias questio excitatur
dubia si postq̄ alter miles talem inpresia tetigerit au/
deat penitere. dic q̄ non. res enim nō est integra &
per talem tactum uidet quasi cōtractum inter mili/
tes & uterq̄ prelio sit obnoxius sicut etiā iurantes tactu scriptu

re se obligat q̄ manu tangit fidei se astringit. & sicut in licitati
one nudo quisq̄ uerbo se illaqueat. etiam interrogatus leuās di
gitum se obligat & in bellis qui erigit uestillū vel signum leuat
securum facit hostē. & diximus q̄ duo milites postq̄ intrarunt
in h̄am non possunt iniussu iudicis resihre. ideoq̄ tangens nō
penitebit nec etiam cui tangitur. q̄ tacite hoc tactu quisq̄ iure
militari afficitur prelio & ultro citroq̄ nata est obligatio. sicut
etiam delinquens uno actu se obligat ad penā & quis etia; nu
tu & signis aliqn̄ astringitur & se constituit debitorem.

An qui contra capitula inpresie offendit sit proditor.

Ost predicta uidendum erit si is qui tangit inpresiam
in actu prelii offendat alterum cum aliis armis q̄ cum
deputatis inter eos. econtra si deferens inpresiam aliter
offendat alterum excedendo ordinē. an sit proditor
dic q̄ quis in tali prelio possit succedere mors non est ad oltrā
za & in eo non potest comitti dolo z fraude of
fenderet erit proditio. sicut is qui offendit sine diffidatione p
ditor censebitur. & is qui offendit aliter q̄ sit fm̄ morem & sti
lum armorum. & sicut is qui intra treugam z pacem offendit
qui est proditor. & qui in itinere aut in mensa socium offende
rit uel amicum aut illum quem assecurauerit. & si quis occide
rit socium dormientem in lecto quem conuiuauerit pditionē
incurrit.

**An si in pugna que fit ex causa inpresie unus in
iuriatur alteri sit locus pugne.**

One q̄ duobus pugnantibus in duello ex causa inpresie
cum capitulis ordinatis ad certas determinatas p̄cussi
ones. & in p̄lo deferens inpresia dicat alteri desede te
pditor si es ualens. & is cui inpingit iniuria excedat modū &
alterū offendendo z superado an victus sit legitime ingatus q̄

contra capitula offensus si offendens replicet q̄ eum offendidit
ex noua causa superueniente dic q̄ licuit iniuriato excedere mo-
dum & ordinem capitulorū p̄pter excessum q̄ uocauit eum p̄-
ditorem que iniuria requirit subitam uindictam nec in capitu-
lis fuit actum q̄ posset illum appellare p̄ditorem qui laesctur
iniuria cum modum excessit iniuriante debuit diffidare q̄ se
defenderet super tali iniuria noua als si eum nō diffidauit nec
sibi predixit aliquis sed incessanter offenderit erit p̄ditore ac-
tum & non erit uictor. & de hoc in alio superiori. c.

**Quando tres milites tangant inpresiaz cui primo
debet satisfaccere si unus est comes.**

Ille quidam desert inpresiaz in brachio cum comi-
natione ut si quis in contemptu tetigerit cum eo
preliare astringatur. modo tres milites tetigerunt.
vnus eorū erat comes alter baro alter miles. querit
quia omnes tres prelium requirunt cui primo satisfaccere tenea-
tur. Comes dicit q̄ sibi tamq̄ digniori. Baro dicit q̄ sibi q̄ ip-
se primo tetigit. & miles dicit q̄ sibi tenetur satisfaccere. primo
q̄ ipse fuit diligentior & primo reperit locum z iudicē & int̄
ip̄sos est dies statuta ad prelium & omnia preparata z disposi-
ta. is uero qui est delator inpresie dicit q̄ ipse potest gratificare
cui primo z cui secūdo z cui tercio satisfaccere debet si uita suf-
ficiat. superius in fine h. tactum est de captiuo trium requisito
ab omnibus ad quem accedere teneat. tamen in hac questione
multa adduci possent pro omnibus tribus satisfaccere teneret et
q̄ ipse non posset eligere & gratificare q̄ p̄pter hoc posset au-
ferri ceteris preiudiciū. q̄ contingere posset q̄ p̄mo prelio esset
occisus ab altero cum quo primo preliaret & ceteri nō possent
eorū ostendere uires. Ideo dicendū q̄ debeat satisfaccere primo
tangenti vel q̄ forte dirimatur inter eos.

**¶ An in prelio per inpresiam possit pugnari aliter
q̄ sit ordinatum.**

Eritur si deferens inpresiam prelii de qua .s. conue-
nerit pedes pugnare cum armis bellicis & militari-
bus. & alter uenerit cum eisdem armis. tamen le-
uiores ut sit magis abilis ad prelium & iste obti-
net honorem si alter poterit se grauare q̃ arma equa
non fuerint. & supra diximus q̃ in hoc pho non licet alterum
dolo & fraude superare sicut qñ pugna fit ad oltranza & ideo
distinguitur q̃ sibi imputet si cognouerit arma hostis esse ine-
qualia & non contradixit & pugnauit. q̃ scienti & uolenti do-
lus non infert & de se queri debet qui sua culpa in dampnum
incidit. tamen ubi fuissent arma talia per que fuisset defrauda-
tus ignoranter cum arte ingenio vel fallacia & contra solitum
morem tunc eius querela iusta erit arbitrio iudicis cōpetentis.
vel militari relinquenduz. Quidam noster miles qui habuit p̃-
lium cum alio non ex causa honoris sed per inpresiaz causa uir-
tutis facta cōuentione vt pugnarent pedes. cum clauis cimieria
edificauit in elmo cum subaro argentato & cum alter daret cū
claua non offendeatur. ipse uero in secunda percussione alterū
in cantum percussit ad terramq̃ deciecit. hec nō fuit fraus quia
palam derulit cimere artificium. & alter ante prelium inimici
galeam & desuper contestum debuit recensere.

**An inimicus cum quo habetur treuga possit durā-
te ea tangere inpresiam sui inimici.**

Equitur noua questio si deferēs inpresiam prelii de
qua supra habebat inimicu capitalem cum quo treu-
gam seu indicias tēporales cōposuerat. tangatq̃ ini-
micus inpresiam deferensq̃ asserat durantibus indi-
ciis minime licere tangendo inpresiam treugam uiolare. alterq̃
ex aduerso cōtendat deferentem omnes inuitare ad phum sine
deletu emulos & pacificos. ergo treuga phum non retardat. pe-
titur decerni si deferens. treuga nō obstantē afficitur prelio. di-
ctum est. .s. q̃ pax non rumpitur per puocationem ad prelium

vel duellam ex noua causa accedente post pacem .in hoc tamen
casu non posset inimicus tangere inprisiā. quia interpretatio
spectat ad deferentem qui interpretabitur pro treuga non uiolā
da & treuga durante non est ignouandum .& non presumitur
deferentem nolle adimplere quod promissit & quia tangens est
prouocator ut diximus & non potest durantibus indicis prouo
care ad bellum eum cum quo habetur indicias eo inito .tamen
puto q*uo*d iudicio militari finita treuga teneatur deferens satisfacere
re licet iuris consulti dicerent q*uo*d tempore quo tetigit non fuit
obligatus pugne p*ro*pter treugam vigentem inter eos q*uo*d ea finita
illa obligatio non renouetur que de nouo tangat si ad huc inprisi
a instat tamen si eam abiecerit .non tenebitur pugnare vigore
primi tactus tempore prohibito facti.

**An superatus in prelio causa inprisie .possit in aliis
preliis reprobari.**

Liud erit videndum de deferente inprisiā prely si
pugnauerit cum aliquo milite & fuerit deuictus &
superatus si deinde poterit refutari in alio prelio .&
dico q*uo*d non potest reprobari in aliis preliis q*uo*d ut di
ximus q*uo*niam pugnatur ad oltranza ex causa honoris uel pro delicto
manifestando ubi iuratur per ambos d*e* calumpnia tunc succum
bens tanq*uo*d perisurus & calumpiator reprobari potest ut non pug
net cum aliis militibus ab eo prouocatis quia remanet cum infami
a .tamen ubi pugna fit pro causa inprisie & causa virtutis ostē
dendum tunc si milites vincatur iure militari reprobari non po
terit a ceteris pugnis quia licet remaneat viciundus non tamen
efficitur infamis sicut is qui succumbit in prelio ad tacta ol
tranza ut diximus supra.

**An inprisia finiatur per primam pugnam uel duret
ea finita .**

Se & aliud videndum si iste deferens inprissiam prelii cum vno milite preliauerit. si deinde finito prelio requiratur per alios si afficitur pugnare cum ceteris dico federa & conuentiones accendi a quorum serie non est recedendum quia solet indicare pugnam cum uno vel cum pluribus, uel solet pollicitationem facere nunquam dimittere inprissiam nisi cum tot militibus pugnet et uincat aut vincatur tamen ubi simpliciter deferret & non distingueretur numerus militum preliorum tunc si cum uno preliauit uicit aut subcubuit finita est inprissia si illam deponit et intelligitur de prima uice si eam ulterius non gestat nisi tunc antequam pugnaret cum primo esset a pluribus tacta eo non sollicitante quia omnibus obligat singulariter satisfacere ex quo simpliciter deferebat.

Qualiter fiat disdicta expressa .7. qualiter tacita .7. qualiter excusatio ut satisfiat offenso.

Via finis cuiuslibet prelii singulariter iniendi ad oltranza ex causa honoris est mors uel disdicta ore proprio, uel confessio contraria eius pro quo pugna indicitur que disdicta ut satisfiat copugnatori. & iudici oportet quod sit clara & non ambigua dicendo. ego dico contrarium eius quod dixi & quod tale quod dixi uel feci. dico quod iniuste feci uel falso modo & fui culpabilis & feci contra iusticiam & iniuste uel male feci uel proditorie feci. aut dixi uel similia uerba. per que quis se recedat. aliquando fit disdicta tacite. ut quia dicat. ego me reputo victum & superatum a te qui foues iusticiam. uel si dicat noli me amplius offendere quia sum tuus presonerius. uel oro noli me occidere quia iniuste preliam uel si dicat parce uite mee. uel si dicat ego nolo amplius contendere uel de me age ad uoluntatem tuam. uel peto gratiam aut misericordiam. uel pono me in manibus tuis tanquam fallitus. uel ut homo mortuus. uel renuntio defensionibus. uel me tibi subiecto quibus casibus si pars propter ista uerba uel similia esset satisfacta et etiam iudex propter

hoc diuideret esset disdicta tacite facta vel si dicat ego renun-
ctio querele & ubi diceret. Ego me pono in tuis manibus tunc
esset disdicta & dixit Bal. in. l. si. de eden. accq. q. non deberet si
bi adimere uitam secus si diceret. ego me rendo tibi tãq. homo
mortuus quia possit uitam tollere. vel etiã si diceret non plus q.
mortuus sum uel si cum reuerentiã quereret misericordiam vel
indulgentiã esset tũc disdicta manifesta. & hoc qñ alter ppter
illa uerba satisfactus remaneret tamen ubi uellet disdictam ma-
gis clarã posset illũ gladio in ore, cogere ad ill faciendam. aliquñ
uero fit disdicta per uiam excusationis ut quia dicat. quicquid
dixi aut feci fuit in aduertentẽ factum aut dictũ. & pro uobis
non dixi sed p alio uel non feci ad uestra iniuriã. sed a casu &
a fortuna & ex impetu & sine proposito & ista erit excusatio
quedam que exonerat iniuriatũ satisfacit ad instar disdicte nec
tunc grauabit extimationẽ se excusantj sicut disdicta tñ ista ex-
cusatio sufficeret nec esset disdicta nisi qñ primo contentionem
fecisset sup hoc dicẽdo bene fecisset uel illud affirmando q. de-
inde si excusaret se esset disdicta manifesta uel qñ aufugeret a li-
za uel dimicteret capum & omni mō quis se pdat. uel se dat p
fallito o per mactatore de fede o per uenzuto o supato dando la
raione alaltra pte ista disdicta fit ad modũ torture q. cũ gladio
cogitur ad se recedendum uel contrariũ confitendũ talis autem
disdicta est sumũ uitupeciũ in milite & maior honor censetur
mors cũ aliquali reputatione q. uita cũ disdicat que differt ppetu-
am infamie labẽ q. is qui per inimicũ occidit p trutione fame
per gloriã moritur ppiũ defendẽdo honore inqñtũ vires suppe-
tunt sed is qui se recedit aut gñũ dixerit ipemet homicida est
sue fame & honoris. & est puerbiũ in armigeris. & nobilibus
curiosis potior mors q. disdicta. & ista est monitio que datur in
transibibus lizam & si unus sociorũ fugeret a liza dimisso altero
ess; pditor nō tñ si se disdiceret. q. ess; uictũ z nō pditor sociũ.

Quando si ex duobus sociis pugnatoribus unus se
disdicat remanens teneatur pugnare cum aliis duo-
bus aduersarijs simul eodem tempore.

Vobis diffidatis ad prelium ad oltranza .ex una & duobus ex alia parte vnus aufugit uel se discedit aut recedente facit solo remanente sodali . duo uolunt ambo eodem tempore pugnare cum solo remanente .an sint audiendi uel debeant .vnus post aliu cu illo pugnare . dic q ambo debent cu uno pugnare eode tempore . quia illa pugna ad oltranza fit ad mortem & pncipem alterius z no repitur equalitas potentie fortitudinis aut ingenii . uel armorum . & quisq potest alteru superare dolo fraude & per subterfugia omniq arte & ingenio . & ideo vnus tenebit cu duobz eodem tempore pugnare . aut se discedere . aut p psonerio dare in manibus amboz . tamē si cu uno illoz pugnaret & ab vno esset uictus & superatus . z se fecisset recedente . aut se dixisset no audietur . dicēdo . intendo cu alio pugnare z recuperare honore meū si illū deuicero qz iaz est cōfessus z rebrozatus a socio . & uictoria vnus ptest confocio . z disdicta cu uno . facta dat uictoria alteri & inponit se recedenti . in illa cā filētiū ppetuū . si tū succederet in uno ex sociis mors naturalis . tunc alter supstes nō tenebit cu duobz pugnare eodem tempore & excusaret sicut excusabit ppter aliud iustum impedimentum succedens . ut in pximo capitulo uidebit .

Quando vnus ex quatuor pugnare debentibus infirmatur . an expectetur .

Ost predicta uidendū fore putari si duobus diffidatis ad preliū cu aliis duobus militibus ad oltrāza ad diē certam successerit vni impedimentū infirmitati aut ualitudis corporalis ita q no ualet esse in prelio . an alter ualidus teneatur solus pugnā facere cu ambobus . dic q non . sed debet expectari . ualitudo illius . qz quis ista sit pugna ad oltranza . intelligunt referuati casus iusti impedimento succedente vni uel duobus z eoz cōuentio intelligit si ambo fuerint in eo statu ualitudinis in quo erant in diē conuentōis & infirmas est impedimentū dei & nature & iustum qd non potest p uideri . & fieret iniuria impedito illū no expectare . & similiter cōsocio si cogeretur solus pugnare . nec fieret iniuria alteri parti

quia est ex casu fortuito cui puideri non potest nisi esset impedimentu contingens socio ex sui culpa ut s diximus. q unus ausu gisset a liza. uel se fecerit recedente. qz unus de mans debet pugnare cu ambobus. & p euitatione piculoz z p honore is qui e sub pignore pugnandi cu alio ad die arta no debet intrare aliud preliu nec torneamenta nec sua persona exponere periculis ex quibus in die deputata. no possit accedere ad satisfaciendu honori suo qz tuc si ipe affectatz picula z no se precaueret subinputaret ad culpa si ueniret impedimentu z no admitteret excusato sua. in caso de oltranza & reputaret cotumax qn ipe fuisset causa sui impedimenti & tuc iudex decerneret dando honore copenti ad preliu tali excusatoe minime admissa taq pcurata z affectata z sui culpa succedenti ideo precauat ne sua culpa impedimentu succedat qz remanebit cotumax & cu uituperio & alter cum honore.

An dignitas ecclesiastica liberet ab honore preliadi.

Contingit dubitari quida erat obligatus ad certa die pliare cu inimico ad oltranza & au die cedente clericus efficiat an sit absolutus a tali obligatione. dic q sic. qz iura canonica phibet tale consuetudine pugnadi ut dictu est s. nec etia tenebit dare capione nisi in fraude clericatu assumat qz posset alter regere cu ut ueniret uel se didiceret & si uenire recusaret tuc iudex preliu dabit alteri honore ratione talis fraudis commissz faciendo se clericu in fraude & illu comparente reputabit virtuosum & founte iusticia ac etia roe fraudis teneret ad expensas secus si no fecisset in fraude qz in nichilo tenebit de quibus habetur in ti. de obliga. ad racionia. & in ti. de serujs non ordinandis & in iure ciuili de accedeti ad milicia in fraude numeru q non hnt priuilegia militu & deicit a malicia.

An unus possit in se assumere bonus pugne uel que rele alterius.

Vida puerant nobile ad preliu p ca honoris uel p crimine in puocantis cotumelia commisso coparet tercius z asserit. tu istu puocas p crimine in te commisso honore.

ac pudorem tutum sigillante non iste sed ego assertus in te deli-
ctum comissi ego tam principalis illius querelam assumo & intendo
substinere & defendere quod iustum actum est ille replicat non tibi conue-
nientia nec tamen mihi illud provocavi. meum offensorem inpiam & iniustum
& quod illud propriam intendo contumeliam propulsare & deinde si quid me
cum agere contendes tibi satisfactum. Querit modo an hic possit sub-
intrare & hanc querelam in se assumere provocatoris invito et primum
provocatum liberare. dic quod quis si dixerimus quod quilibet potest consanguineum
sodalem & affine defendere et per illis pugnam assumere non tamen per
provocatum invito nisi quando tales persone essent inbecilles et debiles ut quod
magister minor senes clericus aut infirmus quod tunc saltem. ut capio illorum
admittere alias provocator invito defensionem non suscipiet nec innovabit
in seipso plium assumendo nisi cum inbecillitate et hoc casu iste quod
tamque tercius copars assumens in se querelam erit simpliciter provocatus
et provocator quod ut defensor accedit. legitur in utrogilo de Niso
& Eurialo me me adsum quod feci in me convertente ferrum orotuli

**An qui sponsione fecit quod alterum faciet recedere ore per
pugio optineat si illum occidat.**

Ostendit autem omnia subiungit dubitabilem questionem de discedenda
tam miles diffidant comilitonem ad plium rationem & cum quod eundem
de peditum notavit offerens pugne iudicium & cum gladio
ipsum ore proprio facere recedere vel quod se discedat et intrantibus cum
pugna gladiatorum tandem provocator istum ad terram perstravit cui incubes
gladio cogebat ut se recederet faceret aut contrarium cogeret quod inui-
cto animo persistens nullatenus se discederet nec recedere voluit asserens li-
berius subire mortem quam se recedere propter quod provocans illum gladio in-
teremit & petit a iudice in sui favorem & honorem decerni victori-
am. quod sanguine adversarii effudit illum occidit in gratiam in favorem
fame & glorie mortui. replicatur quod non est victor nec honoran-
dus occisor quia pollutus est ore proprio illum facere recedentem
& hoc non fecit immo alter potius mortem sustinuit quod se re-
cederet. & sic moriendo est victor sine armis. quia se noluit
recedere & constanti. & forti animo resistentiam fecit. ut se
non recederet. ergo provocans non est victor sed victus.

incontrarium p occisore replicatur q ipse est uictor . quia mors
in prelio dat supmā victoriā occisori ppriū inimici z mors z dis
dicta equipantur q in pugna ex cā honoris . & ad oltranzā da f
finis p mortem aut per disdictā & nō aliter z qui facit equipol
lens sacrificat q inplet quod pmisit z quia fecit quod maius eo
quod pmisit q occidit & qd pluris ē utiq; tantū est . & uidetur
dei iudicio occisus q iniuste preliauit ut armigeri imaginantur
& testantur iudex cōpetens audita huiusmodi cōtrouersia decre
uit q tacite omnis mors in tali prelio . large disdicta censetur .
sicut omnis disdicta etiam est mors ciuilis q per eā disdicentis
se fama occiditur tū in hoc casu ex quo expresse pollicitus est p
uocans illū facere ore pprio recedentē & disdicentē qui expres
se hoc agere denegans potius passus est mortē non dicit inplesse
id qd pollicitus est q alter resistit uiribus & potentia sua se nul
latenus disdicendo & sic potius occisus potius uictor censebitur
q superauit & uicit insidias inimici eiusq; potentia se nō recre/
dendo sicut sancti martires uicerunt tormenta tyrannorum in
fide perseverando ideo sententiā dabitur decernendo q iste puo
cator non impleuerit sponsonē quā pollicitus est illū ore pprio
facere recedentē & occisum sua constantia resistendo mortuus
cum honore defendendo famā ppriā usq; ad ultimū uite spiri
tum nec poterit alia pferri sententiā . q nō poterit pnunciari .
uiuum ex toto esset uictū q superauit & occidit inimicum . &
mors dat honorem nec etiā poterit iudicari mortuū esse uicto/
rem ex eo q alter non fecit eū recedentē q ipse occisus est . licet
cum suo honore obierit q̄tum ad gloriā militare . sicut antiqui
Romani agebāt q plus extimabāt famā & honore q mortē qui
bus mors erat gloria & uita eū ignominia supplicii . si tū cū in
traissent bellū & pugnaissent puocator in conflictu belli illū oc
ciderit absq; eo q ipm coegerit ut se recederet tū diceretur dis
dictus q non est occisus de negando expresse disdictam ut su
pra diximus & poterit si nā in fauorem occisoris pferri cetē
ra suppleat religio militaris in hac dubia questione .

**Quod sit maius dedecus . an fugere a liza . uel se
disdicere .**

Irea disdicta restat uidendū . quod erit maior dedecus
seu uituperiū fugere a liza uel capo . uel se disdicere ore
pprio quis dixerimus q̄ ois fuga est disdicta z qd de
una dicit censet de alia dictū tñ plurimū differunt . qz fuga ex
iniusticia lesaq̄ conscientia & ex maxima uilitate pcedere solet
ex qua seipm differt occidit dāpnat & uictū redit absq̄ armis.
nō defēdēdo honorē & famā ppriā quocq̄ q̄q̄ nisi cū uita p̄dit
is aut q̄ resistēdo armis & p̄bitate resistendo cām suā p uiribus
defendit si se primorū oppressz potētia faciat recedentē ne mori
atur ē cū minori uituperio qz oppressio z coactio dāt exultatōez
qz mors est ultimum terribiliū & magna ē uiuendi dulcedo &
nil carius in genere humano talis enī disdicta vi. armorū facta
non p̄cedit ultra. & ex ppriā uoluntate sed coactōe quadā. &
dixit Bal. q̄ audita ē uos diuina in celis qd merus cā factū erit
ratū non habebō. ideo fuga erit cū maiori uituperio qz succūberē
cū honore ē tollerabiliū q̄ cū uituperio & uilitate fugere semper
enī in preliis temptanda est fortuna p uictoria & nō ē credē
dū aduersario sine resistentia neq̄ eis repitur maior infamie la-
bes in disciplina militari q̄ fugere a facie inimici ubi nō est ex-
cessus nec est maior honor z extimatio q̄ q̄ inimicus ante te fu-
gias & sic dāpnabilius erit fugere q̄ vi armorū se recedere.

¶ Liber de sententia ⁊ de appellatione.

Valiter sit p̄nuntiandū & sētentia p̄ferenda in
pugna ad oltrāza in q̄ uia armorū ul' duello ē ueri-
tas exgrenda dic qz gladius ē primz & supremus
iudex in singulare certamine qz ipse gladius ē q̄ dis-
iudicat punit ac calūpniantiū iniquitates expellit ut
in p̄hemio insti. & exeq̄ suas uindictas qz neminē hz supiorē
nisi deū & ueritatē z ubi ensis iudiciū deficit tūc tribz mōis sen-
tentia profertur primo si prouocans uel requirens in die in di-
cti belli n̄ coget tūc prouocato cōpēte armato cū officialibz armorū

z cum araldo inducto armorum ipsius comparentis z cum propria banderia seu vexillo si habuerit intra vel iuxta lizam seu campum gladiatorium tota die expectabit prouocatum quo non comparente z in contumacia perseverante tunc in meridie per prece- nem fiet proclamatio trina. si est talis miles vel nuncius ad ipsius legitime excusandus quia alter talis dominus comparuit ad hanc diem deputatam z ipsum armatus expectat ad prelium paratus deinde vero eodem non comparente z sole declinante coram pre- fecto comparens astabit z dicet veneram paratus cum mea per- sona defendere z probare qd falso modo z cum iniquitate talis prouocator me accusauerat z calumniosam aduersus me infamie notam proposuerat qui nunc sue culpe conscius z de iure suo pel- simo diffidens z nolens in lite improba versari non comparet petens ad decus z honorem z utilitate ipsius comparentis z ad pugnam presto parati pronuntiari iudicari z interpretari z ad de- decus vilipendium z iacturam noteq infamiam non comparere decernere quibus protestatis contumax per prece- nem vel ar- morum regem iterum conuocatur z requiritur alta z intelligibi- li voce deinde expectat ipse prouocatus comparens usq ad solis occasum z stellis apparentibus deinde prefectus duello cum con- filio procerum z militum aliorumq rei militaris experientiam habentium pronuntiabit illum esse contumacem z pro confesso haberi accusationemq suam fuisse iniquam z calumniosam ac falso modo z inique requisivisset comparentem ipsumq compa- rentem fuisse paratum defendere honorem z famam suam cum armis z in die statuta deputatis z ideo absoluet ipsum compare- tem a tali falsa z iniqua accusatione instituta tanq victorem in dicta die condemnando contumacem de falsa accusatione tanq victum z superatum decernendo eundem esse militem reprobatum z reprobandum z de cetero ut diffamatum de sua iniusta querela z honoris sui prodigum z ignominiosum deinceps a mi- litum pugna repellendum. Vbi vero hic non comparens aliquas excusationes per suum nuncium ve araldum miserit tunc ante omnia prefectus auditis excusationibus z habitis consultationi- bus peritorum z cognitione matura examinatis excusationibus ne cui partium iniuriam faciat pronuntiabit super iusticia vel in

iusticia excusationum que si iuste fuerint z consisterint per publica documenta vel testimoniales litteras tunc decernet excusationes vt iustas admittendas z statuet aliam diem impedimento cessante ad prelium peragendum Sin vero prouocatus contumax fuerit z prouocans comparuerit tunc similiter non missis excusationibus procedetur ad sententiam contra ipsum prouocatum decernendo ipsum contumacem haberi pro confesso malefactor delictum vel accusationem institutam. vt. §. qui si comparuerint z z pugnam fecerint z certauerint et prouocator victor fuerit si milititer pronuntiabitur illum esse victorem z prouocatum victum ac vt calumniatorem esse reprobandum deinceps z ubi prouocatus victor extiterit pronuntiabitur simili modo contra prouocatorem nisi accusatio fuerit de crimine lese maiestatis qz tunc usqz ad tertium gradum cum infamia notabuntur descendentes nascituri in posterum secundum iuris dispositionem z ibi fiet accusatio de aliquo publico crimine quod offertur probari p pugnam tunc denicto accusato per pugnam procedetur vt in capitulis. j. scriptis.

An accusatus de homicidio qui obtulit per pugnam se purgare si succumbat decapitetur.

I pugna vel duellum offertur in crimine homicidii z constat de homicidio per accusatum commissum quia in pugna succumbit vel aliter se non purgat decapitatur z si non constat de homicidio z pugnat z in pugna succumbat manum perdit quia dicitur homicidium commississe de quo per pugnam conuictus est secus si constat de homicidio sed dicat ad defensam fecisse quia si in pugna defensione succumbat decapitabitur vt in titulo de pace tenenda. §. si quis hominem. nam tunc pugna species est tormenti z ideo talis accusatus debet pugnare z si succumbit

punitur secundum Andream de ysernia in d. cto. §. si quis. z p
talem pugnam miles vel alius se expurgat z monstrat innocen-
tiam suam q non fecerit quod imponitur ei per manum milita-
rem quia pugnabit cum accusatore secundum Andream de yser-
nia. Et idem Bal. tamen si esset lata sententia per duellum q ali-
cui impingitur q fecit furtum z fuit factum duellum z reus suc-
cubuit per probationem duelli talis sententia non transibit in re
iudicatam quia si deinde reperitur q alius furtum fecit senten-
tia irritabitur. c. secundo. de purgati. vulga. z glo. in. c. secundo.
de derico pugna. in duello. nam licet a tali sententia non sit appo-
latum z ius fecerit. c. cum inter. de re iudicata. veritate in con-
trarium comperta reiterabitur sententia. l. fullo. de conditioe si-
ne causa. z de iurciurando. l. admonendi. presertim quia prefer-
tur auctoritate probationis incerte. dicto. c. secundo. Et q sit nul-
la talis sententia quando profertur per probationem duelli tenet
Baldus in. l. libertorum. c. de testibus. Et dixit Baldus in. l. fin.
c. de probationibus. q si probatio in causa capitali committatur
pugne q victus per pugnam non morietur sed manus amputa-
tur quia est probatio presumptiva allegat lombardus. de homici. li-
ber. homi. l. qui vero. z. c. primo. de pace tenenda. dicens stari co-
suetudini quia prohibita est pugna nisi in casibus contentis in. §.
per contrarium insti. de here. que ab intesta. Et est constituto reg-
ni sicilie. monachiam. z. §. visum est.

An prelium uel pugna possit iudicari per arbitrum.

Pugna debet iudicari a iudice non ab arbitro argu-
mento. l. quibuscumq. qualiter quis se defende. de
bet. in longobar. nam arbitri iudex non est licet a
partibus eligatur que non possunt dare iurisdic-
t. priuatorum. de iurisdictione omniuz iudicium.

z eius arbitri sententia non est uera sententia. ff. de infami. quid
ergo. §. ex compromisso. z ff. de iur. l. si dictum. naz si de famo
so delicto nec deliberati causa debet ad arbitrium iri. ff. de arb. l.
non distinguemus. §. iulianus. z ideo si criminaliter causa agitur
non erit arbiter eligendus unde si pugna non indicitur a iudice
in casibus a iure permissis sed ex conuentione litigatorum ea susci
pitur tunc uidetur stari conuentioni partium. ar. l. si conuenerit.
de iurisdic. om. iudi. qz cuilibet licet discedere a iure suo. l. si quis
in conscribendo. C. de pac. z cum partes hoc onus probatiois eli
gerunt non uidetur reprehensibile si probatoni per eos electe ste
tur ar. l. theopompus. de dote prelega. nam vbi conuentio partium
est ibi iudicis conuiescit officium. l. i. §. deinde. de noui operis.
Tamen alii dicunt pugnam non debere fieri ex conuentione par
tium scdm Caro. in dicta. l. quicumqz. adeo qz si partes conuene
rint pugnare de aliquo negotio z reus noluerit deinde stare con
uentioni non cogetur quia conuentio non valet per dictam. l. q
buscunqz. vbi dicit tex. qz pugna debet esse indicta per. l. z sic de
bet fieri in casibus permissis z sic duo requiruntur. s. vt indicatur
per. l. vel principem vel indicetur a iudice esse locum pugne vel
in eo casu vbi pugna locum habet z in hoc concordat constitutio
regni sicilie que incipit monachiaz. que statuit in illis casibus
in quibus pugna locum habet pronunciar per iudicem. licet ali
qui dicant qz sufficiat conuentio quia pugna est probatio z si pla
cuit actori per hunc modum probare z reo similiter placuit per
hunc modum se defendere qz cuilibet licet a iure suo discedere ut
in lombar. de eo qui falsam cartam scripserit. z dicta. l. si quis in
conscribendo. scdm docto. lombar. in dicta. l. quibuscunqz. z ho
die pugna est in arbitrio iudicis competentis qui eligitur z qui
bellum indicere habet inter ipsos de iure armorum z consuetu
dine vt. §. dictum est.

Explicit liber decimus Et incipit undecimus.

An a sententia lata in duello possit appellari.

Odo queritur si is contra quē pūctiatur in duelo
tacite uel expresse. tacite q̄ p̄fecto duello uidēs q̄
unus erat in statu uictorie nō tñ dū uictoria ex to-
to adeptus septē p̄ciet z deinde illū decernit ut vi-
ctū primo q̄ exire fecit a cāpo gladiatorio in signū succubente
& signū & honorē uictorie alteri uel etiā q̄ p̄ sententiā declara-
uit unū fuisse uictorē uel aliū supasse. an tūc possit appellare ma-
xime cū cāis q̄ solēt appellatōz etiā alias nō admittendā iustifi-
care. dic q̄ si iste p̄fecto duello fuerit ordinarij index cui fuerit
cōmissa huius plū cognitō. ut fecit Rex Anglie. qñ Rex Carolus
accessit in bordeā ad pugnādū cū Rege Petro q̄ misit iudicū ad
decernēdū inter ip̄os tūc si p̄ q̄ quā decernit grauet licet appel-
lare. ut si ēet dux belli alicuius principis uel q̄ de aliq̄ crimine ac-
cusabat qd fuit p̄bādū p̄ duellū ut diximus Nam appellādū usus
freqns ē. l. i. ff. de appell. z ois appellatō ē p̄missa nisi reſtat. p̄hi-
bita exp̄sse glo. nō. in. l. q̄ restituere de rei ven. & in maioribus
& in minoribus licitū ē appellare. l. & in maioribz. C. eo. z ē ex-
pressū in milite qd appellat ubi puato licz appellare. l. suspectū. §.
si. ff. de appell. in uerbo uicti si non puocauerint si tam personā
iudicij coram quo duelluz est factū esset imperator uel Rex Frā-
cie aut alter Rex Princeps uel Dux monarcha in regno suo qui
per pugnatōres fuerit electus p̄ iudice & qui dedit campum se-
curum iuxta morē tunc ab eius facto uel sententiā non appella-
bitur. l. i. a q̄ appe. non licet. & l. ii. §. ex actis de ori. iur. & in. l.
i. §. his de offō. p̄fect. & Speq. in ti. de appellatōe. §. nūc tracta-
mus. z Io. Andre. eo. ti. §. uidendum ubi dixit q̄ a sententiā Re-
gis Francoz nō appellatur & sequitur Ange. in. d. l. i. & ideo in
Rege Sicilie ut plene p̄ glo. in p̄hemio cōstitutōnū regnī Sicilie
& ibi Andre. de yser. z tūc supplicabitur z ne sit auctor iniusti-
cie aut q̄ supplicatō de p̄ci impato offe. facta executōe ut ibi nō.
In si pūctiasset aliq̄s dux exercitus. uel capitaneus armoz. uel
magnus cōmestabulus tūc appellabit. ut dixi q̄ isti sunt officiā-
les imp̄ij regū uel ducuz. l. officiū regentis exercitus. ff. de re mi-
litari z appellabit ad eoz supiorē. l. ipatoz de appell. z per iura
prio loco all. z tūc si corā supiore ad quē appellat. iste appellans
ueller pugnam expedire cogetur redire ad illum statum in quo

fuerat tempore quo talis iudex iuram proutendo duellum .
dissolui mandauit qd iudex appellatois dicit iudicare ex primis ac-
tis uel ex nouis .l. si cu ibi no ff. qd cu eo & Bal. no. in .l. preses d
senten. & Innocen. de test. c. fraternitatu. & Bar. in .l. si ut appo-
nis. C. quo & qm. z in .l. is apud que de eden. & Bal. in .l. si ut appo-
cauit vii si ex primis & nouis debet iudicare no poterit sententia
pferre nisi dicat parti reducas te ad statum primum in quo stabas i
prio duello ut uideas acta z gesta vira ut possis iudicare & cuncta
rimari. ar. glo. in .l. penult de pigno. acq. & c. non solu in glo. de
appell. in .vi. ubi appellator pedere dia debet stare in eo statu. in
quo erant ante appellatorem z dixit Bar. in .l. ab executore. C. quo
ru appell. qd appellatorem pedere debet qd appellauit dicit stare de te
tus put ante z sic utunt milites qd si iudex ex clementia diui-
dat duellu & is q erat oppressus uel deuictus negaret se deuictu
& uellet iteru pugnare dicit reduci in eo statu in quo erat tpe quo
fuit duellu diuisum & pseq duellu z si stabat subtus pugile cum
gladio in ore tunc in illo statu se debet reponere z seq pugna &
isto mo appellatio no erit psecuta qd ille no se reponet in illo sta-
tu timore ne occidat z sic erit questio sopita si tñ ipse nollet ite-
rum pugnare sed diceret q iudex male pnuctauit z uellet hoc
pbare p testes uel p pitos & exercitatos in re militari q sententia
fuit iniqua tñ audietur qd nunq est pugnandu ubi potest habe-
ri pbatio per testes uel per aliam pbatione ut supra e uisum cir-
ca principio si tamen is qui obtinuit uellet per pugne iudiciu sen-
tentiam tamq iustam approbare & iterum pugnare non audiret
quia potest per pares uel per milites sententia approbari uel re p-
bari & non sit locus pugne quia odiosa sunt duella ut dictum e
in principio quo casu iudex appellatōis debet sequi primo p-
cium contentiones si que facte essent ante duellum per no. in .l.
tale pactum q. qui prouocant de pact. & dixit Bal. in .ti. de pace
constat in uerbo in causis q iudex appellatois fruat tñ mores
& consuetudines ciuitatis & fori primi iudicij z sic seruabit mo-
res pugilum z pugnantiu uel exercitus eorum ar. in auten .
ut cum de appellatōe. cogn. c. i. & facit .l. nemo de senten. &
in .l. i. c. solent quando appellandum sit & Innocen. in .c. cum spe-
tiali de appell. z in Rica de consuetudine . si tamen prouocatus

in aliqua parte mundi elegisset unum iudicem ut plerūq; facit
pugnare uolentes comuni sensu tunc si elegerint eum ut arbitri
um in formā cōpromissi non appellabitur quia a sententiā arbitri
non appellabitur. l. i. c. de arbitri. l. si cum dies. §. statim. ff. eo
licet reducat ut sup' citetur ut ibi. si uero eum elegant ut iudi
cem competentem ut assolent dicere milites tunc q; uidetur eis
iurisdictionem p'rogare in sua iurisdictione tunc ab eius senten
tia poterit appellari q; est iudex ex communi uoluntate de his q;
geruntur in eius iurisdictione. l. ex cōsensu. ff. de appell. & l. epi
scopale. c. de epi. audi. & l. si a quibus ap. non licet & hoc si ali
as a sententiā huius iudicis p'rogati potuisset appellari quia si ap
pellari non potuisset tunc ista iurisdictionis p'rogati non facit
q; appellari possit. d. l. epale. unde si non posset alias appellari ab
eius sententiā supplicabitur ad eundē per. l. i. de offi. p'fecte. pre
to. per autentica que supplicatio de preci. imperato. offe. uel eius
officiū misericorditer implorabitur super iniusticiā per glo.
in. l. arbitro. qui sat. da. cog. & ubi is a cuius sententiā est appel
latū nollet admittēre appellatōez tunc appellans more militum
poterit eligere aliū iudicem competentem similem pronuntiā
anti & ad eum cum querela accedere allegādo q; est facta sibi ini
usticiā p' talē iudicē petendo q; decernat & iudicet sup' tali iniu
sticiā cū cōsilio p'cep. q; tūc eligeat ut iudicet iter eos. sicut fuit ele
ctus primū iudex ar. l. cū apud. iudi. solui. ubi dicit q; iudex ap
subrogat' loco primū iudicē & sic d; eius naturā habere ar. l. si eū
§. q; iniuriar. siq; can. & sentit Ange. in. d. l. ex cōsensu unde si
primū fuit a pte puocata elect' etia iste d'ebit eligi a pte appel
lat' ut eq'itas inter eos seruē. l. si. de fruct. & lit. expen. 2. l. insa
cris. de p'ximis sacroz & de arbitri. l. si cū dies. §. pe. & l. iii. mada
ti. uel possēt adire supiorē p'nuctiā si eū habet p. d. l. impator
cū suis si. tū aliq; tenēt q; nō sit locus appellatōni in duellis q; en
lis ē iudex q; facit executōz una cū sniā q; opy. est iniusta q; sepe
accidit q; iniquas sentētiās p'ferūt hū q; p'sunt duellis. ut ita uidi
mus & condemnant deuictum & cum perpetua infamia usq;
ad terciū gradum. & quia cum de maximo agatur preiudici
tio iustum est si pronuntians in duello habeat superiores q; ad
eum possit recurri per uiam querelę & grauaminis per. l. arbitro.

cum ibi nō. ff. qui sati. da. cog. & si non haberet ei supplicabitur
ut cum aliis consiliariis reuideat grauamē ne sit auctor iniusti-
cie. d. auten. que supplicatio si condemnatus hoc elegerit z ubi
pronunctians nollet reuidere & grauamen corrigere uel ipsum
audire. tunc condēpnatus petet literas testimoniales qualiter oīa
gesta fuerunt & processerunt ibit ad imperatorem si ille in supe-
riorem recognoscit imperatorem uel accedet ad alium equalem
regem uel dominū per uiam querele & iniusticie & petet cam-
pum tutum ad iterum pugnandum & probandum sententiam
esse iniustam uel petet ut habito consilio procerum cognoscat d
iusticia uel iniusticia sua exhibendo literas testimoniales qui con-
uocatis proceribus si decernere uoluerit & altero requisito re. &
negocio ex aminato quod iustum fuerit decernet. tamē minor
iudex hoc non audiat nisi equalis pronunctiatio. qz minor non
restituit aduersus sententiam maioris. l. minor. autentica. ff. de
minoribus. nam si pronunctians fuit. etiā ibit ad alium regem. uel
si dux ibit. ad regem uel principē ar. di. l. minor. & ita est cōsue-
tudo militū in similibus causis accedere ad alios reges z princi-
pes. ut cognoscant de grauaminibus illatj. qui si pronunctiabit p
gauato remanebit cum honore.

An deuictus i duello possit appellari ut itez pugnez

One q aliquid fuit sorte & a fortuna deuictus in duel-
lo ppter aliqd sinistrū sibi eueniens non tñ a iudice con-
petenti iudicatus ut qz equus casu cecidit & censetur vi-
ctus & uellet itez currere ut honorē recuperet p aliū cursum & ps
nequid ulterius currere nec pugnare fuerit tāq deuictus tracta-
tus & uult appellare ut iterum pugnet an possit. dic q non. quia
istud est iudiciū fortune cuius dux est deus fm Sene. ad Lucil-
lum. epist. vii. & aliquando vocator uis diuina. ar. ff. de dap. in
fec. l. fluminū. §. seruus. qz fors est inexorabilis qz surda z muta
& ē quedā res nobis occulta a natura q ē inpcabilis ar. in. l. tpe
de uesti. oleua. & aliqui demones q sūt. j. lumina in aere ut scri-
bitur. ii. Petri. c. i. qui aer dicitur inferior. respectu celj. ut ibi
permissione diuina affligunt corpora nostra. & ideo angeli.

boni. aliquando ppter orationes nos tuerentur. fm Thomam de
 aquino de malicia angelorum contra maliciam demonum. z iō
 dicitur q a sententia fortune non potest appellari. quia fortuna
 non habet superiorem in hoc mundo dixit Bal. in. l. fi. in prin.
 C. coia de le. quia fortuna est currens naz multa euoluens z mur-
 tua in autentica ut om̃s obedi. iudi. p̃uinciaz. §. penul. coll. v.
 fm Bal. ibi. & facit id quod dicitur de sorte. quia est res in hu-
 mana dubietatem diuinam iudicans uoluntatem. xxvi. q. ii. c.
 fors. & facit. d. l. fi. C. coia de le. ubi in sortibz fortuna est iudex
 & ideo non appellabitur q in istis pugnis dei iudicio vincitur.
 ab habente iusticiam. ut supra est tactum in principio operis &
 dicit propertius attrahit & extollit vires causa iusta belli. Deo
 gratias. A . M . E . N.

¶ Primum vacat
Incipit
Sunt cruentati
Eorum iudicia
Disciplina legū.

¶ Inter armigeros
Pugnauit
Edidit
Nec mirandum
¶ Distinctione
Indicere
Pugnatores
Alio populo

¶ Victoriā
Et quando
Quia cum
Caput

¶ Et licet
Indixerat
Sunt tenaciter
In castra

¶ Era. & quali.
Artauit
Nisi deus
Paret is

¶ An in casibus
Ex quibus
Existens
Ratione

¶ Campiones
Que de pactis
Quādo puocator
Possit pugnare

¶ Fame & honori
Nō licet
Alium occidit
Particulari
¶ Pro tali
defen. ciui.
mela &
Vno cauallo

¶ Iuxta illud
Tatis
Statum hominis
Facultate

¶ Vt in auten.
Duo reges
Et sic
Et a casu

¶ Et uideantur
Nobilitates
Reperiatur
Feudato

¶ Etiam magis
Et pitorum
Di. c.
An armiger

¶ Et tunc
Licet sanguinem
Potest dici
Iudex non

¶ Strati
Duo certabant
In joiq.

Duo serui
¶ Cum inter duas
Distigunt
Quia uidetur
Quando duo
¶ Videtur q
Probatum

Facta est
Impedimenta
¶ Vnde fine
Erat rei
C. de hiis
Pugnante

¶ Carcerantibus
An si captus
De natura
Vocatur ab

¶ Bal. ni ti.
Fredericum
Inter hostes
Victori
Victorie &

¶ Vel duellū
Hoc diuideret
Quia est
Incontrarium
Est cum araldo

